

T.C.
FATİH ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

SEYYİD İBRAHİM HANİF'İN MENÂZİLÜ'L-HAREMEYN'İ
(İnceleme-Metin)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı
Yard. Doç. Dr. Nurgül ÖZCAN

Hazırlayan
Ayşe PARLAKKILIÇ

İstanbul -2013

ONAYLAMA SAYFASI

Öğrenci : Ayşe PARLAKKILIÇ
Enstitü : Sosyal Bilimler
Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Tez Konusu : Seyyid İbrahim Hanîf'in Menâzilü'l-Haremeyn'i
(İnceleme-Metin)
Tez Tarihi : Mayıs 2013

Bu tezin şekil ve içerik açısından Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Yazım Kılavuzunda belirtilen kurallara uygun formatta yazıldığını onaylıyorum.

Doç. Dr. Mehmet GÜMÜŞKILIÇ
Anabilim Dalı Başkanı

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı 51071010 numaralı öğrencisi Ayşe PARLAKKILIÇ tarafından hazırlanan bu tezin Yüksek Lisans Tezinde bulunması gereken yeterliliğe, kapsama ve niteliğe sahip olduğunu onaylıyorum.

Yard. Doç. Dr. Nurgül ÖZCAN
Tez Danışmanı

Tez Sınavı Jüri Üyeleri

Prof. Dr. Mahmut KAPLAN

Doç. Dr. Hüseyin ÖZCAN

Yard. Doç. Dr. Nurgül ÖZCAN

Bu tezin Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Yazım Kılavuzunda belirtilen kurallara uygun formatta yazıldığını onaylıyorum.

Doç. Dr. Mehmet KARAKUYU
Müdür

ÖZET

SEYYİD İBRAHİM HANÎF'İN MENÂZİLÜ'L-HAREMEYN'İ

(İnceleme-Metin)

18.yy şairlerinden Seyyid İbrahim Hanîf'in Menâzilü'l-Haremeyn isimli eseri üzerine hazırlanan bu çalışma; bahsi geçen eserin transkripsiyonlu metnini ve tematik incelemesini ihtiva eder. Çalışma dört bölümden müteşekkildir. Giriş kısmında müellifin hacca bu yola gitmesi sebebi ile Osmanlı Devleti'nde teşrifat halini alan surre geleneğinden bahsedilmektedir

Birinci bölümde, Eski Türk Edebiyatı'nda edebî bir tür teşkil eden hac seyahatnameleri hakkında bilgiler verilmiştir.

İkinci bölüm, eserin müellifi Seyyid İbrahim Hanîf'e dairdir. Bu bölümde İbrahim Hanîf'in hayatı, edebî kişiliği ve eserleri ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Ayrıca, yaşadığı dönemde kendisi gibi Hanîf mahlaslı diğer şairler ile karıştırılan Menâzilü'l-Haremeyn müellifini diğer Hanîf mahlaslı şairlerden ayıran özellikler üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölüm; nazım-nesir karışık olarak kaleme alınan Menâzilü'l-Haremeyn'in dil, üslup, şekil ve muhteva yönünden incelenmesini konu edinir. Tematik inceleme kısmının geniş yer bulduğu bölümde; eserde bahsi geçen kişiler, mekânlar, ayet ve hadisler, hac ile ilgili unsurlar, surre ilgili terimler ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Dördüncü bölümde eserin transkripsiyonlu metni ve bibliyografya bulunur.

18.yy'da Seyyid İbrahim Hanîf'in İstanbul Üsküdar'dan kalkan surre alayı ile Haremeyn'e yaptığı yolculuğu konu edinen bu çalışma; hac-name türünde yapılacak çalışmalara katkı sağlaması amacı ile hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Seyyid İbrahim Hanîf, Menâzilü'l-Haremeyn, hac-name

ABSTARCT**SEYYID IBRAHIM HANIF'S MENÂZILU'L HAREMEYN****(Analysis-Text)**

This dissertation which has been prepared about Ibrahim Hanif's "Menazilü'l-Haremeyn" contains text with transcription and analysis of mentioned piece. The dissertation consists of four chapters. The introduction includes customs of hadj and surre of the Ottomon Empire. Thus this surre custom which became an official ceremony, another reason for its importance is that this was the way how the author went to Hajj.

Chapter one informs about books of the Hajj travel which is a type of Classic Turkish Literature.

Chapter two is relating to the pieces' writer Seyyid Ibrahim Hanîf. This chapter includes Seyyid Ibrahim Hanîf's life, his literary character and pieces. Beyond, the charactersitics that distiunguish the Menâzilü'l-Haremeyn's writer, who has been compared to other writer with the same pen name Hanîf, has been outlined.

Chapter three includes Menazilü'l-Haremeyn which had written in verse and in prose. The Chapter whose major part consists of a thematic analysis, deals in detail with the characters, places, the verses of the Quran, the Hadiths, the components of the Hajj and the terminology of surre mentioned in the piece

In chapter four there is the text of Menazilü'l-Haremeyn with transcription and bibliyography.

This work which deals with the trip of Seyyid Ibrahim Hanîf to Haremeyn with the Surre host which started from Istanbul-Üsküdar in the 18th century, has been prepared with the aim to contribute other works about Hajj travel reports.

Key words: Seyyid Ibrahim Hanif, Menazilu'l-Haremeyn, hac-name

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI.....	II
ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
KISALTMALAR.....	XI
ÖNSÖZ.....	X

GİRİŞ

OSMANLILAR DÖNEMİNDE HAC GELENEĞİ VE SURRE ALAYLARI.....	1
---	---

I.BÖLÜM

ESKİ TÜRK EDEBİYATINDA EDEBÎ BİR TÜR OLARAK HAC SEYAHAT-NÂMELERİ.....	6
--	---

II. BÖLÜM

SEYYİD İBRÂHİM HANÎF

A.HAYATI.....	12
B. EDEBÎ ŞAHSİYETİ.....	17
C. ESERLERİ.....	21

1. Dîvançe.....	21
2. Menâzilü'l-Haremeyn.....	22
3. Siyer-i Nebî.....	23
4. Şerh-i Tûfân-ı Mârifet.....	24

III. BÖLÜM

MENÂZİLÜ'L-HAREMEYN

A. DİL VE ÜSLÛP.....	26
B. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ.....	31
1. Nazım Şekilleri.....	31
2. Nazım Türleri.....	34
3. Vezin.....	44
4. Kafiye ve Redif	
C. MUHTEVÂ ÖZELLİKLERİ.....	56
1. Mekânlar.....	56
2.1. Ülkeler.....	57
2.2. Şehirler.....	60
2.Şahıslar.....	70
2.1.Peygamberler.....	70

2.2.Dört Halife.....	72
2.2.1. Hz. Ebûbekir.....	72
2.2.2. Hz. Ömer.....	73
2.2.3. Hz. Osman.....	74
2.2.4. Hz. Ali.....	74
2.3. Mutasavvıflar.....	75
2.4. Diğer.....	76
3. Hac İle İlgili Unsurlar.....	83
3.1. Hac.....	84
3.2. Hacı.....	85
3.3. Tavaf.....	86
3.4. Ka'be.....	87
3.5. Ravza-i Mutahhara.....	88
3.6. Telbiye.....	90
3.7. İhram.....	91
3.8. Mîkat.....	93
3.9. Arafat.....	94
3.10. Zemzem.....	96
3.11. Recm-i Şeyâtîn.....	97
3.12. Sa'y.....	98
3.13. Hacc-ı Kırân.....	100
3.14. Hacc-ı Ekber.....	101
3.15. Makâm-ı İbrâhim.....	101
3.16. Umre.....	103
3.17. Hacerü'l-Esved.....	104

3.18. Haremeyn.....	105
4. Surre İle İlgili Terimler.....	106
4.1. Surre-i Hümâyûn.....	106
4.2. Surre-i Hümâyûn Emîni.....	107
4.3. Ferâset-i Şerîfe Hizmeti.....	109
4.4. Sakabaşı.....	109
4.5. Emîrû'l-Hac.....	111

IV. BÖLÜM

MENÂZİLÜ'L-HAREMEYN (METİN)

A. TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ.....	114
B. METİN TEŞKİLİNDE DİKKAT EDİLEN HUSUSLAR.....	115
C. SONUÇ	116
MENÂZİLÜ'L-HAREMEYN (Transkripsiyonlu Metin).....	120
KAYNAKÇA.....	316
KİŞİ VE YER ADLARI DİZİNİ.....	324

KISALTMALAR

a. g. m.	: Adı Geçen Makale
a. g. tz.	: Adı Geçen Tez
a.g. md.	: Adı Geçen Madde
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
H.	: Hicrî
haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
M.	: Milâdî
nu.	: Numara
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türk Diyanet Vakfı
Terc.	: Tercüme
TTK	: Türk Tarih Kurumu
vr.	: Varak
Yay.	: Yayınları

ÖN SÖZ

Eski Türk Edebiyatı'nın en temel kaynaklarından biri olan din ve tasavvuf merkezli oluşturulan türler arasında, hac seyahatnameleri önemli bir yere sahiptir. İnsanlık tarihi kadar eski olan hac ibadetini konu alan bu eserler dini muhtevalarının yanı sıra; tarihî ve sosyolojik özellikler de taşımaktadır. Son yıllarda yapılan çalışmalar neticesinde hakkında daha fazla bilgi sahibi olduğumuz bu türden eserler, kendi zamanları ile ilgili bizlere kaynaklık etmeleri bakımından dikkate değerdir.

"Seyyid İbrahim Hanîf'in Menâzilü'l-Haremeyn'i" isimi ile ortaya konan bu çalışmanın amacı; 18.yy'da yaşamış Seyyid İbrahim Hanîf'in H. 1201 yılında Haremeyn'e yaptığı hac yolculuğunu anlatan eserini ilim dünyasına tanıtmak ve bu türde yapılacak çalışmalara katkı sağlamaktır.

Menâzilü'l-Haremeyn'le ilgili 2012 yılında bir yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Çalışmalarımız devam ederken haberdar olduğumuz söz konusu yüksek lisans tezi, çalışmamızı yarıda bırakmaya engel teşkil etmemiştir. Nitekim bizim çalışmamız, eserin transkripsiyonlu metninin yanı sıra tahlilini ve eserin müellifi Seyyid İbrahim Hanîf'e ait yeni bilgileri ihtiva etmesi bakımından farklılık arz etmektedir.

Çalışmamız dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, Seyyid İbrahim Hanîf'in surre geleneği ile hacca gitmesinden yola çıkarak; Osmanlılarda hac ve surre geleneği ile ilgili kısa bir bilgi verilmiştir.

Birinci bölümde, Menâzilü'l-Haremeyn'in de dahil edildiği hac seyahatnameleri, çeşitleri ve Klasik Türk Edebiyatı'nda yeri üzerinde durulmuştur.

Eserin müellifi Seyyid İbrahim Hanîf'e ayrılan ikinci bölümde; sanatçının hayatı, eserleri ve edebî şahsiyetine dair bilgiler yer alır. Eserleri hakkında yapılan

tanımlamaların dışında, şairin tahsili ve bağlı bulunduğu tarikatın sanatına tesiri ile ilgili değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Üçüncü bölümde eser şekil ve muhteva yönünden incelenmiştir. Klasik Türk Edebiyatı sahasında değerlendirilen bu eserde yer yer halk diline yakın bir üslup kullanıldığı hissedilir. Aynı zamanda mutasavvıf olan şairin tekke edebiyatına yakın oluşu da dikkat çeker. Eserde yer alan hikaye ve şiirlerde sade bir dil kullanılmıştır.

Dördüncü bölümde, eserin transkripsiyonlu metni yer alır. Yaptığımız araştırmalar neticesinde tek nüshasına ulaşılan eser, Süleymaniye Kütüphanesi Lala İsmail bölümünde kayıtlıdır. Fiziksel herhangi bir bozulmanın görülmediği yazma eser, gayet açık ve anlaşılır bir hatla kaleme alınmıştır.

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan çalışma, tüm tespit ve değerlendirmelerin yapıldığı sonuç bölümü ile tamamlanır.

Bir insan faaliyeti ürünü olan bu çalışma, eksik ve hatalardan arınmış değildir. Lutfedip tedkik eden araştırmacıların katkıları ile eksiklerini tamamlayacaktır.

Çalışmamızın her aşamasında yanımda olan ve büyük katkı sağlayan, tezimin sorumluluğunu yüklenen Hocam Yard. Doç. Dr. Nurgül ÖZCAN'a, bilgi ve tecrübelerinden istifade etme fırsatı bulduğum, yardımlarını esirgemeyen hoşgörülü Hocam Prof. Dr. Mahmut KAPLAN'a ve Sümeyye YILDIZ'a minnet ve şükranlarımı sunarım.

Ayşe PARLAKILIÇ

İstanbul-2013

GİRİŞ

OSMANLILAR DÖNEMİNDE HAC GELENEĞİ VE SURRE ALAYLARI

Osmanlılar Dönemi'nde Hac

İslamın beş şartından biri olan hac; terim olarak, dinen kutsallığı olan yerleri veya mabetleri, günahlardan temizlenmek, İlâhî lutfâ kavuşmak için ziyaret etmektir.¹ İslâmiyetten önceki dinlerde de rastladığımız bu ibadet; İslâm dininde Kâbe'nin yapımı ile eş zamanlı olup, Kur'ân-ı Kerîm'de ayetler² ile sabittir.

Osmanlılar dönemine gelindiğinde, hac ibadetinin tüm canlılığı ile yaşatıldığı görülür. Bu dönemde hacılar kervanlarla kutsal beldelere uğurlanırdı. Uzun ve meşakkatli hac yolculuğunda güvenlik en temel sorundu. Bu yüzden bireysel olarak hacca gidenlerin sayısı çok azdı. Yavuz Sultan Selim döneminde Hicaz'ın Osmanlı topraklarına duhulü ile padişahlar "Hâdimü'l-Haremeyni'-Ş-Şerîfeyn" sıfatına hâiz olmuş, bununla beraber İslam dünyası için ehemmiyet arz eden hac organizasyonlarını tertib görevini de üstlenmişlerdi. Böylece, her hac mevsiminde padişahın himmetleri ile kervanlar hazırlanır, sarayda yapılan büyük bir törenin ardından yola çıkardı. Yapılan bu törenler Osmanlıda "surre alayı" adı verilen bir teşrifâtın doğuşuna zemin hazırlamıştı.

¹ Mehmet Bayyigit: *Sosyo-Kültürel Yönleriyle Türkiye'de Hac Olayı*, Ankara 1998, s. 27.

² Hacc: 27-29.

Surre Alayları

Akçe kesesi, para çıkını³ anlamına gelen surre; Hac mevsiminden önce İstanbul'dan Haremeyn'e, oranın ileri gelenlerinden en yoksul olanlarına kadar dağıtılmak üzere özel törenlerle gönderilen para, altın ve armağanlara denir.⁴ Tarihte surre yardımını ilk ihdâs eden kişi Abbâsî halifelerinden el-Muhtedirbillah'tır.⁵ Müslümanlar nezdinde büyük önem taşıyan Mekke ve Medine, Osmanlı Devleti'nden önceki İslam devletleri için üzerinde nüfûz sahibi olmak istenilen yerlerin başında gelmekteydi. Bu yüzden Abbasîler ile başlayan surre, bölgede prestij sahibi olmak isteyen Fatımîler, Eyyûbîler, Memlûkler vb. devletler zamanında da gönderilmişti. Osmanlı devletinde de devam eden bu âdetin hangi padişah zamanında başladığına dâir kaynaklarda farklı görüşler yer alsa da Haremeyn'e ilk kez surre gönderen padişahın Çelebi Mehmed'in babası Yıldırım Bayezid olduğu, sözü edilen surenin 80.000 altından oluştuğu tespit edilmiştir.⁶

Her yıl hac mevsiminde, Darüssaade Ağası'nın önderliğinde hazırlanan hacı adaylarının uğurlandığı ihtişâmlı merasime surre alayı, bu alayın Haremeyn'e götürdüğü hediyelere ise surre-i hümâyûn ismi verilirdi.

"Devletin emektar, taltife şayan askerî, mülkî veya ilmî ricali arasından seçilen ve mahmili hümayuna tâ Hicaz'a kadar refakat edecek olan sürre emîni, evkaf nazırı olan zat ile beraber o gün büyük üniformalarını giyinmiş olarak mabeyine gelir, huzura çıkarlardı. Biraz sonra makamâtı mübarekeye, Mekke emîrine, Medine muhafızına, Şeyhülhareme, Haremi şerif müdürüne vesair erkâna mahsus hediyelerin bulunduğu sandıklar evkaf nezaretinin tedarik ettiği her devenin sırtına yüklenir, haremden saray bahçesine kızlarağası marifetiyle çıkarılırdı. Bu

³ Şemseddin Sami: *Kamûs-ı Türkî*, Çağrı Yay., İstanbul 2010, s. 836.

⁴ M.Zeki Pakalın: *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.3, İstanbul 1983, s. 280.

⁵ Sadık Eraslan: "Osmanlıların Haremeyn-i Şerifeyn Hizmetleri, *Diyanet İlmî Dergi*, c. 35, S. 1, İstanbul Ocak-Şubat-Mart 2009, s. 220.

⁶ Münir Atalar: *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümâyûn ve Surre Alayları*, Ankara 1991, s.11.

*esnada padişah pencereye çıkar, evkaf nazırı ile sürre emini de bahçeye devenin yanına inerdi."*⁷

Saray bahçesinde yapılan bu törene devlet ricalinden halka kadar tüm herkes katılırdı. Bu esnada saray bahçesinde kurbanlar kesilir, buhurdanlar yakılırdı. İlk olarak Topkapı Sarayı'nda yapılan törenin ardından kervan; Beşiktaş'a, oradan da Üsküdar'a geçirdi. Üsküdar'da da yapılan bir diğer törenin ardından hacılar, Haremeyn'e uğurlanırdı.

Osmanlı Devletinde teşrifât hâlini alan surre alayları zaman zaman değişmiştir. Bu konuda Mehmet Zeki Pakalın'ın Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü'nde şu bilgiler yer alır:

*"Tanzimattan evvel, ikincisi sonra olmak üzere belli başlı iki kısma ayırmak mümkündür. Tanzimattan evvel hattâ ondan bir müddet sonra Hicrî 1281 (1864) senesine kadar karadan katır ve develerle gönderilirken o tarihten itibaren denizden gönderilmeye başlanmış ve Hicaz Demiryolu'nun yapılması üzerine de trenle yollanmıştır. Surre-i Hümayun karadan gönderildiği sıralarda Receb'in on ikinci günü merasimle İstanbul'dan yola çıkarılıken denizden gönderilme kararı üzerine, yolun kısalması münasebetiyle, Şaban'ın onbeşinde gönderilmeye başlamış ve Surre-i Hümayun Birinci Dünya Harbi'nde Hicaz'la irtibat kesilinceye kadar gönderilmekte devam olunmuştur"*⁸

Devlet tarafından organizasyonu yapılan iki hac kervanı vardı. Birbirlerinden farklı güzergâhları izleyerek Haremeyn'e ulaşan söz konusu kervanlar, Şam (Suriye), Kâhire (Mısır) hac kervanları idi.⁹ Bunlardan Şam kervanı; Receb ayının ortalarında Topkapı Sarayı'nda yapılan resmî bir törenle Üsküdar'dan hareket ederdi. Üsküdar, Kartal, Gebze, Hersek, İznik şeklinde devam eden bu yolculuk; Şam'a kadar

⁷ Ercüment Ekrem Talu: "Sürre Alayı", *Resimli Tarih Mecmuası*, C.III, S. 29, İstanbul 1952, s. 1481.

⁸ Mehmet Zeki Pakalın: *a.g.e.*, s. 280.

⁹ Suraiya Faroqhi: *Hacılar ve Sultanlar, Osmanlı Döneminde Hac (1517-1638)*, Çev. Gül Çağalı Güven, İstanbul 1995, s. 35-37.

sürüyordu. Genellikle Ramazan ayı Şam'da geçirilirdi. Üsküdar'dan hareket eden hac yolcuları, XVIII. yüzyılda İstanbul'dan Mekke'ye hac yolu üzerindeki 76 menzilden geçerek ulaşabiliyordu.¹⁰

Mısır hacılarının yer aldığı Kahire kervanı ise deniz yolu ile Kızıldeniz üzerinden Mekke'ye intikal ederdi. Deniz yolunu kullanan Kahire kervanı, yolun kara yolunu takip eden Şam kervanına nispeten kısalması sebebi ile yaklaşık bir ay sonra, Şaban ayının on beşinde yola koyulurdu. Ayrı ayrı menzillerden farklı vakitlerde yola çıkan bu iki kervan, Şam'da birleşir ve emîrî'l-hacc önderliğinde kutsal beldelelere doğru tekrar yol alırdı.

Oldukça kalabalık hâle gelen hac kervanlarının nizam ve disiplinini sağlamak kolay değildi. Kervanda yer alan yaşlı ve hastaların bakımı, yol esnasında hayatını kaybedenlerin ahvâli, çölde bedevîlerin ve yağmacıların saldırılarına uğrama tehlikesi, kervanda yer alan değerli hediye ve nakdî yardımların muhafazası gibi bir çok sıkıntı baş gösteriyordu. Bu sebeple kervanda her bir mesele ile uğraşmak üzere birçok kişi görevlendirilmişti. Uzun çöl yolculuğunda hacıların su ihtiyacını karşılayacak sakalar, kervanın konaklayacağı yere önceden hızlıca giderek çadırları kuran çadırcı akkâmlar söz konusu kervanda görevli kişilerden bazıları idi. Kervanın güvenliğini sağlamak için devlet askerî birliklerini de surre alayı ile beraber gönderirdi. Tüm İslam âlemini ilgilendiren bir organizasyonu üstlenen Osmanlı padişahları, yalnızca kendi ülkelerinden gelen hacı adaylarının değil, Uzakdoğu'dan Batı Afrika'ya kadar diğer kesimlerden gelen hacı adaylarının da güvenliğini sağlamak zorunda idi.¹¹ Hacıların başına gelebilecek her türlü tehlike padişahların gerek dînî gerek siyasî otoritelerinin sarsılmasına sebebiyet vereceğinden, Osmanlı sultanları bu konuda çok hassas davranırdı.

¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. A. Lâtif Armağan: "XVIII. Yüzyılda Hac Yolu Güzergâhı ve Menziller (Menâzilü'l-Hacc)", *Osmanlı Araştırmaları*, S. XX, İstanbul 2000, s. 73-118.

¹¹ Abdülkadir Özcan: "Hac" (Osmanlı Dönemi), *İslam Ansiklopedisi (TDV)*, c. 14, İstanbul 1996, s. 404.

Kervan Haremeyn'e ulaştığında surre emîni padişaha Hicaz'a sağ-salim ulaşıldığına dair bir mektup gönderir, genel durumları hakkında padişahı bilgilendirirdi.¹² Ayrıca, hacıların Mekke'den esenlikle döndükleri de padişaha mektup ve armağanlarla bildirilir, mektubu getiren müjdecibaşlarına hil'atler giydirilirdi.¹³

Osmanlılarda Yıldırım Bayezid ile teberru ve teberrukât kabilinden başlayan surre geleneği, Yavuz Sultan Selim döneminde padişahlarının siyasî vazifesi haline gelmiş¹⁴ ve devletin son dönemlerine kadar da devam etmiştir. Surre geleneği, gerek devletin kutsal topraklardaki gücünü arttırması gerekse padişahın siyasî ve dinî otoritesini göstermesi bakımından dikkate değerdir. Tüm bunların yanı sıra Osmanlı sultanları gönderdikleri hediyeler ile Hz. Peygamber'e olan bağlılıklarını da göstermiş olmaktadır. Osmanlı devletinde Haremeyn için husûsi surre vakıflarının¹⁵ kurulması bu görüşü destekler niteliktedir.

Osmanlı devleti gerek düzenlediği hac kervanları ve gönderdiği surreler ile tarihi seyri boyunca Hicaz'daki saygınlığını korumuştur. Padişahlar, bölgeye yaptırdığı demiryolu, su kanalları, Kâbe duvarlarının yeniden inşâsı vb. çok çeşitli hizmetler¹⁶ ile de gerçekten "Hâdimü'l-Haremeyni's-Şerîfeyn" olduklarını ispat etmişlerdir.

¹² Bkz. Mesela: "Surre-i Hümayûn Emîni'nin Hicaz'a Ulaştığını ve Genel Durumu Bildirir Mektubu", *Osmanlı Belgelerinde Surre Alayları*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yay. , Ankara 2010, s. 403.

¹³ Esad Efendi: *Osmanlılarda Töre ve Törenler (Teşrifât-ı Kadîme)*, Haz. Yavuz Ercan, Kervan Kitapçılık, İstanbul 1979, s. 29.

¹⁴ İbrahim Ateş: "Osmanlılar Zamanında Mekke ve Medine'ye Gönderilen Para ve Hediyeler", *Vakıflar Dergisi*, C. XIII, S. 13, Ankara 1981, s. 118.

¹⁵ Hz. Peygamber'in türbesi başına bir mushaf konulması ve bu mushaftan her gün bir cüz okuyacak kişiye günde iki akçe verilmesi vb. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Münir Atalar: " Surre Vakıfları" , *X. Türk Tarih Kongresi (Ankara: 22-26 Eylül 1986) Kongreye Sunulan Bildiriler*, TTK Basımevi, Ankara 1993, s. 1635.

¹⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Sadık Eraslan: *a.g.m.*

I.BÖLÜM

ESKİ TÜRK EDEBİYATI'NDA EDEBÎ BİR TÜR OLARAK HAC SEYAHATNÂMELERİ

Hacı adaylarının emniyetli bir şekilde Haremeyn'e ulaşıp, ibadetlerini yerine getirmeleri için her yıl hac mevsiminde kervan tertip edilirdi. 16.yy'da Hicaz'ın hâkimiyetinin Osmanlı Devleti'ne geçişi ile beraber hac kervanlarını tertip etmek de devletin en önemli vazifelerinden biri haline geldi. Bahsi geçen kervanlar, bünyesinde bulundurduğu binlerce hacı adayından ziyade; kadısından, aşçısına, imamından ordusuna kadar adeta hareket halinde minyatür bir devlet özelliği gösteriyordu.¹⁷ Ayrıca bu kervanlar; ulaşım imkânlarının günümüz şartlarıyla kıyaslanamayacak kadar kısıtlı oluşu sebebi ile aylar süren yolculuk neticesinde Haremeyn'e ulaşıyordu. Uzun ve meşakkatli Haremeyn yollarında hac ibadetini yerine getirmek için kervana katılan şair ve sanatkârlar, hac ve yolculukları ile ilgili çeşitli eserler vücuda getirmişlerdir. Ortaya çıkan bu eserlere; hac seyahatnâmesi veya hac-nâme ismi verilmiştir.

Eski Türk Edebiyatı sahasında; sayıları bakımından birçok hac-nâme kaleme alınmış olmasına rağmen, bu türle ilgili yapılan çalışmaların azlığı dikkati çekmektedir. Nitekim Prof. Dr. Menderes Coşkun'a kadar; söz konusu türe dair derli toplu bir çalışma ortaya konmamıştır. Her birini hac-nâme başlığı altında değerlendirecek de kendi içlerinde farklılık arz eden bir hayli eser mevcuttur. Bunları içerik ve yazılış gayelerine göre dört farklı grupta değerlendirmek mümkündür:¹⁸

¹⁷ Menderes Coşkun: "Osmanlı Edebiyatı'ndaki Hac Seyahatnâmelerinin Tipleri", *Osmanlılar Dünyasında Bilim ve Eğitim: Milletlerarası Kongresi*, Derleyen: Hidayet Yavuzoğlu, XXVII, S. 761, 12-15 Nisan 1999, s. 189.

¹⁸ Bu bölümdeki hac seyahatnâmelerinin tasnifi yapılırken Menderes Coşkun'un Manzum ve Mensur Osmanlı Hac Seyahatnameleri ve Nâbi'nin Tuhfetü'l-Haremeyn'i isimli eseri esas alınmıştır.

1. Hac el kitapları,
2. Rehber nitelikli hac seyahatnameleri,
3. Hatıra veya rapor nitelikli hac seyahatnameleri,
4. Edebî hac seyahatnameleri.

Hac El Kitapları

Bu başlık altında değerlendirebileceğimiz eserler; hac yolculuğu sırasında konaklanılan yerlerle ilgili bilgi veren menâziller ve hac ibadetinin uygulanışı ile bilgi veren menâsikler yahut ikisi hakkında da bilgiler ihtiva eden eserlerdir. Menâzil-nâmelerde; hac konakları ile ilgili bilgilerin yanı sıra, söz konusu menzillerin birbirlerine olan uzaklıkları, yol çevrelerinde yer alan cami türbe, su kuyuları gibi özelliklerinden de bahsedilir.

Menâsikler ise hacı adaylarına yapacakları ibadet ile ilgili temel kaideleri öğretmek için kaleme alınırlar. Örneğin Abdurrahman Gubârî'ye ait Menâsik-i Hac isimli eserde; müellif eserini yazma sebebini açıklarken tam da bu konuya değinir.

"Dinle ey sâlik-i mesâlik-i hac
Yazmışam sana bir Menâsik-i Hac

Muhtasardur müfiddür gâyet
Matlab-ı müstefiddür gayet

Tâ bunı okuyup ‘amel idesin

Haccını ya'ni bî-halel idesin "¹⁹

Bahtî tarafından 17.yy'da kaleme alınan Manzûme fi-Menâsiki'l-Hacc²⁰ isimli eser de yine bu türde kaleme alınan eserlerdendir.

Rehber Nitelikli Hac Seyahatnameleri

Kendilerine has içeriğe sahip olmakla birlikte menâzil ve menâsiklerin bir basamak daha ayrıntılı şekilleri olarak karşımıza çıkarlar.²¹ Manzum veya mensur kaleme alınmış bu türden eserlere örnek olarak Abdurrahman Hibri'nin Menâsik-i Mesâlik'i gösterilebilir. On bölüm ve bir zeyl'den oluşan mensur eserde, Edirne'den Şam'a, Şam'dan Mekke'ye kadar olan hac konakları ele alınır. Ayrıca Ka'be'de makbul olan dualar, Peygamber'in kabrini ziyaret etme adabı gibi bilgilerin de yer aldığı eser Sevim İlgürel tarafından yayınlanmıştır.²²

Mehmed Edib tarafından 18.yy'da Nehcetü'l-Menâzil ismi ile kaleme alınan eser de bu guruba dâhil edilebilir. Ayrıca Nehcetü'l-Menâzil, Osmanlı Türkçesi ile İstanbul'da basılmıştır. Rehber nitelikli hac seyahatnamelerinin basılan tek örneği olarak öne çıkmaktadır.²³ Eserde Üsküdar'dan Haremeyn'e kadar konaklar ve bu konakların birbirlerine uzaklıkları yer alır.

¹⁹ Âmine Gül: *Abdurrahman Gubârî'nin Hayatı, Eserleri ve Menâsik-i Hac Adlı Eseri (Edisyon Kritik)*, Marmara Üni. SBE (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2006, s. 28.

²⁰ Süleymaniye Kütüphanesi, Aşir Efendi, nu: 123.

²¹ Menderes Coşkun: *a.g.m.*, s. 191.

²² Bkz. Sevim İlgürel: "Abdurrahman Hibri'nin Menâsik-i Mesâlik'i", *İÜEF Tarih Dergisi*, İstanbul 1976, .55-72.

²³ Menderes Coşkun: *Manzum ve Mensur Osmanlı Hac Seyahatnameleri ve Nâbi'nin Tuhfetü'l-Haremeyn'i*, Kültür Bakanlığı Yay. , Ankara 2002, s.31.

Hatıra veya Rapor Nitelikli Hac Seyahatnameleri

Hac farîzalarını îfâ etmek üzere yola çıkan kişilerin yolda başlarından geçen hadiseler ve hatıralarının yer aldığı eserlerdir. Ayrıca gezilip görülen coğrafyada bir rapor oluşturmayı isteyen ve gözlemlerini bu amaçla kaleme almış sanatkârların ortaya koydukları eserler de bu grupta değerlendirilebilir. Örneğin; 19.yy'da Süleyman Şefik Söylemezoğlu tarafından kaleme alınan Hicaz Seyahatnamesi bu türdendir. Surre emini olarak Hicaz'a gönderilen babası ile bu bölgeye giden Söylemezoğlu Süleyman, Hicaz bölgesinin dinî, ekonomik, içtimâî durumunu gözlemlemiş ve bu eseri vücuda getirmiştir. Rapor niteliğinde hazırlanan eser daha sonra Sultan II. Abdülhamid'e sunulmuştur. Birçok plan, harita ve sulu boya resimlerinin yer aldığı Hicaz Seyahatnamesi günümüz Türkçesi ile yayınlanmıştır.²⁴

Evliya Çelebi tarafından kaleme alınan Seyahatname isimli eserin dokuzuncu cildi onun 1671 yılında yaptığı hac yolculuğunu ihtiva eder. Müellif eserinde gezip gördüğü yerler hakkında bilgi verir. Şam hac kervanı ile Mekke'ye ulaşan Evliya Çelebi, yolculuğu sırasında yaşadığı hatıralara eserinin bu kısmında yer vermiştir. Bu yönü ile Seyahatname'nin dokuzuncu cildi, hatıra nitelikli hac seyahatnameleri arasında değerlendirilebilir.

Edebî Hac Seyahatnameleri

Öncelikli konuları menâzil ve menâsik olmayan, hac hatıralarını edebî bir üslupla anlatan eserlerdir.²⁵ Bu eserlerde müellifin asıl amacı okuyucuya bilgi vermekten çok, gezip gördüğü kutsal beldelerle ilgili hissiyatını paylaşmaktır.

²⁴ Bkz. Süleyman Şefik Söylemezoğlu: Hicaz Seyahatnamesi, Haz. Bayram Ürekli-Ahmet Çaycı, İz Yay. , İstanbul 2013.

²⁵ Menderes Coşkun: "Osmanlı Türkçesiyle Kaleme Alınmış Edebî Nitelikli Hac Seyahatnameleri", *Türkler Ansiklopedisi*, C.11, s.806.

Salt bu başlık altında değerlendirilecek eserleri edebî sayıp diğerlerini bu ölçütün dışında tutmak elbette ki yanlış olacaktır. Nitekim Menderes Coşkun tarafından en genel tasnifin yapıldığı bu dört kategoride birbirleri ile bir hayli ortak yönü bulunan eserler mevcuttur. Bu eserleri kesin çizgilerle birbirinden ayırmaya çalışmak doğru değildir. Öyle ki, haccın kurallarının anlatıldığı ve menâsik başlığı altında kategorize ettiğimiz Gubârî'nin Menâsik-i Hac isimli eseri, mesnevi nazım şekli ile kaleme alınmış edebî bir eserdir.

Osmanlı hac seyahatnameleri içerisinde en edebî olanı hiç şüphesiz Nâbî'nin Tuhfetü'l-Haremeyn isimli eseridir. 1678 yılında başlayıp bir yıl süren uzun yolculuğun mahsulü olan bu eser, müellifin sanatkârane tarzının en güzel örneklerini ihtiva etmesi bakımından dikkate değerdir. Eserde varılan menzillerde yer alan cami, türbe gibi yerler için yazılan şiirler, eserin edebî değerini gözler önüne sermektedir. Örneğin Konya menziline varan şair burada Mevlana için bir şiir kaleme alır. Bahsi geçen şiir, Mevlana ve türbesine yapılan övgüler ile doludur.

Virür neşât-ı mü'ebbed mekân-ı Mevlânâ
İder cebîni münîr âsitân-ı Mevlâna²⁶

Bilinen en eski hac seyahatnamesi olan Ahmed Fakîh'in Kitâbu Evsâf-ı Mesâcidi'ş-Şerîfe isimli eseri de edebî nitelikli hac seyahatnameleri arasında değerlendirilebilir. Mesnevi nazım şekli ile kaleme alınan eserde bazı gazel parçaları da yer alır. Hicaz seyahatini edebî bir üslupla ve manzum kaleme alan şair, bir menzilden diğerine ne kadar zamanda vardığını da dile getirir. Örneğin, Mekke'den ayrılan müellif on günde Medine'ye vardığını şu sözlerle ifade eder.

Çü Medine'den geçübün yola düşdük
Biz on günde Medîne'ye ulaştuk²⁷

²⁶ Bkz. Menderes Coşkun: *a.g.e.*, s. 169.

Çalışmamıza konu olan Seyyid İbrahim Hanîf'in Menâzilü'l-Haremeyn isimli eserini belli bir kategoriye yerleştirmek isabetli olmaz. Nitekim eser, başlığından da anlaşılacağı gibi menâzil-nâme özelliği göstermektedir. Müellif, eser boyunca konaklanan menziller ve birbirlerine olan uzaklıkları ile ilgili bilgiler verir. Osmanlının Şam karayolu güzergahını menzil menzil anlatan eser; aynı zamanda edebî özelliği ile de ön plana çıkmaktadır. İçerisinde birçok na't-ı şerîf, gazel, münâcât gibi şiirler bulunduran Menâzilü'l-Haremeyn hem edebî hac seyahatnamesi hem de menâzil-nâme olarak nitelendirilebilir.

Tüm bunlardan anlaşılacağı gibi, Eski Türk Edebiyatı sahasında kaleme alınmış, edebî bir tür olarak varlığını halen devam ettiren hac seyahatnameleri edebiyat tarihimiz için büyük önem taşımaktadır. Edebî bir üslupla kaleme alınsın ya da alınmasın bu eserler, verdikleri coğrafi ve sosyolojik bilgiler ile gizli kalmış Osmanlı toplum hayatına ayna tutmaktadır.

²⁷ Ahmed Fakîf: *Kitâbu Evsâf-ı Mesâcidi's-Şerîfe*, Haz. Hasibe Mazıoğlu, TDK yay. , Ankara 1974, s.22.

II. BÖLÜM

SEYYİD İBRAHİM HANÎF

A. HAYATI

Türk Edebiyatı'nda "Hanîf" mahlasını kullanan üç Osmanlı âlimi vardır. Bunlardan biri; Silahdar katibi Salih Çavuş'un oğlu Osman Servet Efendi'dir. İstanbullu olan Servet Efendi; Dârüssâde yazıcılığı yapmıştır. Aynı zamanda hattat olan şair; "Hanîf" ve "Servet" mahlasları ile şiirler yazmıştır.²⁸

Diğeri; Bağdat Defterdârı Mustafa Bey'in oğlu İbrahim Hanîf'tir.²⁹ Kadılık ve müderrislik görevlerinde bulunan müellif; "Üskübî" mahlasını kullanmıştır. Kaynaklarda Şifâ-i Şerîf şârihi olarak zikredilmektedir.

Çalışmamıza konu olan Menâzilü'l-Haremeyn'in müellifi Seyyid İbrahim Hanîf; 18. yy'da yaşamış ve kendisi gibi "Hanîf" isimli diğer iki şairle karıştırılmıştır. Bu karışıklık; bizden evvel Seyyid İbrahîm Hanîf üzerine çalışmalar yapan araştırmacılar³⁰ tarafından aydınlatıldığı için; tekrara düşmemek adına fazla ayrıntıya girilmeyecektir.

²⁸ Mehmet Nâilî Tumân: *Tuhfe-i Nâilî*, c.1,s. 140, nu: 558.

²⁹ Cemal Aksu: *İbrahim Hanîf Divanı*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1996, s. X.

³⁰ Nurgül Özcan: "Seyyid İbrahim Hanîf'in Siyer-i Nebî'si", *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.23, Mayıs 2011.

SümeYYe Yıldız: *İbrahim Hanîf'in Siyer-i Mekki'si (1-62 varak) İnceleme-Tenkitli Metin-Tıpkıbasım*, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Haziran 2011.

Osmanlı Müellifleri, Tuhfe-i Nâilî, Fatin, Ârif Hikmet, Şefkat tezkireleri gibi birçok kaynakta ismi zikredilen Seyyid İbrahim Hanîf; ilim ve kalem ehli bir şahsiyettir.

Fatin Tezkiresi'nde müellifin bir dönem; divân-ı hümâyûn hocalığı yapmış olduğu ve üç ciltlik bir siyerinin bulunduğu bilgisi yer alır.³¹

Kâmusu'l-Âlâm'da da Fatin Tezkiresi ile hemen hemen aynı bilgiler bulunmakla birlikte, müellifin ölüm tarihinin verilmiş olması dikkat çeker. Buna göre şairin 1211 yılından sonra vefat ettiği belirtilir.³²

Ârif Hikmet tezkiresinde şâirin baltacı zümresinden olduğu söylenir. Sebebi belirtilmeyen bir nedenden ötürü görevinden azledilmiş ve bunun neticesinde kendisine cünûn hâli gelmiştir: "*...Baltacı zümresinden olup azlinden sonra tecennün etmiştir. Çend sâl mürûrunda bu hâl üzre vefat etmiştir... Cünûnundan nev'an-mâ ifâkat geldikde hacca gitmiştir.*"³³

Osmanlı Müellifleri isimli eserinin "Hanîf İbrahim Efendi" maddesinde Bursalı Mehmet Tahir; Ârif Hikmet ve Fatin Tezkiresi'nde geçen bilgileri tekrar etmekle birlikte Seyyid İbrahim Hanîf'e yirmi bir eser isnad eder. Ancak söz konusu eserlerin altı tanesi "Üskübî" mahlaslı İbrahim Hanîf b. Mustafa el-İstanbulî'ye aittir.

³¹ Fatin Davûd: Hâtimetü'l-Eş'âr, Haz. Ömer Çiftçi
Erişim: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-219117/h/metin.pdf>, s.117.

³² Şemseddin Sami: *Kâmusu'l-Âlâm*, c.3, Ankara 1996, s. 1993.

³³ Ârif Hikmet (Şeyhülislam Ahmed): *Ârif Hikmet Tezkiresi*, Ali Emîrî Kitaplığı, Nu: 789, vr.18a.

Şefkat ve Silahdarzâde tezkirelerinde Seyyid İbrahim Hanîf'e dair kısa bilgiler yer alır. Yalnız Silahdarzâde'den farklı olarak Şefkat Tezkiresi'nde şairin "yâ Resûlallâh" redifli na't-ı şerîfi ve birkaç gazeline yer verilir.³⁴

Sicilli Osmanî'de Hanîf İbrahim Efendi ve İbrahim Efendi olmak üzere müellifimizle ilişkilendirebileceğimiz iki başlık bulunur. Maddelerde yer alan bilgiler birbirine yakındır fakat İbrahim Efendi maddesinde: "...1211'de vefat etti. Manzum üç ciltlik bir siyeri vardır"³⁵ cümlesinden; bu maddede Seyyid İbrahim Hanîf'in kast edildiğini anlıyoruz. Buna göre şairin 1211'de vefat ettiği bilgisi yer alır.

Kaynaklarda verilen bilgilerin yanı sıra müellifin eserlerinde de zaman zaman hayatına dair bilgilerin yer aldığını görüyoruz. Zira Manzum Siyeri'nin ilk cildinde;

"Bin iki yüz dört sâlinde hemân
Şehr-i Şa'bân içre feyz oldu revân"

"Sinn-i ömrüm erba'ın idi bu dem
Bu kemâli etdi ma'bûdum kerem"

Burada belirtildiğine göre şair; siyerini H. 1204 yılında kaleme almıştır ve bu dönemde kırk yaşındadır. Buna göre müellif H. 1164 yılında dünyaya gelmiştir.

Seyyid İbrahim Hanîf; Menâzilü'l-Haremeyn isimli eserinin başında H. 1201 yılında hacca gittiğini söyler. Öyleyse şair, hacca gittiğinde henüz otuz yedi yaşındadır. Buna göre şairin; bazı kaynaklarda belirtildiği şekli ile "cünûn hal üzere vefat ettiği" bilgisi yanlıştır. Yine kaynakların verdiği bilgiye göre şair, hacca

³⁴ Şefkat Seyyid Abdülfettah: *Şefkat Tezkiresi*, Ty. Nu: 3916, 1229, vr. 17a.

³⁵ Mehmed Süreyyâ: *Sicill-i Osmânî*, c.2, İstanbul 1996, s. 751.

iyileştikten sonra gitmiş ve gidiş tarihinden on altı yıl sonra yani H. 1217 yılında, elli üç yaşındayken vefat etmiştir.

Müellifin siyerinde yer alan bir diğer bilgi ise ailesine dairdir. Eserin "Şükriyye-i Tertîb-i Ebeveyn ve Gayrîhi" bölümünde:

"Vâlidim pîr-i bekâ Kâzım lakab
Namdâş-ı mefhar-i Rûm u Arab "

"Vâlidem Rûkiyye-i sâfi-cenâb
Dürre-i bahr-i siyâdet-intisâb "

Görüldüğü üzere müellifin baba adı Kâzım, anne adı Rukiyye'dir. Müellifin seyyid olduğu bilgisinin de yer aldığı bu beyitte, seyyidliğinin anne soyundan geldiği "siyâdet-intisâb" kelimesi ile belirtilmiştir.

İbrahim Hanîf'in seyyid oluşuna dair bir diğer bilgi, Menâzilü'l-Haremeyn isimli eserinde yer almaktadır:

Hanîf'in cedd ü pâki sensin ey 'alî-cenâb el-hakk
Koma zilletde eyle 'avn u şefkat yâ Resûlallâh (48a)

Burada ceddinin Peygamber olduğunu söylemesi, şairin seyyid olduğu bilgisini bir kez daha kanıtlamaktadır.

Arif Hikmet Tezkiresi'nde müellif ile ilgili bölümde "*Bu dahi Neş'et telâmizindedir.*"³⁶ sözü ile, İbrahim Hanîf'in Hoca Neş'et'in öğrencisi olduğu belirtilir. Hoca Neş'et'e ait Tûfân-ı Mârifet isimli eserin şerhini ihtiva eden bir eser kaleme alan şairin, Mevlevî tarikatına yakın oluşu dikkat çeker.

Ali Emîrî Kitaplığında bulunan Dîvânçesinin³⁷ ilk sayfasında bulunan gazelin matla beyitinde şair; Mevlevî olduğunu şöyle belirtmiştir:

"Ben müntesîb-i Mesnevî-i ma'nâyım
Deryûzeger-i dergeh-i Mevlânâ'yım"

Menâzilü'l-Haremeyn isimli eserinde ise; başta Mevlâna olmak üzere, Sultan Veled, Şems-i Tebrizî gibi isimler için kaleme aldığı medîhalara yer vermiştir. Yine bu eserde "Mevlevî" ve "Mevlânâ" redifli birçok gazel yer almaktadır. Şair her fırsatta Mevleviliğe olan sevgisini dile getirmektedir:

Musil-i kurb-ı Hudâ'dır Hak tarîk-i Mevlevî
Şems-i 'îrfân-ı inâyetdir refik-i Mevlevî (17a)

Müellif, İstanbul Üsküdarlı olduğunu Dîvânçesinde yer alan Üsküdâr redifli gazelinde³⁸ şöyle dile getirmektedir:

"Hazret-i Monla-yı Rûmun feyz-i pâk ile Hanîf
Ola İhsâniye'de yâ Rab emîn-i Üsküdâr"

³⁶ Ârif Hikmet (Şeyhülislam Ahmed): *a.g.e.*, vr. 18a.

³⁷ Seyyid İbrahim Hanîf: *Dîvânçe*, Ali Emîrî, Mnz 121, vr. 1b.

³⁸ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, v.17a.

Kaynaklarda şairin ölüm tarihi ile ilgili görüş ayrılığı vardır. Bazı kaynaklarda H.1211 (M.1796) ve Şemseddin Sami'ye göre 1211'den sonraca; diğer tezkirelere göre ise H. 1217 (M. 1802)'dir. Şair Pertev'in İbrahim Hanîf'in ölümü üzerine düştüğü tarih de H.1217 yılına aittir.

"Hüznile nâçâr târihin dedim

‘Adne mahviyyet ile gitdi Hanîf’³⁹

Tüm bu bilgilere göre Seyyid İbrahim Hanîf; 18.yy Osmanlı âlim ve sanatkârlarındandır. H. 1167 senesinde dünyaya gelmiştir. Babası Kâzım, annesi Rukiyye'dir. Seyyiddir ve seyyidliği anne soyundan gelmektedir. Mevlevî tarikatına mensuptur. İstanbul, Üsküdarlıdır. Bir vakit dîvân-ı hümâyûn hocalığı yapmıştır. Bazı kaynaklara göre görevinden azledilmiş ve kendisine bu sebepten cünûn hâli gelmiştir. İyileştikten sonra, 1201 yılında otuz üç yaşındayken hacca gitmiştir. H. 1217 yılında, elli üç yaşında vefat etmiştir.

B. EDEBÎ ŞAHSİYETİ

Seyyid İbrahim Hanîf, Osmanlı Devleti içerisinde büyük değişimlerin cereyan ettiği 18.yy'da yaşamıştır. Bu yüzyılda; hükümdarlık otoritesi zayıflamış ve devlet eski gücünü yitirmiştir. Siyasî alanda yaşanan hezimetlerin aksine edebî sahada bir gerileme yaşanmamıştır. Eski Türk Edebiyatı bir önceki asrın devamı olarak olgunluk dönemini sürdürmüş ve bu çağ, şiir ve şair asrı olarak nitelendirilmiştir.⁴⁰

³⁹ Ârif Hikmet (Şeyhülislam Ahmed): *a.g.e.*, vr. 18a.

⁴⁰ Ahmet Atilla Şentürk-Ahmet Kartal: *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2009, s. 487.

Müellifin içinde bulunduğu yüzyıl, edebî şahsiyetinin gelişiminde büyük önem arz eder. Nitekim 1750-1802 yılları arasında yaşayan Seyyid İbrahim Hanîf; beş padişah devrine tanıklık etmiştir. Saltanatını müşahede ettiği hükümdarlar içerisinde bilhassa III. Selim; İlhamî mahlası ile şiirler kaleme almıştır. Yaptığı besteler ile musikî alanındaki kabiliyetini de ortaya koyan şair padişah; devrinde yaşayan şair ve sanatkârlara hâmilik edip ihsanda bulunmuştur.

İbrahim Hanîf'in yaşadığı çevre sanatına etki eden bir diğer faktördür. Aslen Üsküdarlı oluşu; payitahta yakınlığı beraberinde getirmiş, ilim ve kültür meclisleri ile daha sıkı ilişkiler kurmasına ortam hazırlamıştır. Öyle ki Ârif Hikmet Tezkiresi'nde belirtildiğine göre⁴¹, Hoca Neş'et gibi divan şiirinde üstad kabul edilen birinin çevresinde bulunup, talebesi olmak kendisine nasip olmuştur. Hoca Neş'et vaktinin çoğunu Molla Gürânî semtindeki konağında tarikat ehli ile sohbet ederek ve talebelerine ders vererek geçirmiş, yetiştirdiği talebeler ile Klasik Türk şiirinde hoca ve lider⁴² portresi çizmiştir. İbrahim Hanîf hocasına ait Tûfân-ı Mârifet isimli Farsça eseri şerhederek hocasına karşı, bir nevi talebelik vazifesini de ifâ etmiştir.

Tezkirelerde müellifin edebî şahsiyeti hakkında önemli bilgiler yer alır.

Bursalı Mehmet Tahir Efendi kendisinden ârif olarak bahsetmektedir.

"...ilim ve kalem sahibi irfanıyla tanınmış bir zattır."⁴³

Fatin Tezkiresi'nde nazımda hünerli olduğundan bahsedilir.

"Nâzım-ı mecmu'â-i hünermendî İbrahim Efendi..."⁴⁴

⁴¹ Ârif Hikmet (Şeyhülislam Ahmed): *a.g.e.*, vr.18a.

⁴² Bkz. Mehmet Ulucan: "Edebiyatımızda Lider Tipi ve Hoca Neşet Örneği", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 17, S. 1, Elazığ 1997, s. 131-144.

⁴³ Bursalı Mehmet Tahir Efendi: *a.g.e.*, s. 329.

⁴⁴ Fatin Dâvûd: *a.g.e.*, s. 117.

Yine tezkirelerde şairin darüssâde yazıcılığı yaptığına dair verilen bilgiler, onun edebî gücünü ortaya koymasından dikkate değerdir.

İbrahim Hanîf'in edebî kişiliğinden bahsederken tarikatına değinmek yerinde olacaktır. Nitekim onun sanatında bağlı bulunduğu tarikatın büyük tesiri vardır.

Menâzilü'l-Haremeyn'de şairin Mevlevî tarikatı müntesibi olduğuna dair birçok anekdota rastlamak mümkündür. Şair bünyesinde bulunduğu tarikatı için övgü dolu ifadeler kullanmıştır. Zira Mevlevîlik; kişiyi Allah'a ulaştıran ve müntesiblerine Allah'ın inayetine dair gizli sırların bilgisini veren bir yoldur.

Musil-i kurb-ı Hudâ'dır hak-tarîk-i Mevlevî
Şems-i 'irfân-ı inâyetdir refik-i Mevlevî (17a)

Eserde; başta Mevlâna olmak üzere, Şems Tebrizî, Sadreddin-i Konevî, Veled Çelebi, Hüsameddin Çelebi gibi Mevlevî büyükleri için yazılan medîhalar dikkati çeker. Bu şiirlerden bir kısmı Farsça kaleme alınmıştır. Şairin Farsça'ya olan vukûfunu anlamak açısından söz konusu şiirler önem arz eder.

Şair Konya menziline vardığında Mevlana için Farsça bir medîha kaleme alır.

În makâm-ı şerîf-i dil-dâr est
Beyt-i pür-nûr mollâ hünkâr est (17a)

Şair bu dergâhta ezelden beri köle olduğunu ifade ederek, Mevlana'ya olan bağlılığını dile getirir.

Bende şod tâ ezel der îñ dergâh
Şart-ı îñ hâl ‘arz-ı ikrar est (17a)

Eserde Mevlana’ya sıklıkla yer veren müellif; onu türlü sözlerle över. Kendisinden bezm-i vefâ, çarh-ı Hudâ gibi sıfatlarla bahseden şair için Mevlana; Allah’ın lufu, hediyesidir. Şair bu yüzden ona intisab etmiştir.

Ümîd-i lutf-ı keremle gönül eder îman
Çü bahş-ı hayr-ı Hudâ’dır Cenâb-ı Mevlânâ (17a)

Hac farâzasını yerine getiren İbrahim Hanîf eserin sonunda, yanında mevcut bulunan mecmualardan birinin açıldığını ve açılan sayfada Mevlana’ya ait sözlerin yer aldığını zikreder. Bu sözler ve kendisinin bunlara yaptığı şerhler ile eserini nihayete erdiren Hanîf, haccının Mevlana ve sözleri hürmetine kabul olması için dua eder.

" ...mevcūd-ı şanduka-i tedārikim olan mecmū‘alardan biri tefe’ülen bi’l-
hayr-güşād olunduğda Hāzret-i Pīr-i dest-gīr ve emīr-i ‘irfān semīr-i tenhā Rūmīdān-
ı belāgat-i yektā süvār-ı ‘arşa-i kerāmet ü ‘ināyet kūtbu’l-aqtāb ve’l-ecnāb Mevlānā
Muḥammed Celāleddīn-i Rūmī ḳuddīse sırāhu’s-sāmī Efendimiz Hāzretleri’niñ bu
nutḳ-ı şerīf ve nazm-ı laṭīfleri zuhūr etmekle teberrūken ve teyemmūnen ḥitām-ı ḥāşıl
ḥacc-ı şerīfe bir mihr-i ḥüsn-i ḳabūl ve maḥfaza-i vuşūl olmaḳ ümidiyle ḳayd..."⁴⁵

Hâsılı; Seyyid İbrahim Hanîf’in edebî şahsiyetinin oluşmasında, yaşadığı yüzyıl ve sosyal çevre, bağlı bulunduğu tarikat etkili olmuştur. Eserde yer alan manzum ve mensur parçalardan hareketle şairin ilim ehli, kalemi güçlü bir sanatkar

⁴⁵ Seyyid İbrahim Hanîf: a.g.e., vr. 69b.

olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim tezkirelerin müellifin edebî şahsiyetine dair getirdiği yorumlar da bu yöndedir.

C. ESERLERİ

Araştırmalarımız neticesinde Seyyid İbrahim Hanıf'e ait dört adet eser tespit edilmiştir. Bunlar; Türkiye'de ve yurt dışındaki kütüphanelerde birçok nüshası bulunan Manzum Siyer-i Nebî, Süleymaniye Kütüphanesi Lala İsmail Bölümü'nde 220 numara ile kayıtlı Menâzilü'l-Haremeyn, Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi ve Darulmesnevi bölümünde 2893 ve 583 numara ile kayıtlı iki ayrı nüshası bulunan Şerh-i Tûfân-ı Mârifet ve Ali Emîrî Efendi Kütüphanesi'nde Manzum 121 numara ile kayıtlı Dîvânçe'dir.

Dîvânçe

Ali Emîrî Efendi Kütüphanesinde Manzum 121 numara ile kayıtlıdır. Nesih hat ile kaleme alınmıştır. Besmele ve tetimme bulunmayan eser, otuz dört varaktan oluşur. Bazı mısraların üstü çizilmiş ve yerine yenileri yazılmıştır. Sayfa kenarlarının alt ve üst köşelerine düşülen tarihler dikkat çeker. Şair; tarihlerin kenarına eklediği kaf, sad gibi sembolik harflerle muhtemelen şiirin kaydedildiği ay'ı da belirtmek istemiştir.⁴⁶ Söz konusu nüsha oldukça karışık ve bir kısım varaklar okunamayacak vaziyettedir. Bu şekli ile daha çok müsvedde bir defter izlenimi uyandırmaktadır Menâzilü'l-Haremeyn'de olduğu gibi burada da "yâ Resûlallâh" redifli birçok gazel yer almaktadır.

⁴⁶ Mesela bkz. Seyyid İbrahim Hanıf: *Divançe*, Ali Emirî Kütüphanesi, Mnz 121, vr. 2a (1201-N) N: Ramazân-ı Şerîf, vr. 10a (1205-S) S: Saferü'l-Hayr.

Sagâr-ı Hızrından neş'e ister yâ Resûlallâh
Dil ü zâra kerem kıl hayrı göster yâ Resûlallâh

Senin ümmîd-i cûdunla Hanîfa hurrem olmuştur

Kebûter-veş gönül hayretde titrer yâ Resûlallâh (19a)

Eserde; Peygamber sevgisinin işlendiği Muhammedî, Ahmedî redifli gazeller de yer alır.

Menâzilü'l-Haremeyn

Bilinen tek nüshası, Süleymaniye Kütüphanesi Lala İsmail Bölümü'nde 220 numara ile kayıtlıdır. İbrahim Hanîf, yazmanın başında eserinin ismini: "Hâsıl-ı Hacc-ı Menâzilü'l-Haremeyn Seyyid İbrâhim Hanîf Efendi" olarak kaydetmiştir. Bordo renkli mukavva ciltli eser, 70 varaktan müteşekkildir. Sayfa kenarları mücedveldir. Nesih hat ile kaleme alınmıştır. 23 satırdan oluşur. Başlıklar ve mekan isimleri kırmızı mürekkep ile kaleme alınmıştır. 49b'de bir derkenar ye alır. Müellifin, yer yer bazı kelimelerin üzerini çizerek düzeltmeler yaptığı görülmektedir. Besmelesi ve tetimmesi mevcuttur. Seyyid İbrahim Hanîf'in 1201 yılının Recep ayında İstanbul'dan Mekke'ye yapmış olduğu hac yolculuğunu ihtiva eder.

Müellif eserine Allah'a hamd ve Resul'üne salat ü selam ile başlar. Ardından eseri telif sebebini şöyle dile getirir: "*Ammâ ba'd bu abd-i âciz ü za'îf ya'nî es-Seyyid İbrâhim Hanîf arzû-yı hacc-ı şerîf ve ziyâret-i ravza-i habîb-i Rabb-i latîf ile bin iki yüz bir senesi Recebinde âsitâne-i sa'âdetden Üsküdâr-ı gufrân-âsâra güzâr birle hem kâfile-i hüccâc-ı hidâyet-i minhâc olduğumda...*"⁴⁷

⁴⁷ Seyyid İbrahim Hanîf: *Menâzilü'l-Haremeyn*, Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail Bölümü, Nu: 220, vr. 1b

Genel yapısı itibarı ile hac seyahatnamesi özelliği gösteren eser, manzum - mensur karışık olarak kaleme alınmıştır. Manzum parçalar arasında çok çeşitli nazım şekilleri dikkat çeker. Bunlar; gazel, nazm, kıt'a, muhammes, murabba, mesnevi, tahmis vb. şekillerdir. Nazım türleri bakımından da oldukça zengin olan eserde; Peygamber sevgisinin işlendiği na't-ı şerîfler; dört halife, ehl-i beyt, Mevlana, Şems-i Tebrizî, Eşref-i Rûmî gibi önemli isimlere yazılan medîhalar ve münâcâtlar yer alır. Vâsıf-ı ihram ve vâsıf-ı umre isimleri kaleme alınan şiirlerde şair; umre ve ihrama dair bilgiler verir. Hac farızasının bittiğini ifade etmek için vedâ'yye başlığı altında dört şiir kaleme almıştır.

Mensur parçalar hikâye başlığı ile verilmiştir. Bu hikâyelerde; mevlevî dervişlerinin başından geçen olaylar, Aziz Mahmûd Hüdâyî, İbrahim Edhem, İmâm Mâlik gibi din büyüklerinin menkıbeleri, hac hikâyeleri ve rüya tabirleri yer alır.

Seyyid İbrahim Hanîf'in 18.yy'da I. Abdülhamid dönemi surre alayı ile yapmış olduğu hac yolculuğunu anlatan eser; 18.yy Osmanlı coğrafyası ve hac güzergâhı, surre geleneği gibi tarihî olayları içermesi bakımından da oldukça önemlidir. Çalışmamıza konu olan bu esere dair diğer bölümlerde daha geniş bilgi verileceğinden bu kadarıyla iktifa etmek uygun olacaktır.

Siyer-i Nebî

Kaynaklarda üç cilt olduğu belirtilen eserin, kütüphane kayıtlarında Siyer-i Mekki ve Siyer-i Medeni ismi ile iki ayrı cildi bulunmaktadır. İbrahim Hanîf, Siyer-i Medeni'de üçüncü cildi yazmaya niyetlendiğini belirtir.⁴⁸

⁴⁸ Nurgül Özcan: "Seyyid İbrahim Hanîf'in Siyer-i Nebî'si", *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.23, s. 175, Mayıs 2011.

Ve emân tâ cild-i salis ser-be-ser
Ola böyle zîver-i nazm-ı eser (149b/12)

Ancak; müellifin eserinde bahsettiği, kaynakların da önemle altını çizdiği bu üçüncü cilde rastlanmamıştır. Buna göre şairin üçüncü cildi yazmaya ya ömrü vefa etmemiş yahut söz konusu cilt, araştırmacılar tarafından keşfedilmeyi beklemektedir.

İstanbul, Kütahya, Mısır ve Almanya'da çeşitli nüshaları tespit edilen Siyer-i Nebî; aruzun fâilâtün/ fâilâtün/fâilün kalıbı ile kalıbı ve mesnevi nazım şekli ile kaleme alınmıştır. Sultan III. Selim'e sunulan eserin Siyer-i Medenî kısmı Yard. Doç. Dr. Nurgül Özcan tarafından yayımlanmış⁴⁹, Siyer-i Mekkî kısmı üzerine Sümeyye Yıldız tarafından bir yüksek lisans tezi hazırlanmıştır⁵⁰. Söz konusu iki çalışmada da manzum siyerin nüshaları ayrıntılı biçimde incelenmiştir.

Şerh-i Tûfân-ı Mârifet

Hoca Neş'et'in Tûfân-ı Mârifet isimli eserinin şerhidir. Asıl ismi Süleyman Neş'et Efendi olan Hoca Neş'et; M. 1735-1807 yılları arasında yaşamış divan şairlerindendir. Babası "Enderunlu Şairler, Hattatlar ve Musîkî San'atkârları Tezkiresi" isimli bir eseri bulunan Ahmed Refî Efendi'dir.⁵¹ Şeyh Galib, Pertev Efendi, Ârif ve Seyyid Fedâ Efendi gibi birçok divan şairine hocalık yapmıştır. Tûfân-ı Mârifet isimli eserini Hintli şair Mîrzâ Bîdil'in Tûr-ı Mârifet isimli eserine cevap olarak kaleme almıştır.

Tezkirelerde de Hoca Neş'et'in öğrencisi olduğu belirtilen Seyyid İbrahim Hanîf; hocasının tasavvufî görüşlerine yer verdiği ve Farsça olarak kaleme aldığı bu

⁴⁹ Nurgül Özcan: *Seyyid İbrahim Hanîf'in Siyer-i Medenî'si (İnceleme-Tenkidli Metin)*, Son Çağ Yayınları, İstanbul 2012.

⁵⁰ Sümeyye Yıldız: *a.g.t.*

⁵¹ Ali Güzelyüz: "Hoca Neş'et'in Hayatı, Eserleri ve Tûfân-ı Marifet'teki Tasavvufî Görüşleri", *İlmî Araştırmalar Dergisi*, S. 5, İstanbul 1997, s.167.

eserini tercüme ve şerh etmiştir. Şerh-i Tûfân-ı Mârifet ismini verdiği eserinin bilinen iki nüshası da Süleymaniye Kütüphanesi'nde mevcuttur.⁵²

Nüshalardan biri Hacı Mahmud Efendi bölümünde 2893 numara ile kayıtlıdır. Ta'lik yazı ile kaleme alınan eser, 120 varak ve 27 satırdan oluşur. Dili Türkçe'dir.

Diğer nüsha, Darulmesnevi bölümünde 583 numara ile kayıtlıdır. Ta'lik yazı ile Türkçe kaleme alınan eser, 166 varak ve 27 satırdan oluşur.

⁵² Seyyid İbrahim Hanîf: *Şerh-i Tûfân-ı Mârifet*, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi Bölümü, nu:2893; Darulmesnevi Bölümü, nu:583.

III. BÖLÜM

MENÂZİLÜ'L-HAREMEYN

A. DİL VE ÜSLUP

Menâzilü'l-Haremeyn; Seyyid İbrahim Hanîf'in 1021 senesi Receb ayında, Üsküdar'dan hareket eden surre alayı ile Haremeyn'e yaptığı yolculuğu konu edinen bir hac-seyahatnamesidir. Eserde, yolculuğa dair ayrıntıların verildiği bölümler haricinde, çeşitli hikâyeler de yer almaktadır. Bahsi geçen hikâyeler; rüya tabirleri, evliya menkıbeleri, din büyükleri ve tarihi kişilerin başlarından geçen çeşitli olayları ihtiva eder. Bu özelliği ile eser, klasik hac seyahatnamelerinden ayrılır. Müellifin eserinde böylesi ilginç hikâyeler ve coşkun şiirlere yer vermesi eseri durağanlıktan kurtarır. O dönem şartlarında aylar süren ve bin bir meşakkatle yapılan hac yolculukları göz önünde bulundurulduğunda, Seyyid İbrahim'in eserini oluşturmasında; birlikte yolculuk ettiği hacı adaylarına moral ve neşe vermek amacı da taşıdığı söylenebilir. Bu minvalde; eserde anlaşımı güçleştirecek dil ve anlatım ağırlığına genellikle yer verilmemiştir.

Eserde yer yer, hacı adaylarına moral ve teskinlik veren bir üslup hissedilir. Uzun hac yolculuklarında en önemli sorunlardan birini teşkil eden su ihtiyacı ile ilgili bir anekdotun anlatıldığı bölümde müellif; sakabaşı ağalar ve hac emini tarafından yapılan şerbetle bu ihtiyaçlarının giderildiğini söyler. Bunu söylerken de surre görevlilerinin iyilik ve ihsanlarına değinir ayrıca mihnet gibi görülen her sıkıntının neticesinde Allah'ın kullarına türlü ihsanlar bahşedeceğine dair sözler eder. Bu davranış ve söylemler ile şair, eser boyunca yol arkadaşlarına mesajlar verir.

" yirmi sâ'atde 'Aķabebaşı demekle Őehir maķalle nüzul edip bu maķalliñ mā-i cārī ve bi'r-i birke-i Őāfisi olmamaķla ma'āndan getirilen hıfzalıardan Mire'l-Hācc PāŐā Hāzretleri ve SaķābāŐları sūkkeri ve 'aseli Őerbet edip eŐrāb-ı hüccāc buyurdular. Zihī 'ināyet-i bārike āb-ı Őāf-ı cārī yerine 'Aķabe-i hacda Őerbet-i muķabbet ve ināyet-nūŐ etdirdi. Bundan fehmi olunur ki bir Őey'iñ fiķdān u ħirmānından Őabi'at-ı nāsa elem gelse Cenāb-ı Hāķķ-ı ĉāre-sāz andan a'lā iķsān ile ķabul-i niyāz edip müstaķraķ-ı ni'am-ı cedid eder.¹⁶³

Eserde sırası ve birbirlerine olan uzaklıkları ile Haremeyn yolu üzerindeki menzillere yer verilmiştir. Burada dikkati ĉeken husus, her menzile varıldıķında Şairin bir Şiir kaleme alması ve Şiirde bahsi geĉen menzilin ismine yer vermesidir.

Surre töreninin gerĉekleŐtiķi Üsküdar'dan hareket eden surre alayı Kartal menziline gelir. Burada Na't-ı Şerif isimli bir Şiir yazan Seyyid İbrahim Hanif; Şiirde Kartal'dan bahseder.

Kartal' a bir ok dokunsa yelegindendir hazer
Hıfz eder ammā anı nūr-ı Muhammed Mustafā (2a)

Adana menziline varan hac kafilesi, Ceyhun ırmaķı kenarında durur. Bu esnada bir na't kaleme alan Şair benzetme unsuru olarak Ceyhun nehrine yer verir.

Gözüm yaŐı akar mānend-i **Ceyhūn** yā Resūlallāh
Olup cān u dilim vaslına meftūn yā Resūlallāh (23b)

Kafilenin Şam'a varması ile "-sı Őām'ın" redifli bir na'tın oluŐturulması yine eş zamanlıdır.

⁵³ Seyyid İbrahim Hanif: *a.g.e.*, vr. 44b.

Geldi hoş cân u dile âb u hevâsı **Şâm**'ın
Gevher-i dürr-i 'aden hak bahâsı **Şâm**'ın

Bunca ashâb-ı güzîn ile olup mâl-â-mâl
Kân-ı 'aşk oldu gönül nâm-ı revâsı **Şâm**'ın (33a)

Ayrıca, varılan menzillerde din büyüğü veya tarihî bir şahsa ait mezar, türbe gibi bir yer varsa, şairin o menzilde kaleme aldığı şiir o kişi ile ilişkili olmaktadır. Örneğin İznik menziline varan şair, İznikli şair ve nutasavvıf Eşrefoğlu Rumî için bir Medhiye yazar.

Geldi yâd-ı dilime **Hazret-i Eşref-zâde**
Hâk-i İznîk'de anı buldu dil-i üftâde (5a)

Konya'da Hz. Mevlânâ kabri başında yine onunla ilgili bir medîha kaleme alınmıştır.

Öyle varmalıdır nezd-i ferd-i pîrâna
Makâm-ı kurb-ı Hudâ'dır **mekân-ı Mevlânâ** (17b)

Eserde; bahisle ilgili birçok örneğe rastlamak mümkündür.

17.yy şiir ve nesir dilinde en ağır dönemin yaşandığı yüzyıl olarak öne çıkarken, Menâzilü'l-Haremeyn'in kaleme alındığı 18. asırda bu durum yavaş yavaş değişir. Bu yüzyılda genel sadeleşmenin yanı sıra, yer yer nesirde kullanılan süslü dil devam eder.⁵⁴ Nazım-nesir karışık olarak ortaya konulan Menâzilü'l-Haremeyn'in üslup özelliklerinden biri de; nesir dilinde genel manada ağır bir dilin kullanılmasıdır. Bilhassa Arapça ve Farsça terkiplerin kullanıldığı yerlerde, dilin ağırlaştığı görülür.

⁵⁴ Ahmet Bican Ercilasun: *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yay., Ankara 2011, s. 462.

"*Ḳāf-ber-ḳāf neşr-i rāyet 'adl ü inşāf eden İskender mülk-i dünyadan dest-i şū-yı ferāgat ve dār-i 'uḳbāya rıḫlet buyurduḳları vaḳitde vezīr ve 'ulemā vesā'ir ḥuddām ve ḥükemāsına bu gūne vaşıyyet etmişler ki benim bülbül-i rūḫ-ı revānım ḳafes-i tenden ṭayerān-ı 'ālem-i 'uḳbā ve aşıyān-ı kübrā-yı şāḫ-ı gülistān-ı hiye'l-me'vā etdikde na's-ı şerīfimi bir tābūt-ı 'ibret-nümāya vaz' ve iki destimi ṭaşra-güşād edip ne ḳadar etbā' ve ḥüddām ve eşyā-yı ihtişāmım var ise tābūtum önünde revān sūy-ı mezād olarak vālide-i 'işmet-nişānım pīşe-gāhından güzār etdiresiz.*"⁵⁵

"*Ḥurşīd-i 'ālem-tāb-ı evc-i yaḳīn Aḳşemseddīn Ḥazretleri kesb-i 'ulūm-ı zāhireden şoñra sevdā-yı yaḳīn-i bāṭıne arzūsuyla Ḥacı Bayrām-ı Velī āsitānesine varıp 'azīziñ şūret-i zāhiri faḳr u fenā üzere olduğundan nefsine girān gelip Ḥüseyn el-Ḥamevī cenāblarına varmışlar.*"⁵⁶

Şairin iyi bir eğitim aldığını ve iyi derecede Farsça bildiğini, hayatının anlatıldığı bölümde ayrıntılı ortaya koymuştuk. Şerh-i Tûfân-ı Mârifet gibi Farsça bir eseri, Türkçe'ye çevirecek derecede Farsça bilgisine sahip Seyyid İbrahim Hanîf'in; eserde yer alan Farsça şiirlerde sade bir dil kullandığı görülür.

Dil be-dest- âver ki hacc-ı ekber-est
Ez -hezârân Ka'be yek- dil bihter-est

Ka'be bünyâd-ı Halîl-i Āzer-est
Dil nazar-gâh-ı Celîl-i ekber-est (69b)

În makâm-ı şerîf-i dil-dâr est
Beyt-i pür-nûr-ı mollâ hünkâr est (17a)

⁵⁵ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 27a.

⁵⁶ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 29b.

Şairin bilhassa na'lerinde coşkun bir söyleyiş hâkimdir. Na'lerin birçoğu "yâ Resûlallâh" rediflidir. Mısra sonlarında tekrarlanan bu redif, şairin Hz. Muhammed'e olan sevgi ve bağlılığını ortaya koymasından dikkate değerdir.

Sabâhu'l-hayr visâlin rûz-ı cennet *yâ Resûlallâh*
Ugurlanmış felekden bir 'inâyet *yâ Resûlallâh* (24a)

Senin sırr-ı zuhûrun remz-i vahdet *yâ Resûlallâh*
Nedir dilde bu rütbe şevk-i kesret *yâ Resûlallâh* (38b)

Şair, şiirlerinde ahengi sağlamak için sıkça kelime tekrallarına başvurur.

Es-selâm ey nûr-ı dünyâ *es-selâm*
Es-selâm ey nûr-ı 'ukbâ *es-selâm* (11a)

Nukûş-ı ümmetin âsâr-ı rahmet yâ Resûlallâh
Seni özler seni özler tabi'at yâ Resûlallâh (19b)

Senden kerem *senden* vefâ *senden* 'atâ *senden* safâ
Sensin cihân şâhı şehâ mahbûb-ı hâs-ı Kird-gâr (42a)

Seyyid İbrahim Hanîf'in üslup ve dil özelliklerinden bahsederken; şiirde akıcılığı sağlamak için kullandığı aliterasyon ve asonanslara da değinmek gerekir. Aliterasyon, bilindiği gibi; şiirde ahnek ve akıcılığı sessiz harflerin yinelenmesi ile asonans ise sesli harflerin yinelenmesi ile sağlamaktır.

Aşağıda verilen mısradaki tekrarlanan a'sesi asonansa örnek olarak gösterilebilir.

Zülâl-i iltifâtın âb-ı hayvân yâ Resûlallâh
Kemâl-i inbisâtın feyz-i Rahmân yâ Resûlallâh (11a)

Aşağıdaki mısrada ahengi sağlamak amacı ile tekrarlanan h' sesi aliterasyon örneği teşkil eder.

Kal'a-yı muhteşemi hüsn-i hâsîn-i dildâr
Her güzel 'âşık ile *her* gece *hem*-dem mi degil (24a)

B. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

Menâzilü'l-Haremeyn'in şekil özellikleri bahsinde, eserde yer alan manzum parçaların sırası ile nazım şekilleri, nazım türleri hakkında bilgiler verilecektir. Ayrıca bu kısımların vezin, kafiye ve redif özellikleri incelenecektir.

1. Nazım Şekilleri

Menâzilü'l-Haremeyn isimli eser, bir hayli manzum ve mensur parçalar ihtivâ etmektedir. Manzum parçalar içerisinde gazel, mesnevî, kıt'a, nazm gibi çok çeşitli nazım şekilleri karşımıza çıkarken; mensur parçalar, hikâye başlığı altında verilmiştir. Söz konusu hikâyeler; yer yer rüya tabirleri, bazen de varılan menzilde yer alan büyüklerin hayatlarına dair menkıbeleri konu edinmektedir.

Eserde toplam 218 şiir bulunmaktadır. Bunlardan 134'ü gazel, 50'si nazm, 18'i kıt'a, 5'i muhammes, 3'ü murabba', 1'i mesnevi, 1'i de tahmis nazım şekli ile kaleme alınmıştır.

Gazel	134
Nazm	50
Kıt'a	18
Muhammes	5
Murabba'	3
Mesnevi	1
Tahmis	1

Şiir sahasında metin neşri yapan araştırmacıların karşılaştığı en önemli problemlerden biri, nazım şekilleri ile ilgilidir. Kimi zaman şair, şiirlerine nazım şekline uygun olmayan başlıklar verir. Elbette ki bu bir tercih meselesidir. Bu durumda araştırmacının yapması gereken bilimsel verilere uygun davranması ve şiir hangi nazım şekli ile örtüşüyorsa, ona o ismi vermesidir.⁵⁷

Çalışmamıza konu olan Menâzilü'l-Haremeyn'de, biz de aynı sorunla karşılaştık. Müellif; eserde yer alan şiirlerin büyük çoğunluğunu nazım şekilleri ile adlandırmamıştır. Bunun yerine na't, medîha, gibi genel isimler kullanmayı tercih etmiştir. Nadir de olsa gazel, kıt'a, rubâî isimlendirmelerine rastlarız. Bu isimlendirmelerde kıt'a başlığındaki manzumelerin nazm, rubâ'î başlığındaki manzumelerin kıt'a ve nazm gibi nazım şekilleri ile kaleme alındığını görürüz.

⁵⁷ Halil Çeltik: "Tenkitli Divan Neşirlerinde Nazım Şekli Problemleri", *Turkish Studies/ Türkoloji Araştırmaları: International Periodical for the Language and Literature and History of Turkish or Turkic (Tunca Kortantamer Özel Sayısı-1)*, (Ed. Doç. Dr. Atabey Kılıç- Sibel Üst), Volume 2/3 (Summer 2007), 189-199.

Biz; eserde yer alan manzum parçaları kategorize ederken şairin tercih ettiği isimlendirmeyi değil, bilimsel verilere uygun olan isimlendirmeyi esas aldık. Metnin bütünlüğünü bozmamak adına, metin içerisindeki isimlendirmelere müdahale etmemekle birlikte, dipnotlarda doğru isimlendirmeleri gösterdik.

Müellif; nazım şekli rubâ'î olmadığı halde bazı dört mısralı parçaları bu isimle vermiştir. Herhalde şair, söz konusu parçalar dörder mısralık olduğu için bu ismi vermiştir.

Kıt'a başlığı ile yer alan bu şiir nazm nazım şekli ile kaleme alınmıştır.

Mevlevîler hemîşe hurremdir
 Ma'nevî sırrı Hakk'a mahremdir
 Anlar ile eden hemîşe safâ
 İşte merd oldur Âdem-i Âdemdir (26a)

Rubâ'î başlığı ile verilen bu manzumenin de nazım şeklinin yine nazm olduğu görülecektir.⁵⁸

Hâline ey dil Hudâ agâhdır
 Gam yeme billâh gayûrullâhdır
 Her murâdı hayr ile encâm eder
 Dâd eden her bendeye ol şâhdır (26a)

Eserde; nazım şekillerinin isimlendirmesine ilişkin karışıklık, ağırlıklı olarak kıt'a, nazm ve rubâ'î nazım şekilleri arasında karşımıza çıkmaktadır. Bir kaç

⁵⁸ Diğer örnekler için bkz. Seyyid İbrahim Hanîf: *Menâzilü'l-Haremeyn*, Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail Bölümü, nu: 220, vr. 4a (kıt'a), 22b (kıt'a), 26a (kıt'a), 26a (rubâ'î), 26a (rubâ'î), 28a (gazel), 68a (rubâ'î), 68a (rubâ'î), 68a (rubâ'î).

manzumenin dışında⁵⁹ genel olarak nazmın kıt'a, kıt'anın rubâ'î ile karıştırıldığı görülmektedir.

2. Nazım Türleri

Menâzilü'l-Haremeyn edebî türler bakımından oldukça zengin bir eserdir. Nat'-t-ı Şerîf, Medîha, Münâcât, Vedâiyye, Vâsf-ı İhram, Vâsf-ı Umre eserde yer alan türlerden bazılarıdır.

Na't-ı Şerîf

18. yy; divan sahibi şairlerin sayıca en fazla olduğu asır olarak karşımıza çıkmaktadır. Kaleme alınan divanların birçoğunun bütünü veya büyük bir kısmında na't-ı şerîflerin yer aldığı bu yüzyıldan, edebiyatımızda en çok na't yazılan dönem olarak bahsetmek yerinde olacaktır.⁶⁰

Na't yazmanın son derece yaygın olduğu bir zaman diliminde yaşayan Seyyid İbrahim Hanîf'in; geleneğin yanı sıra, soyundan geldiği Hz. Muhammed'e olan büyük sevgisi de eserinde en hacimli kısmın bu türe ayrılmasına sebep olmuştur. 130 na'tin yer aldığı eserde 35'i hariç tüm na'tler "yâ Resûlallâh" rediflidir.⁶¹

Na'tlerde coşkun bir Peygamber sevgisi hâkimdir. Her cümlenin "yâ Resûlallâh" nidası ile sonlandığı bu şiirlerde dua ve yakarış ön plandadır. Ayrıca Hz. Muhammed türlü özellikleri ve üstünlükleri ile daima övülür.

⁵⁹ Bkz. Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 13a (kıt'a), 34b (gazel), 52b (murabba'), 51a (mesnevi).

⁶⁰ Emine Yeniterzi: *Divan Şiirinde Na't*, Türk Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1993, s. 63.

⁶¹ Yâ Resûlallâh redifli olmayan na't-ı şerîfler için bkz. Seyyid İbrahim Hanîf, *a. g. e.*, vr. 2a, 2b, 3b, 4a, 4a, 5a, 6a, 6b, 7a, 8b, 10a, 11a, 11a, 11a, 11b, 12a, 12b, 18b, 23a, 31a, 32b, 33a, 33b, 34a, 36b, 37b, 42a, 42b, 43a, 50a, 52a, 54a, 55b, 57a.

Aşağıdaki beyitte şair; Hz. Âdem'in Muhammed'in ismini kullanarak ettiği dua neticesinde affedildiği inancına⁶² telmih yaparak, onun üstünlüğünü izaha çalışır.

Gönül 'aşkınla dâ'im şâd u hurrem yâ Resûlallâh
Senin nûrunla buldu kadri Âdem yâ Resûlallâh (5b)

Şâir her menzil sonunda Hz. Muhammed'e biraz daha yaklaştığını bilir ve bu heyecanını na'tlerine de aks ettirir. Zirâ Peygamber sevgisi ile yanıp tutuşan şâir için vuslat, her şeyden daha önemlidir. Çünkü o, bu hayal ile yollara düşmüştür.

Gülistân-ı hayâlin pür-tarâvet yâ Resûlallâh
Senin kand-i visâlin pür-halâvet yâ Resûlallâh (26a)

Medine'ye varıp, Hz. Muhammed'in makamını ziyaret ettikten sonra şâirin yanan gönlü biraz teskin olmuştur. Yaşadığı mutluluğu ve iç huzuru şöyle tarif etmektedir.

Harîm-i hazretin mânend-i cennet yâ Resûlallâh
Bi-hamdillâh ki etdik hoş ziyâret yâ Resûlallâh (49a)

Medîha

Na'tı-ı Şerîflerin yanı sıra eserde 26 adet medîha yer alır. Bunlar sırası ile Eşref-i Rûmî, Ertuğrul Gazi, Mevlâna, Şems-i Tebrizî, Sultan Veled, Sadreddin-i Konevî, Hüsâmeddin Çelebi ve daha birçok isimdir.

⁶² "Bu ara Âdem Rabbinden bir takım kelimeler belleyip O'na yalvardı. O da tevbesini kabul buyurup ona yine baktı. Gerçekten tevbeyle çok kabul eden ve çok merhamet eden ancak O'dur!" Bakara/37.

Şair, hac güzergâhı üzerinde medfun bulunan mutasavvıf, âlim, şair, devlet büyüğü gibi kişilere medîha yazar. Eşref-i Rûmî için İznik menzilinde, Habîb-i Neccâr için Antakiyye (Antakya) menzilinde medîhaların kaleme alınması bu görüşü destekler. Medîhalarda, övgüsü yapılan kişilerin hayatlarına dâir bazı tarihî bilgiler yer alır.⁶³

Şair sırası ile dört halife, Hz. Fâtıma ve Hz. Hatice'nin kabirlerini ziyaretin ardında da her biri için birer medîha kaleme almıştır. Medîha-i Bekriyye, Medîha-i Ömer, Medîha-i Fâtımatü'z-Zehra gibi başlıklarla verilen bu şiirlerde, söz konusu edilen kişilere duyulan muhabbet dile getirilir ayrıca makamlarını ziyaret etmiş olmanın memnuniyeti belirtilir.

Getir cân u dile ey 'âşık-ı dîvâne tasdîki
Ziyâret eyle kabr-i pâk-i rûh-ı hayr-ı Sıddîk'i (57a)

Kaynaklarda verilen bilgiler ve eserlerinden elde edilen ipuçları doğrultusunda Mevlevî olduğu belirlenen Seyyid İbrahim Hanîf'in bu eserinde; Hz. Mevlâna, Şems-i Tebrizî, Veled Çelebi, Hüsameddin Çelebi gibi melevvî büyüklerine medîhaların yer alması onun bu yönünü bir kez daha vurgular. Ayrıca birçok medîhasında Mevlevîlikten övgüyle söz ederken, Mevlevîliğin kişiyi Allah'a ulaştıran bir yol olduğunu belirtir.

Musil-i kurb-ı Hudâ'dır hakk tarîk-i Mevlevî
Şems-i 'irfân-ı inâyetdir refik-i Mevlevî (17a)

⁶³ Bkz Mesela, Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.* vr. 28a.

Zamân-ı Hazret-i 'Îsâ'da geldi bu yurda
Eserde kavli mübeşşer Habîb-i Neccâr'ın

Habîb-i Neccâr İslâmî kaynaklara göre Yasin Suresi'nde (13-29) kıssası anlatılan kişidir. Şair bu beyitte Habîb-i Neccâr'ın Hz. İsa döneminde yaşadığına dair tarihî bir bilgi vermektedir. Habîb-i Neccâr için bkz. Süleyman Ateş: "Habîb-i Neccâr", *İslâm Ansiklopedisi*, C.14, İstanbul 1996, s. 373-374.

Bunların dışında İbn-i Arabî ve hac emini Mîre'l-Hâc Paşa için yazılan medfihalar da vardır.

Münâcât

19 şiiri münâcât başlığı altında toplamamız mümkündür. Bunlardan biri Mesnevi şârihi Sarı Abdullah Efendi'ye ait "vücudummuş günahım tevbe yâ Rabbi günahımdan" mısraı ile oluşturulan Tazmîn-i Mısra-yı Mesnevî-i Abdullah Efendi başlıklı şiirdir. Şair Abdullah Efendi'ye ait söz konusu mısrayı kullanarak muhammes nazım şekli ile kaleme aldığı bu şiirde tazmin⁶⁴ sanatının bir örneğini vermiştir. İktibas yapılan mısra her bentte tekrarlanmış, işlenen günahlardan duyulan pişmanlık dile getirilmiştir.

Kelâm-ı gayra etme ey gönül söz dinle hîç ragbet
Cihânın kesretinde var mı bulmuş hâlet-i râhat
Hudâ'nın lutfu çokdur her nefesdir menfes-i fırsat
Hanîfâ-veş bunu vird eyle tâ kim bulasın 'izzet
Vücûdummuş günâhım tevbe yâ Rabbî günâhımdan (9b)

Diğer münâcâtlarda da coşkun bir Hak aşkı ve yakarış dikkati çekmektedir.

Lisânım yok seni medhe ne tâkat var gamı redde
Şeyâtîn gelmesin yâda amân dermân yâ Rabbî (60b)

⁶⁴ " Lügat anlamı bir şeyi bi şeyin içine koymak ve gizlemek olan tazmîn, bir şairin diğer bir şairin şiirinden bir parçayı (bir mısra, beit veya iki beyit) kendi şiirinin içinde zikretmesidir. " M. A. Yekta Saraç: *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, İstanbul 2004, s. 250.

Vedâiyye

Hac farîzasını yerine getiren İbrahim Hanîf, kutsal beldelerden ayrılırken üç tane vedâ şiiri kaleme almıştır. Vedâiyye başlığı altında verilen bu şiirlerde Haremeyn'e veda etmenin verdiği tahassür ve keder dile getirilir.

Elvedâ' ey beyt-i Rahmân elvedâ'
 Elvedâ' ey nûr-ı Yezdân elvdâ'
 Nûr-ı 'aşkın dilde etdi iltimâ'
 Elvedâ' ey sırr-ı Subhân elvedâ' (67)

Vasf-ı İhram

İhram; hac ve umre için niyetlenen kişilerin giydikleri beyaz dikişsiz elbiseye denir. Hac veya umre boyunca giyilmesi ve giyildikten sonra belirli yasaklara riyaat edilmesi gereken bu elbise hac ibadetinin en önemli unsurlarındandır. Mekke-i Mükerreme yolu üzerinde hacıların ihrama girmesi için belirlenen yerlerde hacılar bu elbiseyi giyer ve yollarına öyle devam ederler. Aksi halde ihrama girilmesi gereken ve mikât adı verilen bu yerleri ihramsız geçerek Haremeyn'e giren kişi bir vacibi terk ettiği için harama yaklaşır ve kurban kesmesi icap eder. Şair mikat yerlerinden biri olan Rabiğ yakınlarında ihrama girmiş ve akabinde vasf-ı ihram isimli bir şiir kaleme almıştır. Şair, şiirinde de ihrama girdiği yerin mikât yeri olduğunu belirtmiştir.

Bu mikât-ı ferâ'izdir bu yerde olmalı ihrâm
 Hudâ'nın hikmetidir her Kırân'da sa'y ile ilzâm (61a)

Vasf-ı Umre

Müslümanlarca kutsal sayılan Ka'be, Mekke ve Medine edebî eserlere de zaman zaman konu olmuştur. Manzum ve mensur hac seyahatnâmelerine konu edilen bu yerlerin yanı sıra ka'benâme türünden eserlerde müstakil olarak Kâbe'nin işlendiğini görürüz. Abdurrahman Gubârî'nin Ka'benâme isimli eseri, bu adla ve bu türde ortaya konulan ilk eserdir.⁶⁵

Umre; hac mevsimi dışında Ka'be'yi ve Mekke'deki yerleri ziyaret etmek anlamına gelir. Divan edebiyatında; Menâsik-i hac ve ka'benâme gibi eserler arasında umre ile ilgili bilgiler serpiştirilmekle beraber, müstakil olarak umrenin anlatıldığı eserlere rastlamıyoruz. Seyyid İbrahim Hanîf Menâzilü'l-Haremeyn'de vasf-ı umre başlığı ile bir şiir kaleme almıştır. Şair burada umrenin vasıflarından ve övgüsünden söz eder. Ayrıca şiirin Mescid-i Umre menziline kaleme alınması da ayrıca dikkatimizi çekmektedir.

İki 'umre bir sevâb-ı hacc eder 'itâ hemân
Durma ey dil 'umre et Hudâ eyler sünûh (62b)

Zikriyye

Eserde zikriyye başlığı ile bir şiir yer almaktadır. Gazel tarzında yazılan bu şiirin her mısraı "Allah hû" redifi ile sonlanmaktadır. Şiirde Allah'a duyulan şiddetli muhabbet dile getirilmektedir.

⁶⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Özey Karadağ: *Gubârî Abdurrahman ve Ka'benâmes'si*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas 1999.

Sohbet-i yârân-ı dildir her zamân Allâh hû
Vird-i şîrîn-i zebânlar hem-cinân Allâh hû

Dag-ı sînem ol kadar saht-ı hevâ-yı mâsivâ
Eylesin bezm-i muhabbet bir zamân Allâh hû

Zikr ü fikri sen olunca her zamân âşıkların
Söylemez illâ ki dâ'im her zamân Allâh hû

Sohbet-i gayra rızâ yok bu tarîk-i 'aşkda
Olmaya illâ gönülde her nişân Allâh hû

Gurbet ilde çıkdı dilden âteş-i gayret ile
Bu gece işte Hanîfâ dil-sitân Allâh hû (35b)

İlâhi

İlahî, Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı'na ait türlerdendir. Allah'ın birliği, azamet ve kudretinin telkin edilildiği bu türde en önemli unsur Allah'ın birliği meselesidir.⁶⁶ Klasik Türk Edebiyatı sahasında yazılan Menâzilü'l-Haremeyn isimli eserde ilâhî başlığı ile verilmiş bir şiir yer almaktadır.⁶⁷ Mevlevî tarikatına mensup, mutasavvıf şair Seyyid İbrahim'in ilâhî türünde eser kaleme almasını tabi karşılamak gerekir.

⁶⁶ Abdurrahman Güzel: *Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı El Kitabı*, Akçağ Yay. , Ankara 2009, s. 227.

⁶⁷ İlâhi için bkz. Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 13a.

Allah'a duyduğu aşkın şiddetinden âh u enîn eyleyen şâir; sevgilinin hayalinin her an kendisi ile olduğunu, onu bir an olsun yalnız bırakmadığından bahseder.

Nâr-ı 'aşk-ı Hazret-i Allâh eder nâlân beni
Eylemez terk ü ferâgat her seher canân beni

Şâirin tek derdi sevgiliye kavuşma isteğidir. Ona sıhhat ve afiyet veren de bu ümididir kezâ. Son mısradâ zamanın, onu böyle bir sevgiliye yakıştırmış olmasından yani böyle bir sevgiliye âşık olmanın kendisine nasib olmasından duyduğu memnuniyeti dile getirmektedir.

Derd-i vaslı dilde dâ'im çâre-sâz-ı 'âfiyet
Böyle bir sultâna şa'yân eyledi devrân beni

Şâir; Allah'ın iyilik ve lutuflarla dolu dergâhına girmek arzusundadır. Abdallar; sufî telakkisine göre Allah'a mertebeye en yakın olan velî kimselerdir.⁶⁸ İbrahim Hanîf, tıpkı abdâl gibi Allah'a ait manevî sırlara vakıf olmak ister.

Lutf edip dergâh-ı ihsânına abdâl gibi
Eylese 'ilm-i ledünnî bilmege şâyân beni

Sevgilinin görenleri hayrete düşüren endâmı, âşığın gönlünü iki büklüm eylemiştir. Ayrıca, saçlarının miski de gönlünü yakmaktadır. Bu halde iken şâir şunları söyler:

⁶⁸ Ahmet Talât Onay: *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Haz. Cemal Kurnaz, H Yayınları, İstanbul 2009, s.20.

Kâmet-i hayret-fezâsı eyledi kaddim dü-tâ
Zülf-i müşkîn-i gaddârı etmede sûzân beni

B.....-i Rûmum ben Hanîfâ sırr-ı dost
Eyler irşâd-ı tarîkat her zamân her ân beni

Aşağıdaki tabloda, Menâzilü'l-Haremeyn'de yer alan nazım türleri kategorize edilmiştir.

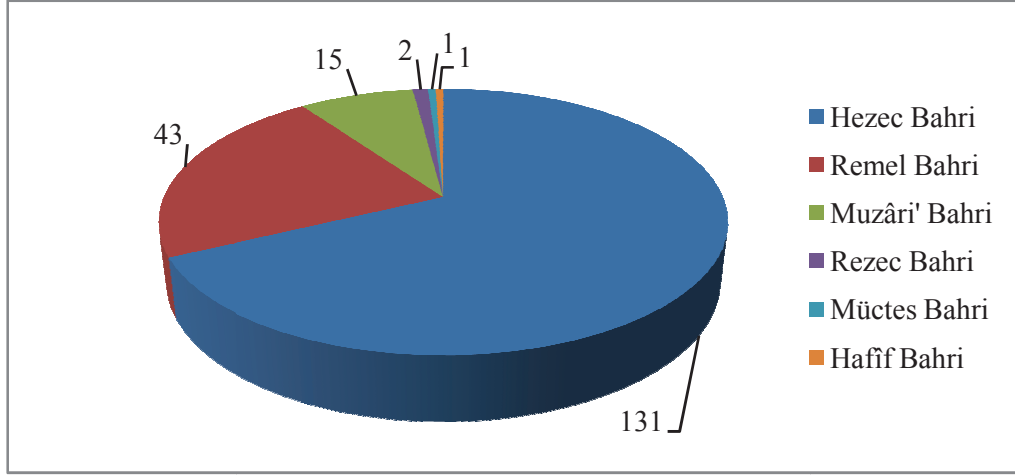
Na't	130
Medîha	26
Münâcât	19
Vedâiyye	2
Vasf-ı İhram	1
Vasf-ı Umre	1
Zikriyye	1
Îlâhi	1
Toplam	181

Tabloda görüldüğü şekli ile Menâzilü'l-Haremeyn'de 181 adet manzum parça yer almaktadır. Bunların 130'u na't, 26'sı medîha, 19'u münâcât, 2'si vedâ'iyedir. Vâsf-ı ihram, vâsf-ı umre, zikriyye, ilâhî türlerinde ise birer örnek bulunur.

Eserde yer alan 130 na't-ı şerîfin birçoğu yâ Resûlallâh rediflidir. Medîhalar ise başta dört halife olmak üzere, İslâm büyükleri ve tarihî-efsanevî şahsiyetler için kaleme alınmıştır. 19 münâcât içerisinde bir tanesi, Mesnevî şarihi Sarı Abdullah Efendi'nin bir mısranın tazmin sanatı kullanılarak yeniden kaleme alınması ile oluşturulmuştur. Müellif; hac farîzasının sonunda vedâ'iyeye başlığı ile dört adet şiir yazmıştır. Ayrıca; vâsf-ı umre, vâsf-ı ihram başlıklı şiirlerinde; umre ve ihrama dair bilgiler vermiştir. Yine Klasik Türk Edebiyatı sahası içerisinde değerlendirebileceğimiz Seyyid İbrahim Hanîf'in ilahi türünde eser kaleme alması dikkat çekmektedir.

3. Vezin

Eserde yer alan manzum parçalarda hece veznine rastlanmaz. Aruz vezninde ise ağırlıklı olarak Hezec bahrinin mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün kalıbı kullanılmıştır. Bilhassa na'tlerin çoğunun bu kalıpta yazıldığını görürüz. Bu veznin ardından Remel bahrinin fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün kalıbı eserde en çok kullanılan ikinci vezin olarak karşımıza çıkar. Bunları Hezec bahrinin mef'ülü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ülün, Muzârî' bahrinin mef'ülü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün, Rezec bahrinin müstef'ilün / müstef'ilün / müstef'ilün / müstef'ilün ve müstef'ilün / müstef'ilün kalıbı, Hafif bahri ve Müctes bahri takip eder.

Menâzilü'l-Haremeyn'de yer alan şiirlerin 131'inde Hezec, 43'ünde Remel, 15'inde Muzâri', 2'sinde Rezec, 1'inde Müctes ve 1'inde de Hafîf bahri kullanılmıştır.

Türk şiirinde Remel bahrinden sonra en çok benimsenerek kullanılan Hezec bahri⁶⁹ bu eserde şairin en çok kullandığı vezin olarak öne plana çıkar. Eserde yer alan nazım şekillerinin çeşitliliği aruz veznine de yansımıştır.

4. Kafiye ve Redif

Kafiye

Kafiye, manzum metinlerde ahengi sağlayan en önemli unsurlardan biridir. Daha çok manzum parçalardan oluşan Menâzilü'l-Haremeyn, kafiye çeşidi bakımından oldukça zengin bir eserdir. Şâir, genellikle Arapça, Farsça ve Türkçe kelimeleri bir arada kullanarak kafiye oluşturmuştur. Bunların dışında salt söz

⁶⁹ Haluk İpekten: a.g.e., s. 167.

konusu dillerden seçtiği yahut iki dilden de kelimelerin bir arada bulunduğu kafiyele
de karşımıza çıkmaktadır.

Arapça-Farsça ve Türkçe kelimeler ile oluşturulan kafiyele:

Sensin veren cihâna nûr-ı habibi Allâh
Kurtar beni kederden kılma **sivâya** bağı

Pîr-i tarîk-i kurbet mollâ-yı Rûm-ı Hak'dır
Zencîr-i şevk-i âlem şimdi **oraya** bağı

Kimdir bu arsa-gehde meydân-ı himmet almış
İsr-i Resûl'e gitsem olsam o **pâyaya** bağı (12b)

Bu tertîb-i mübârek ya' nî kim bu hilkat-i mahlûk
Bütün zâtınla kâim hep **sanadır** yâ Resûlallâh

Hudâ'nın sevgili mahbûbu sensin her dü-âlemde
Şefâat hasleti Hak'dan **atâdır** yâ Resûlallâh

Beni vâreste eyle kayd-ı efkâr-ı dü-âlemden
Hanîfâ dergehinde bir **gedâdır** yâ Resûlallâh (23b)

Arapça kelimeler ile oluşturulan kafiyele:

Sırr-ı Resûle gelmeye dilden ser-i **celâl**
Yâ Rab bu abd-i âcizi kıl mazhar-ı **cemâl**

Cürmüm bu yolda gerçi efendim cihân kadar
Ermez velî seninde inâyetine **zevâl**

Lâyık odur ki kavllerini ber-murâd edip
Her dü-serâda eyle muâf der-i **su'âl** (11a)

Cemâlin âşinâ-yı rû-yı **ümmet** yâ Resûlallâh
Visâlin dil-fezâ-yı ehl-i **cennet** yâ Resûlallâh

Sürerdim rû-yı aczi iftikâd-ı dâmen-i afva
Derinde pâspânın verse **ruhsat** yâ Resûlallâh

Vatanda bulmadım hergiz efendim böyle ârâmiş
Bana mânend-i cennet geldi **gurbet** yâ Resûlallâh (42b)

Farsça kelimeler ile oluşurulan kafiyeler:

Zülâl-i hâk-i pâym câna **cândır** yâ Resûlallâh
Hayâl-i vasl-ı zâtın rûh-ı **ândır** yâ Resûlallâh (52a)

Îlâhî dergeh-i feyzin bana dâim küşâd eyle
Temennî-i dilim vermekle abd-i **yâd** u şâd eyle (67b)

Eserde, Türkçe kelimeler ile oluşturulan yalnızca iki kafiye örneğine rastlarız:

Gönül zanbâk-ı dünyâ-veş **açıldı** yâ Resûlallâh
Delâl-i merhamet himmet **saçıldı** yâ Resûlallâh (28b)

Güft ü gû-yı halk ise her bâr **çok**
 Urdu herkes sîneme bir tâze **ok** (62b)

Arapça ve Farsça kelimeler ile oluşturulan kafiyeler:

Bir dil ki nûr-ı aşk-ı Hudâ'ya **mekân** olur
 Zikr-i nihân u sırrı hemîşe **emân** olur

İmdâd ederse şâh-ı Resûl sâlik-i dile
 Nakd-i visâli kurb-ı Hudâ **şâyegân** olur (6b)

Hayâlin nûr-ı sâzı rûh-ı **insân** yâ Resûlallâh
 Visâlin cân-fezâ-yı her dü-**ekvân** yâ Resûlallâh

Hanîfâ dergehinde bende-i ihsân-ı zâtındır
 Olur her dem yüzünden ana **dermân** yâ Resûlallâh (12b)

Gam-ı dünyâ beni etikde **der-hem** yâ Resûlallâh
 Gönülde aşk-ı zâtın oldu **merhem** yâ Resûlallâh

Seni isbât için âlemde Allâh eyledi îcâd
 Vücûda geldi Havvâ dahı **Âdem** yâ Resûlallâh (51a)

Arapça ve Türkçe kelimeler ile oluşturulan kafiyeler:

Subh-ı visâle erdi anın vechini gören
Cân atdı kurs-i şems degil dâmen-i **şafak**

Hüccâc-ı müslimîne inâyet derindedir
Çekdin katâr-ı aşkı bu gün biz ayak **ayak** (10a)

Hamdülillâh Hudâ-yı azz ü **cell**
Bu diyârı yaratdı böyle **güzel** (51a)

Türkçe ve Farsça kelimeler ile oluşturulan kafiyeler:

Hayât-ı tâze geldi rûh u **câna** yâ Resâlallâh
Yeter gönlüm firâk-ı vasla **yana** yâ Resûlallâh

Şarâb-ı engebîn-i sohbet-i hazz-ı ferâh-bahşa
Dil ü cânım efendim bana **kana** yâ Resâlallâh (47b)

Hadîs-i vasl-ı zâtın nûr-ı **cândır** yâ Resûlallâh
Bu yollarda bizi ihsâna **kandır** yâ Resûlallâh (46a)

Divan şiiri estetik kaidelerine sıkı sıkıya bağlı divan şairleri; kafiye kurarken nazım şeklinin etkisi altındadır. Zira gazel, kaside, nazm, kıt'a, mesnevi gibi nazım

şekillerin, kendilerine özgü bir kafiye örgüsü vardır. Geleneğin belirlediği bu ölçüler sebebi ile divan şiirinde kafiye daha çok göze hitap eden bir unsur olarak karşımıza çıkar.⁷⁰

Menâzilü'l-Haremeyn'de yer alan kafiye çeşitlerine bakıldığında; büyük çoğunluğu tam ve zengin kafiyelerin oluşturduğu görülür. Bununla beraber az da olsa yarım kafiye örneklerine rastlamak mümkündür.

Yarım kafiye:

Gönül semt-i ricâda etdi sohbet yâ Resûlallâh
Cenâbından diler afv ü şefâat yâ Resûlallâh

Kafâdâr-ı tarîk-i Hakk refik-i Hazret-i Cibrîl
Eder ceş-i melâikle refâkat yâ Resûlallâh (55a)

Gelir nûr-ı visâlin câna her şeb yâ Resûlallâh

Senin rûz-ı visâlin ayn-ı matlab yâ Resûlallâh

Sana ümmetlerine dâimâ hizmetde kâimdir
Döner yüz üzre çarh u bedr ü kevkeb yâ Resûlallâh (38a)

Tam kafiye:

Senin zevk u visâlidir gönülde bâdî-i cennet
Mezellet başka devlet başka izzet yâ Resûlallâh

⁷⁰ Muhsin Macit: *Divan Şiirinde Âhenk Unsurları*, Kapı Yay. , İstanbl 2005, s. 79.

Ayrırma bendeni her dem derinde pâs-bânında
Gözüm çârûb-i hâk-i kurb-ı Hazret yâ Resûlallâh (40a)

Rehîn-i hâki olanlar bulur hayât-ı ebed
O rütbe ehl-i safâdır şehîd-i Bedr-i güzîn

Hanîf-i zârı Hudâ'ya karîn-i feyz eyle
Sana câya becâdır şehîd-i Bedr-i güzîn (60a)

Zengin kafiye:

Dôst-ı û şod mukîm-i dergâheş
Düşmeneş gûşe der gird-i eşrâr est

Nûr-ı mahz-ı Hudâ-yı azz ü celle
Çün Medîne hemîşe der-kâr est (17a)

Reh-i cûdun hemîşe cilve-bahşâ-yı muhabbetdir
Getirdi bâd-ı vaslın Hakk peyâmı yâ Resûlallâh

Senin aşkınla mest olmuş eder devrân-ı vâveylâ
Bu eflâk-i vefânın her nizâmı yâ Resûlallâh (45a)

Eserde yer yer cinas örneklerine de rastlanır:

Gönül zanbâk-ı dünyâ-veş açıldı yâ Resûlallâh
Delâl-i merhamet himmet saçıldı yâ Resûallâh (28b)

Senin nûr-ı visâlin şem-i cândır yâ Resûlallâh
Safâ-yı vuslatın hurşîd-i ândır yâ Resûlallâh (29b)

Seyyid İbrahim Hanîf, eserinde kafiyesiz hiçbir manzumeye yer vermemiştir. Müellif, Farsça kaleme aldığı şâirler de dahi kafiye oluşturmuş ve divan şiirindeki ustalığını göstermiştir.

Redif

Genellikle mısra sonlarında tekrarlanan ek yahut sözcüklere denir. Kafiyenin bütünleyicisi mahiyetindeki redif, şiirde âhengi sağlayan bir diğer unsurdur.

Divan şiirinde çoğu kez konunun belirlediği redif; âhengi arttırmanın yanı sıra okuyucu ve dinleyiciyi etkileyerek şiirin çağrışım dünyasını zenginleştirir.⁷¹ Eserde; ek, kelime, ek-kelime, kelime-ek, kelime-kelime şeklinde oluşturulan redifler yer alır.

Menâzilü'l-Haremeyn'de en çok kullanılan redif "yâ Resûlallah"tır. Eserde söz konusu redifle oluşturulmuş 95 şiir bulunur. Tamamı na'tlerden oluşan bu şiirlere aşağıdaki örnekler verilebilir:

Gözüm yaşı akar mânend-i Ceyhûn *yâ Resûlallâh*

⁷¹ Muhsin Macit: *a.g.e.* , s. 83.

Olup cân u dilim vaslına meftûn *yâ Resûlallâh* (23b)

Vücûdun armagân-ı Rabb-i izzet *yâ Resûlallâh*

Zuhûr-ı intişâr nûr-ı hazret *yâ Resûlallâh* (33b)

Harîm-i hazretin mânend-i cennet *yâ Resûlallâh*

Bi-hamdillâh ki etdik hoş ziyâret *yâ Resûlallâh* (49a)

Eklerle yapılan redifler:

Ne tesîr eyledin ey dil felekde serd-i âhımdan

Ne idrâk eyledin âyâ bu gün rûy-ı siyâhımdan

Ne ma'nâ buldu canın hâlet-i hikmet güvâhımdan

Bunu fehm eyle bâri türbe-i ibret giyâhımdan

Vücûdummuş günâhım tevbe yâ Rabbi günâhımdan

Gönül rifatde buldum bir seher hurşîd-i ma'nâyı

Edince fikr-i midhat Şems ile esrâr-ı Mollâ'yı (17b)

Destimde kalem ah ediyor virdim emândır

Bu aşk-ı dilim şâm u seher sîdka nişândır (36b)

Kelime-kelime ile yapılan redifler:

Zenûbum eyle gark-ı rahmet-i gufrân *yâ Rabbi*

Safâdan eyle şûh-ı hâtırım handân *yâ Rabbi* (34b)

Sohbet-i yârân-ı dildir her zamân *Allâh hû*
Vird-i şîrîn-i zebânlar hem-cinân *Allâh hû* (35b)

Ben bu gün nat-ı Resûl'ü hîrz-ı cân *etsem gerek*
Dergeh-i kabrinde ânı armagân *etsem gerek* (55b)

Eserde daha çok ek-kelime şeklinde rediflere rastlanır.

Feth-i künûz-ı vahdet-i hall-i Hudâ'ya *baglı*
Fark-ı rumûz hazreti bahş u atâya *baglı* (12b)

Musil-i kurb-ı Hudâ'dır Hak tarîk-i *Mevlevî*
Şems-i irfân-ı inâyetdir refik-i *Mevlevî* (17a)

Adana şehr-i gönül menşe-i Âdem *mi değil*
Âb-ı Ceyhûn ile yâ bağları âlem *mi değil* (24a)

Kelimelerle yapılan rediflerde kullanılan kelimelerin daha çok Türkçe kelimelerden oluşması dikkat çeker:

Bir dil ki nûr-ı aşk-ı Hudâ'ya mekân *olur*
Zikr-i nihân u sırrı hermişe emân *olur* (6b)

Nâr-ı aşk-ı Hazret-i Allâh eder nâlân *beni*
Eylemez terk ü ferâgat her seher canân *beni* (13a)

El amân ey kân-ı şefkat ey enîs-i cân u dil
Abd-i nâciz-i kadîmi sâdık u üftâde **bil**

Zeng-i gam- âlûde rûhu nûr-ı irfân eyle **bil**
Emrine fermânına münkâd ola dil dâimâ (43a)

Kelime-ek şeklinde oluşturulan redife yalnız bir kaç şiirde rastlanır:

Makâmı oldu bu yerler **Habîb-i Neccâr'ın**
Ki Şemûn ile berâber **Habîb-i Neccâr'ın** (28a)

Bazen şair; bir söz öbeğinden redif oluşturmuştur:

Fart-ı sürûr **bi'r-i safâ-yı Alî'dedir**
Avn-ı ubûr **bi'r-i safâ-yı Alî'dedir** (58b)

Şumûs-ı evc-i bekâdır **şehîd-i Bedr-i güzîn**
Nücûm-ı burc-ı likâdır **şehîd-i Bedr-i güzîn** (60a)

Zaman zaman mısra tekrarlarından oluşan rediflere yer verilmiştir:

Netîce kâr-ı muhabbet şühûda şâhiddir

Kimi cihânda mezkûr kimi de sâciddir
 Alır murâdını herkes Hudâ ki vâhiddir
Be-sırr-ı nûr-ı Muhammed be-sırrullâh hû

Ne varsa dilde bulur feyz-i lutfîle mekân
 Hudâ'ya mahsûs efendi bu bahş-ı cevdet ü şân
 Derûna eyleye lâyıık muhabbetin her ân
Be-sırr-ı nûr-ı Muhammed be-sırrullâh hû (52b)

Âciz ü dermânda kaldım bî-gümân
Yâ gıyâse'l-müstagîsîn el-amân

Fikr-i bî-ma'nâ ile hâlim yamân
Yâ gıyâse'l-müstagîsin el-amân (62b)

Ey Hâlık-ı her-kâr-ı dil
 Ey Vâhib-i esrâr-ı dil
 Ey Âlim-i efkâr-ı dil
Estagfirullâh el'-Azîm

Dünyâ kadar cürmüm kesîr
 Oldum hevâya ben esîr
 Yâ Rab günâhımdan geçir
Estagfirullâh el'-Azîm (63a)

Eserde yer alan manzum parçaların mısra başlarında düzenli tekrarların varlığı dikkati çeker. Bu tekrarları da redif kapsamında değerlendirebilir.⁷²

Hazretinden geldi kâsıd pür-sürûr
Merhabâ ey şâh-ı şâhân merhabâ

Hâk-i pâyin dîdemize ‘ayn-ı nûr
Merhabâ ey genc-i ‘irfân merhabâ (54a)

Menâzilü'l-Haremeyn’de redifsiz şiirlerin sayısı çok azdır. Şair genellikle kafiye ve redifi bir arada kullanmış böylece bilhassa na’terde coşkun bir söyleyiş yaratmıştır.

C. MUHTEVÂ ÖZELLİKLERİ

Menâzilü'l-Haremeyn’in muhteva özellikleri; eserde yer alan mekanlar, şahıslar, hac ile ilgili unsurlar ve surre ile ilgili terimler olmak üzere dört ana başlık altında incelenecektir.

1. Mekanlar

Eserde yer alan mekanlar ülkeler ve şehirler olmak üzere iki kısma ayrılmıştır.

⁷² Halil Çeltik-Yaşar Aydemir: "Redife Farklı bir Bakış: Divan Şiirinde Ön Kafiye ve Ön Redif", *Bilig*, 46 (Yaz 2008), s. 193.

1.1. Ülkeler

Menâzilü'l-Haremeyn'de ismi geçen ülkeler; Hindistan, Arabistan ve Türkistan'dır. Bunlardan Hindistan ve Arabistan iki, Türkistan bir yerde geçmektedir.

Hindistan

İki yerde bahsi geçmektedir. Bunlardan biri; hac farızası için Hicaz'a giden yoksul bir kimsenin hikâyesidir. İstanbul'dan hacca giden söz konusu kişi, Arafat'ta içi mücevher dolu bir kese bulur. Talihinden dolayı Rabbine şükreder iken bir tellal sesi işitir. Tellalın söyledikleri, kaybolan keseyi sahibine teslim edenin bin dinar ile ödüllendirmesine dairdir. Adam, kesenin içinde mevcut mücevherât ile bin dinar arasında bir seçim yapmak zorunda kalır. Nihayet keseyi sahibine vermeye karar verir. Sahip, Hint bezirgânlarından sözüne sadık biridir. Söz verdiği üzere bin altını keseyi getiren adama verir ve ekler. Kendisinde bin altından daha değerli bir dua olduğunu şayet bin altından vazgeçer ise kendisine bu duayı öğreteceğini, onunla Kâbe'ye gideceğini söyler. Keseyi bulan fakir zat; altından vazgeçer ve Hintli bezirgân ile Kâbe'ye gider. Oradan da beraber Hindistan'a giderler. Hikâye bu şekilde devam eder.

*"... bende bu altunlara bedel hâşşa-i te'sîri ba'dü bu'din müşâhede olunacak bir du'â-yı icâbet-ârâ vardır eger sevdâ-yı altundan geçer ve ol du'âyı ister iseñ berâber muķâbele-i Beytullâh'a varıp dest-güşâ-yı niyâz olalım dedikde çelevi bir miķdâr nefsi denâ'et-meşreb ile keşmekeş-i fedâ-yı zeheb edip âhirü'l-emr du'âya râzî ve maķâm-ı İbrâhîm 'aleyhis'selâmda pîr-i merķûmdan aķz-ı naķdîne-i ed'iyye-i hayriyye edip ol sâ'atte Cidde'ye 'azîmet ve andan Hindüstân'a hicret eder. "*⁷³

⁷³ Seyyid İbrahim Hanîf: a.g.e., vr. 3a.

Diğeri ise, aşk ve muhabbet ehli bir zatın mektepte okuyan bir kıza duyduğu aşk hikâyesidir. Hintli âşık, sevdiği kıızı görme ve selam verme niyeti ile her gün mektebin önüne gider. Bir vakit sonra sabredecek gücü kalmaz maşukuna niyetini izhar eder. Durumdan pek memnun olmayan kız, babasına şikayette bulunur. Âkil ve kâmil bir zat olan baba kızına; âşığı tekrar gördüğünde, kendisine hediye olarak Hindistan'dan nur saçan dudaklarına yaraşır bir hokka getirmesini istemesini söyler. Hintli adam ancak bu hokkayı getirdiğinde aşkını ispat etmiş olacaktır. Sevdiğinden bu sözü işiten adam iki sene sonra elinde renkli bir hokka ile geri döner. Hindistan'dan getirdiğini söylediği hokkayı sevgilisine takdim eder. Bu olay üzerine kızın babası adamı evlerine davet eder ve kıızı ile evlenmesine müsaade eder. Ancak adam, evlendiği gece vefat eder. Hikâye böyle noktalanır.

"... pederi 'âkil ve kâmil bir zât-ı deryâ-dil olmağın benim nûr-ı dîdem inşâllâhu te'âlâ şabâh 'âzîm-i sū-yı mekteb olur iken Hindū-yı muhabbet bûya 'arz-ı selâm ve müşfikâne peyâm edip eger beni ez-dil ü cân sever iseñ teberrüken Hindüstân'dan leb-i dür-efşânıma 'adîl bir hoşka-i bî-meşîl getirip ..." ⁷⁴

"... yevmen mine'l-eyyâm yedinde bir hoşka-i rengîn fâmı çelebiye 'arz-ı selâm ve tâ Hindistân'dan geldiğini ifhâm eder. Hediyeyi alıp çelebi pederine nakl-i mâcerâ-yı Hindū eyledikde yarın debistândan 'avdetiñde 'âşık-ı merķūmu berâber alıp baña vürüd edesiz deyü tenbîh etmekle 'aşr-ı mezkûrda 'âşık u ma'sûk-ı hem-pâ hâne-i pedere vaz'-ı kadem-i şafâ eylediklerinde hâdden ziyâde ikrâm u 'izzet ve vaqt-i beytütet olduğda çelebi ile Hindū'ya bir odada ferş-i bisât-ı hâb u râhat ederler." ⁷⁵

⁷⁴ Seyyid İbrahim Hanîf: a.g.e., vr. 10a.

⁷⁵ Seyyid İbrahim Hanîf: a.g.e., vr. 10b.

Arabistan

Hac kafillesi on iki saat süren yolculuğun ardından etrafı bağ ve bahçelerle çevrili, meyvesi bol olan Zanbakiye⁷⁶ menziline gelir. Havası, suyu güzel bu yerde müellif; Arabistan toprağının kokusunu aldığını ve bu revhâ ile içinin açıldığını söyler. Hatta böyle duygular içerisinde bir na't-ı şerîf kaleme aldığını da sözlerine ekler.

"... on iki sâ'atde Zanbâkiye kaçabasına vâsıl ve bûy-i hâk-i 'Arabistân'dan inşirâh-ı derûn hâşıl olup bu na't-ı şerîf inşâd olundu." ⁷⁷

Medine civarında oturan bir zat; ahbablarından birini ziyarete gider. İkrâm edilen yemeklerden yerken; kendi memleketinin sütünü, yoğurdunu ve hubûbatını medh edip belde-i tayyibenin yemeklerini çekiştirir. İbrahim Hanîf; adamın yaptığı bu davranışın yanlışlığına dikkat çekerken; kendisinin, Arabistan toprağına varır varmaz Türk meşrebini terk ettiğini söyler. Bu topraklarda karşısına çıkan herkese selam verdiğini, ne ikram edilmişse memnuniyetle yediğini ve Rabbine candan şükrettiğini ifade eder.

"... duhûl-i hâk-i pâk-i 'Arabistân etdik. Terk-i meşreb-i Türkistân ve dâ'imâ şalât u selâm-güyân-ı ziyâret-i dostân ve me'kulât ve meşrubâtdan her ne 'inâyet ve ihsân buyrulur ise ez dil ü cân şükrân olalım diyerek doğuz sâ'atde Şu'ûr kaçabasına mürûr ve bu güftâr hutûr eyledi." ⁷⁸

⁷⁶ Bkz. A. Latif Armağan: *a.g.m.*, s. 90.

⁷⁷ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 28b.

⁷⁸ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 29a.

Türkistan

Arabistan topraklarına vâsıl olduğunda İbrahim Hanîf; terk-meşreb-i Türkistan ettiğinden bahseder. Burada Türkistan kelimesi ile; Türk yurdu yani Anadolu'yu kast etmektedir.⁷⁹

1.2. Şehirler

Menâziü'l-Haremeyn'de ülke isimlerinin azlığına karşın şehir isimlerine daha sık rastlarız. İstanbul, İznik, Kahire, Şam gibi birçok şehir adına yer veren eser; aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin Şam karayolu hac güzergâhı hakkında da bize kaynaklık etmektedir. Müellifin hac menzillerini sıralarken sözünü ettiği menzillerin haricinde hikâye ve şiirlerde yer alan şehir isimlerine, bu bölümde yer vereceğiz. Hac menzilleri sıralanırken bahsi geçen kasaba ve şehir isimleri ise, bu bölümde tablo halinde yer alacaktır.

Müellif eserde bahsi geçen şehirlere genellikle ismen yer vermiştir. Şehre dair özelliklere değinmeyen Seyyid İbrahim Hanîf; zaman zaman buralarda bulunan cami, türbe, makam gibi yerlerden

İstanbul

Hac kervanının hareketinin başladığı şehirdir. Yapılan ihtişamlı törenin ardından surre alayı, İstanbul'un Üsküdar semtinden hareket eder.

"...arzū-yı ḥacc-ı şerîf ve ziyâret-i ravza-i ḥabîb-i Rabb-i laṭîf ile biñ iki yüz bir senesi Recebinde âsitâne-i sa'âdetden Üsküdâr-ı gufrân-âşâra güzâr birle hem kâfile-i hüccâc-ı hidâyet-i minhâc olduğumda..."⁸⁰

⁷⁹ Bkz. Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 29a.

Şehre dair ayrıntıların yer almadığı eserde; birkaç hikayede yine İstanbul ismine yer verilir. Bunlardan birinde; hikâye kahramanının İstanbullu olduğu söylenir.

"Aşl-ı zâdegân-ı İstanbul bir kîse tehi..."⁸¹

Diğer hikâyelerde yalnızca şehrin isminden bahsedilmektedir.⁸²

İznik

Kız Derbendi menziline ardından İznik'e varılmıştır. Altı saatin sonunda kervanın ulaştığı şehirde; İznikli şair ve mutasavvıf Eşref-i Rumî'nin türbesi ziyaret edilip kendisine duada bulunulmuştur.

"...altı sa'âde kaşaba-i İznîk'e resîde ve kibâr-ı ehlullâhdan Eşref-zâde kuddisse sırrahu'l-azîz hazretleriniñ türbe-i şerîfelerine varılıp fâtihâ-hân-ı muhabbet ve ruḥ-sûde-i ḥâk-i niyâz u mezellt olunduḡda bu güftâr dil-i pür-melâle ilhâm-ı cenâb-ı Rabb-ı ġaffâr oldu."⁸³

Eskişehir

Söğüt kasabasının ardından kervan Eskişehir'e varır. Hac kafilesinin konakladığı bu menzilde bulunan güzel bir kaplıcada hacı adayları yıkanıp temizlenirler.

⁸⁰ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 1b.

⁸¹ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 2b.

⁸² Bkz. Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 15b, 25a, 27a.

⁸³ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 5a.

"...on sa'āde Eskişehir'e varıp busaṭ-ı ḳālīçe-i ārām ve ḳudretden tefeccür eden ḳapluca-i laṭīfede izāle-i evsāḥ-ı ālām ḳılınıp bu güftār-ı yādigār cerīde-i āṣār ve bu ḥikāye-i dil-pesend tezkār ḳılındı."⁸⁴

Konya

Menâzilü'l-Haremeyn'de Üsküdar'dan Arafat'a kadar hac kervanının uğradığı menziller sıralanırken Konya ismi açıkça zikredilmez. Müellifin eserde, Mevlana'nın türbesini ziyâret ettiği bilgisini vermesinden hareketle bu menzile gidildiğini söylemek mümkündür. Ladik menzili ve İsmail menzili arasında kafile Konya'ya varmış ve Mevlana Celaleddin Rumi'nin türbesini ziyâret etmiştir.

"...nāgehān ol mihr-i āsümān-ı 'irfān ve afītāb-ı ḳulüb-ı dostān ve bende-gān ya'nī Mevlānā Muḥammed Celāleddīn-i Rūmī ḳuddise sırrahu's-sāmī efendimiziñ türbe-i laṭīfeleri nümāyān ve yeşil çini-yi zibādan maşnu' ḳubbe-i ḥazra-i gufrānları 'ayān olduğda..."⁸⁵

Bunun yanı sıra eserde yer alan hikayelerin bazılarında Konya ismi geçmektedir.⁸⁶

Adana

Çakıthanı menzilinden sonra surre-i hümâyûn, on saatte Adana menziline ulaşır ve Ceyhun nehri kenarında istirahat eder.

⁸⁴ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 8a.

⁸⁵ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 16a.

⁸⁶ Bkz. Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 15a, 15b, 68b.

*"...on sā'atde Şehr-i Adana'ya vāşıl ve kebîr nehr Ceyhûn kenārına nāzil olup bu güftâr inşād olundu."*⁸⁷

Söz konusu şehre varmadan önce, eserde yer alan bir hikayede Adana'dan bahsedilmesi; sanatçının sıkça başvurduğu tekniklerden biridir. Müellif eser boyunca, buldukları menzil ile kaleme aldığı şiir ve hikayeler arasında ilişki kurmaya gayret etmiştir.⁸⁸

Şam

Kudeyfe Hanı menzilinden sonra kafil yedi saatte Şam'a ulaşmıştır. Burada Şam için Şam redifli bir şiir kaleme alan şair; Ramazan ayının on beşinci günü söz konusu şehre geldiklerini ve kırk gün süre ile burada konaklayacaklarını belirtir.

*"...yedi sā'atde Şām-ı Şerîf'e duhûl müyesser..."*⁸⁹

*"...Sināniyye Cāmi'-i Şerîf'i kurbunda saķabaşı ağalara maḥşûş ḥāne-i vesî'ü'l-enḥā ve laṭifü'l-hevāda başt-ı kālîçe-i iķāmet ve 'adād-ı eyyām-ı şiyām ḥams ve 'aşrî mütecāviz olmağla on dört gün daḥı imsāk-ı şer'î birle resîde-i rüz-ı 'ıyd ve bu miķdār nu'ût-ı Nebevî ve mediḥa kırk gün iķāmet eyyāmında tesvîd olundu."*⁹⁰

Eserde yer alan hikâyelerin bazılarında yine Şam ismi geçmektedir.⁹¹

⁸⁷ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 23b.

⁸⁸ Bkz. Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 23b.

⁸⁹ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 33a.

⁹⁰ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 33b.

⁹¹ Bkz. Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 21b, 32a, 35a, 35b, 45a, 51a.

Medine

Menâzilü'l-Haremeyn'de en çok ismi geçen şehirdir. İslam dinin iki büyük şehriden biri olan Medine'ye; Sebîlü'l-Hâcî bir diğer ismi ile Osman Paşa Kapıları menziline sonradan varılmıştır. Eserde buraya kaç saatte varıldığı ile ilgili bir bilgi yer almamaktadır. Müellif şehre ayak basar basmaz Harem-i Şerîfe gittiklerini, burada Hz. Muhammed'in kabrinin bulunduğu ravza-i mutahhara adı verilen yerde namaz kılıp dua ve niyazda bulduklarından bahseder.

"Medîne-i Münevvere'ye kadem-nihâde-i duhûl olup derûn-ı Harem-i Şerîfe bâbü's-selâmdan cebîn-sây-ı ruğiyyet olduğumuzda mâ beyne kabrî ve minberî ravzatün min riyâzi'l-cenne buyrulan eltaf-ı mekân-ı mübârekde iki rek'at taḥiyyetü'l-mescid kılınıp ma'de'd-du'â'ı muvâcehe-i şerîfe-i faḥr-ı kâ'inât aleyhe efzâlü'ş-şalavâtda dest-beste-i ruğiyyet..."¹⁹²

Şair Medine ile ilgili birkaç şiir kaleme almıştır.

Aşağıda verilen şiirde şair, Medine'nin üzerinde bıraktığı etkiden, şehrin atmosferinden ve halkından övgü ile bahseder.

Şâd etdi beni tâ'at-ı ebrâr-ı Medîne
Güldürdü dili şâhid-i esrâr-ı Medîne

Âsâr-ı safâ-bahş-ı vefâ hâkine mahsûs
Cennet gibidir sohbet-i dildâr-ı Medîne (57a)

Hac kafilisinin söz konusu şehirde üç gün kaldığını Seyyid İbrahim Hanîf şu sözlerle belirtir.

¹⁹² Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 56b.

Üç gün kalarak nûr-ı celî oldu nümâyân
Her şebde bedîd oldu bu envâr-ı Medîne

Hâk-i harem-i şâh-ı Resûl oldu müyesser
Gark oldu bütün nûruna züvvâr-ı Medîne (57a)

Şair, Mevlana için Farsça kaleme aldığı bir şiirde; onun türbesini Medine'ye benzetmiştir.

Nûr-ı mahz-ı Hudâ-yı 'azz ü celle
Çün Medîne hemîşe der-kâr est (17a)

Seyyid İbrahim Hanîf; Hz. Peygamber'in kabrinin Medine'de bulunması ve şehrin bu anlamdaki bahtiyarlığını şu sözlerle ifade eder.

Cây-ı sürûr-ı semt-i safâ-yı Medîne'dir
Anda Resûl misli bulunmaz hazînedir (52b)

Ayrıca, eserde yer alan birçok hikâyede Medine ismi geçmektedir.⁹³

Seyyid İbrahim Hanîf; Medine'ye varmadan önce kaleme aldığı na't-ı şerîf isimli bir şiirinde her menzil isminden ayrı ayrı bahsettiğini ifade eder.

Her ikâmet yerlerin etdim Hanîfâ işte yâd
Gayrı beyt-i rahmeti 'arz u 'ayân etsem gerek (55b)

⁹³ Bkz. Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 5b, 6a, 7a-28b, 38a, 40a, 42a, 54b, 56a, 58a, 58b, 59a, 65b, 65b, 67a.

Bunların dışında Menâzilü'l-Haremeyn'de Kütahya⁹⁴, Aydın⁹⁵, Bursa⁹⁶, Kahire⁹⁷ ve Kudüs⁹⁸ isimleri geçmektedir. Eserde söz konusu şehirlerin, hikaye aralarında, yalnızca isimleri zikredilmiştir.

Şehirler başlığında, hac güzergâhları sıralanırken ismi geçen şehir ve kasaba isimlerine yer vermediğimizi daha önce de belirttik. Aşağıdaki tabloda, esrede geçen menzil isimleri ve birbirlerine olan uzaklıkları müstakil bir tablo halinde verilmiştir.

⁹⁴ Bkz. Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 19a.

⁹⁵ Bkz. Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 19a.

⁹⁶ Bkz. Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 42a, 49b.

⁹⁷ Bkz. Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 2b.

⁹⁸ Bkz. Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 21b, 40b.

	MENZİL	SAAT
1	Üsküdar	-
2	Kartal	-
3	Gekbûze	5
4	Kız Derbendi	9
5	İzник	6
6	Lefke	6
7	Vezirhanı	4
8	Söğüt	9
9	Eskişehir	10
10	Battâl Gâzi	9
11	Hüsrev Paşa	9
12	Beyat	10
13	Bolavadin	9
14	İshaklı	5
15	Akşehir	5
16	İlgın	9
17	Ladfk	9
18	Konya	-
19	İsma'ıl	12
20	Karapınar	11
21	Ereğli-i Karaman	9
22	Ulukışla	9
23	Çiftehan	10
24	Ramazanoğlu Yaylası	11
25	Çakıthanı	11
26	Adana	10
27	Misis Köprüsü	7
28	Kurtkulağı	6
29	Payâs	6

30	İskenderûn	7
31	Belen	3
32	Karamût Hanı	3
33	Zanbâkiye	12
34	Şu'ûr	9
35	Madîk Kalesi	12
36	Hamâ Kasabası	13
37	Humus	11
38	İki Kapılı	8
39	Yitiknâm	10
40	Kudeyfe Hanı	7
41	Şâm-ı Şerîf	7
42	Rebve	2
43	Tarhana Hanı	3
44	Dekke	7
45	Müzeyrib	10
46	Mafrak	13
47	Ayn-ı Zarka	13
48	Belka Kalesi	18
49	Katrâne Kalesi	7
50	Tabût Kurusu	15
51	Aneze Kalesi	12
52	Ma'ân Kalesi	11
53	Akabebaşı	20
54	Çekimân	12
55	Vâdiyü'l-Basît (Peygamber Eşmeleri)	13
56	Kazıktutmaz	14
57	Âsî Hurma	14
58	Magârât (Eşmeler)	17
59	Hayber Kalesi	7

60	Birke-i Muazzam	20
61	Pirinç Ovası	17
62	Medâyin-i Sâlih	20
63	Bi'r-i Ganem	-
64	Bi'r-i Zümürüd	12
65	Vâlîde Sultan	13
66	Hediye Eşmeleri	14
67	Astîl Anter	12
68	Sebîlü'l-Hâcî (Osman Paşa Kapıları)	13
69	Medine-i Münevvere	-
70	Bi'r-i Alî	3
71	Kubûr-ı Şühedâ	11
72	Cüdeyre Boğazı	15
73	Bedr-i Huneyn	15
74	Maymûn Ovası	12
75	Rabiğ	14
76	Güzelce Bölge	18
77	Vâdî-yi Fâtıma	18
78	Mescid-i Umre	13
79	Mekke-i Mükerreme	-
80	Bi'r-i Zemzem	-
81	Minâ	1.5
82	Müzdelife	-
83	Arafât	-

Tablo 1: Osmanlı Devleti'nin Şam Karayolu Hac Güzergâh Menzilleri ve Birbirlerine Olan Uzaklıkları

2. Şahıslar

Menâzilü'l-Haremeyn şahıs kadrosu bakımından zengin bir eserdir. Eserde kişiler; Peygamberler, Dört Halife, Ehl-i Beyt, Mutasavvıflar, Diğer Dinî Şahsiyetler, Tarihî ve Efsanevî Kişiler ve Diğer olmak üzere yedi başlık altında incelenecektir.

Peygamberler

Menâzilü'l-Haremeyn'de Hz. Muhammed'den başka dört peygamberin ismine yer verilmiştir. Bunlar; Hz. İlyas, Hz. Eyyûb, Hz. İbrahim ve Hz. İsmail'dir. Aşağıda verilen sıralamada; söz konusu peygamber isimlerinin eserde geçtiği sıra değil nüzül sıraları dikkate alınmıştır.

Hz. İlyâs

Eserde İlyas Peygamberin ismi na't-ı şerîflerden birinde geçer. Şair Hz. Muhammed'in yaşadığı zamanları; rahmet İlyası'na benzetmiştir. İsmi Hızır a.s ile bir anılan Peygamber'in bu özelliği şiirde de geçmektedir. Zira aynı beyitte Efendimizin zaman-ı devleti inâyet Hızır'ına benzetilmiştir.

Emân-ı hazretin Hızır-ı 'inâyet yâ Resûlallâh
Zamân-ı devletin İlyâs-ı rahmet yâ Resûlallâh (19a)

Hz. Eyyûb

Hz. Eyyûb sabır timsali olarak bilinir. Kur'ân-ı Kerîm'de de bu özelliğine vurgu yapılan peygamber⁹⁹ imtihan olarak birçok hastalığa düçar olmuştur. Bu hastalıklar neticesinde vücudunda yaralar çıkmış ve zamanla bu yaraların üzeri kurtlarla kaplanmıştır. Eşmeler menziline gelen İbrahim Hanîf burada Eyyûb peygamberin yarasının üzerinden düşen kurtlardan söz etmektedir. "...on yedi sâ'atde Mağârât nâm-ı diger Eşmeler'e varılıp ikâmet ve Hazret-i Eyyûb 'Aleyhis'-selâm'ın zamân-ı zarrasında vücūd-ı letâfet-âlûde-i nebevîlerinden üftâde-i hâk-i 'ıtr-nâk olan kurtlar şeklinde ba'z şağîrû'l-cürm taşlar mu'âyene ve şuya vaz' edip şıdqla nûş olmasından şifâ-yı kalb ü kâlib hâşıl ola geldiği müşâhede olundu."¹⁰⁰ İbrahim Hanîf bu menzilde Eyyûb a.s.'ın yarasındaki kurtlar şeklinde taşlar müşâhede etmiş, bu taşları suya batırıp içtiğinde kalbinin şifa bulunduğunu söylemiştir.

Hz. İbrahîm

Hz. İbrahîm ismi eserde yer alan hikâyelerden birinde zikredilmiştir. İbrahim, insanlar için kurulan ilk ibadet evi Ka'be'nin temellerini oğlu İsmail ile atmıştır.¹⁰¹ Hikâyede geçen şekli ile Kâbe'nin inşâsı sona erdiğinde Allah'a seslenmiş ve bu nidâyı işiten erkek ve kadın tüm Müslümanlar Kâbe'yi ziyaret etmiştir. "*Rivâyet olunur ki Hazret-i İbrâhîm 'aleyis'-selâm binâ-yı Ka'betullâh'ı tamâm etdikde bi'l-emr-i Rabbânî üç kere nidâ-yı Raḥmânî buyurup istim'â eden ervâḥ-ı laḫîfe-i mü'mîn ve mü'mî'nât ziyâret-i Ka'be-i Şerîf ederler.*"¹⁰² Müellif; Bakara Sûresi'nde geçen ayete telmihte bulunduğu bu olay ile muhtemelen Hz. İbrahîm'in Kâbe temellerini

⁹⁹ "Şöyle dedik: "Eline bir demet sap al ve onunla vur, yeminini bozma. Gerçekten biz Eyyûb'u sabreden bir kimse olarak bulduk. O ne güzel bir kuldu! O, Allah'a çok yönelen bir kimse idi." Sâd, 44.

¹⁰⁰ Bkz: Seyyid İbrahim Hanîf, *a.g.e.*, vr. 48a.

¹⁰¹ "Hani İbrahim, İsmail ile birlikte evin (Kâbe'nin) temellerini yükseltiyor, "Ey Rabbimiz! Bizden kabul buyur! Şüphesiz sen hakkıyla işitensin, hakkıyla bilensin"diyorlardı." Bakara, 127.

¹⁰² Bkz. Seyyid İbrahim Hanîf, *a.g.e.*, vr. 61b.

yükseltirken Allah'a ettiği duayı kast etmektedir. Bu dua neticesinde de mümin ve mümine tüm ervâhın Kâbe'yi ziyaret ettiğini söylemektedir.

Hz. İsmail

İsmail Peygamberin ismi babası Hz. İbrahim'e yer verilen hikâyede geçmektedir. Burada Hz. İbrahim'in, Ka'be'nin temellerini oğlu İsmail'le birlikte attığı söylenmektedir.¹⁰³

Dört Halife

Şiir ve hikâyelerden oluşan Menâzilü'l-Haremeyn'de yer yer dört halifenin isimlerine de rastlanmaktadır. Bu isimler bazen şiirlerde geçmekle beraber bazen de kabirlerini ziyaret eden müellif tarafından ziyaretin ardından yâd edilmektedir.

Hz. Ebûbekir

Asıl adı Abdullah, künyesi Ebû Bekir olan İslâmın ilk halifesidir. M. 572 yılında dünyaya gelmiştir. Peygambere olan sadakatı sebebi ile kendisine "sıddîk" lakâbı verilmiştir. Eserde Hz. Ebûbekir ismi iki yerde geçmektedir. Şairin Medîha-i Çelebiyân başlığı ile kaleme aldığı manzumesinde çelebiler; Hz. Ebûbekir lakaplı olarak nitelendirilmiştir. Mevlevîlikte Mevlâna soyundan gelenlere verilen çelebilik kavramı son derece önem arz etmektedir. Zirâ şiirde övgülerinin yapıldığı çelebiler, sadık olma konusunda Hz. Ebûbekir'e benzetilmiş, böylece onun "sıddîk" ismine gönderme yapılmıştır.

¹⁰³ ¹⁰³ Bkz. Seyyid İbrahim Hanîf, *a.g.e.*, vr. 61b.

Hazret-i Ebûbekir ol zât-ı hümâyûn elkâb
Mazhar-ı sırr-ı vefâ-yâb-ı cenâb-ı Sıddîk (18b)

Bir başka şiiirde şair Hz. Ebûbekir ile Hz. Ömer'den "sadr-ı sahabe" sözüyle bahsetmektedir. Başkan, reis, önder anlamını ihtivâ eden sadr sözü ile İbrahim Hanîf; Hz. Ebûbekir'in sahabe içerisinde ne denli önemli olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Hz. Ömer ile onu, ehl-i aba'¹⁰⁴ nın zemînesi olarak tavsîf etmektedir.

Sadr-ı sahâbe yâ'nî Ebûbekir ile 'Ömer
Halvet güzîn-i ehl-i 'abâya zemînedir (52b)

Hz. Ömer

M. 582 yılında Mekke'de dünyaya gelmiştir. Hz. Ebûbekirden sonra hilafet makamına geçmiştir. Menâzilü'l Haremeyn'de Hz. Ömer ismine iki yerde rastlarız. Bunlardan biri Hz. Ebûbekir bahsinde belirttiğimiz "sadr-ı sahabe" sıfatı ile övüldüğü manzumedir. Bir diğeri de hac kervanının konakladığı Bi'r-i Zümürüd (Zümürüt Kuyusu) isimli menzilin isiminin kaynağı ile ilgili hikayedir. Müellifin naklettiğine göre Hz. Ömer'in hilafeti zamanında bir padişah Hz. Ömer'e zümürüt bir yüzük hediye etmiştir. Bir gün Hz. Ömer Zümürüt Kuyusu mahalline gelmiş ve parmağındaki yüzüğü buraya düşürmüştür. Mâiyetinde bulunan ahbabları yüzüğü aramışlarsa da bir türlü bulmaya vakıf olamamışlardır. Nihayetinde çevresindekiler Hz. Ömer'e, "....yâ 'Ömer sen *halîfetullâh ve nâ'ib-i menâb-ı Resûlullâhsın. Saña bu kadar kerâmet ba'îd degil himmet-i ma'nevî ile bu hâtemiñ taşşîli niyâzımızdır*"¹⁰⁵ diyerek, bir himmet buyurmasını rica etmiştir. Bunun üzerine Halife Ömer, kuyunun yanına yaklaşmış ve teveccühü esnasında azametli bir yılan gelerek yüzüğü Hz.

¹⁰⁴ Hz. Peygamberin abasının altına aldığı, (Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin) kişileri ifade için kullanılan sözdür. Ayrıntılı bilgi için bkz. Süleyman Uuludağ: "Âl-i Abâ", *İslâm Ansiklopedisi (TDV)*, C.2, İstanbul, 1989, s. 306.

¹⁰⁵ Bkz. Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 53a.

Ömer'e takdim etmiştir. Müellif, söz konusu mahallin ismini buradan aldığını belirtmiştir.

Hz. Osman

Hz. Peygamberin damadı aynı zamanda İslâmın üçüncü halifesi Hz. Osman Kureyş kabilesindedir. M. 577 yılında dünyaya gelmiştir. Hz. Osman ismi eserde, Bi'r-i Osman mahallinde geçmektedir. Burası, Hediye Eşmeleri ve Osman Paşa Kapıları'ndan sonra gelinen menzildir. İbrahim Hanîf söz konusu menzilden Bi'r-i Osman diye bahsetmektedir.¹⁰⁶ Sözü edilen yerin Medine'de bulunan Rume Kuyusu olduğu kanaatindeyiz. Zira İslâm tarihinde Hz. Osman'ın cömertliğinin ispatı noktasında bu kuyu büyük önem arz etmektedir. Osman-ı Zinnûreyn; yönetimi bir yahudinin idaresinde olan Rume Kuyusu'nu, sahibi yalnızca yarısını sattığı için, yirmi bin dirhem karşılığında satın almış ve su sıkıntısı çeken Müslüman halka vakfetmiştir.¹⁰⁷ Bu yüzden bu mahalle Bi'r-i Osman (Osman Kuyusu) deniliyor olması kuvvetle muhtemeldir. Eserde kervanın buraya ulaştığı, buradan Medine-i Münevvere Kalesi ve Kubbe-i Hazra'nın temaşa edildiği belirtilmektedir.

Hz. Ali

Dünyada iken cennetle müjdelenen Hz. Ali, Hz. Peygamberin amcasının oğlu ve damadıdır. Babası Ebû Tâlib'dir. Hulefâ-i Râşid'in sonuncusu Hz. Ali ismi eserde yine isminin yer aldığı mahal münasebeti ile geçmektedir. Bi'r-i Ali, Bedr-i Huneyn yakınlarında etrafı bağ ve bahçelerle çevrili bir yerdir. Burada Hz. Peygamberin namaz kıldığı bir mescit ve muhtelif su kuyuları bulunmaktadır.¹⁰⁸

¹⁰⁶ Bkz. Seyyid İbrahim Hanîf: a.g.e. , 58a.

¹⁰⁷ Osman Keskioglu: *Hulefâ-i Râşidîn*, Kılıç Kitabevi, Ankara, 1976, s. 203.

¹⁰⁸ A. Lâtif Armağan: *a.g.m.* , s. 97.

Mutasavvıflar

Menâzilü'l Haremeyn'de şahıs kadrosunun büyük çoğunluğunu mutasavvıflar ve İslam büyükleri oluşturur. Bu isimler arasında Aziz Mahmûd Hüdâyî, Emir Buhârî, Beyazıd-ı Bistâmî gibi önemli isimler yer alır.

Aziz Mahmûd Hüdâyî

Celvetî tarikatının kurucusu Üsküdarlı Aziz Mahmûd Hüdâyî, 1543 yılında dünyaya gelmiştir. Otuz bir yaşında Bursa'da müderrislik ve mahkeme-i suğraya naibliği görevlerinde bulunmuş, gördüğü rüya üzerine Üftâde Hazretlerine mürid olarak tasavuf yoluna girmiştir. Tasavvufî birçok eseri ve şiirleri bulunan mutasavvıf şâir, çok sayıda mürid yetiştirmiştir.¹⁰⁹ Eserde Hüdâyî ismi bir yerde geçer. Bahsi geçen hikâyede İbrahim Hanîf; bir zaman Azîz Mahmûd Hüdâyî hazretlerinden hacca gitmeden evvel izin alınıp, elinin öpüldüğü esnada Yunus Sûresi'nin yirmi ikinci âyetini¹¹⁰ okuduğunu ve Allah'ın öncelediğini önceleyiniz diyerek¹¹¹; âyette Allah'ın önce kara yolunu kullandığını ifade ederek, hacca berren yani kara yolu gidilmesine işâret ettiğini nakl eder. Ve kendisinin bu söz sebebi ile hacca gitmek için kara yolunu tercih ettiğini belirtir. *"Vâşıl-ı Ka'be-i maşşûda Üsküdârî 'Azîz Mahmûd kuddise sırrahu'l-mes'ûd hazretlerinden istîzân-ı hacc-ı şerîf ve tercih-i berr ü baħr tarîk-i laţif zımnında dest-bûs-i niyâz olunduğda âyât-ı Qur'âniyye'den ve hüvel'-lezî yüseyyirruküm fı'l-berri ve'l-baħr naşş-ı celîlü'l-fazzi kırâ'at [2b] ve kaddim mâ kaddem'allâh deyü berren'azîmet olunmasına işâret buyurmuşlar. Nuţk-ı şerîfleri üzre biz daħı berren vârid-i civâr-ı bi'r-i zemzem ve inşâallâhu te'âlâ esrâr-ı şerîfe-i hacca mahrem oluruz diyerek beş sâ'atde kaşaba-yı Gekbûze'ye naşb-ı hıyâm-ârâm ve bu medh-i Resûl ile aħşâm olundu."*¹¹²

¹⁰⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Osmanzâde Hüseyin Vassâf: *Sefîne-i Evliyâ*, Haz. Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, Kitabevi Yay. , C.2, İstanbul, 2006, s. 586.

¹¹⁰ "O, sizi karada ve denizde gezdirip dolaştırandır." Yunus Sûresi, 10/22.

¹¹¹ "Kaddim mâ kaddemallâh"

¹¹² Bkz. Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.* , vr. 2b.

İmâm-ı Âzâm Ebû Hanîfe (Diğer Dinî Şahsiyetler)

Hanefî mezhebinin kurucusu Ebû Hanîfe çoğunluğun rivayetlerine göre Kûfe'de, 699 yılında dünyaya gelmiştir. Asıl adı Numân b. Sâbit'tir ve Fars asıllıdır. İmâm Süyûtî, onun geleceğinin ve ilmî zekâsının delili olarak şu hadisi zikreder: "İlim Süreyya'da asılı bulunsaydı bile, Fars neslinden bir adam mutlaka ona ulaşip sahip olurdu."¹¹³ Eserde, İmâm-ı Âzâm bir hikâyeye konu olmuştur. Müellifin naklettiğine göre; hacca gittiği esnada yolda fakir bir müşrik ile karşılaşan Ebû Hanîfe; müşrik ile girdiği diyalog neticesinde kendisinin Müslüman olmasına vesile olmuştur. Zira müşrik, Peygamberin bir hadisinde bu dünyanın müminler için zindan, müşrikler için cennet olduğunu söylediğini ancak kendisinin müşrik olduğu halde fakir; İmâm-ı Âzâm'ın ise Müslüman olduğu halde çok mal ve ticarete menal olduğunu söyler. Böylesi durumun Peygamberin söz konusu hadisi ile uyuşmadığını da ekler. Hikâyede, kafası karışık olan adama Ebû Hanîfe; "...*bu dünyada ümmet-i merhûmelerine in'âm u ihsân buyurdıkları bu ni'me-i celile ahiretde erzân buyuracakları derecât-ı 'âliyyeye nazaran kalil küffâr-ı tevbe-kâra 'uqbâda der-kâr olan va'idât-i İllâhî iktizâsı bu dünyada her ne kadar rîze-ğâr-ı ni'm-i 'âfiyet olurlar ise kendilere bedel ihsân-ı Rabb-ı celîl olur. Ahiretde qarâr-gâhları çâh-ı şakar ve giriftâr-ı envâ'-ı azâb u keder olmağla meâl-i hâdis-i şerîf bu güne ta'bîr ve tevfiğ olunur.*"¹¹⁴ sözleri ile Peygamberin hadis-i şerîflerinde esasen neyi kast etmiş olduğunu belirtir. Allah'ın dünyada müminlere vermiş olduğu nimetlerin ahirette vereceklerine oranla daha az ve sınırlı olduğu; müşriklere bu dünyada vermiş olduğu nimetlerin ahirette son bulacağı, bu nimetlerin azab ve kedere dönüşeceğini, hadisin asıl manasının böyle olduğunu izah eder. Açıklama karşısında şaşırın müşrik hemen orada şehadet getirerek Müslüman olur. Anlatılan hikâyenin sahih olduğu konusunda bir hükme varmak sahamızı aştığından ötürü, konuya bir yorum getirmenin uygun düşmeyeceği kanaatindeyiz. Fakat Ebû Hanîfe'den bahseden kaynaklar; babasının

¹¹³ Dr. Hüseyin Algül-Ahmed Şahin: *Dört Halife ve İslâm Büyükleri*, Karakuşak Baskı Yay. , 1986, s. 62.

¹¹⁴ Bkz. Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 4b.

varlıklı bir kumaş tüccarı olduğunu, kendisinin de hikâyede geçtiği şekli ile ticaret ile uğraştığını söyler. Ayrıca, defalarca hacca gittiği de yine kaynaklarda belirtilir.¹¹⁵

Eşref-i Rûmî

14.yy'da yaşayan mutasavvıf şairin asıl adı Abdullah'tır. Babasının adına izafeten bu ismi aldığı kaynaklarda geçer. Hayatı boyunca halkı irşad vazifesini üstlenen Rûmî, Eşrefilik tarikatını kurmuştur. Kaleme aldığı birçok eser ile Eşrefiliğin, kendisinden sonra da canlılığını devam ettirmesini sağlamıştır.¹¹⁶ Hac yolculuğu sırasında Eşrefoğlu'nun doğduğu, aynı zamanda kabrinin de bulunduğu İznik menziline varan İbrahim Hanîf, onun kabrini ziyaret etmiştir. Medîha-i Eşref-zâde ismi ile kendisi için bir de şiir kaleme alan şair; Eşrefoğlu'nun kabrini cennet ehlinin toplandığı bir meclise benzetmiş, türlü özellikleri ile burayı övmüştür.

Merkad-ı muhteremi meclis-i üns-i cennet
Rûh-ı pür-nûru velî-yi hâtireden azâde

Câmi'-i feyz ü şeref türbeleri mâşâllâh
Sanki bir mecma'-ı 'irfân-ı safâ seccâde (5a)

Emîr Ahmed El-Buhârî

Nakşibendî tarikatının ileri gelenlerinden Emîr Ahmed el-Buhârî, 15.yy'da dünyaya gelmiştir. Kaynaklarda; iyi bir tahsil gördüğü, 16.yy'ın önemli şairlerinden Bursalı Lâmî Çelebi'ye şeyhlik ettiği ve İstanbul'da ilk defa Nakşibendî Dergâhı'nı inşâ ettiği belirtilmektedir.¹¹⁷ Eserde Ahmed el-Buhârî'nin dergahı söz konusu

¹¹⁵ Ahmet Özel: *Hanefî Fıkıh Âlimleri*, Türk Diyanet Vakfı Yay. , Ankara, 1990, s.11-16.

¹¹⁶ Mustafa Güneş: *Eşrefoğlu Rûmî Hayatı, Eserleri ve Dîvân'ından Seçmeler*, Kültür Bakanlığı Yay. , Ankara, 1998, s.71.

¹¹⁷ Bkz. Osmanzâde Hüseyin Vassâf: *a.g.e.* , C.2, s. 57.

edilmiştir. Bu dergâha yolu düşen müellif, tekkenin şeyhi, Seyyid Yayhâ Sıddık'dan dinlediği bir hikâyeye yer vermiştir.¹¹⁸ Hikâyede geçen Buhârî tekkesinin hangisi olduğunu kestirmek güçtür. Zira Emir Buhârî Tekkesi ismi ile İstanbul'un Fatih, Ayvansaray ve Edirnekapi Otakçılar ilçelerinde üç tekke bulunmaktadır.¹¹⁹

İbrâhim b. Edhem

Milâdî 8.yüzyılda yaşadığı bilinen İbrahim Edhem; tarihte, sultanlığı bırakıp zühd ve tasavvuf yolunu seçmesi ile meşhur olmuştur. Sultanlığı bırakma sebepleri arasında kaynaklarda birbirinden farklı rivayetler yer alır. Menâzilü'l-Haremeyn'de İbrahim Edhem ismi bir yerde geçer. Hikâyede geçen hadise, ünlü sûfnin tacını ve tahtını terk etme sebebi ile ilgilidir. Buna göre; İbrahim Edhem saltanatını bir cariye ile arasında geçen konuşma neticesinde terk etmiştir. Sultanlığı sırasında bir saat kadar uyumak isteyen Edhem Hazretleri'ne, "*...perverâ efendim ben arzû-yı hem-hâbîni muhabbet ile hevâ-yı nefs-i şūma rübūde olup yek sa'ât rāhat-ı firāşda bu kadar cev̄ ü cefāya giriftār oldum. Ayā bu serîr-i salṭanatda ḥâbîde ṭul ve dırâz-ı şafā olan siziñ gibi pâdişāhlar encām-ı kār ve 'ale'l-ḥuşūş dārü'l-mükāfāt-ı uḥrāda devr-i yaş ḳahr-ı ḳahhārda ne gūne vücūd taḥammül şî'ār ile ḳabūl yāfte-i izāle ḥumār-ı hāb-ı rüzgār olur. Ḥāl-i zārıma ḳanā'at ve bu ḥâtıradan nāşî gördüğüm ezā muḳābili şükr-i Ḥudā ve izḥār-ı meserret ederim dedikde cenāb-ı Sulṭān Edhem cārīyyeniñ bu cevāb-ı mülzeminden irşād olup tārik-i firāş-ı salṭanat [9b] ve iḥtiyār-ı būriyā-yı pāre-i fakr u mezellet buyurduḳları*"¹²⁰

¹¹⁸ Bkz. Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 5b.

¹¹⁹ M. Baha Tanman: "Emir Buhârî Tekkesi", *İslâm Ansiklopedisi (TDV)*, C.11, İstanbul, 1995, s. 126.

¹²⁰ Bkz. Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 9a.

Bâyezid-i Bistâmî

Künyesi Ebû Yezîd Tayfûr Îsâ b. Sürûşân'dır. Daha çok Bâyezid-i Bistâmî ismi ile tanınır. Doğum ve ölüm tarihi ile ilgili kaynaklarda farklı bilgiler yer alsa da bunlar içinde en doğru olanı 161 yılında dünyaya geldiği ve 234 yılında yetmiş üç yaşında iken vefat ettiği'dir.¹²¹ İsmi birçok tasavvuf eserinde geçer. Şathiye türünde vermiş olduğu örnekler; mutasavvıflarca benimsenmiş, dilden dile aktarılmıştır. Menâzilü'l-Haremeyn'de onun ismine üç yerde rastlarız. İlki, Bilecik yakınlarındaki Bayat Köyü'nden Bolvadin'e giderken kaydettiği notları arasında müellif, Bâyezid-i Bistâmî'ye yer verir. Anlattığı kıssada, ahababı ile oturan mutasavvıf, yânenlerine Rabbin tecelliyâtının nurundan ve bereketinden bahsederken birden Allah'a şükr etmeye başlar. Birden bire zuhûr eden bu hâle anlam veremeyen dostları şükrünün sebebinden sual ederler. O da meclislerinde uzun süredir eğri ve yıkılmaya yüz tutmuş duvarın ne vakittir hangi yöne doğru düşeceğini merak ettiğini, sonunda duvarın eğimli olduğu yöne doğru düştüğünü söyler. Ve ekler; "...*elḥamdülillâhi Te'âlâ şimdi meyl-i cānibine münhedim olduğu meşhûd nazar-ı başîretim olmağla cenâb-ı Haḫḫ kulüb-ı ḫalâyıkda olan meyl-i uhrevî ve ma'nevîlerini 'âḫîbetü'l-emr semt-i matlûba işâl eder.*"¹²² Duvarın meyli olan tarafa düşmesi O'nu, kulun da kalbinin elbet birgün uhrevî ve manevî hakikate meyl edeceğini, yolunun en sonunda Mevlâ'nın semtine uğrayacağı düşüncesine sevk etmiştir. Yaratılmışlar ile söz konusu yıkık duvar arasında bir benzetme kurmuş ve neticesinde şükr-i Yezdân olmuştur. Bistâmî'ye ait bu anekdota yer veren İbrahim Hanîf ve hac kervanı hikâyesinin sonunda Bolvadin kazasına varmıştır.

Başka bir yerde Suriye yakınlarındaki Humus Kalesi'ne varan İbrahim Hanîf, yol üzerinde Bistâmî Hazretleri'nin türbelerini de ziyâret ettiklerini söyler.¹²³ Kaynaklarda türbesinin doğum yeri olan İran'ın kuzeydoğusundaki Bistâm şehrinde

¹²¹ Süleyman Uludağ: "Bâyezid-i Bistâmî", *İslâm Ansiklopedisi (TDV)*, C.5, İstanbul, 1992, s. 238.

¹²² Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 12b.

¹²³ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 30b.

olduğu bilgisi yer alır¹²⁴, burada müellifin verdiği bilgi üzerinde biraz düşünmek gerekir. İran-Suriye arası günümüz şartlarında karayolu ile yaklaşık yirmi bir saat sürmektedir. Bu yolun kervan ile daha uzun bir sürede katedileceğini düşünürsek, müellifin bahsettiği türbenin başka bir yerde olması ihtimali doğar. Ayrıca güzergâhın Humus Kalesi, İki Kapılı, Nebke, Kudeyfe Hanı ve Şam güzergâhlarında devam etmesi, İran'a gidilmiş olma ihtimalini daha da zayıflatır. Ya Humus Kalesi'nden sonra İran yakınlarındaki Bistâm şehrine gidilmiş tekrar geri dönmüştür ya da Bâyezid-i Bistâmî'ye ait güzergâh üzerinde başka bir türbe daha vardır. Evliyalara ait birden çok türbenin var olması, Gaziantep yakınlarında da Bâyez-i Bistâmî'ye ait bir türbenin daha var oluşu bizi bu ihtimale götürür.

Son olarak Beyâzid-i Bistâmî ismi başka bir hikâyede geçmektedir. Söz konusu hikâyede mutasavvıf ve bir Yahudi arasında geçen münasebet dile getirilir. Yahudî'nin daha sonra Beyâzid-i Bistâmî'nin himmeti ile Müslüman olduğundan bahsedilir.¹²⁵

Şeyh Abdulganî en-Nablûsî

1641-1731 yılları arasında yaşayan Abdülganî b. İsmail Nablusî, kelâmcı, tarihçi, fakih, müfessir ve sûfî olarak tanınır. İbrahim Hanîf, onun isminden bir yerde bahsetmektedir. Musikînin hakikat ehli için haram olmadığı hakkında görüşlerini ve bu konuda verdiği örnekeleri sıralarken, Nablusî ile ilgili bir anekdota da yer vermiştir. Zira hikâyede ismi geçen mutasavvıflardan biri de bugün Üsküdar sınırları dahilinde kendi ismi ile bir türbe bir de camisi bulunan Şeyh Mustafa Devâtî'dir. Hikâyeye göre, Şeyh Mustafa Devâtî, Şam'da Nablusî'nin hizmetinde bulunmuştur. Ve söz konusu hikâyeyi kendisi nakl eder. Hac farîzasını yerine getirmek üzere Şam'a giden bir kerâmetli zât, Nablûsî'nin tütün içtiğini ve mûsikî dinlediğini duyar ve onu ziyaret etmekten vazgeçer. Hac farîzâsını yeri getirip geri dönüşte tekrar Şam-

¹²⁴ Süleyman Uludağ: *a.g.m.* , s. 241.

¹²⁵ Bkz .Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.* , vr. 44b.

1 Şerîfe geldiği vakit, Şeyh Abdülgânî bir ziyafet tertib eder ve bu ziyafete mezkûr şeyhi de davet eder. Yemekten sonra da meclisindeki hanende ve sâzendeleri toplayıp bir fasıl tertib eder. Davete katılan şeyhe fasıl esnasında istiğrak hali gelir. Meclisteki mutribânların dağılmasından bir zaman sonra, Nablûsî misafir şeyhe halinden sual eder. Şeyh, fasıl esnasında Allah Allah lafzından başka bir şey duymadığını, Nablûsî'nin aşk ve muhabet cazibesi sayesinde, melekût âleminin en yücelerinde dolaştığını söyler. Bunun üzerine Nablûsî, "...*istimâ'-ı sâz u söz ve şurb-ı duhân erbâb-ı hevâya harâm ve aşhâb-ı haqîkat haqqında hıfz-ı lisâna ihtimâm*"¹²⁶sözünü eder. Böylece tütün içmenin ve musikî dinlemenin hevâ ve heves ehli için haram olduğunu ancak hakikat erleri için dilin muhafazasında önemli rol oynadığını belirtir. Nablûsî'nin bu sözü ile hikâyeye sona erer.

Behlül-i Dâna

Hakkında daha çok menkıbevî bilgilerin var olduğu ve kim olduğu tam olarak tespit edilemeyen sûfî bir zattır. Menkıbelerde ona dair farklı görüşler yer almaktadır. *"Bazı menkıbeler onu Hârûnürreşîd'in kardeşi, bazıları yeğeni, bazıları da nedimi olarak gösterir. Hârûnürreşîd'e gerçekleri hiç çekinmeden söylediği, hatalarını çeşitli biçimlerde yüzüne vurarak onu doğru yola getirmeye ve uyarmaya çalıştığı, bunun için de eline geçen fırsatları kaçırmadığı rivayet edilir."*¹²⁷

Menâzilü'l-Haremeyn'de Behlül-i Dâna ismi Harûn Reşîd ile birlikte anılmaktadır. Sözü edilen hikâyede, Behlül-i Dâna'nın yine Harûn Reşîd'i uyardığı ve doğru yola getirmek istediği bir anekdot nakl edilmiştir. *"Behlül-i Dâna halvet-hâş-ı Hârûn Reşîd'e girip Hârûn serîr-i saltanatında hâbîde-i şafâ ve etbâ'ından biri sinekleri men' sevdâsıyla mirvağa-cümbân-ı vefâ olur gördükde derhâl geri 'avdet ve hâbdan Hârûnü'r-Reşîd bîdâr olduğda birâderi Behlül gelip geri gitdiğini mirvağa-cümbân olan hâdim hikâyet eder. Behlül'ü çağırıp sū'âl eyledikde beni maḥallât*

¹²⁶ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.* , vr. 22a.

¹²⁷ Süleyman Uludağ: "Behlül-i Dâna", *İslâm Ansiklopedisi (TDV)*. , C.5, İstanbul, 1992, s.35.

arasında eḫfāl taşa tutmuşlar idi. Saña şikāyete geldim. Gördüm ki seniñ bir sineği men'e kudretiñ bu kadar buyurmuşlar."¹²⁸

İmâm Şâfi

Kaynaklar, Hicrî 150 yılında Gazze şehrinde doğmuş olmasında birleşir. Soyü Hz. Muhammed'e dayandırılmaktadır.¹²⁹ Şâfi mezhebinin kurucusu İmâm Şâfi ismi, Menâzilü'l-Haremeyn'de bir yerde geçer. İmâm Şâfi'nin hilmi ve tevzusuna dikkat çekmek isteyen müellif bir anekdot nakleder. Nitekim; ehıbbasından biri İmâm Şâfi'yi kızdırmak için şöyle bir yola başvurmak ister. İmâm; söz konusu kişiye, terziye götürüp diktirmesi için bir ferace verir. Emaneti alan adam, terziye, feracenin bir kolunun dar diğerkolunun geniş dikilmesini söyler. Zaman sonra feracesini almak için terziye giden İmâm Şâfi durumu fark eder. Ve " *...bārekallāh tamām maṭlūbum üzere olmuş bir kolu vās'idir ki derūnuna ba'z evrāk ve mecmū'a vaz' ve biri teng ve dardır ki aḫz ü i'tāda zaḫmet vermez deyü mu'āmele-i cemīle ve taḫsīn buyurdukları gāyet ḫilm ü keremlerinden iḫtiżā eylediği...*"¹³⁰ der. Ehıbbasından olan bu adamın yaptığı hoş olmayan bu hareket karşısında İmâm Şâfi hilmini ve sükūnetini korumuştur. Öfkelenmek yerine; feracenin isteği üzere böyle olduğunu söyleyip, bir kolunun dar ve diğerkolunun geniş olmasının işine dahi yarayacağını belirtmiştir.

İmâm Mâlik

Hicri 93 yılında Medine'de doğmuştur. İsmi ile anılan Mâlikî mezhebinin kurucusudur. İyi bir tahsil gören İmâm Mâlik'in dedesi ve babası da kendisi gibi ilim ve hadis rivayeti ile meşgul kimselerdendir.¹³¹ Eserde İmâm Mâlik bir hikâyeye konu

¹²⁸ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.* , vr. 27b.

¹²⁹ Muhammed Ebu Zehra: *İslâmda Fıkhî Mezhepler Tarihi*, Çev. Abdülkadir Şener, Hisar Yay. , İstanbul, 1976, s. 358.

¹³⁰ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.* , vr. 59a.

¹³¹ Muhammed Ebu Zehra: *a.g.e.* , s. 294.

olmuştur. Söz konusu hikâyede Medine-i Münevvere'de iken ayağına nalın giymeyip çıplak ayak dolaşan imama hikmetini sorduklarında; *"Resül-i Ekrem ve nebiyy-i muhterem şallâllâhu Te'âlâ 'aleyhi ve selem Efendimiz'in 'azîz ve laîf [59b] kadem-i şerîflerini pûsîde-i ihtirâm eden maḥallerde na'leyn giymek 'ind-i şâdikânemde ḥaḫâdır."*¹³² demiştir. O'nun Hz. Muhammed'in kendisinden ziyade ayağını bastığı toprağa dahi böylesi hürmet göstermesi müellifi derinden etkilemiştir.

3. Hac ile İlgili Unsurlar

Hac-nâme türünde kaleme alınan Seyyid İbrahim Hanîf'in Menâzilü'l-Haremeyn'inde; hac ibadetine dair birçok unsur zikredilmiştir. Tavaf, sa'y, telbiye, zezem, ka'be, beyt-i Hudâ, hacc-ı mebrûr vb. kavramlar bunlardan bazılarıdır. Söz konusu kavramlar zaman zaman manzum kısımlarda mısra aralarına serpiştirilmiş halde karşımıza çıkar:

Ey 'ârif-i serâir-i dil Ka'be hakkı sen
Eyle Hanîf-i 'âciz-i güm-râha iltifât (2b)

Mensur kısımlarda ise; ya müellifin anlattığı hikâyelerde yahut hac yolculuğuna dair anekdotlarında karşımıza çıkar:

*" Cenâb-ı vâhibü'l-amâl bu ḥacc-ı 'âcizânemizi rızâ-yı şerîf ve rızâ-yı ḥabîbü'l- laîfine muvâfiḫ nidâ-yı Raḫmâni âşârından olan hacc-ı mebrûr ve sa'y-ı meşkûr kabîlinden kılmagla ... "*¹³³

¹³² Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 59b.

¹³³ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 61b.

Menâzilü'l-Haremeynn'de bahsi geçen hac ile ilgili unsurları şöyle sıralayabiliriz:

3.1. Hac

Lügat manası ziyaret etmek ve kast etmek olan hac¹³⁴, eser boyunca en sık kullanılan kavramlardandır. Müslümanlık yapısının beş temel şartlarından biri olan bu ibadet; hac mevsiminde, ihramlı olarak Ka'be'ye gitmek, Arafat'ta durmak ve diğer hac vazifelerini yapmaktır.¹³⁵ Eserde hac kelimesi; hacc-ı şerîf¹³⁶, şerîfe-i hac¹³⁷, hacc-ı safâ¹³⁸ gibi farklı ifadelerle de karşımıza çıkar.

Geldi safâ-yı hacc-ı şerîfden derûna rûh
Bâb-ı murâdım etdi kabûl sırr-ı fütûh (6a)

Seyyid İbrahim Hanîf, hacca kara yolu ile gittiğini söylerken şerîfe-i hac kavramını kullanır. "*Biz dahı berren vârid-i civâr-ı bi 'r-i zemzem ve inşâallâhu te'âlâ esrâr-ı şerîfe-i hacca mahrem oluruz diyerek ...*"¹³⁹

Şairin yolculuğa çıkma sebebini Hz. Muhammed'e vâsıl olmak ve neşeli bir hac geçirmek olarak belirttiği bu beyitte; hac ibadeti hacc-ı safâ kelimesi ile karşılanmıştır.

Hacc-ı safâ vü vasl-ı bekâ-yı Resûl için
Etdik bu yolda 'aşkla şeh-râha iltifât (2b)

¹³⁴ Ahterî Mustafa Efendi: *Ahterî-i Kebir*, Haz. Ahmet Kırkkılıç, Yusuf Sancak, TDK. Yay., Ankara 2009, s. 271.

¹³⁵ Süleyman Ateş: *Resimli ve Tatbikatlı Hac Rehberi*, Kılıç Kitabevi, Ankara Ty., s. 11.

¹³⁶ Bkz. Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr.1b, 3b, 4b, 5a, 6a, 6b, 31a, 56a, 59b, 69a.

¹³⁷ Bkz. Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 2b.

¹³⁸ Bkz. Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr.2b

¹³⁹ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 2b.

3.2. Hacı

Hac farîzasını yerine getiren kişiye denir. Eserde ekseriyetle kelimenin cem'î'si hüccâc¹⁴⁰ kavramı kullanılır. Müellif bu kelimeye; hac ile ilgili anlattığı hikâyelerde ve şiiirlerde sıklıkla yer verir.

Şair; eser boyunca kat edilen her menzilde, Hz. Peygamber'e bir adım daha yaklaşmış olmanın verdiği sevinci dile getirmektedir. İbrahim Hanîf; Belde-i Tayyib'e yolculuk yapmayı Allah'ın her kula nasib etmeyeceğini düşünür ki bu, Allah'ın kuluna olan ihsanlarından biridir. Kendisi bu durumdan memnuniyetini izah ederken, yolculuk esnasındaki diğer hacı adaylarının da kendisi ile aynı duygular içinde olduğunu söyler. Kendilerini Resulullah'a kavuşturacak yollardan geçerken gördükleri her türlü bitki, çimen kendilerine rahatlık verir. Bu yüzden şair bunları, çemen-zâr-ı selâmet diye nitelendirir.

Memnûn-ı 'atâ oldu Hanîfâ gibi hüccâc

Her yerde görüldükde çemen-zâr-ı selâmet (44b)

Hüccâc kelimesinin zaman zaman hüccâc-ı müslimîn¹⁴¹ şeklinde de kullanıldığını görürüz.

Seyyid İbrahim Hanîf'in verdiği bilgiye göre, Üsküdar'dan Recepı Ayı'nın on ikinci günü ayrılan hac kervanı, kırk yedi gün sonra Şam'a ulaşır. Ramazan Ayı'nın burada geçirilmesinden sonra, Şevval Ayı'nın on dokuzuncu günü kervan, Ka'be'ye varmak üzere tekrar hareket eder. Bu bilgileri aktarırken müellif; kervanda bulunan hacı adaylarından "hüccâc-ı müslimîn" ismi ile bahsetmektedir.

¹⁴⁰ Bkz. Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 6a, 43b, 52a.

¹⁴¹ Bkz. Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 10a, 37a, 50a, 53a, 54a, 54b, 61a.

"Şām-ı Şerîf'e Üsküdâr-ı gufrân-aşârdan zâmile bend-i hareket olduğumuz günden kırk yedinci rûz-ı firûza varınca dâhil-i Dimeşk-i Şâm ve Şevvâl'in on altıncı mübârek işneyn günü Mirü'l-Hâcc Paşâ Hazretleri Müzeyrib'e hareket ve şeml-i hayr-ı hüccâc-ı müslimîn dahı on doğuzuncu yevm-i hayr-ı hamîsde Ka'be-i [37b] maşşûda sevğ-i mehâr ..."¹⁴²

3.3. Tavaf

Ka'be'nin etrafını usulüne göre yedi kez dolaşmaya denir.¹⁴³ Devirlerden her birine şavt, her yedi şavta tavaf ismi verilir. Tavafa Hacerü'l-Esved'den başlanır ve Ka'be sol tarafta kalacak şekilde yapılır. Yedi çeşit tavaf vardır. Bunlar, Kudüm Tavafı, Ziyaret Tavafı, Veda Tavafı, Umre Tavafı, Nezir (Adak) Tavafı, Tahiyetü'l-Mescid Tavafı, Nafile (Tatavvu) Tavafı'dır.¹⁴⁴

Eserde bahsi geçen hikâyelerin bir kısmı hac ile ilgilidir. Müellif bu hikâyelerde bazen kendi hac yolculuğuna dair izlenimlerini aktarırken bazen de İslâm büyüklerinin hayatından hac ile ilgili menkıbelere yer verir ve sık sık tavaf¹⁴⁵ kavramından bahseder.

"E'izze-i kirâmdan biri beyt-i Mükerrreme'yi tavâf etdikçe hayf baña deyü feryâd ü fiğân ve bir müddetden soñra yine tavâf-ı beyt-i Raḥmân'da elḥamdüllillâh güyân olmuşlar. Vâkıf-ı sırr-ı aşk u muḥabbeti olanlar mıḳaddem olan te'essüf ve soñra teşekkürleri ḥikmetinden su'âl etdiklerinde tavâf-ı beyt-i Ḥaḳ'da bir 'âdetâ eṭrâf-ı Ka'be'de devrân ve şitâbân olma vardır. Bir de eşnâ-yı tavâfda zât-ı Ka'be'yi

¹⁴² Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 37a.

¹⁴³ İrfan Yücel: *Hac Rehberi*, Gaye Matbaası, Ankara 1980, s. 26.

¹⁴⁴ İrfan Yücel: *a.g.e.*, s. 26.

¹⁴⁵ Bkz. Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 2a, 47b, 61a, 64b, 65a, 65b, 68b.

*müşâhede vardır. İbtidâ'-ı hâlde [48a] bize ol müşâhede-i zât vâki' olmadığından kuşûr-ı isti' dâd ve istihkâkıma âh u efğân ederim. "*¹⁴⁶

İbrahim Hanîf, ihrama girişinin ardından, o duygu yoğunluğu ile kaleme aldığı na't-ı şerîfinde kendisini Ka'be'ye vasıl eden, tavaf etme saadeti veren Allah'a şükrünü şöyle ifade eder:

Veren Mevlâ'ya hamd olsun 'inâyet Kâ'besi vâsi'
Tavâf-ı hayr-ı mahz u hem ziyâret ni'met-i 'allâm (61a)

3.4. Ka'be

Kurân-ı Kerîm'de yerinin Allah tarafından tayin edildiği belirtilen,¹⁴⁷ Mekke-i Mükerrerme ile Harem-i şerîfin ortasında yer alan, dört köşeli küp şeklindeki yapıdır. Müslümanlar, Hacerülesved'i başlangıç kabul edip, Ka'be'nin etrafında dönerler. Manevî dünyanın merkezi kabul edilen Ka'be'nin etrafındaki bu dönüş, dünyanın kendi eksenini etrafındaki dönüşünün sembolleştirilmesidir.¹⁴⁸

Ka'be, haccın en önemli sembollerinden biri olup, Menâzilü'l-Haremeyn'de sıklıkla geçen kavramlardandır.

Şair gönüllerdeki gizli sırları bilen Allah'a,¹⁴⁹ yolunu şaşırması ve aciz olarak nitelendirdiği kendisine teveccüh etmesi, iyilik ve ihsanda bulunması için

¹⁴⁶ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 48a.

¹⁴⁷ "Bir zamanlar İbrahim'e Beytullah'ın yerini hazırlamış ve (ona şöyle demiştik): Bana hiçbir şeyi eş tutma; tavaf edenler, ayakta ibadet edenler, rükû ve secdeye varanlar için evimi temiz tut." Hacc: 26.

¹⁴⁸ Sadık Kılıç: "Ka'be'deki Sembolizm", *İslâmî Araştırmalar*, S.5, Ankara 1987, s. 69.

¹⁴⁹ Bkz. Fâtır: 38, Teğâbun: 4, Mülk: 13.

yalvarırken; Ka'be'yi aracı kılar. Ve Ka'be'nin hatrı için kendisine iltifât etmesini ister.

Ey 'ârif-i serâir-i dil Ka'be hakkı sen
Eyle Hanîf-i 'âciz-i güm-râha iltifât (2b)

Gönül-Ka'be ilişkisi tasavvufî şiirde en çok işlenen kavramlardandır. Şair burada bu benzetmeden bahsetmektedir.

Ka'be gibidir her kişinin kalb-i dakîki
Ey nefis-i hevâ sana cihân dil-hûn olupdur (60b)

Eserde, yer yer ka'be kelimesinin beytullâh¹⁵⁰, beyt-i şerîf¹⁵¹, ka'betullâh¹⁵², beyt-i mükerreme¹⁵³, beyt-i Hak¹⁵⁴, beyt-i Hudâ¹⁵⁵ gibi kavramlarla karşılandığını görürüz.

*"... bunu zevc-i sâbıkam bâzîrgân-ı merhûm beyt-i şerîfde gâ'ib etmiş iken ertesi sene bir ehl-i haqq kimesne kendiye redd eylemiş."*¹⁵⁶

3.5. Ravza-i Mutahhara

Ravza; Arapça'da ağacı, çayırı, çimeni bol olan yer; bahçe, bostan anlamına gelir.¹⁵⁷ Ravza-i mutahhara ise, Hz. Muhammed'in kabri ile minberi arasında kalan

¹⁵⁰ Bkz. Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 3a, 61b.

¹⁵¹ Bkz. Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 49a, 49b, 64a, 65a.

¹⁵² Bkz. Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 61b, 63a, 64b.

¹⁵³ Bkz. Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 62b.

¹⁵⁴ Bkz. Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 63a, 64b.

¹⁵⁵ Bkz. Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 3a.

¹⁵⁶ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 49b.

kısıma verilen isimdir. On metre genişliğinde ve yirmi metre uzunluğunda olup iki yüz metrekarelik bir alana sahip olan bu kısmın¹⁵⁸ fazileti ile ilgili Hz. Muhammed bir hadis-i şerîflerinde şöyle buyurmaktadır: "Evimle minberim arası, cennet bahçelerinden br bahçedir." ¹⁵⁹

Eserde yer alan hac konulu hikâyelerde sık sık ravza-i mutahhara kelimesi kullanılır. Ashabdan birinin hacca gidişinin anlatıldığı aşağıdaki hikâyede, söz konusu kişinin ravza-i mutaharra ziyareti de yaptığından söz edilir.

" Aşhâb-ı hülûş ve ümmiyân-ı 'ubūdiyyet-i maḥşûşdan biri ziyâret-i ravza-yı muṭahhara edip rüfeḳâsı yanlarına geldikde merḳûmu istihzâ şüretinde şüfî bizler ḥîn-i vedâ'da şebeke-i sa'âdet- i Nebevî'den aḥz-ı 'ıṭḳ-nâme-i nâr ve ḳabûl-i tevḳî'-i ref'-i maḡfîret âşâr etdik." ¹⁶⁰

Halk arasında Hz. Muhammed'in kabr-i saadetlerine de ravza-i mutahhara denilmektedir. Müellif de ravza-i mutahhara kavramı ile Hz. Muhammed'in kabrini kast etmektedir.

" İnşâllâhu te'âlâ nâ'il-i seb'ü'l-meşânî iḥsân-ı Hudâ ve vâsıl-ı ravzatü's-safâ-yı Ḥabîb-i kibriyâ oluruz diyerek ..." ¹⁶¹

Menâzilü'l-Haremeyn'de ravza-i mutahhara kelimesi ravza-i habîb-i Rabb-i latîf ¹⁶², ravzatü's-safâ-yı Habîb-i kibriyâ ¹⁶³, ravza-i mübâreke ¹⁶⁴ şeklinde de karşımıza çıkmaktadır.

¹⁵⁷ Ferit Devellioğlu: *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2006, s. 879.

¹⁵⁸ İrfan Yücel: a.g.e., s.25.

¹⁵⁹ Sahih-i Buhârî: Tecrid-i Sarih Tercümesi, c.IV, Hadis nu: 607, s.268.

¹⁶⁰ Seyyid İbrahim Hanîf: a.g.e., vr. 55a.

¹⁶¹ Seyyid İbrahim Hanîf: a.g.e., vr. 2a.

"... ve bîrûn-ı Ravza-i Mübâreke'de iķād-ı kanādîl ħurşîd-i ziyâ olunup beyt-i Laţîfî Şeyĥ İsmâ'îl Cerrâhî'de büyütet ve üç gün üç gece bu minvâl üzere Ħarem-i Sâ'adet'de edâ'-yî fârîza-i şalât ve münâcât ve şükr-i 'inâyet-i kâziyyü'l-ĥâcât olundu." ¹⁶⁵

3.6. Telbiye

Telbiye; ihrama girerken yüksek sesle ve bir defa söylenmesi farz olan "Lebbeyk Allhümme lebbeyk. Lebbeyke lâ şerîke leke lebbeyk. İnnel-hamde ve'n-nîmete leke ve'l-mülke, lâ şerîke lek" ¹⁶⁶ söylemekten ibarettir. İbadete başlama anını temsilen söylenen bu söz, namazaki iftitah tekbiri mesabesindedir. Namaza başlama ifadesi "Allahuekber"¹⁶⁷ in yerini, hac ibadetine başlamada telbiye alır. ¹⁶⁷

Telbiye kavramı; eserde yalnız bir yerde geçer.

"'Aşl-ı zâdegân-ı İstanbul bir kîse teĥî ġam-ĥâne-i ĥikmet-i ġayret-i aķrândan iĥtiyâr-ı meşâķķ-ı ġurbet ve Ķâhire-i Mışır'dan semt-i Ħicâz'a 'azîmet edip 'Arafât'a varmış. Eşnâ-yı telbiye ve tezkâr-ı Ħudâ'da dîde-i ġam-dîdesine üftâde-rîk fîkdân olmuş bir yeşil aţlas kîse görünmekle derĥâl aĥz ve tenhâsında ġüşâd ve derûnunda mevcûd olan envâ'-ı cevâhiri ta'dâd eyledikde kıymet-i firâvânı taĥmîn şayrefî-i ĥulyâsından müzdâd olmaġın şükr-i Yezdân ve vaz'-ı nihân-ı ceyb-i kitmân eder." ¹⁶⁸

¹⁶² Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 1b.

¹⁶³ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 2a.

¹⁶⁴ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 57b.

¹⁶⁵ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 57b.

¹⁶⁶ Davetine sözüm ve özümle geldim Allahım, emrin baş üstüne. Davetine sözüm ve özümle geldim ey ortaksız olan sen! Emrin baş üstüne. Hamd senin, nimet senin, mülk de senin. Yoktur senin ortaġın.

¹⁶⁷ İrfan Yücel: "Hac ve Umre", *İlmihal, (İman ve İbadetler)*, c.1, TDV Yay., Ankara 2006, s. 519.

¹⁶⁸ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 2b.

Telbiye içerisinde yer alan Arapça'da; "Buyur, emret" anlamına gelen Lebbeyk kelimesi eserde sıklıkla geçen kavramlardandır.

"...Mescid-i İbrâhim 'aleyhi'-selâmda edâ-yı farîza-i şalât ve istimâ'-ı huṭbe-i şerîfe olunduğdan sonra ba' de'l- 'aşr cebel-i raḥmet etrâfında vaḳfe-gîr-i Lebbeyk ve istimâ'-ı huṭbe Lâ şerîke lek birle vaḳt-i gurûba degin iḳâmet ve andan Müzdelife'ye 'avdet olunup aḥşâm ve 'iṣâ nemâzı cevâz-ı müctehidîn üzere bir vaḳitde edâ olundu." ¹⁶⁹

Müellif, umre sırasında da yine telbiye yaptıklarından bahseder.

"...andan tekrâr iḥrâm-ı pûş-ı 'umre olunup Lebbeyk güyân deh rev-i vâdî-yi 'umre olup tavâf ve sa'y daḥı tamâm olduğda bu güftâr kayd kılındı." ¹⁷⁰

Telbiye, Zilhicce'nin onuncu (bayramın birinci) günü Cemre-i Akabe'de ilk taşın atılması ile son bulur. ¹⁷¹ Bundan sonra bir daha telbiye yapılmaz.

3.7. İhram

Harem-i şerîfe girerken hacıların büründükleri dikişsiz elbisedir. İhramın şeriattaki manası ise, hacca ve umreye girmeyi niyet etmektir. ¹⁷² Hac, umre veya herhangi bir iş için Mekke'ye gelen kişilerin daha çok yün, pamuk ve ketenden

¹⁶⁹ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 64b.

¹⁷⁰ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 66b.

¹⁷¹ İrfân Yücel: *a.g.e.*, s.21.

¹⁷² Şeyh Abdurrahman el-Cezîrî, Şeyh Muhammed Biblâvî, Şeyh Muhammed el-Bâhî, Şeyh Muhammed İbrâhîm Şürî, Şeyh Muhammed Samâlûtî, Şeyh Muhammed Abdülfettah el-İnânî, Şeyh Abdû'l-Celîl İsâ, Şeyh Muhammed Sebî el-Zehebî, Şeyh Ebû Tâlib Hüseyin: *Dört Mezhebin Fıkıh Kitabı*, Haz. Hasan Ege, Bahar Yay., İstanbul 1976, s.153.

yapılan bu elbiseyi giymeleri edeptendir. Ka'be'ye saygının bir göstergesi kabul edilen ihrama, mîkat adı verilen belirli yer ve zamanlarda girilir. İhramlı iken kişinin bazı emir ve yasaklara da dikkat etmesi gerekir. Bu yasaklardan bazıları; tırnak kesmek, vücuda veya ihrama koku sürmek, kokulu sabun kullanmaktır.¹⁷³

Eserin birçok yerinde ihram kavramından bahsedilir.

*"... medîne-i Konya'da tañtana-i kerāmet-i 'ālem-gîr akrānımızdan bir merd-i pîr var idi. 'Ālem-i şabāvetinde pederi hacc-ı şerîfe gidip eyyām-ı ihrāmda babam beyt-i şerîfde senden helvā istiyor deyü vālidesine tabh-ı helvā ..."*¹⁷⁴

Müellifin de aralarından bulunduğu hac kervanı, Medine'ye üç saat uzaklıkta yer alan Bi'r-i Alî isimli mahalle gelir. Zi'l-ka'de ayının yirmi sekizinci gününe rastlayan bu günde; kervanda yer alan şâfi mezhebine müntesib hacı adayları ihrama girer.

*"Māh-ı mezkūruñ yirmi sekizinci Perşembe günü bi-'avnillāhu Te'ālā Medîne-i Münevvere'den üç sâ'at ileri ve Mekke-i Mükerrerem'e yolunda Bi'r-i 'Alî demekle şehîr maḥall-i mübārekeye varılıp naşb-ı hıyām-arām ve şāfi'yyü'l-mezheb olanlar ihrām-ı pūş-i ihtirām oldular."*¹⁷⁵

İhram bahsinde üzerinde durulması gereken bir diğer husus mîkat kavramıdır.

¹⁷³ H. Ahmed Hilmi Emre: *Hac ve Haremeyn Rehberi*, Salâh Bilici Kitabevi Yay., İstanbul 1968, s.27.

¹⁷⁴ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 15a.

¹⁷⁵ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 58b.

3.8. Mîkat

Mîkat; ihrama girme yeri ve zamanı demektir. Hac için ihrama girme zamanı; Şevval ayının başından, Zi'l-hiccenin onucu (bayramın birinci) günü tanyerinin ağarmasına kadar sürer. Bu vakitten evvel hac için ihrama girmek mekruhtur. Hatta bazı görüşler, Şevval ayından önce hac için ihrama girildiği takdirde haccın sahih olmayacağı yönündedir.¹⁷⁶

Mekke'ye ve Harem bölgesine gelen kişilerin ihrama girmeleri gereken mîkat yerleri şöyledir: Zülhuleyfe, Cuhfe, Zâtürk, Karnülmenâzil ve Yelemlem¹⁷⁷.

İhram bahsinde sözü edilen, Şâfi hacıların ihrama girdiği yer; Bi'r-i Alî'dir. Hz. Ali tarafından bizzat kazılan su kuyularının bulunduğu bu bölge, Zülhuleyfe isimli mîkat yeridir. Hz. Muhammed Harem-i Şerîf'e büyük saygısından dolayı Medine yakınlarındaki bu bölgede ihrama girmiştir.¹⁷⁸

Menâzilü'l-Haremeyn'de şair mîkat yerine gelir ve burada ihram giymenin hükmü ile ilgili şunları söyler:

Bu mîkât-ı ferâ'izdir bu yerde olmalı ihrâm
Hudâ'nın hikmetidir her kırânda sa'y ile ilzâm (61a)

¹⁷⁶Süleyman Ateş: *a.g.e.*, s. 22.

¹⁷⁷ İrfan Yücel: *a.g.m.*, s. 521.

¹⁷⁸ Esat Kılıçer: "Hacc, İslâmın Beş Esâsından Biridir", *Diyanet Dergisi*, c.7, S.68-69, Ankara 1968, s.23.

3.9. Arafat

Mekke yakınlarında bulunan bir bölgenin adıdır. Hac farızalarından biri olan vakfe burada yapılır.

Eserde yer alan hikâyelerden birinde, İstanbullu fakir bir şahıs, Hicaz'a gider. Arafat'a çıktığı esnada kumlar arasında yeşil atlastan mamul bir kese görür. İçerisinde türlü mücevherlerin yer aldığı bu keseyi hemen alır ve saklar. Kese içerisindeki mücevherlerin kıymetini bilir ve duyduğu mutluluk sebebi ile Allah'a şükreder.

" *‘Aşl-ı zādegān-ı İstanbul bir kīse tehī ğam-ḥāne-i ḥikmet-i ğayret-i akṛāndan iḥtiyār-ı meşāḳḳ-ı ğurbet ve Ḳāhire-i Mışır’dan semt-i Ḥicāz’a ‘azīmet edip ‘Arafāt’a varmış. Eşnā-yı telbiye ve tezkār-ı Ḥudā’da dīde-i ğam-dīdesine üftāde-rīk fiḳdān olmuş bir yeşil atlas kīse görünmekle derḥāl aḫz ve tenhāsında ğüşād ve derūnunda mevcūd olan envā‘-ı cevāhiri ta‘dād ...* " ¹⁷⁹

Hikâyenin devamında keseyi alan yoksul adam, yeşil kesenin sahibinin Hintli bir tüccar olduğunu ve keseyi getirene bin altın vereceğini öğrenir. Hintli adam, keseyi bulan kişiye iki seçenek sunar. İstersen bin altın vereyim, istersen bin altına karşılık bir dua edeyim der. Duayı isteyen adam, Hintli tüccarla Ka’be’ye oradan da Hindistan’a gider. Hindistan’da evlenen adam, evlendiği gece eşinin sandığında Arafat’ta bulduğu keseyi görür ve şaşırır.

" *Derūn-ı şandukda çelebiniñ ‘Arafāt’da bulduğu yeşil atlas kīse-i cevāhir-i meşhūd nazara-i ‘ibret meāşir olduğda ḥatundan bu ğüne cevāb-ı ḥikmet nişāb zuhūr eder ki cenāb-ı Ḥudā-yı kerīm bu kīse-i cevāhir şāḥibine beni naşīb edeceğini*

¹⁷⁹ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 2b.

pederim ‘avdet-i hacc-ı şerîfde ihbâr etmiş idi. Âyâ siz ol zât mısız dedikde çebebi mâ-vaqa‘-i hâli beyân ve hamd-i firāvân edip ...”¹⁸⁰

Müellif, menzilleri sayarken sırasıyla Mina, Müzdelife ve Arafat’a vardıklarını belirtir. "Cebel-i rahmet" olarak nitelendirdiği Arafat’ta dört saatte vardıklarını ve orada bir gece konakladıklarını söyler.

"... taḥmīnen bir buçuḡ sâ‘atde Minā demekle şehīr maḥalle ve andan Müzdelife’ye ve andan cebel-i raḥmet civārı ki ‘Arafāt derler kār-gīr nişān olmaḡ üzere ve dört cānibinde nümāyān olan meyiller dāḫiline dört sâ‘atde resīde olup ol gece ārām ...”¹⁸¹

Menâzilü’l-Haremeyn’de, müstakil olarak Arafat için yazılmış bir medîha yer almaktadır. Medîha-i Arafat ismi verilen tek bentlik bu manzumede Arafat’tan; rahmet dağı, kurtuluş bahşeden semt gibi övgü dolu ifadelerle bahsedilir.

Cebel-i rahmet-i Hakk ya’ni makâm-ı ‘Arafāt
Vâdî-yi hayr-ı Hudâ semt-i safâ-baḡs-ı necât
Hazret-i Âdem ü Havva gibi olmakda karîn
Feyz-i Mevlâ’ya hâl-i günahkâr-ı ‘usât (65a)

¹⁸⁰ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 3b.

¹⁸¹ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 64b.

3.10. Zemzem

Zemzem, Ka'be civarında bulunan ve dinen kutsal kabul edilen sudur. Hz. İbrahim, eşi Hacer ve oğlu İsmail'i Allah'tan gelen emir üzerine çorak bir vadide¹⁸² bırakıp gitmiştir. İbn-i Abbas'tan rivayet edilen hadise göre; Eşi İbrahim tarafından terk edilen Hz. Hacer ve oğlu İsmail bu kurak vadi ortasında yalnız kalmış ve yanlarına aldıkları mataradaki su tükenmiştir. Bunun üzerine Hz. Hacer Safa ve Merve arasında kendilerine yardım edecek birini görmek ve su bulabilmek için var gücüyle koşmuştur. Daha sonra bugünkü zemzem kuyusunun bulunduğu mevkide Cibrîl'i zemzemin fişkırıldığı yeri kazarken görmüş ve suyun ortaya çıkışı ile ondan avuç avuç almış, kırbasını doldurmuştur.¹⁸³

Kutsal topraklarda yer alan ve mucizevî bir şekilde ortaya çıkan zemzem suyunun, eserde birkaç yerde bahsi geçmektedir.

Na't-ı şerîflerden birinde şair; Hz. Muhammed'in soyunu zemzemden daha temiz olarak nitelendirir. Böylece İbrahim Hanîf, Hz. Muhammed'in soyunun Hz. İbrahim'e dayanması ve Hz. İbrahim ve zemzem suyu arasındaki ilişkiye de bir gönderme yapar.

Hayât-efzâ-yı candır kâlib-ı âfâka sultânım

Senin zemzemden a'lâ pâk suyun yâ Resûlallâh (42a)

Zemzem kuyusunun yanına varan hac kervanı burada kana kana zemzem suyundan içerler. O anki duygu yoğunluğu ile müellif, medîha ismi ile tek bentlik bir şiir kaleme alır. Bu şiirde şair, zemzem suyu içtikten sonra ruhuna bir güzellik geldiğini ve o anda Allah'ın kullarına zemzem vasıtası ile bahşeylediği tevhid sırrını

¹⁸² "Ey Rabbimiz! Ben çocuklarımdan bir kısmını senin Beyt-i Haram'ının yanında, ekin bitmez bir vadiye yerleştirdim...." İbrâhim-37.

¹⁸³ Sahih-i Buhârî: Hadis Nu: 1381.

akla getirmek gerektiğini söyler. Şaire göre Mevla, zemzem ile insana bir nevi yepyeni bir hayat ihsan etmektedir.

Zemzemi nûş edeli geldi letâfet cana
Getir ihsân-ı Hudâvend'i hemân iz'âna
Sırr-ı tevhîd-i Hudâ feyz-i habîb-i Mevlâ
Böyle i'tâ-yı hayât etmededir insâna (64a)

3.11. Recm-i Şeyâtîn

Recm; taşla öldürmek, birine taş atmak, taşa tutmak, lanet etmek anlamına gelir.¹⁸⁴ Fıkıh kitaplarında daha çok zina eden evli erkek ve kadınlara uygulana cezanın karşılığı olarak kullanılan bu terim; Menâzilü'l-Haremenyn'de "recm-i şeyâtîn" şekli ile şeytan taşlamanın mukabili olarak kullanılmıştır.

Hz. Muhammed'in haccı esnasında bizzat icra edilen şeytan taşlama, tüm Müslüman hacı adayları üzerine vaciptir.

Müellif; şeytan taşlama esnasında kullanmak için Müzdelife'de taş topladıklarını ve söz konusu taşların büyüklüğüne dair şu bilgileri aktarır:

*" Müzdelife'de recm-i şeyâtîn için kum arasında fındıktan kebîrce taşlar devşirilip şabâh namâzı edâ ve huşbe-i şerîfe istimâc olunduğdan sonra cânib-i Minâ'ya 'avdet ... "*¹⁸⁵

¹⁸⁴ Fikret Karaman, İsmail Karagöz vd. : *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yay., İstanbul 2009, s. 479.

¹⁸⁵ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 65a.

İbrahim Hanîf; üç gün Mina'da kaldıklarını söyler. Burada erkek hacı adayları tıraş olup şeytan taşlamışlardır.

" Üç gün maḥall-i dil-ārā-yı Mina'da iḳāmet ve zebḥ-i ḳurābīn ve tırāş-ı re's ve lebs-i eşvāb gibi icrā-yı āyin-i dīn ve recm-i şeyāḫīn olunup ..." ¹⁸⁶

3.12. Sa'y

Hz. Hacer'in su aramak için Safa ve Merve adı verilen iki tepe arasında koştuğunu zemzem başlığında belirtilmişti. Sa'y ise, bu koşuşturma ve gidiş geliş temsil etmektedir. Hacı adaylarının yapmış olduğu bu temsilî davranış; bir nevi, rahmete ulaşmak için gayreti, affı ve İlâhî ihsanı bulmak için koşmak ve aramak gerektiğini beyan eder. ¹⁸⁷

Sa'y kavramı eserde sa'y-ı meşkûr, sa'y ve reh-i sa'y-ı safâ şeklinde üç yerde karşımıza çıkar.

Eserde yer alan bir hikâyeye göre,, Hz. İbrahim ve oğlu Ka'be inşâsını tamaladıklarında İlâhî bir emir işitirler. Bunu işiten tüm mümin ve mümineler Ka'be'yi üç kez tavaf etmeye başlar. Bu sırada şeytan da aynı emri verir. Emr-i Rahmânî üzere hacceden kişilerin bu farızadan sonra tüm heva ve heveslerden el çektiği; emr-i şeytanî üzere haccedenlerin ise önceki hayatlarından daha ziyade günah işledikleri görülmüştür. Bu hikâyenin sonunda müellif, kendi yapacağı hac ve sa'y-ı meşkûrun emr-i Rahmanî üzere olan hacıların hac ve sa'yları gibi olması yönünde bir duada bulunur.

¹⁸⁶ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 65a.

¹⁸⁷ Hamza Tekin; *Hac Fıkhı*, Aşiyân Yay., İstanbul 2006, s. 214.

"Cenāb-ı vāhibü'l-amāl bu ḥacc-ı 'ācizānemizi rızā-yı şerīf ve rızā-yı ḥabībü'l-laṭīfine muvāfiḳ nidā-yı Raḥmānī āşārından olan ḥacc-ı mebrūr ve sa'y-ı meşḳūr ḳabīlinden ḳılmağla dü-cihānda mesrūr ve cem'ı dostānımızı mağfūr buyurup menāfı'-ı şūrī ve ma'nevī ḥayr-ı ḥacdan ḥişşe-yāb-ı tevfiḳ buyurmasını niyāzında olarak..."¹⁸⁸

Seyyid İbrahim'in de aralarında bulunduğu hac kafilesini; Bâb-ı Alî'den sa'y yapmak niyeti ile Safâ tepesine çıkar. Müellif burada, dört kez Safâ'dan Merve'ye, üç kez ise Merve'den Safâ'ya olmak üzere toplam yedi kez gidip geldiklerini ve böylece sa'y vazifesini yerine getirdiklerini söyler.

" Andan Bâb-ı 'Alî'den derece-i Şafâ'ya çıkılıp niyyet-i sa'y ile derece-i Merve'ye dört def'a ve derece-i Merve'den derece-i Şafâ'ya üç kere irtikâ ki cem'ā yedi def'a āmed-şod pā-yı vefā ile tekmil-i sa'y olup ..."¹⁸⁹

İbrahim Hanîf; sa'y vecîbesini yerine getirmiş olmanın verdiği neşe ve huzur ile Medîha-i Ka'be ismi ile bir şiir kaleme alır. Bu şiirin matla beyitinde ise, sa'y'dan bahseder. Nitekim şaire göre, cümle aşıklar Ka'be'yi tavaf ederler ve sa'y yapmak için çıktıkları Safâ tepesinde (yolunda), Ay'ın güzelliğini keşf ederler.

Tavâf etdi gelip 'uşşâk-ı cümle Ka'betullâh'ı

Reh-i sa'y-ı Safâ'da buldu herkes tal'at-ı mâhı (64b)

Şâirin bilhassa Merve yerine Safâ tepesini zikretmesi dikkat çekicidir. Safâ Merve'ye nazaran daha yüksektir. Gece yapılan sa'y esnasında, daha yüksek bir

¹⁸⁸ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 61b.

¹⁸⁹ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 64b.

tepe olan Safâ'da Ay'ın müşahede edilmesi ve güzelliğinin daha yakından izlenilebilmesi tabiidir.

3.13. Hacc-ı Kırân

"Kırân" iki şeyin birleşmesi anlamına gelir. Hacc-ı kırân ise birleşmiş hac yani umre ve haccı birleştirip ikisini de yapmaya denir. İhrama girerken hacı aday, ihramdan çıkmadan hem umre hem hac yapmaya için niyet eder. Önce umre vazifesini yapar ve hac vakti gelinceye kadar ihramdan çıkmaz, hac vakti geldiğinde ise hac farızını yerine getirir böylece kırân hacı yapmış olur.¹⁹⁰

Sa'y vazifesinin yerine getirilişinin ardından şâir, Umre Mescidi isimli mahalle gelir. Burada vasf-ı umre isimli bir şiir kaleme alır. Bu esnada hacc-ı kırân'a niyet etmiş olduğunu zikreder.

" *Çünkü hacc-ı Kırân'a niyet olunmuşdu. Bu mağalden lebbeyk allâhümme lebbeyk [63a] lâ şerîke leke lebbeyk inne'l-hamde ve'n-ni'mete leke ve'l-mülk lâ şerîke lek güyân ve bu münâcâtı işâl-i dergâh-ı Rabb-i müste'ân ederek şehri dil-ârâyı Mekke-i Mükerrime'ye vuşul müyesser ...*"¹⁹¹

¹⁹⁰ M. Saim Yeprem, M. Talât Karaçizmeli: *Mufassal Hac Rehberi ve Kurban Hükümleri*, DİB Yay., İstanbul ty., s. 99.

¹⁹¹ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 62b.

3.14. Hacc-ı Ekber

Daha büyük, en büyük hac anlamına gelen ve Kur'ân-ı Kerim'de; "Bir de Allah ve Resulü'nden hacc-ı ekber günü insanlara bir ilândır!"¹⁹² şeklinde adı geçen hacc-ı ekber'in tanımı ile ilgili farklı görüşler ileri sürülmektedir. Bu görüşler hacc-ı ekber'in kurban kesme günü yahut ziyaret tavafı günü olduğu veyahut da Hz. Muhammed'in haccettiği gün olduğu yönündedir. Tüm bu görüşlerden yola çıkılarak varılacak sonuç; hacc-ı ekber kavramının mutlak haccı ihtivâ ettiği ve bu kavrama eklenen 'ekber' sıfatının, haccı umreden ayırmak niyeti ile konulduğu söylenilebilir.¹⁹³

Hacc-ı ekber, eserde bir yerde geçmektedir. Şâir, kıt'a başlığı altında Farsça kaleme aldığı bir şiirin matla beyitinde; gönül almanın hacc-ı ekber yapmak gibi olduğu ve bir gönlün bin ka'beden daha üstün olduğunu zikreder.

Dil be dest- âver ki hacc-ı ekber est
Ez hezârân Ka'be yek- dil bihter est (69b)

3.15. Makâm-ı İbrâhim

Makâm-ı İbrahim; Ka'be'nin inşası sırasında Hz. İbrahim'in iskele olarak kullandığı ve üzerinde insanları hacca davet ettiği kabul edilen taşın veya onun bulunduğu yerin ismidir.¹⁹⁴ Kur'ân-ı Kerim'de iki yerde adı geçen¹⁹⁵ bu mahalde Hz. Peygamber, veda haccı sırasında, bizzat namaz kılmıştır.

¹⁹² Tevbe Sûresi, 9/3.

¹⁹³ Salim Öğüt: "Hac" (Hac İlgili Fıkhî Hükümler), *a.g.e.*, s. 393.

¹⁹⁴ Nebi Bozkurt: "Makâm-ı İbrâhim", *İslâm Ansiklopedisi (TDV)*, c. 27, Ankara 2003, s. 412.

¹⁹⁵ Âl-i İmrân: 3/97, Bakara: 2/125.

Menâzilü'l-Haremeyn'de iki kez makâm-ı İbrahim lafzı geçer. Bunlardan biri, müellifin Hz. İbrahim'in kabrini ziyaret ettikten sonra Medîha ismi ile kaleme aldığı şiirdir. Burada şair, makâm-ı İbrahim'i doğruluk ve neşe haremî olarak addeder. İbrahim Peygamber'in kendisini ise, müttakiliğin ve hayrın merkezi olarak nitelendirir

Harîm-i sıdk u safâdır makâm-ı İbrâhîm
Ki kebd-i hayr u verâdır imâm-ı İbrâhîm (57b)

Üç gün Mina'da kalınıp tıraş olma ve şeytan taşlama ile ilgili hükümlerin yerine getirilişinin ardından hac kafilesi Mekke'ye döner. İbrahim Hanîf, Altınoluk¹⁹⁶ karşısında yer alan Bosnevî Şey Alî isimli bir zatın hanesinde dinlenir. Daha sonra tavaf yapılır ve makâm-ı İbrahim'de yer alan, üzerinde Hz. İbrahim'in ayak izlerinin var olduğu kabul edilen çok hafif sarı ve kırmızı karışımı beyaza yakın taş¹⁹⁷ ziyaret edilir.

*"Andan Hâzret-i Seyyid Veled-i Âdem çâre-sâz kılıp ümem-i Resûl-i Ekrem ve Nebiyy-i Muhterem şallallâhü Te'âlâ 'Aleyhi ve Sellem Efendimiz Hâzretleri'niñ âfitâb-ı 'âlem-tâb-ı vücûd-ı hümâyûnları nûr-baş 'âlem-i milâd olduğu hâne-i sa'âdet-i âşiyâneye varılıp ziyâret ve ruḥ-sûde-i 'ubûdiyet olunup bu medîḥ-i laṭîfe inşâd olundu."*¹⁹⁸

¹⁹⁶ Ka'be'nin tepesinde yer alan, yağmur sularının Ka'be üzerinde birikmesini engelleyen oluktur. Altından mamul olduğundan bu isimle anılmaktadır.

¹⁹⁷ Salim Öğüt: *a.g.md.*, s. 412.

¹⁹⁸ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 65b.

3.16. Umre

Umre; Ka'be'yi tavaf ile Safa ve Merve tepeleri arasında sa'y etmek demektir.¹⁹⁹ Belirli bir zamanı olmayan umre, senenin her vakti yapılabilir. Yalnız, Arefe günü ve Kurban bayramının dört günü yapılması alimlerce mekruh sayılmıştır.

Eserde, umre kavramı müstakil olarak bir şiire konu olmuştur. Şair vasf-ı umre ismini verdiği şiirde, iki umre yapmanın bir hac sevabı ile eş değer olduğunu söyler. Umre yapmanın insana ne kadar lezzet verdiğinden bahsederken gönlüne "umre et" diye seslenir. Zira umre yapmak hacıların ömrünün bereketini ve ruhlarının canlılığını artırmaktadır.

‘Umre derler bu makâmın zevki eyler bahş-ı tâm
 ‘Ömr-i hüccâc-ı kirâma izdiyâd-ı hayr u rûh
 İki ‘umre bir sevâb-ı hacc eder ‘itâ hemân
 Durma ey dil ‘umre et sırr-ı Hudâ eyler sünûh (62b)

Umre bahsinde üzerinde durmamız gereken bir diğer husus, esrede geçen Mescid-i Umre menzildir. Burası Vâdi-yi Fâtıma isimli menzile on üç saat uzaklıktadır.

*"... on üç sâ'atde Mescid-i 'Umre'ye vuşûl müyesser olup bu güftâr inşâd olundu."*²⁰⁰

¹⁹⁹ Hayati Ülkü: *Hac ve Kurban*, Bahar Yay., İstanbul 1969, s. 11.

²⁰⁰ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 62b.

Mescid-i Umre, Mekke ve Harem bölgesinde ikamet edenlerin umre için ihrama girebilecekleri mîkat yerlerinden biridir. Hz. Âişe, veda haccından sonra umre için burada ihrama girmiştir. Hz.Âişe'nin ihrama girdiği bu yere Muhammed. b. Ali eş-Şâfiî tarafından bir mescid inşa edildiğine dair rivayetler vardır. Bahsi geçen mescid, Mescid-i Âişe ismi ile de anılmaktadır. Kaynaklarda, Mescid-i Tenîm, Mescid-i Âişe, Mescid-i Umre ismi ile üç farklı şekilde bilinen yapı, eserde Mescid-i Umre ismi ile zikredilmiştir.²⁰¹

*"... ve Beytullâh'da her-bâr edâ-yı şalât ve selâmı iz'ân eder buyurdukları tezkâr olunarak on üç sâ'atde Mescid-i 'Umre'ye vuşûl müyesser olup bu güftâr inşâd olundu."*²⁰²

3.17. Hacerül'l-Esved

Cennetten geldiği rivayet edilen semavî bir taştır. Yumurta şeklinde, siyaha yakın kırmızımsı esmer bir renkte olup 18-19 mm çapındadır.²⁰³ Hacerü'l-Esved'e İslam dininden önce büyük ilgi ve saygı gösterilmiştir. Hatta bu durum ile ilgili İbn-i Abbas, Abdullah b. Amr gibi râviler tarafından çeşitli hadisler rivayet edilmiştir. Bu hadislere göre; cenneten indiğine inanılan hacere önceleri gümüşten daha parlak beyaz bir taştır. Cahiliye devrindeki müşriklerin dokunmaları neticesinde bugünkü siyah halini almıştır.²⁰⁴

Semavî olma özelliğinin yanı sıra Hacerü'l-Esved aynı zamanda tavafın başlama noktasını belirtir.

²⁰¹ Salim Öğüt: "Ten'im", *İslam Ansiklopedisi (TDV)*, c. 40, İstanbul 2011., s. 453.

²⁰² Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 62b.

²⁰³ Mahmud Es'ad: *Tarih-i Dîn-i İslâm (İslamiyet Öncesi Araplar Mekke Devri-Medine Devri)*, Haz. A. Lütfi Kazancı, Osman Kazancı, Marifet Yay., İstanbul 1983, s. 326.

²⁰⁴ Eb'ul Velid Muhammed el-Ezrakî: *Kâbe ve Mekke Tarihi*, Terc. Y. Vehbi Yavuz, Çağrı Yay., İstanbul 1980, s. 257.

Eserde Hacerü'l-Esved'den "hacerü'l- es'ad" yani uğurlu, hayırlı taş diye de bahsedilmektedir. Hadislerden hareketle söz konusu bu taşın, daha evvel parlak olduğu düşünülürse asıl isminin hacerü'l es'ad olup, renginin zamanla koyulaşmasından dolayı hacerü'l-esved ismini aldığı da söylenilebilir.

" Andan rükn-i beyt-i şerîfe mevzû' Hacerü'l-Esved ü Es'ad'a varılıp telşîm-i leb-i tekrîm olunduğda bu güftâr ilhâm-ı dil ü muhâbbet aşâr kıldı." ²⁰⁵

3.18. Haremeyn

Mekke ile Medine şehirlerinin ikisine birden verilen isimdir. Çalışmamıza konu olan eserin isminde de "Menâzilü'l-Haremeyn" şeklinde zikredilen kavram, eserde iki yerde geçmektedir.

Şair; na't-ı şerîf ismi ile kaleme aldığı şiirlerden birinde yolculuk esnasında kervanda bulunan arkadaşlarından biri ile seyahate dair sohbet ettiklerinden bahseder. Bu esnada gönüllerine gelen ihsan ve güzelliğin sebebini ise Haremeyn yolunda oluşlarına bağlar. Burada dil kelimesi ile şair, ilk mısrada nutk kelimesini kullanmasına paralel olarak gerçek manada dil anlamı ile de kullanmış olabilir. Her iki koşulda da, hacı adaylarının gönüllerine yahut dillerine (ki burada konuşmak kastedilmektedir) gelen merhamet ve ihsanın sebebi, Mekke ve Medine'ye gitmek üzere yolda oluşları ve bu yol üzere kâim olmalarıdır.

Etdikde bir er oğlu bir er nutk-ı seyâhat

²⁰⁵ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 64a.

Râh-ı Haremeyn oldu dile bâ'îs-i rahmet (50a)

Seyyid İbrahim Hanîf; yukarıda izahına çalıştığımız beyte, eser içerisindeki iki farklı şiirde yer vermiştir. Na't-ı şerîf ve mebnî isimleri ile kaleme alınan iki şiirde de söz konusu beyit matla beyit olarak geçmektedir. Müellifin aynı beyiti neden iki farklı şiirde de kullanmış olduğunu bilemiyoruz. Nitekim iki manzumenin birbirlerine çok yakındır. Aralarında iki varak olması, şairin sehven aynı beyiti oraya da almış olma ihtimalini akla getirirse de bunu kasıtlı olarak da yapmış olması ihtimal dâhilindedir. Bu sebeple, konuya ilişkin kesin bir yargıya varmak uygun görülmemektedir.²⁰⁶

4. Surre İle İlgili Terimler

Seyyid İbrahim Hanîf; eserinin başında da ifade ettiği gibi, M. 1786 (H. 1201) yılında I. Abdülhamid döneminde Haremeyn'e gönderilen surre alayı ile hacca gitmiştir. Kervanla yapılan bu hac yolculuğunun işlendiği Menâzilü'l-Haremeyn isimli eserde; surre geleneği ile ilgili bir çok terimin bahsi geçmektedir. Bunlar; surre-i hümayûn, sakabaşı, ferâşet-i şerîfe hizmeti, Mîrû'l-Hac gibi kavramlardır.

4.1. Surre-i Hümayûn

Osmanlı döneminde organizasyonu yapılan hac kervanlarının güvenliği en önemli sorunlardan biri idi. Yolculuk sırasından aşılması gereken çöl yollarında güvenliğin sağlanması için askeî birliklerin bulunması yetersizdi. Nitekim çölde yaşayan bedevilerin hac kervanlarına saldırması meselesi ihtimal dâhilinde idi. Ayrıca

²⁰⁶ Aynı beyitler için bkz. Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 50a, 52a.

bedeviler, sözü edilen bu kervanlara yiyecek ve su yardımında da bulunuyordu. Karşılığında ise devlet kendilerine resmî bir ödenek sağlıyordu. Surre; bu yardımın karşılığı olarak yorumlansa da salt yapılan hizmetin bedeli değil, kervanı Bedevi saldırılarına karşı korumanın da en önemli yollarından biri idi.²⁰⁷

Giriş kısmında kısaca bahsettiğimiz ve devletin bölgedeki siyasî ve dinî otoritesinin kavîleşmesi için büyük etkiye sahip surre-i hümâyûn için özetle padişahların hac sebebi ile Haremeyn'e gönderdiği para ve armağanlardır diyebiliriz.

Eserde surre-i hümâyûn kavramı bir yerde geçer. Tarhana Hanı isimli menzilden sonra kervan Müzeyrib'e gelir ve beş gün söz konusu yerde ikâmet edilir. Müellif; surre geleneğinin canlı tasvirini yaptığı eserin bu kısmında; çölde yaşayan Arapların kendileri için gönderilen para ve armağanları almak için kabile halinde nasıl geldiklerinden bahseder.

"... on sâ'atde Müzeyrib nâm maḥalle varılıp beş gün ikâmet ve bâdiye-nişîn olan a'rabîñ aḥz-ı surre-i hümâyûn için gelen gurûh gurûh ḳabile-i pür-enbûhları temâşâ olunup bu güftâr şebt-i cerîde-i defter-i muḥabbet şî'âr kıldı." ²⁰⁸

4.2. Surre-i Hümâyûn Emîni

Hac için Mekke'ye gönderilen surre alayına başkanlık eden kişidir. M. Zeki Pakalın; Osmanlıdaki bu memuriyetin adının ilk zamanlar emîrû'l-hac ismi taşıdığını, daha sonra surre emînliği olarak değiştirildiğini ifade etmektedir.²⁰⁹ Tarih

²⁰⁷ Suraiya Faroqhi: *a.g.e.*, s. 58.

²⁰⁸ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 38b.

²⁰⁹ Bkz. M. Zeki Pakalın: *a.g.e.*, s. 527.

Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü'nün 20.yy'da kaleme alındığını göz önünde bulunduracak olursak, Menâzilü'l-Haremeyn'in kaleme alındığı 18.yy'da iki kavram iki farklı kişi için kullanılmış olabilir. Zira eserde surre-i hümayûn emini ve emîrû'l-hac isimli memurların iki ayrı kişi olduğu ibaresi yer almaktadır. Müellif; kervanda görevli kişilerin isimlerini sayarken surre emîni ve emîrû'l-hacc'ı ayrı ayrı zikreder.

"Üç gün maḥall-i dil-ārā-yı Mina'da iḳāmet ve zebḥ-i ḳurābīn ve tirāş-ı re's ve lebs-i eşvāb gibi icrā-yı āyin-i dīn ve recm-i şeyāḫīn olup gecelerde Emīrū'l-Ḥāc Pāşā ve Şerīf-i Mekke-i Mūkerreme cenābları ve Şurre-i Hümayūn emīni ve ..."

210

Münir Atalar; Osmanlı Devleti'nde Sürre-i Hümayûn ve Surre Alayları isimli eserinde surre eminlerinin yıllara göre isim listesine yer vermiştir. Buna göre; Seyyid İbrahim Hanîf'in de aralarında bulunduğu H. 1201 yılındaki surre alayının emiri Hacı İsmail Ağa isimli bir zattır.²¹¹

Osmanlı bürokrasisinde surre eminiği büyük öneme haiz idi. Devletin bir kereye mahsus görev verdiği ve her yıl yenisi ile değiştirdiği bu kişiler; toplum içerisinde dürüstlüğü ve ahlaklı oluşları ile bilinen saygın ve zengin kişilerden seçilirdi. Zira, zaman zaman surre-i hümayûn için tahsis edilen bütçenin azlığı sebebi ile surre eminlerinin bütçeye kendi ceplerinden para eklemek zorunda kaldıkları olurdu. Bunun için görev verilirken, surre emininin zengin olmasına dikkat edilirdi.²¹²

²¹⁰ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 65a.

²¹¹ Münir Atalar: *a.g.e.*, s. 181.

²¹² Münir Atalar: *a.g.e.*, s. 172.

4.3. Ferâşet-i Şerîfe Hizmeti

Ferâşet; fırçalamak, süpürmek anlamına gelen ²¹³ ferraş kelimesinden türemiştir. Ferâşet-i şerîfe hizmeti ise; Kâbe temizleyiciliğidir. Kâbe'nin süpürülmesi ve temizliği için görevli bu memurun ismi ferrâştır. Osmanlıda; han, hamam, vakıf, kervansaray gibi yerlerin temizliği ile ilgili olan kişiler de aynı isimle anılmıştır. Sosyal hayatta prestiji düşük bir görev olan ferraşlık hizmeti; Harem-i Şerîf ve Ravza-i Mutahhara gibi yerlerin süpürülüp temizlenmesi söz konusu olduğunda büyük bir şeref kabul edilmiştir. Haneden mensupları ve muteber kimseler, bu vazifeden pay alabilmeyi hayır ve huzur sebebi saymışlardır.²¹⁴

Kaynaklarda geçtiği şekli ile Osmanlı hanedanı ve itibar sahibi kimseler nezdine kutsal kabul edilen ferâşet vazifesi, eserin müellifi Seyyid İbrahim Hanîf tarafından da ifa edilmiştir. O; Medine-i Münevvere'ye vardıklarında, Hz. Muhammed'in ravzasını süpürmekten duyduğu memnuniyeti "şeref-yâb" olmak kelimesi ile dile etmiştir.

*" Andan Bâb-ı Cibrîl ü Nisâ ve Bâbü'r-Raḥme'ye varılıp her birinde dest-[57b] güşâde-i du'â ve niyâz ve aḥşâm olduğda şeref-yâb olduğumuz ferâşet-i şerîfe hıdmeti edâ ... "*²¹⁵

4.4. Sakabaşı

Yeniçeri Ocağı'nda su ihtiyacını karşılamak üzere görevlendirilen kişilerdir. Sakabaşı ağalar; hacılara su dağıtmak ve kervana su temin etmek için surre alayı ile birlikte Haremeyn'e gönderilirler. Osmanlı Devleti'nde, surre alayının su sıkıntısını

²¹³ Serdar Mutçalı: *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yay., İstanbul 1995, s. 654.

²¹⁴ Mehmet İpşirli-Tahsin Yazıcı: "Ferrâş", *İslâm Ansiklopedisi (TDV)*, c.14, s.409.

²¹⁵ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 57b.

gidermekle mükellef bu kişilerin görevlerine ayrı bir ehemmiyet verilir; sakabaşı ağaları daimî olarak denetim altında tutulurdu. Osmanlı arşiv belgelerinde işlerini ihmal eden ağalara gönderilen ihtar mektupları bu denetimin en önemli kanıtları arasındadır.²¹⁶

Surre ile ilgili terimler arasında eserde en sık ratlanan terim sakabaşı'dır. Eserde üç yerde bahsi geçmektedir.

Kudeyfe Hanı'ndan sonra sekiz saatte Şam'a ulaşan kervan; Sinaniye Camii²¹⁷ yakınlarında sakabaşı ağalara mahsus geniş bir hane ve yine burada bulunan bir kalede ikamet eder. Kaynaklarda havası ve suyu güzel, bağı bahçesi geniş olarak nitelendirilen Şam menzili²¹⁸; eserde de aynı şekilde tasvir edilmektedir.

" *Sināniyye Cāmi'-i Şerīf'i kırbunda sakabaşı ağalara mahşüş hāne-i vesī'ü'l-enhā ve laṭīfū'l-hevāda baş-ı kālīçe-i ikāmet ...*"²¹⁹

Yirmi saat süren yolculuğun ardından surre alayı Akabebaşı isimli mahalle gelir. Burası; taşlık, akarsuyu ve gölü bulunmayan kurak bir yerdir. Emîrū'l-hac ve sakabaşı ağalar yanlarında getirdikleri şeker ve bal ile şerbet yaparlar. İbrahim Hanîf; kendilerine dağıtılan bu şerbet ile susuzluklarının giderildiğini söyler.

²¹⁶ Bkz. Mesela:Görevini ihmal eden Cezzâr Ahmed Paşa hakkında hüküm, Münir Atalar: *a.g.e.*, s. 195.

²¹⁷ Şam'da Babu'l-Cabiyye yakınlarında bulunur. Sinan Paşa Cami olarak da bilinir. 1585 yılında Sinan Paşa tarafından burada vali bulunduğu sırada yaptırılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Nurcan Yazıcı: "Osmanlı Mimarlığında XVI.Yüzyılın Önemli Bir Banisi: Yemen Fatih Gazi Sinan Paşa ve Camileri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 4, S. 17, Bahar 2011, s. 455.

²¹⁸ Latif Armağan: *a.g.m.*, s. 91.

²¹⁹ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 33b., Evliyâ Çelebi: *Seyahatnâme*, C.9, Haz. Seyit Ali Kahraman, YKY Yay., s. 595.

"... bu maḥalliñ mā-i cārī ve bi'r-i birke-i şāfisi olmamaqla ma'āndan getirilen hıfzalardan Mire'l-Hācc Pāşā Ḥazretleri ve Saḫābāşları sükkeri ve 'aseli şerbet edip eşrāb-ı hüccāc buyurdular." ²²⁰

Üç gün Mina'da kalınıp; traş olunup şeytan taşlama vazifelerinin yapıldığını belirten müellif; ikamet edilen bu gecelerde surre-i hümâyûn görevlilerinin yaktıkları kandil ile Mina vadisini aydınlattığını aktarır.

" Üç gün maḥall-i dil-ārā-yı Mina'da iḳāmet ve zebḫ-i ḫurābīn ve tirāş-ı re's ve lebs-i eşvāb gibi icrā-yı āyin-i dīn ve recm-i şeyāṭīn olunup gecelerde Emīrū'l-Ḥāc Pāşā ve Şerīf-i Mekke-i Mükerrime cenābları ve Şurre-i Hümāyūn emīni ve Sāḫābaşı Ağālar ve Mişr Mīr-i Ḥāc'ı izhār-ı resm-i şehri-āyin ve iḳād-ı ḫanādīl ile ol vādī'-yi laṭīfī tezyīn buyurdular." ²²¹

4.5. Emîrū'l-Hac

Hac emiri manasına gelen kelime, hac vazifesi için Mekke ve Medine'ye giden hac kervanına başkanlık eden kişi için kullanılmaktadır.

İslam tarihinde ilk hac emîri Hz. Ebubekir'dir ve bu göreve bizzat Hz. Muhammed tarafından hicretin dokuzuncu yılında tayin edilmiştir. ²²²

²²⁰ Seyyid İbrahim Hanif: *a.g.e.*, vr. 44b.

²²¹ Seyyid İbrahim Hanif: *a.g.e.*, vr. 65a.

²²² Adem Tutar: "İslam Tarihinde Hac İbadetinin Ortaya Çıkışı ve Hz. Muhammed'in Hac Emirliğini Tesisi", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.6, Elazığ 2001, s. 82.

Müellif eserin başında Recep ayında Üsküdar'dan hareket ettiğini söylerken, hareket gününü tam olarak belirtmez. Üsküdar'dan Şam'a kırk yedi günde vardıklarını ve kırk gün kadar burada ikamet edip, Şevval'in on dokuzuncu günü buradan ayrıldıklarını ifade eder. Buna göre surre-i hümayûn'un yola Recep ayının 8'inde çıkmış olması gerekir. Nitekim kırk yedincü günün sonunda Şam'a vardıkları tarih Ramazan ayının dokuzuncu günü olmalıdır. Burada kırk gün kaldıklarını da göz önünde bulunduracak olursa; Şevval ayının 19'u kırkıncı güne takbül eder.

Surre alayı kırk yedi günde Şam'a varır. Kırk gün burada ikâmetin ardından Şevval ayının 16'sı Salı günü emîrû'l-hac Müzeyrib'e, ondan üç gün sonra Perşembe günü hac kafilesi Kâbe'ye doğru yol alır.

*" Şām-ı Şerîf'e Üsküdâr-ı gufrân-aşârdan zâmile bend-i hareket olduğumuz günden kırk yedinci rûz-ı firûza varınca dâhil-i Dimeşk-i Şâm ve Şevvâl'in on altıncı mübârek işneyn günü Mirü'l-Hâcc Paşâ Hazretleri Müzeyrib'e hareket ve şeml-i hayr-ı hüccâc-ı müslimîn dahı on dokuzuncu yevm-i hayr-ı hamîsde Ka'be-i [37b] maşşûda sevķ-i mehâr ..."*²²³

Akabebaşı menziline su bulunmaması sebebiyle; hacı adaylarına şerbet yapılıp ikram edildiğini sakabaşı maddesinde vermiştik. İlgili kısımda yine emîrû'l-hac kavramı geçmektedir.²²⁴ Aynı başlıkta, hacı adaylarının Mina'da üç gün ikamet edip; surre görevlilerinin yaktıkları kandiller ile Mina vadisini tezyin etmeleri üzerinde durmuştuk. Söz konusu bahiste kandil yakan surre görevlileri arasında emîrû'l-haccın da var olduğu belirtilmiştir.²²⁵

Bu kısımda, üzerinde durmamız gereken bir diğer terim; Mısır Emîr-i Hâcî'dir.

²²³ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 37b.

²²⁴ Bkz. Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 44b.

²²⁵ Bkz. Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 65a.

Osmanlı Devleti zamanında Haremeyn'e Şam ve Mısır isimli iki farklı hac kervanı gönderilirdi. Bunlardan; Mısır hac kafilesine başkanlık edip bu topluluğun emniyetli bir şekilde kutsal beldelere ulaşmasına yardımcı olan kişiye emîrû'l-hac adı verilir. Bu kavram eserde yalnızca bir yerde geçer.

*"... ve MıŖ Mîr-i Hâc'ı izhâr-ı resm-i Ŗehr-i âyîn ve ikâd-ı kanâdîl ile ol vâdî'-yi laîfî tezyîn buyurdular."*²²⁶

²²⁶ Seyyid İbrahim Hanîf: *a.g.e.*, vr. 65a.

IV. BÖLÜM

A. TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

s

h

h

z

ş

z, d

t

z

c

ğ

k

ñ

›

B. METİN TEŞKİLİNDE DİKKAT EDİLEN HUSUSLAR

1. Eser 18. yy'a ait olduğu için günümüz imlâsına yakın çevri yapılmıştır. (oldu, bilir, kendisi vb.)
2. Uzun vokaller; ā, ī, ū şeklinde gösterilmiştir.
3. Mensur parçalardaki anlam kargaşasını önlemek amacı ile cümle sonlarında nokta kullanılmıştır.
4. Özel isimlerde kesme işareti kullanılmıştır. (Aziz Mahmud Hüdâyî'ye, Konya'da, Arabistan'dan vb.)
5. Farsça'daki "vâv-ı ma'dûleler" in geçtiği kelimelerde özel bir işaret kullanılmamıştır.
6. Metinde geçen ayet ve hadisler koyu, italik yazılarak; Latin harfleri ile transkribe edilmiştir. Türkçe anlamları dipnot olarak verilmiştir.
7. Eserde yer alan yer isimleri orijinal şekilleri ile çevrilmiştir.(Gekbûze, Antakiyye, Hindûstân vb.)
8. t<d değişiminde kelimeler d'li şekilleri ile çevrilmiştir. (tokuz<dokuz, toksan<doksan vb.)
9. Metnin orjinalinde kırmızı ile yazılan menzil isimleri, italik ve koyu yazılmıştır.
10. Eserde geçen "dâ'im, fâ'ik" gibi kelimelerin yazımında " " li şekilleri tercih edilmiştir.
11. Eserde imla birliğine dikkat edilmiştir.

SONUÇ

18.yy da yaşamış İstanbullu Mevlevî şair Seyyid İbrahim Hanîf'in Menâzilü'l-Haremeyn isimli eserinin transkripsiyonlu metni ve tahlilinin yer aldığı bu çalışmada, Menâzilü'l-Haremeyn ile ilgili elde edilen sonuçlar şöyledir:

Menâzilü'l-Haremeyn; Seyyid İbrahim Hanîf'in 1201 yılı Receb ayında Üsküdar'dan hareket eden surre alayı ile Haremeyn'e yaptığı hac yolculuğunu anlatır. Eser; isminde yer alan menâzil kelimesinden de anlaşılacağı üzere, Üsküdar'dan Mekke-Medine'ye kadar yol üzerinde bulunan konaklar ve bu yerlerin birbirlerine olan uzaklıkları hakkında bilgiler verir. Ayrıca yol üzerinde ziyaret edilen cami, türbe, han, tekkeler eserde bahsi geçen diğer yerler arasındadır.

Hac seyahatnameleri ile ilgili önemli çalışmalara imza atan Menderes Coşkun'un bu türle ilgili yaptığı tasnife göre; Menâzilü'l-Haremeyn'i tek bir sınıfa yerleştirmek doğru olmaz. Bahsi geçen eser; menâzil-nâme özelliği göstermesinin yanı sıra ihtiva ettiği manzum ve mensur parçalar ile aynı zamanda edebî hac seyahatnameleri kategorisinde de değerlendirilebilir.

Seyyid İbrahim Hanîf eserini nazım-nesir karışık olarak kaleme almıştır. Umûmiyetle bir hikâye bir şiir şeklinde devam eden eserde yer alan şiirlerin büyük bir kısmını na't-ı şerîfler oluşturmaktadır. Bunun dışında medîha, vedaiyye, ilahi, münâcaat türünde de şiirler yer almaktadır. Menâzilü'l-Haremeyn; nazım şekilleri ve nazım türleri açısından oldukça zengin bir eserdir.

Eserde yer alan mensur parçalar hikâye başlığı ile verilmiştir. Hikâyelerin çoğu hac ile ilgilidir. Bunların dışında; İmam-ı Azam Ebû Hanîfe, Aziz

Mahmud Hüdâyî, Beyazıd-ı Bistâmî, Hoca Nasreddin gibi isimlerin menkıbeleri de hikâyelere konu olmuştur. Müellifin her hikâye sonunda, vardıkları menzilin ismini ve buraya kaç saatte vardıklarını bildirmesi eserde dikkati çeken en önemli hususlardandır.

Müellif; Üsküdar'dan Haremeyn'e ve oradan tekrar İstanbul'a dönüşünü anlattığı eserinin son kısımlarında vedaiyye başlığı ile kaleme aldığı şiirler yer verir.

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmada eserin müellifi ile ilgili tespit edilen sonuçları şöyle sıralamak mümkündür:

Darüssade yazıcılığı yapmış ve eserlerinden anladığımız kadarı ile iyi bir tahsil görmüş Seyyid İbrahim Hanîf, İstanbul Üsküdarlıdır. Zamanında kendisi gibi Hanîf mahlasını kullanan diğer şairler ile karıştırılmıştır. Bizden evvel yapılan çalışmalarda bu karışıklığın etraflıca işlenmesi sebebi ile çalışmamızda konu ile ilgili ayrıntılara yer verilmemiştir. Müellifi diğer Hanîf mahlaslı şairlerden ayıran en önemli özellik seyyid oluşudur. Seyyidliğinin anne tarafından geçtiğini ifade eden şair için bu özelliği şiirlerinde de yer alması bakımından dikkate değerdir.

Sanatına önemli derece etki eden seyyidliği, onu üç ciltlik bir siyer yazmaya itmiştir. Gerek Menâzilü'l-Haremeyn'de gerekse Divançe'sinde yer alan na't-ı şerîflerin hacmi soyundan geldiği Hz. Peygamber'e olan coşkun sevgisinin kanıtı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Onun sanatına etki eden bir diğer husus intsab ettiği tarikattır. Mevlevî olduğunu düşündüğümüz şairin eserinde, düşüncemize delil olacak bir çok örnek bulunmaktadır. Menâzilü'l-Haremeyn'de Mevlevîlik ile ilgili çeşitli şiirler kaleme

alan şair; bu şiirlerde devamlı surette bağlı bulunduğu tarikatı över. Eserde Mevlana, Şems Tebrizî, Veled Çelebi gibi Mevelveî büyüklerine yazılmış bir çok medîha yer almaktadır. Ayrıca şair eserini Mevlana'ya ait sözlerin şerhi ile nihayete erdirirken; eserin bu şekilde sonlanmasının büyük hayırlar getireceğini ifade eder.

Tezkirelerde Hoca Neş'et'in öğrencisi olduğu bilgisinin de yer aldığı Seyyid İbrahim Hanîf'in, Hocası'na ait Tufân-ı Mârifet isimli eserin şerhini ihtiva eden bir eser kaleme alması da önemli hususlardandır.

Kendisi ile beraber yolculuk eden hacı adaylarına bilgi vermek, uzun ve meşakkatli hac yolculuğunu durağanlıktan kurtarmak için bu eseri kaleme aldığını belirten müellifin, eser boyunca sade bir dil kullandığı görülür. Yer yer Arapça ve Farsça ibarelerin yoğunlaştığı görülse de genel manada üslupta halka yönelik bir tarz benimsenmiştir.

Yaptığımız araştırmalar neticesinde müellife ait dört eser tespit edilmiştir. Bunlar Siyer-i Nebî isimli manzum siyer, Hoca Neş'et'e ait Tufân-ı Mârifet isimli Farsça eserin Osmanlı Türkçesi ile kaleme alınmış şerhini ihtivâ eden Şerh-i Tufân-ı Mârifet, Ali Emîrî Kitaplığında bulunan ve daha çok müsvedde bir defter izlenimi veren Dîvançe ve kendisinin I. Abdülhamid dönemi surre alayına katılarak yapmış olduğu hac yolculuğunu anlatan Menâzilü'l-Haremeyn isimli eserdir.

Bu eserler içerisinde Siyer-i Nebî'nin Türkiye'de ve yurt dışında bulunan yazmalarına ulaşılmış ve eserle ilgili tenkitli metin hazırlanmıştır. Söz konusu eserin Siyer-i Mekkî isimli cildi hakkında Sümeyye Yıldıız, Siyer-i Medenî isimli cildi ile ilgili Nurgül Özcan tarafından birer akademik çalışma hazırlanmıştır.

Seyyid İbrahim Hanîf'e ait Şerh-i Tufan-ı Mârifet ve Dîvançe isimli eserler hakkında henüz bir çalışma yapılmamıştır.

Menâzilü'l-Haremeyn isimli eser üzerine yüksek lisans tezi olarak hazırladığımız bu çalışma ile eserin müellifi Mevlevî şair Seyyid İbrahim Hanîf ile ilgili yeni bilgiler elde edilmiştir. Osmanlı Dönemi'nde önemli bir gelenek halini alan surre alaylarına değinen çalışmamızda edebiyat ve tarih ilişkisi de ortaya konmuştur. Ayrıca eserde yer alan coğrafya isimleri ve menzillerin birbirlerine olan uzaklıkları, o dönemin yol şartları ve coğrafi özellikleri Osmanlı coğrafyasına dair farklı bilgiler ortaya koymaktadır.

18.yy Osmanlı sosyo-kültürel hayatında dair izlerin bulunduğu eser; edebiyattan, tarihe, coğrafyadan sosyolojiye kadar farklı disiplinlere katkıda bulunmuştur.

Hac seyahatnamesi özelliği gösteren bu eserin hazırlanması, hakkında çok fazla çalışma yapılmamış hac seyahatnameleri türü ile ilgili bir boşluğu dolduracaktır.

C. MENÂZİLÜ'L-HAREMEYN (TRANSKRİPSİYONLU METİN)

[1b]

Bismillahirrahmanirrahîm

Elḥamdülillâhi Rabbi'l-‘âlemîn ve’ş-şalâtu ve’s-selâmu ‘alâ resûlinâ Muḥammedin ve âlihî ve şaḥbihî ecma‘în. Ammâ ba‘d bu ‘abd-i ‘âciz u za‘îf ya‘nî es-Seyyid İbrâhim Ḥanîf arzû-yı ḥacc-ı şerîf ve ziyâret-i ravza-i ḥabîb-i Rabb-i laṭîf ile biñ iki yüz bir senesi Recebinde âsitâne-i sa‘âdetden Üsküdâr-ı gufrân-âşâra güzâr birle hem kâfile-i ḥüccâc-ı hidâyet-i minhâc olduğumda dil-i perişân-ı inzârım firâķ-ı eḥibbâ-yı kirâmdan mahzûn olmasın deyü bu na‘t-ı şerîf ile def‘-i ‘ârîza-i keder ve bu ḥikâye-i laṭîfe ile imâle-i licâm-ı sefer olundu.

Na‘t-ı Şerîf

(mefâ’îlün mefâ’îlün mefâ’îlün mefâ’îlün)

Ḥayâliñ cilve-baḥş-ı ‘âşıķandır yâ Resûlallâh
Cemâliñ cân-fezâ-yı ins ü cândır yâ Resûlallâh

Gözümde tütüyâdır gerd-i pâ-yı zâ’ir-i kūyuñ
‘Arz-ı ḥâķ-i deriñden bir nişândır yâ Resûlallâh

Zebânım ‘arzuḥâli cân-ı ḥasret dîdeden ķâşır
Ķalem destimde gūyâ-yı emândır yâ Resûlallâh

Göñül ḥâbîde-i zulmet-serây-ı şâm-ı ğafletdir
Şu‘â-ı şem‘-i ‘aşķıñla uyandır yâ Resûlallâh

Ḥanîf-i zâra raḥm et ḥazret-i Allâh için olsun
Şarâb-ı vaşlıña bir kerre ķandır yâ Resûlallâh

Hikāye

Erbāb-ı hālden bir zāt-ı maḥmidet-simāt naqş-ı şaḥīfe-i naql ü irād eder ki ‘āşıkān-ı dergāh-ı Ḥudā’dan bir merd-i muḥabbet sālīk-i meslek-i Ḥicāz olup giderken ser-i rāhda bir vālide-i ‘işmet-nişāna rāst gelip eşnā-yı muşāḥabetde ol ḥātūn kāşīfe-i zamīr ve merd-i merķūmuñ ‘āzīm-i beyt-i Rabb-i ḡadīr olduḡunu idrāk eyledikde bu gūne dehān [2a] gūşā-yı cevāb olur ki ey ḡāst-gār-ı ‘ināyet ve elṡāf civār-ı beyt-i Ḥaḡ’da ḡāṡır-ı ḡāl tavāf etmezden muḡaddem üç def‘a beni tavāf eder iseñ saña rāh-ı vişāl ve semt-i ḡurb-u Ḥudā-yı müte‘ālīyi irā’et ve bir te’şīrli Fātiḡā iḡşānıyla ilḡā-yı mihr ü muḡabbet edeyim buyururlar. Vāḡı‘ā merd-i merķūm tavāf-ı vālide-i ḡulūş-ı mersūm eyledikde kūdūrāt-ı hevādan dil-i meyyālī ḡalāş olup bā‘iş-i ḡūsn-i tecellī-yi tarīḡ ve verdigi Fātiḡā-i Şerīf’e her maḡalde ni‘mū’r-refīḡ olmuş. Biz daḡı Ümmü’l-Ḳurā’yı ziyāret ḡaşd etdik. İnşāllāhu te‘ālā nā’il-i seb‘ü’l-meşānī iḡşān-ı Ḥudā ve vāşıl-ı ravzatü’ş-şafā-yı Ḥabīb-i kibriyā oluruz diyerek mürḡ-i dil-i meyyāl vāşıl-ı āşiyāne-i ḡaşaba-i **Ḳartal** olduḡda ol gece anda dāne-ḡin-i iḡāmet ve bu na‘t-ı şerīf ve ḡikāye-i laṡīfe ile def‘-i vaḡşet olundu.

Na‘t-ı Şerīf

(mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün)

‘Ayn-ı ‘irfān oldu ḡün nūr-ı Muḡammed Muşṡafā

Ola ḡör rāhında sen mūr-ı Muḡammed Muşṡafā

Eyleme endīşe ḡiḡ ḡaşri vücūdu vuşlatı

Sende raḡşān oldu ol nūr-ı Muḡammed Muşṡafā

Geldi esbāb-ı seferden ḡayme-i iḡlāşıma

Farṭ-ı iḥsān eyleye sūr-ı Muḥammed Muştafā

Ḳartal'a bir oḡ doḡunsa yelegindendir ḡazer
Ḥıfz eder ammā anı nūr-ı Muḥammed Muştafā

Āsitān u dergehi rū-yı Ḥanīfā'ya ḡüşād
Oldu dilde böyle bir sūr-ı Muḥammed Muştafā

Ḥikāye

Vāşıl-ı Ka'be-i maḡşūda Üskūdārī 'Azīz Maḡmūd ḡuddise sırrahu'l-mes'ūd ḡazretlerinden istizān-ı ḡacc-ı şerīf ve tercīḡ-i berr ü baḡr ṭarīḡ-i laṭīf zımnında dest-būs-i niyāz olunduḡda āyāt-ı Ḳur'āniyye'den *ve hüvel'-lezi yüseyyirruküm fi'l-berri ve'l-baḡr*²²⁷ naşş-ı celīlü'l-fazżı ḡırā'at [2b] *ve ḡaddim mā ḡaddem'allāḡ* deyü berren'azīmet olunmasına işāret buyurmuşlar. Nuṭḡ-ı şerīfleri üzre biz daḡı berren vārid-i civār-ı bi'r-i zemzem ve inşāallāhu te'ālā esrār-ı şerīfe-i ḡacca maḡrem oluruz diyerek beş sā'atde ḡaşaba-yı *Gekbūze*'ye naşb-ı ḡıyām-ārām ve bu medḡ-i Resül ile aḡşām olundu.

Na't-ı Şerīf

(mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün)

Ḥayāt-ı tāze vird-i na't-ı pākiñ yā Resülallāḡ
Gözümde tütüyādır gerd-i ḡākiñ yā Resülallāḡ

Ḥanīfā dergehiñde feyz-i ser-şār şafā buldu
Bu yolda oldu el-ḡaḡḡ sine-ḡākiñ yā Resülallāḡ

²²⁷ "O, sizi karada ve denizde gezdirip dolaştırandır." Yûnus Sûresi, 10/22.

Na‘t-ı Şerīf
(Mef‘ülü fā’ilätü mefā’ilü fā’ilün)

‘Aşk-ı Resül etdi gönül āha iltifāt
Minnet Hudā’ya düşdü güzel şāha iltifāt

Hacc-ı şafā vü vaşl-ı bekā-yı Resül için
Etdik bu yolda ‘aşkla şeh-rāha iltifāt

Bu hüsn-i hūbb-u vech-i vefā ile ey felek
Etmez Muhammed ümmeti hiç māha iltifāt

Eyler Hudā-yı ‘azz ü celle bahş-ı arzū
De’b-i kerīm degil mi kerem-hāha iltifāt

Ey ‘ārif-i serāir-i dil Ka‘be haqqı sen
Eyle Hanīf-i ‘āciz-i güm-rāha iltifāt

Hikāye

‘Aşl-ı zādegān-ı İstanbul bir kīse tehī gam-hāne-i hikmet-i gayret-i akrāndan ihtiyār-ı meşākk-ı gurbet ve Kāhire-i Mışır’dan semt-i Hicāz’a ‘azīmet edip ‘Arafāt’a varmış. Eşnā-yı telbiye ve tezkār-ı Hudā’da dīde-i gam-dīdesine üftāde-rīk fiğdān olmuş bir yeşil atlas kīse görünmekle derhāl aḫz ve tenhāsında güşād ve derünunda mevcūd olan envā‘-ı cevāhiri ta‘dād eyledikde kıymet-i firāvānı taḫmīn şayrefī-i hulyāsından müzdād olmağın şükr-i Yezdān ve vaż‘-i nihān-ı ceyb-i kitmān eder. Çend mevsim ihrām tamām ve şehir-i Beytullāh’a sevğ-i mehār-ārām olduğda [3a] nā-gāh gūşe-i bāzārda kīse-i mefkūd-ı mezkūr için dellāl nidā ve her kim buldu ise

helâlınden biñ dīnār müjde-gāne verileceğini imā eder. Çelebi bu nidā-yı taleb-i istimā' etdiği sā'at hamīr-i māye-i aşālet ve necāb-ı iktizā redd-i emānet ve hazīne-i fazl-ı İlāhī'den biñ altuna kanā'at edip dellāl ile bi'r-refāka şahib-i cevhere varıp selām-dāde-i muhabbet ve 'arz-ı zāyi'āt-ı hażret ederler. Meger mālīk-i kīse Hind bezir-gānlarından bir pīr-i rüşen-zamīr ve 'ahdine vefā eder emīr olmanın derhāl dīnār-ı merķūmu 'iṭā eder. Ammā hitām-ı meclis-i kelāmda bende bu altunlara bedel hāşşa-i te'sīri ba' dü bu' din müşāhede olunacak bir du'ā-yı icābet-ārā vardır eger sevdā-yı altundan geçer ve ol du'āyı ister iseñ berāber muķābele-i Beytullāh'a varıp dest-güşā-yı niyāz olalım dedikde çelebi bir miķdār nefsi denā'et-meşreb ile keşmekeş-i fedā-yı zehab edip āhīrū'l-emr du'āya rāzı ve maķām-ı İbrāhīm 'aleyhis'selāmda pīr-i merķūmdan aḫz-ı nakdīne-i ed'ıyye-i ḫayriyye edip ol sā'atte Cidde'ye 'azīmet ve andan Hindūstān'a hicret eder.

Ġarībū'd-diyār olanlara her yerde bāb-ı beyt-i Ḥudā mekşūf olmağla bir cāmi' köşesinde qarār üzere iken bir gün ḫayyum-ı cāmi' yanına gelip maḫallemizde bir ḫatuna ḫulle iktizā etdi. Eger dāmād-ı 'arūs-ı yek-şebe-i vişāl olur iseñ şabāḫū'l-ḫayr ıtlāķında çend zer-i mev'ūd [3b] saña naşīb-i hemyān maķşūd olur deyü teşvīķ ve şühūd-ı ḫāzıra-i ṭarafeyn ve 'aķd u nikāḫ-ı imām ile emr-i zifāf taḫķīķ olup duḫūl-ı ḫalvet-ḫāne-i murād eyledikde mün'aķid-i rişte-i izdivācı olan dūrdāne-i ḫūsn-i şūret ve yegāne-i ḫāne-i 'işmet mu'āmele-i çelebiden izḫār-ı sürūr ve behcet ve te'kid-i devām-ı zevciyyet edip ol gece tenşīṭ-i ḫāṭır ve çāre-i def'-i zārūret-i zevāhir için bir şanduk zer ve cevher celbīyeye 'arz eder. Derūn-ı şandukda çelebinin 'Arafāt'da bulunduğu yeşil atlas kīse-i cevāhir-i meşhūd nazara-i 'ibret meāşir olduğda ḫatundan bu gūne cevāb-ı ḫikmet nişāb zūhūr eder ki cenāb-ı Ḥudā-yı kerīm bu kīse-i cevāhir şahibine beni naşīb edeceğini pederim 'avdet-i ḫacc-ı şerīfde iḫbār etmiş idi. Āyā siz ol zāt mısız dedikde çelebi mā-vaķa'-i ḫālī beyān ve ḫamd-i firāvān edip 'ale's-seḫer tecdīd-i nikāḫ devām ve nā'il-i menāl merām olup nice sinīn refāḫ-ı ḫāl ile güzārende-i eyyām ve yek du'ā-yı ḫayrı çelebiye bā'iş-i feyiz tām olduğdu teselli-baḫş-ı dil-i bī-ārām olarak doķuz sā'atde *Kız Derbendi* nām maḫalle vuşūl müyesser ve bu güftār-ı ḫulūş-u āşār ile def'-i ḡubār sefer olundu.

Na' t-1 Şerîf

(mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün)

Şu' â-1 nūr-1 zātîñ feyz-i Raḥmān yā Resūlallāh

Anîñ tāb-1 nihānı günden a' yān yā Resūlallāh

Ḥanîf' inñ derdi çoḡdur çāresi baḡş-1 Ḥudā dādîñ

Seniñdir ins ü cinne ḥükm-i fermān yā Resūlallāh

[4a]

Kıt' a

Bu meydān vücūda gelmeden canāndır maḡlab

Resūl-i müctebāya yol bulur efsāndır maḡlab

Cihānı tıtsa şît ü şöhret-i sāmān-ı ' irfānîñ

Muḡabbet ol ki sende ḡaḡır-ı virāndır maḡlab

Na' t-1 Şerîf

(mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün)

Resūlüñ vuşlatıdır ümmetiñ ' irfānına bā' iş

O şemsiñ ḡal' atıdır her günüñ ḡandānına bā' iş

İşārāt-ı şafā-engīz-i ebrū-yı Muhammed'dir
Gürūh-ı ehl-i 'aşkıñ nāle vü efgānına bā' iş

Nihāl-i kāmetin de neş'e-i nev-reste bulmuştur
Hevā-yı vuşlatıdır hāmenin cūşānına bā' iş

Ümīd-i mağfiretdir ey kerem-kāni bu yollarda
Zuhūr-ı 'aşk-ı diller hāmenin güyānına bā' iş

Hanīfā na' t-ı pāk-i server-i kevneyi 'arz eyle
Olur şıdk-ı derūnuñ ol şehin ihsānına bā' iş

Na' t-ı Şerīf

(Mef'ülü fā'ilätü mefā'ilün fā'ilün)

Ey dil niyāza dest-i kabül-i du'āyı aç
Her ne var ise söyle bu yolda bulur revāc

Derdiñ eger felekden ise söyle hāzrete
Anda var oldu 'aşk-ı Hudā'ya iki 'ilāc

Şıdk-ı derūna dā'ir ola cümle şoḫbetiñ
Ne... vaşl-ı Kā'be nuḫūd u bāb-ı Haqq'a bāc

Fazl-ı Hudā'ya şükr-i girān eyledim bu şeb
Etdim zuhūr-ı 'aşkla ma'ānīde tayy-ı hacc

Sırr-ı hużūr-ı vuşlatıdır maṭlab-ı Hanīf

Cānım evinde verdi Hudā bendeye sirāc

Hikāye

Yādigār-ı imāme-i ictihād-ı subḥa-i hezār-dāne-i ümmet-i Muḥammed'e ehem Ḥazreti İmām-ı 'Azām ḳuddise sırrahu'l etemm cenābları ziver-yāb-ı ticāret ḥelāl olmuş bir zāt-ı keṣīrū'l-menāl olmağla şükra'n-ni' mallāhu te'ālā tehiyye-i esbāb-ı sefer ve ḥacc-ı şerīfe sevḳ-i mehār şevḳ-i eşer buyurup gider iken eşnā-yı rāhda bir ihtiyār aşāre-i küfr ü 'işyān etmiş müşrik-i ihtiyār ve hamāl-ı...ḥuṭām rūzgāra rāst gelip keyfiyyet-i ḥāl vaḥīmü'l encām-ı küfr ve faḳrī ḥayret-dih ṭab' -ı şefiḳ imām iken ihtiyār-ı merḳūm ḥazret-i [4b] İmām-ı fazīlet-i rūsūma 'arzuḥāl ve ḥıṭāb-ı su'āl edip siziñ ez-dil ü cān ziyāret-i ḳabr-i pāk ve ticāret-i sūd-ı sevdā-yı şer' -i tāb-nāklarını murād eyledigiñiz ḥāce-i bend-i dergāh-ı 'irfān-ı Resūlü'l-āḫirü'z-zamān 'aleyhi efzālū's-şalāt ve's-selām ḥadīş-i şerīfide ***ed-dünyā sicnū'l-mü'min ve cennetü'l-kāfir***²²⁸ deyü ümmet-i memdūḥa-i kirāmılarına tesliye-i ḥāṭır buyurmuşlar. Gerekdir ki bu ḳavl-i şerīfe üzere siz mütehammil-i bār-ı ḥuṭab ve biz nā'il-i sım ü zeheb olmalı iken el-ḥāletü hazihi ziver-düş-ı taḳvā pūşuñuz olan ferve-i semmūr reşk-āver-ṭab' -ı şāḥān-ı dühūr ve tevābi' ve ḥuddāmıñız nice in'ame-i nefise ile mesrūr olup biz zır-i bār-ı ḥaṭıme-i vaḥıme-i faḳr-ı dünyāda bī-tāb u ṭaḳāt ve ihtiyār-gerde-i hezār renc ü zaḥmetsiz bu su'āl-i mā-fi'l bāle ne cevāb bā-şavāb buyurursuz dedikde İmām-ı hümām bu gūne cevāb-dād-ı ihtiyār-ı bī-ārām olurlar ki Cenāb-ı sultānü'l-kevneyn ve Resūlü's-şāḳaleyn Ḥazretleri'niñ ḥürmet-i 'aliyyelerine ḥudāvendigārımıñ bu dünyāda ümmet-i merḥūmelerine in'ām u iḥsān buyurduḳları bu ni'me-i celīle aḫiretde erzān buyuracaḳları derecāt-ı 'ālīyeye nazaran ḳalīl küffār-ı tevbe-kāra 'uḳbāda der-kār olan va'idāt-i İlāhī iḳtizāsı bu dünyāda her ne ḳadar rīze-ḥār-ı ni'm-i 'āfiyet olurlar ise kendilere bedel iḥsān-ı Rabb-ı celīl olur. Aḫiretde ḳarār-gāhları çāh-ı saḳar ve giriftār-ı envāc' -ı azāb u keder olmağla meāl-i ḥadīş-i şerīf bu gūne ta'bir ve tevfiḳ olunur buyurduḳlarında Cenāb [5a]- ı Hādī vü Vehhāb müşrik-i merḳūma ...-i rāh-ı şavāb buyurup ol ḥinde iḳrār-ı Ḥaḳḳaniyet dīn-i İslām ve şehādet-güyende-i ḥayrū'l-enām 'aleyhis'-selām olup necāt-ı bāb-ı hidayet ve nā'il-i naḳdīne-i refāḥ ve rāḫat olduḡu nefis-i le'ime ḫikāyet ve telḳin-i tevḫid-i pür-bereket

olunarak altı sa‘âtde kaşaba-i *İznîk’e* resîde ve kibâr-ı ehlullâhdan Eşref-zâde
 kıddisse sırrahu’l-azîz hazretleriniñ türbe-i şerîfelerine varılıp fâtihâ-hân-ı muhabbet
 ve ruḥ-süde-i ḥâk-i niyâz u mezelt olunduḡda bu güftâr dil-i pür-melâle ilhâm-ı
 cenâb-ı Rabb-ı ġaffâr oldu.

Na‘t-ı Şerîf

(mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün)

Gönül buldu bu yolda başka ‘izzet yâ Resûlallâh
 Saña olsun hemîşe şükr ü minnet yâ Reslûlallâh

Ḥudâ’niñ dergehinden bende-i nâciz Ḥanîfâ’ya
 Verildi şimdi devlet-i ‘ayn-ı sıḡhat yâ Resûlallâh

Medîḡa-i Ḥazret-i Eşref-zâde

(fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün)

Geldi yâd-ı dilime Ḥazret-i Eşref-zâde
 Ḥâk-i İznîk’de anı buldu dil-i üftâde

Merḡad-ı muḡteremi meclis-i üns-i cennet
 Rûḡ-ı pür-nûru velî-yi ḡâḡireden azâde

Câmi‘-i feyz ü şeref türbeleri mâşâllâh
 Şanki bir mecma‘-ı ‘irfân-ı şafâ seccâde

Menşe‘-i feyz ü yaḡîn pencere-i iḡşânı

Derleri dest-i vefā her mürīd-i nā-şāde

Farṭ-ı imān u ḥulūş ile Ḥanīfā-bende
Eyledim hīn-i ziyāretde veliyy-i üftāde

Yine andan alırım can u dili luṭfile
Ḥazreti mollā eger söyler isem ma' nāda

Teklifi birbirine olmadı sultānlarıñ
'Arzum bir nazār-ı ḥayr u kerem ḥulyāda

Ḥikāye

Aşḥāb-ı 'aşḳ u muḥabbetden bir zāt ḥacc-ı şerīfe gidip ḳutb-ı vaḳt ile mülākāt dā'iyesinde iken nāgāh 'ālem-i ḡaybdan yanında secde-güzār-ı namāz olan zāt-ı melā'ik-simāṭ cüst ü cū [5b] eylediḡiñ gevher-i yek dāne-i necātdır deyü semi' dil ü cānına nidā-yı Raḥmānī erdikde derḥāl 'azīz-i müşārünileyhiñ yed-i şerīfini pūs birle kendiniñ dā'ire-i ehlullāha duḡūl ve ḳurb-ı Ḥaḳḳ'a vuşūlünü istid'ā eder. Derūn-ı insān ḡār u ḡas-ı 'alā'ik-i ekvāndan pāk ve bir müddet tīşe-i zıkr ü fikr ile rāh-ı dil-i ḡaḳıḳat çāk olmadıḳça ḡuşūl-i müdde'ā 'aşīr ve *cāhedū finā lenehdiyennehüm sübülenā*²²⁹ āyet-i kerīmesini tefsīr ve taḳrīr buyurup ta'līm-i zıkr ü evrād ve rāh-ı Ḥaḳḳ'a bu vech ile irşād buyurduḡları zebān-güzār-ı tezkār olarak altı sa'āde *Lefke* ḳaşabasına varılıp arām u rāḡat ve bu na' t-ı şerīf ilhām-ı dil-i pür-mezellet ḳılındı.

²²⁹ Ankebut 69

Na‘t-1 Şerîf
(mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün)

Göñül ‘aşkınla dâ’im şād u hurrem yā Resūlallāh
Seniñ nūruñla buldu қadri Ādem yā Resūlallāh

Ḥanîf’iñ zıkr ü fikri dâ’im na‘t-1 şerîfîndir
Anı eyle deriñde sırра maḥrem yā Resūlallāh

Ḥikāye

Resīde-i bezm-i muḥabbet ve himmetleri olduğumuz e‘izze-i kirāmdan Ḥazret-i Emīr Aḥmed el’-Buḥārī ḥān-gāḥında ser-i tarīḳ Es’-Seyyīd Yaḥyā şıddīḳ ḳuddise sırраhu’r-refīḳ cenābları naḳl buyurdular ki ‘āşīḳān-ı Tātāristān’dan bir merd-i ḡayūr Medīne-i Münevvere’ye varıp medīḥa-güyān-ı Resūl inşād-ı ḳaşīde ve ḡüftār-ı nu‘ūt-ı şerīfe ve herkes bir ḡüne-i niyāz-nāme-i şefā‘at ile ziyāret-i ravza-i laṭīfe eder iken Tātār-ı merḳūm doḡru muvācehe-i sa‘ādete gelip lisān-ı ‘ac-z-beyāne ile yā Resūlallāh ümm-i Ādemim bunlar gibi lisān-ı faşīḥ-i ‘Arabī bilmem ki inşād-ı nu‘ūt edeyim ancaḳ dünyāya geleli seni arzū-yı ziyāretten ḡayrı murādım yoḡ idi [6a] elḥamdülillāhi te‘ālā yüz altun tedārik ve anı şarf ederek ḡuzūr-ı fā’izi’n-nūr-ı hümāyūnuñuza geldim. Bāḳī ḳabūl ve ‘ināyet ve şefā‘at siziñdir dedikde bu küstaḥāne ḡareket-i ḡarībesini züvvār-ı kirām ta‘accub-künān birbirlerine sebbābe bir dendān ifhām olurlar ol gece ‘ālem –i ma‘nāda hüccāc-ı zevi’l-ibtihāc ve sekīne-i Medīne-i Münevvere’niñ ekşerine tenbīh-i ḡaybī vārid olur ki merdān-ı muḥabbet-nişān-ı Allāh ve Resūl’dan merd-i Tātāriñ niyāz u istid‘āsı ḳabūl ve rūḥ-ı pūr-fütūḥu ṭayerān-ı evc-ı ḳurb-ı Resūl etmekle na‘ş-ı şerīfini kemāl-i tevḳir birle baḳī‘a-i

şerîfede taķbîr buyuralar. Bu hikâyeden erbâb-ı muḥabbete ḥaşşa hemân her ḥâlde tedârik-i ‘aşķ-ı pâk olduğunu iş‘âr ederek dört sa‘âtde *Vezîrhâni*’ na vâşıl ve nehr-i câri kenârına nâzil olup bu Ėüftâr-ı ḥulûş-ı aşâr inşâd ve bu ḥikâye îrâd olundu.

Na‘t-ı Şerîf

(mefâ’îlün mefâ’îlün mefâ’îlün mefâ’îlün)

Reh-i vaşlıñ hemîşe cân-fezâdır yâ Resûlallâh
Ėubâr-ı ‘ayn-ı ‘aşķa tütüyâdır yâ Resûlallâh

Ḥanîf’îñ cürmü‘ çokdur der ki ...sultânım
Şefî‘i-i arzuḥâl-i ilticâdır yâ Resûlallâh

Na‘t-ı Şerîf

(mef’ülü mefâ’îlü mefâ’îlü fe’ülün)

Geldi şafâ-yı ḥacc-ı şerîfden derûna rûḥ
Bâb-ı murâdım etdi ḳabûl sırr-ı fütûḥ

Medḥ-i Resûl-i Rabb-i kerîmten saña gönül
Etdi nice maḥâmid-i ma‘nâ daḥı sünûḥ

Memdûḥ olursa zât-ı kerîm-i Resûldür ol
Ėayrı terâne etmeyeyim tevbe-i naşûḥ

Nûr-ı ḥayâli meclis-i Ėamda verir şafâ
Her bir kelâmı cân u dile verdi bir şabûḥ

‘Aşkıyla mest olunca Hānīfā bunu dedim
Geldi şafā-yı ḥacc-ı şerīfden derūna rūḥ

Ġazel

(fā’ilātün fā’ilātün fā’ilātün fā’lün)

Var mı İlahī derdime dermān cihānda şūḥ
Medḥ-i Resūl oldu baña her zamānda şūḥ
[6b]
Gönlüm anınla buldu şafā-yı zamāneyi
Yokdur ğayrıya ra‘ bet eder şehir-iyānda şūḥ

Vermem hevā-yı vaşlını ḥiç ğayra sevdigim
Var mı ‘Arab’da Rūm u ‘Acem’de bu anda şūḥ

Pür ateşim ki hier-i vaşlında yanar dilim
Gelse yanıma fark edemem gülistānda şūḥ

Olmam netice ğayrı Hānīfā nigāra yār
Medḥ-i Resūl oldu baña her zamānda şūḥ

Na‘t-ı Şerīf

(mef’ülü mefā’ilü mefā’ilü fe’ülün)

Mest etdi beni saġār-ı iḥsān-ı Muḥammed
Yapdı dilimi cür‘a-yı şāyān-ı Muḥammed

Cān-ı emelim ʿ asker-i ʿ irfān ile doldu
Muhtāc-gede etmedi canān-ı Muḥammed

Naʿ t-ı Şerīf-i Mükerreme

Geldi şafā-yı ḥacc-ı şerīfden derūna rūḥ
Bāb-ı murādım etdi ḳabūl-i sırr-ı fütūḥ

Medḥ-i Resūl-i-Rabb-i kerīmden saña gönül
Etdi nice maḥāmid maʿ nā daḥı sünūḥ

Memdūḥ olursa zāt-ı kerīm-i Resūldür ol
Ġayrı terāne etmeyeyim tevbe-i naşūḥ

Nūr-ı ḥayāli meclis-i ğamda verir şafā
Her bir kelāmı cān u dile verdi bir şabūḥ

ʿ Aşḳıyla mest olunca Ḥanīfā bunu dedim
Geldi şafā-yı ḥacc-ı şerīfden derūna rūḥ

Naʿ t-ı Şerīf

(Mefʿülü fāʿilātü mefāʿilü fāʿilün)

Bir dil ki nūr-ı ʿ aşḳ-ı Ḥudāʿya mekān olur
Zıkr-i nihān u sırrı hemīşe emān olur

İmdād ederse şāh-ı Resūl sālīk-i dile
Naḫd-i vişāli ḫurb-ı Ḥudā şāyegān olur

Yol gösterirse çeşm-i kerem-baḫş-ı tāzegī
Ḥāb-ı ‘adem gözümde benim gülistān olur

Bīdār eder vişāl-i ḡamı dā’im Ādemi
Şanma bu neş’e ḡayrı güzelde ‘ayān olur

Sulṭān odur cihānda efendi Ḥudā bilir
Şimdi Ḥanīf sūy-ı derinde revān olur

Hikāye

E‘izze-i kirāmdan bir zāt ṭarīḫa-i riyāzette kesb-i meleke-yi ḫanā‘at ve sefer ü hāzarda on iki günde bir aḫṭārı ‘ādet edip bu sülūk ile ṭarīk-i ḫacc-ı şerīfde gider iken eyyām-ı imsākı mütecāviz ‘adād-ı işnā ‘aşer ‘arizā-i cev‘iyyet ḫalb ü ḫāline eşer edip [7a] muntazır-ı ḫān-ı iḫsān iken nāgehān maṭbaḫ-ı keşirü’n-nevāl ‘ālem-i ervāḫdan dil-i pür-melāline yek ṭabaḫ nidā-yı Raḫmanī gelip ey merd-i murtāz ve ey muḫṭāc-ı ‘ināyet-i feyyāz seniñ keşret-i mücāhede ve riyāzāt ile nūrāniyyet-i rūḫuñ ṭabi‘at-ı beşeriyyeye ḡalebe etmekle fī-mā ba‘d seni erzāḫ-ı maḫlūḫ-ı şūrīden mi infāk edelim yoḫsa latīfe-i ḡidā-yı rūḫānī ile mi ḫayāt-yāb-ı muḫabbet ve vifāḫ buyuralım deyü izāḫa-i lü‘āb-ı taḫyīr buyurulmaḫla ‘azīz-i merḫūm bundan şoñra ḫānçe-i ekl ü şurb-ı şūrīden kef ve yedi riyāzāt ve mülk-i ṭabi‘at-ı ḡidā-yı rūḫānī ile nice sinīn taḫviye-i beden-i beşeriyyet buyururlar. Bu ḫikāyeye yaḫīn ḡürūḫ-ı pür-şükūḫ-ı mevleviyyeden ‘Oşmān Dede nām-zāt muḫabbet-āyīn-i bī-zād rāḫ-ı Medīne-i Münevvere’den cānib-i Şām-ı Şerīf’e tenhā rev-i seyāḫat olup eşnā-yı rāḫda her rüz u şeb ‘ālem-i ḡayb-ı Rab’dan kendiye ḫadar ve kāffeye ni‘am ü iḫşān ve eşribe-i firāvān erzān buyurulduḫu rivāyet-i şaḫīḫa ile resīde-i sem‘-i iz‘ān olduḫu naḫl-i girde-i meclis-i dil ü cān olarak doḫuz sā‘atde **Söḫüt** ḫaşabasına naşb-ı ḫıyām-arām

ve cedd-i a' lā-yı āl-i' Osmān Abdullāh te' ālā mülkehüm ile'l-aḥirü'z-zamān olan Ertuğrul Ğāzi 'aleyh rahmete'l-bārī türbe-i şerīfesi ziyāret ve rūḥ-ı laṭīflerine iṣāl-ikırā'at olunup bu güftār ol maḥall-i dil-ārāda şebt ü cerīde-i āşār kılandı.

Na' t-ı Şerīf

(fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün)

Va' d-i iḥsān-ı Muḥammed geldi şekerden lezīz
Şerbet-i vaşlı efendi baña kevşerden lezīz

[7b]

Tiğ-i ser-tiz zuhūru ğamgam-ı şeyṭān helāk
Nuṭḡ-ı pāk-i yār-ı ğāri la' l-i dilberden lezīz

Bāb-ı cūdunda faḡir u bī-nevālık devleti
Geldi şıdḡ u cān ile çok sīm çok zerden lezīz

Hān-ı iḥsān-ı muḥabbet cān u dilde sevdigim
Ni' met-i cennet gibi olmaḡda şekerden lezīz

İstemem ğayrı ' ināyet Ḥaḡ te' ālādan Ḥanīf
Şerbet-i vaşlı efendi baña kevşerden lezīz

Der Mediḥa-i Erṭuḡrul
(Mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün)

Cihāniñ Ḥüsrev'i Erṭuḡrul Ğāzi-yi dil-āḡāh
Edip dīn-i mübīn-i şāh-ı kevneyne nice ḥıdmet
Göçüp bu yerde erdi rūḥ-i pāki raḥmet-i Ḥaḡḡ'a
Hemīşe feyż-i Ḥaḡ olsun enīs-i raḥmet-i ḥazret

Ḥikāye

Kaşaba-i ḥazret-i Ḥālid 'aleyhi raḥmetü'l-vāḥid hār-ı raḥmet aşārında bir mescid-i şerīf mü'ezzini dā'imā hengām-ı seḥerde sultānū's-şu'arā Nahīfi-i merḥūmuñ mışra'ı "Nahīfiyim ḡapında bir gedāyım yā Resülullāh" na't-ı şerīfini redīfü's-şalāt ve ḥātıme-i du'ā ve münācāt edermiş. Ğāḡ dil'ān cimā'ında biri fetḥ-i bāb-ı su'āl edip cāmi'ı'l-ḥüsn-i maḥbüb-ı Ḥudā 'aleyhi efzālü'l-teḥayā Efendimiz'iñ bu dīvān-ı 'ālemde nice na't-güyān-ı muḥabbeti vardır. Anlarıñ āşār-ı mediḥalarına raḡbet etmeyip her-bār Nahīfi-i Maḥmūdü'l-kārniñ bu na't-i pākini tekrār edersiz. Bu zemzeme-i müdāvemmet ve muvāzabete ne aşıl üstād-ı ḥikmet seni beste-i evtār-ı muḥabbet eyledi dedikde mü'ezzin-i merḡūm bir āh-ı serd-i derün edip bir gece 'ālem-i menāmda seyr-i fezā-yı ervāḥ eder iken yolum bir gülistān-ı leṭāfet-aḡşān ve bir bahāristān-ı bī-ḥazāna uğrayıp seyr ü temāşā-yı ḡudret-i Raḡmān ve gülcide-i ḥikmet-i Yezdān olur iken nāḡehān dīde-i 'ibret nīm-i niḡal-i ra'nā-yı verd-i terden maşnū' [8a] bir kaşr-ı ferāḡ-fezā-yı ra'nā ve pīşende mānend-i dirāḡt-ı tūbā-bülend bir şāḡ-ı gül-i zībā göründü. Bāḡbān-ı 'ālem-i ḡaybdan...su'āl olduḡumda bu müşāhede eylediḡiñ ravzatü'l ḥulūş-ı cinān-ı bülbülān-ı baḡ-ı 'irfān olan mediḥa-

güyân-ı server-i âhirü'z-zamân 'aleyih's-selâmiñdir. Her bir şâ'ir-i feşâhat-raķam her ne dem ki Şebt-i Őahîfe-i na't-ı Şerîfe müllhem ola. Bu kazâ-yı vesî'ü'l-...isti' dâd-ı hâl ü zîbâyîŐ-i maķâlîne göre bir Őah-ı gül-i âşâr-ser ber âverde-i tekrâr olur. Hattâ bu dil-nişin kaşr-ı cennet ve Hırasan'da olan bâlâ nihâl-i leţâfet serlevhâ-i dîvân-ı 'irfân Nahîfî Süleymân Efendi-yi merhûmuñ Nahîfiyim kapıñda bir gedâyım yâ Resûlullâh medîha-i latîfesi zımnında ihsân buyurulmuş. Ser-ķabûl-i hâzretidir buyurmalarıyla ol zamân dil-âvîz-i gül-zâr-ı nu'ûtdan dimâĝ-ı câna gelen râyihâ-i fâyiha-i taħassürden bu Őemm'-i 'inâyet cây-gîr zemâh-ı niyyet oldu ki fi-ma- ba'd na't-ı merķûmu zîver-i menâre-i sihr-i cân ve ismâ'-i cemâ'at-ı 'âlemiyân edeyim. Őâyed ol gülistân-ı leţâfet-i âŐiyâna bir bülbül-i hoş-elhân-ı vefâ lâzım görölür ise bende-i nâciz bî-miķdar âŐiyân-gîr-i ķarâr ola dedigi müstezâd-ı manzûme-i güftâr kılınarak on sa'âtde *Eskişehir*'e varıp busaţ-ı ķâliçe-i ârâm ve ķudretten tefeccür eden ķapluca-i laţîfede izâle-i evsâh-ı âlâm kılınıp bu güftâr-ı yâdigâr cerîde-i âşâr ve bu hikâye-i dil-pesend tezkâr kılındı.

Tahmîs-i Na't-ı Şerîf-i Nahîfî Be Ümid-i Duħûl-i Gülşen-Serây-ı Mezkûr Li-
Muħarrirhi El-Faķîr İbrâhîm Hanîf-Pür-ĶuŐur

[8b]

(mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün)

Bahâr-ı Őevķ-i dille pür-hevâyım yâ Resûlallâh

Lisân-ı sırr-ı 'aşķa âŐinâyım yâ Resûlallâh

Ben ol dil-beste-i vird-i vefâyım yâ Resûlallâh

Bu gülŐende hezâr-ı bî-nevâyım yâ Resûlallâh

Velî âzürde-i ħâr-ı cefâyım yâ Resûlallâh

Tabîb-i derd-i dilsiñ cânıma cân ķatsa dermânîñ

Şifâ dürci degil mi ħaķķa fem-i lâ'l-i Bedahşân'ıñ

Ḥayāt-ı cāvidān baḥş etmede her luṭf u fermānıñ
 N'ola olsam devā-cūyende-i dāru-yı iḥşānıñ
 Esīr-i derd-i 'aşkıñ mübtelāyım yā Resūlallāh

Yetīm-i bī-nevāyım ḥālime 'özü ü kuşūr etme
 Beni pā-māl-i cevri-i aşınā-yı şerr ü şūr etme
 Meded iḥşāna geldim ğayrıdan fetḥ-i umūr etme
 Niğāh-ı şefqatiñden ben ğarīb ü zārı dūr etme
 Yoluñda bende kemter ḥākīyāyım yā Resūlallāh

Efendim dest-i cūduñla faķire fetḥ-i bāb eyle
 Bırakmam dāmen-i iḥşānıñıñ luṭf et cevāb eyle
 Muḥabbet māyesinden nā'il-i naḫd-i nişāb eyle
 Beni gencīne-i fażl-ı Ḥudā'dan behre-yāb eyle
 Der-i lutfuñda muḫtāc-ı 'aṭāyım yā Resūlallāh

Ḥanīfā-veş gönül ārzū eder her dem bu esrārı
 Umar senden hemīşe feyz-i 'aşk u çāre-i kārı
 Kime desin Efendim ğayretinden dil bu efkārı
 Kerem kı l luṭf u iḥşānıñla dil-şād eyle ben zārı
 Naḫīfiyim ḫapıñda bir gedāyım yā Resūlallāh

Na' t-ı Şerīf

(mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün)

Ḥarīm-i ḫazretiñ dār-ı cināndır yā Resūlallāh
 Na'im-i devletiñ nīrū-i cāndır yā Resūlallāh

Ḥanīfā dergehiñde bende-i dīrine-i şādık
Lebinde şıdķ-ı ma' nā rāygāndır yā Resūlallāh

Na' t-ı Şerīf
(mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün)

Muḥabbet ülkesinde kendime bir yār eder hoş-beş
Resūl-i her dü- 'ālem ḥānedān-ı ķurbet-i dil-keş

Vücūd-ı maḥz-ı sūdı bā' iş-i icād-ı 'ālemdir
Dü- 'ālemde aña hem-ser bulunmaz mürğ-i ' anķā-veş

Ḥadīş-i dil-rübāsı ķurta-i gūş-ı inābetdir
Bu yolda var ise cān Ādeme ḥubb-ı Ḥudā'dır eş

Ḥayāli geldiği gündən beri yāhū derūnumda
' Alev-gīr-i muḥabbetdir dil oldu pāre āteş

Ḥanīfā tā ezel bāb-ı niyāz eyledi sultānım
Şikāyet var saña andan degül nefis ü hevā ser-keş

[9a]

Ḥikāye

Tārik-i tāk u taḥt u dirhem Ḥazret-i Sultān İbrāhīm Edhem ķuddise sırrahu'l-etemm cenābları serīr-ārā-yı ḥilāfet şūrī iken firāş-ı hümāyūnlarını civārīden beri tenhā ve şāh ve pās-bāndan müberrā bulmağın def' -i arzū-yı hem-ḥābe-i şāh için bir sa'āt ḥābide-i firāş fülk-i bār-gāh edip günūde-i bālīn-i şafā iken nāgehān perestārān-ı

sā'ire rü'yet ve kethüdā kadına işāl-i haber-i cināyet birle cāriyeyi derhāl aḥz ve giriftār-ı elem ve dūr-bāş-ı te'dīb ile tehdid ve ta'zire sevḳ ve ḳadem eylediklerinde cāriye-i merḳūma giriftār olduḡu āzār ve evcā' dest ü pādan izhār-ı 'aciz u fiḡān ve çāre-cūy-ı emān olacaḡ iken her ḡarbe-i te'dībde şükr-i Hudā'yı tekrār eder iken Hāzret-i İbrāhīm Edhem meclis-i ta'zire teşrif ve bādī-i teşekkürün nedir diye dürr-i nişār-ı ḡaltif buyurduḡlarında bende perverā efendim ben arzū-yı hem-ḡābıñı muḡabbet ile hevā-yı nefis-i şūma rübūde olup yek sa'āt rāḡat-ı firāşda bu ḳadar cevri ü cefāya giriftār oldum. Ayā bu serir-i salḡanatda ḡābīde-i ḡül ve dırāz-ı şafā olan siziñ gibi pādīşāhlar encām-ı kār ve 'ale'l-ḡuşuş dārū'l-mükāfāt-ı uḡrāda devri-yāş ḡahr-ı ḡahhārda ne ḡüne vücūd-ı taḡammül-şī'ār ile ḡabül-yāfte-i izāle ḡumār-ı hāb-ı rüzḡār olur. Hāl-i zārıma ḡanā'at ve bu ḡātıradan nāşī gördüḡüm ezā muḡābili şükr-i Hudā ve izhār-ı meserret ederim dedikde cenāb-ı Sultān Edhem cāriyyeniñ bu cevāb-ı mülzeminden irşād olup tārik-i firāş-ı salḡanat [9b] ve iḡtiyār-ı būriyā-yı pāre-i fakr u mezellet buyurduḡları izāle-i ekdār ḡarībe-i medār olarak doḡuz sā'atde ḡaşaba-i **Baḡḡal Ḓāzi** ye varılıp ilkā-yı ḡāliçe-i iḡāmet ve türbe-i laḡife-i Hāzret-i Baḡḡal ve civārında ḡunūde-i laḡd-i ḡufrān olan ma'şūḡası Kral Kızı ziyāret ve İbrāhīm Edhem Hāzretleri'ñin kelām-ı şerifleri rü'yet ve pūside-i leb ta'zīm u 'izzet ve civārında Valide-i Sultān 'Alāeddīn daḡı zāmīme-i ziyāret ḡılınıp bu eş'ār ol maḡalde şebti defter-i ḡüftār ḡılındı.

Tazmīn-i Mışra' -ı Şārih-i Meşnevī-yi 'Abdullāh Efendi

(mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün)

Ne te'sir eylediñ ey dil felekde serd-i āhımdan
 Ne idrāk eylediñ āyā bu ḡün rūy-ı siyāhımdan
 Ne ma' nā buldu canıñ ḡālet-i ḡikmet ḡüvāhımdan
 Bunu fehm eyle bārī türbe-i 'ibret giyāhımdan
 Vücūdummuş ḡünāhım tevbe yā Rabbī ḡünāhımdan

Cihānîñyoğdur ¼udret-i temkîn
 Hudā hayretde ¼ılmıř ¼ālīb-ı insānı çün tekvîn
 Gehî řādî ve ki ğuşşa gehî taşsîn ve ki ...
 Netîce her meřālībden bulur dil başka bir āyîn
 Vücüdummuş ğünāhım tevbe yā Rabbî ğünāhımdan

Arardım   illet-i ğāřır-ğırāř ğālimi aldın
 şorardım ğıket-i sevdā...dilden
 Nedir bilmezdim ammā tıynetim taĥmîr olup kilden
 Ğarāb olmağda dā'ım ğādiřāt-ı cūřıř-i selden
 Vücüdummuş ğünāhım tevbe yā Rabbî ğünāhımdan

Edip nefis-i le'imiñ mâcerāsı var mı.....
 Beni vağf-ı taĥassür etdi āĝır va' de-i ferdā
 Geçip   ömr-i   azîzim řoĥbet-i a' dā ile ğayfā
 Beğā-yı Ğağğ'ı buldum   ağıbet yoğlukda ben ğağğā
 Vücüdummuş ğünāhım tevbe yā Rabbî ğünāhımdan

Kelām-ı ğayra etme ey ğoñül söz diñle ğiç rağbet
 Cihānîñ keşretinde var mı bulmuş ğālet-i rāĥat
 Ğudā'niñ luşfu çoğdur her nefesdir menfes-i firşat
 Ğanîfā-veş bunu vird eyle tā kim bulasın   izzet
 Vücüdummuş ğünāhım tevbe yā Rabbî ğünāhımdan

[10a]

Na' t-ı şerîf
 (mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün)

Verdi cihāna nūrunu incilā-yı Ğağğ
 Māh-ı felekde tiğ-i benān eyledi dü-şağğ

Şubh-ı vişâle erdi anîñ vechini gören
Cân atdı kırş-i şems degil dâmen-i şafağ

Hüccâc-ı müslimîne ‘inâyet derindedir
Çekdiñ kaçâr-ı ‘aşkı bu gün biz ayak ayak

Ey mükerrem şefî‘i ü müşfi‘ deriñde Hâkık
Verdi benim efendicigim ‘âcize konak

Olsun Hanîf’e derd ü gamiñ mâye-i necât
Kalb-i hazîni şem‘-i hidâyetle hoşça bak

Hikâye

Kalender-i münşeân râviye-i ‘aşk u muhabbetden bir merd-i Hindî sebğ-i amüzân-ı mekteb-i hüsn ü cemâlden bir tıfl-ı bî-mişâle ‘âşık olup her gün rehi güzer-i debistânda selâm-ı canâneye hâzır ve bu bahâne ile rüy-ı maḥbûba nâzır olup giderek âmed şod vâsiṭa-i nigâh-ı muhabbet ve mühim-sâz-ı iktizâ-yı cezbe-i mihr ü mürüvvet ile hâlet-i ‘alâqa-i Hindî girîbân-ı şabr u karar-ı çâk etmekle çeleviye harf-endâz-ı vuşlat ve niyâz-ı bezm-i şöbet ve ülfet eder bu ki düşvâr-ı lisân-ı tıfl-ı bî-zâriden naql-i meclis-i şikâyet-i peder-i bozorg-vâr olduḡda pederi ‘âkıl ve kâmil bir zât-ı deryâ-dil olmağın benim nûr-ı dîdem inşâllâhu te‘âlâ şabâh ‘âzim-i sū-yı mekteb olur iken Hindü-yı muhabbet bûya ‘arz-ı selâm ve müşfikâne peyâm edip eger beni ez-dil ü cân sever iseñ teberrûken Hindüstân’dan leb-i dür-efşânıma ‘adil bir hoşça-i bî-meşil getirip ziver-i piş-tahte-i ihdâ ve bu vechile işbât-ı müdde‘i edersiz deyü ta‘lim-i kâ’ide-i ‘âşık nüvâzî eder. Çelebi dağı tefhîm-i peder üzre ifâde-i kelâmiye Hindü-yı der-beder [10b] eyledikde evvelân ser-i râhdan gâ’ib ve iki

sene reh-i ...bevādī-yi meṭālib olup yevmen mine'l-eyyām yedinde bir hoşça-i rengīn fāmı çelebeye 'arz-ı selām ve tā Hindistān'dan geldigini ifhām eder. Hediyyeyi alıp çelevi pederine naql-i mācerā-yı Hindū eyledikde yarın debistāndan 'avdetiñde 'āşık-ı merķūmu berāber alıp baña vürüd edesiz deyü tenbīh etmekle 'aşr-ı mezkūrda 'āşık u ma'sūķ-ı hem-pā hāne-i pedere vaz'-ı kadem-i şafā eylediklerinde ḥadden ziyāde ikrām u 'izzet ve vaķt-i beytütet olduķda çelevi ile Hindū'ya bir odada ferş-i bisāt-ı hāb u rāḥat ederler. 'Ale's-seḥer güşād-ı der-i vuşlat ya'nī ol odaya nazar-ı diķķat olunduķda ma'sūķ-ı dil-nüvāziñ pāy-ı şafā-sāzına 'āşık-ı pür-niyāz ser-nihāde-i rāz olup cā'ize-i manşib-ı vuşlata bedel teslim-i naķdīne-i rūḥ-ı revān ve 'āzim-i dār'ül-ḥuld-i cinān olmuş. El'ḥaķ rāḥ-ı mecāz-ı 'aşķ bazīde gevher-i şeh-vār-ı ḥaķīķi bulmuş merd-i şāḥiḥ derd olduķu meşhūd-ı nazar-ı peder olduķu cihetden çeleviden kışşa-i hem-hābe-i vuşlatı istifsār eder. Ben edā-yı şalāt-ı 'işādan soñra ḥābīde-i firāş-ı rāḥat oldum. Hindū-yı merķūm daḥı namāz kılar idi. Şimdi güft ü gū-yı şerifiñizden bīdār oldum. Ḥāl-i każiyye gördüğünüz minvāl-i 'iffet üzeredir dedikde na's-ı şerif-i 'āşık-ı bī-çāreyi işāl-i kabristān ve bu ḥikāyeyi zamīme-i dāstān-ı 'aşķıeyledikleri yād u tezkār olunarak dokuz sā'atde ***Kaşaba-i Ḥüsrev Pāşā*** ya [11a] varılıp iķāmet ve bu güftār ile tedārik-i 'aşķ u muḥabbet olundu.

Na't-ı Şerif

(mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün)

Zülāl-i iltifātūñ āb-ı ḥayvān yā Resūlallāḥ

Kemāl-i inbisātūñ feyz-i Raḥmān yā Resūlallāḥ

Hevā-yı vaşl-ı zātūñdır Ḥanīfe bādī-i raḥmet

Bulur her bir gününde nūr-ı Yezdān yā Resūlallāḥ

'Aşķ-ı Resūle sevdicegim cān u dil meḥekk

Olmaz efendi zerre telef çekilen emek

Nefs ü hevāya uyma yolunda şafāda ol
Reşk eylemekde şimdi saña zümre-i melek

Žātıyla oldu cümle cihān kâ'im-i vefâ
Mi'râcı ile buldu leŕāfet bu nüh-felek

Nuŕk-ı şerîfi cān u dile baŕş-ı rūḥ eder
Bil kadr-i zāt-ı pāki göñül bunda etme şekk

Olsam derinde şubḥ u mesā bende ey göñül
İmān-ı kalb ü şıdқа karīn pīr ü pā kūyuñ

Na' t-ı Şerīf

(mef'ülü fā'ilātün mefā'ilün fā'ilün)

Sırr-ı Resūle gelmeye dilden ser-i celāl
Yā Rab bu 'abd-i 'ācizi kılmazhar-ı cemāl

Cürmüm bu yolda gerçi efendim cihān kadar
Ermez velī seniñde 'ināyetiñe zevāl

Lāyık odur ki kavllerini ber-murād edip
Her dü-serāda eyle mu'āf der-i su'āl

Bir dil ki 'aşk u derd-i Resūli devā bilir
Lā-büdd şifā-yı derd-i derün bulmamağ muḥāl

Herkes Resūle tuḥfe şalāt iledir Ḥanīf
Kalsın 'ademde maḥv olacağ pāre-i vebāl

Na' t-1 Şerîf-nazm
(fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün)

Es-selâm ey nûr-ı dünyâ es-selâm
Es-selâm ey nûr-ı ' uqbâ es-selâm

Hzretîndir her ğarîbiñ münisi
Es-selâm ey maḥz-ı i' tâ es-selâm

Ümmetiñde ' ayn-ı cūduñ âşikâr
Es-selâm ey zât-ı zibâ es-selâm

Eylediñ evlâdına aşhâbına
Es-selâm ey baḥş-ı Mevlâ es-selâm

[11b]

Bende-ġanıñdan Ḥanîfâ gönderir
Es-selâm ey mâh-ı her-câ es-selâm

Na' t-1 Şerîf
(mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün)

Şıdk-ı derûna verdi Ḥudâvend her mekân
Na' t-1 ḥabîb nûr-ı şafâsıyla armaġân

Sermâye-i ġinâyâ keder vermedi sefer

Nağd-i vişâli ḥabīb-i muḥabbetde her zamān

Herkes efendi aña hediyye-i şalāt eder
Benden hezār ‘acz ü kusūr ile tuḥfe-cān

Hem şohbet-i maḥāmidi olduḡça ey göñül
Eyler hemīşe şūḡ-ı zebān cilve-i nihān

Her gün yolunda ḡora geḡerse Ḥanīf-veş
‘Arz et şalātı şıdḡ-ı dili her zamān hemān

Hikāye

Üsküdarī ‘Azīz Maḡmud Efendi ḡuddise sırrahu’l-‘azīziñ ḡān-kāh-ı ‘aliyyelerinde
‘Alī Dede nām merd-i sāde-dil nice sinīn ü sāl ḡıdmet-i şūfiyān ve pīrānda şarf-ı dil
ü cān edip kendiden şoñra dāmen-i ‘azīze ruḡ-süde-i inābet olanlar tekmīl-i nefis ü
sülūk ve tāc u ḡırḡa-i ḡilāfet ile reşk-āver-i ḡāḡır-ı mülūk olup bu derd-mend
ḡaḡḡında bāb-ı feyz-i İlāhī henüz meḡşūf olmadıḡını ba‘zı aşdıḡā-ı ‘azīz-i müşārün-
ileyh naḡl ü beyān ve istid‘ā-yı naḡar-ı aşḡāb ‘irfān eder. Bu keyfiyyet rivāyet-i
aşdıḡā ile resīde-i sem‘-i ‘azīz olup bir seḡer ḡalvet-ḡāne-i şerīfelerinden manend-i
mıhr-i tābān revnaḡ-dih-i evc kılıp dostān olduḡda yed-i muḡteremlerinde olan bir
ḡapalı ḡutuyu ‘Alī Dede’ye i‘atā bunu eşnā-yı rāhda ḡüşād etmeyerek doḡru
eḡıbbāmızdan ḡalan zāta bizden selām eyle deyü irsāl buyururlar. Dede daḡı emr-i
şeyḡ üzere dürc-i merḡūmu alıp ‘azīmet ve eşnā-yı [12a] rāhda derūnunda bir zī-rūḡ
şey’ olduḡunu ıztırāb ve ḡareketden iḡsās etmişken şabr edemeyip kapaḡını ḡüşād
eyledikde meḡer bir fındıḡ fāresi maḡfūz imiş. ḡüşād bulduḡu anda firār ve Dede’niñ
başına cihānı dar eder. Subḡānallāh bezm-i ‘azīz-i eḡıbbāya böyle şey’ göndermesi
beni taḡcīl ve tekdīr olmaḡla hele bu şūret ile ḡalāş-ı ḡayd-ı hicāb oldum diyerek
turş-rūy-ı münfa‘ ilāne ile ḡuzūr-u pīre duḡūl ve mācerāyı olduḡu gibi naḡl eder.
‘Azīz ḡazretleri bu şūretde cebhe-i berḡīn-i muḡabbet olup meclis-i ‘ālilerinde olan

aşdıķaya hıtab-ı bā-şavāb buyururlar ki bir fındık fāresi maḥfaza-i şūrīde dest-i irādetiyle hıfza şābır u emīn olmayan ādem-i ḥayvāna menş-i cevāhir-i esrār-ı İlāhī'yi rūḥ-ı derūn ve şanduķa-i fuād hevā-i meşḥūnunda nice hıfz edebilir. Murādımız tecrübe ve irşāddır buyurdular. Bu kışşadan soñra Dede-i merķūma bir zamān rāh-ı 'aşķ-ı mecāzīde pūyīde-i semt-i derd ü miḥnet ve tedārik-i ḥālet-i 'aşķ u muḥabbet eylemesini tenbīh ve irā'et buyurmalarıyla vāķı'ā 'Alī Dede Üskūdār'da bir dükkān-ı berber güşād ve ülfet her maḥbūb cevri mu'tād ederek hidāyet-i İlāhī'ye mazhar ve *el-mecāzū kañaratü'l-ḥakīka* sırrı zamīr Dede'de cilve-ger ve beyne's-şūfiyān tavr-ı sülūku mu'teber olduđu naql ü irād ve dil-i meyyāle tāze bir dađ irşād kılınarak on sa'ātde *Beyāt* nām kaşabaya naşb-ı ḥıyām-ı iķāmet ve bu eş'ār-ı ḥulūş taḥrīr kılındı.

Na' t-ı Şerīf

(mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün)

Ḥayālīñ nūr-ı sāzı rūḥ-ı insān yā Resūlallāh
Vişālīñ cān-fezā-yı her dü-ekvān yā Resūlallāh

[12b]

Ḥanīfā dergehiñde bende-i iḥşān-ı zātıñdır
Olur her dem yüzünden aña dermān yā Resūlallāh

Na' t-ı Şerīf-nazm

(mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün)

Göñül bir dađ u bāđ-ı sırr-ı ülfet yā Resūlallāh
Buyur-gāh.....manend-i cennet yā Resūlallāh

Olur vüs'at serāy-ı feyz-i Hakk olsa becā ammā
Ederse nūr-ı aşkıñ arz-ı behcet yā Resūlallāh

Na' t-ı Şerif
(mef'ülü fā'ilätü mefā'ilü fā'ilün)

Feth-i künüz-ı vahdet-i hall-i Hudā'ya bağı
Farq-ı rumüz hazreti bahş u aṭāya bağı

İmdād ederse yā Rab nev-zuhūr-ı gayret
Kalmaz dil-i muḥabbet nār-ı hevāya bağı

Sensin veren cihāna nūr-ı ḥabibi Allāh
Kurtar beni kederden kılma sivāya bağı

Pir-i ṭarık-i kırbet mollā-yı Rüm-ı Hakk'dır
Zencir-i şevk-ı ālem şimdi oraya bağı

Kimdir bu arşa-gehde meydān-ı himmet almış
İsr-i Resūl'e gitsem olsam o pāya bağı

Yerlerde sırr-ı Hakk var ālī himemdir anlar
Şanma efendi diller çün u çerāya bağı

Ben mā-i sebķ bulundum şimdi Hanif-i yāre
Olmaz dil-i muḥabbet kayd-ı verāya bağı

Hikāye

Kuṭbu'l-‘ārifin Ḥazret-i Bāyezīd-i Bisṭāmī ḳuddise sırrahu's-sāmī aḥbābıyla ictinā-yı eṣmār –ı envār-ı tecelliyāt-ı Rabbānī eder iken ḥamd-i firāvān ve ūkr-i Yezdān buyurmuşlar. Meclis-i ūerīflerinde olan ‘eizze-i kirām sebep-i ḥamd ü ūenādan su’āle ihtimām etdiklerinde müddet-i medīdeden beri ūu ḳarşımızda mütemāyil-i ḥāk-i inhidām olan dīvār ‘acebā ḳanḳı cānibe üftāde ve ḥāk-sār olur deyü tefekkür ederdim. Elḥamdülillāhi Te‘ālā ūimdi meyl-i cānibine münhedim olduḡu meṣḥūd naḡar-ı baūiretim olmaḡla cenāb-ı Ḥaḳḳ ḳulüb-ı ḥalāyıkda olan meyl-i uḡrevī ve ma‘nevīlerini ‘āḳıbetü'l-emr semt-i maṭlūba iūāl eder buyurduḡları yādigār-ı dil-i meyyāl ḳılınarak doḡuz sā‘atde **Bolvadin** ḳazāsına [13a] varılıp iḳāmet ve bu na‘t-ı ūerīf ve hikāye-i laṭife ile ārām u rāḡat olundu.

Na‘t-ı ūerīf

(mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün)

Zebānım āūinā-yı ūoḡbet oldu yā Resūlallāh
Derūnum rūūenā-yı ḥazret oldu yā Resūlallāh

Ḥanīf-i zārı eyle luṭfuña ūāyeste-i ūerīf
Yolunda merd-i rāh-ı ḡurbet oldu yā Resūlallāh

İlāhī

(fā’ilātün fā’ilātün fā’ilātün fā’ilün)

Nār-ı ‘aūḳ-ı Ḥazret-i Allāh eder nālān beni
Eylemez terk ü ferāḡat her seḡer canān beni

Derd-i vaşlı dilde dā'im çāre-sāz-ı 'āfiyet
Böyle bir sulţāna şa' yān eyledi devrān beni

Luţf edip dergāh-ı ihsānına abdāl gibi
Eylese 'ilm-i ledünni bilmege şāyān beni

Ḳāmet-i hayret-fezāsı eyledi ḳaddim düta
Zülf-i müşkīn-i ḡaddārı etmede sūzān beni

Ben-i Rūmum ben Ḥanīfā sırr-ı dost
Eyler irşād-ı ṭarīḳat her zamān her ān beni

Ḳıta

(fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün)

Cihāniñ mu' teberi ḳabr-i Baba Şālih'dir
Pīr-i 'irfān u vefā nūr-ı bekā-yı her-ser

Ey kerem-kāni eyā mülk-i beḳā sulţānı
Sen Ḥanīf'iñ kerem et.....imdādına er

Ḥikāye

Leṭā'ifāt-ı Ḥāce Naşreddīn ḳuddise sırrahu'l-'azīzdendir ki eḫibbā-yı kirāmi cenāzeniñ ḳanḳı ḳolunda tābūt-keş-i ecr olmaḳ efzaldır dediklerinde derūn-ı tābūt-ı fenāda ten-füsürde-i memāt olunmayın da ḳanḳı ṭarafında giderseñiz gidiñ

buyurmuşlar. Bundan fehmi-erbâb-ı iz'ân olur ki âlem-i dünyâda emrâz-ı nefis ü hevâ ve helâk-ı güft ü gû çün ve çerâdan tahtlîş-i girîbân necât edenler 'anâşır-ı erbaâ'-i insâniyyetiñ i' tidâline mâlik ve her biriyle reh-i rast-ı Hudâ'ya sâlik olurlar [13b] diyerek beş sâ'atde bâğ u büstânı reşk-aver-i riyâz-ı cinân olan **İshâklı** kaçabasına varıp bir miqdâr celse-i hafife-i râhat olunduğda bu na' t-1 şerîfe kudret-yâb-ı muhabbet olundu.

Na' t-1 Şerîf

(mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün)

Göñül bir tıfl-ı ebced-hân-ı hazret yâ Resûlallâh
Yine senden olur ihsân-ı vuşlat yâ Resûlallâh

Hevâ-yı qurb-ı zâtiñ eyledi vicdânımı mesrûr
Olur her dem göñül memnûn-ı himmet yâ Resûlallâh

Ne yüzle vardı geldi dergeh-i ihsânına nefsim
Sözün dâ'im hevâ-yı kayd-ı keşret yâ Resûlallâh

Hudâ ıslâh ede bi-çâreyi luğf u 'inâyetle
Kalır zirâ bu yolda vaqf-ı hasret yâ Resûlallâh

Hanîf-i zâra eyle merhamet 'abd-i kadîmiñdir
Seniñdir aña himmet-bağş-ı ragbet yâ Resûlallâh

Hikāye

‘Azīz-i müşārün-ileyhiñ leṭā’ifindendir ki bu zamāne halkı işr-i vāhīde gitmeyip kimi reh-i rāst-ı Hudā’ya revān ve kimi sālīk-i meslek-i hüsran ve hizlān olur hikmeti nedir deyü su’āl etmişler. Dünyā ve āhīret iki mīlin hikmet üzere mevcūd olmağla bir cānibe meyl-i halk bulan cānib-i uhrā şebātdan kalıp ‘adālet-i İlāhī bulunmaz. Erbāb-ı başirete bu sırdan nişān ki vaşl-ı canān ve geh hicrān geh kabz u baş ve ihsāndır. Yed-i intibāhında terāzi-yi ‘irfān ve itkānı olanlar çep ü rāst havfindan halaş ve vāşıl-ı kurb-ı gāh-ı ihlāş olmuşlardır. Buyurdukları zebān-güzār-ı te’emmül ve tefekkür olarak beş sâ’atde **Akşehir** kazāsına vāşıl ve doğru ‘azīz-i meşārün-ileyhiñ türbe-i şerīfesine nāzil olduğumda hātır-ı muhibbāneme bu dā’iy hutūr etdi ki Hāce Naşreddīn quddise sırrahu’l-‘azīziñ ziyāretlerine varanlara zārūrī [14a] bir zihk-ı ṭabī’i zuhūr edermiş. Āyā bize de vāki’ olur mu derken etfāl-i kaşabadan bir tıfl-ı hoş-rū yedinde bir kaç gül-i rengiz-bū getirip ihdā ve bu laṭīfe-i ġarībe-i zāhireden fi-nefsü’l-emr ṭab’-ı hüzn aşınāya zihk-ı zārūrī gelip hande-künān ve şādān olarak ziyāret ve rūh-ı pür-fütūhlarından istimdād-ı def’-i elem ü meşakḳat olunup bu güftār sebt-i cerīde-i aşār ol gece bir bağçe-i bī-nazīrde karar olundu.

Münacāt-ı Be-Dergāh-ı Kaziyü’l
(mef’ülü mefā’ilü mefā’ilü fe’ülün)

Yā Rabb kuluña nāṭıka-i’ aşka zebān ver
Bīdār-ı dil ü dīde-i hurşīd nişān ver

Ser-beste yeter kaldı meded ‘uḳde-i maḳşūd
Halletmege bir nāḥun-ı ser-tiz-i beyān ver

Mebhût durur fark-ı rumûzât-ı hafâda
Bir mürşid-i 'İsâ-nefes-i feyz-resân ver

Geh semt-i tesellide güzergâh-ı talebde
Dergâh-ı hidâyetde dil-i zâra mekân ver

Yâ Rab bu dil-i zârıma imdâd sen eyle
Bu mülket-i vîraneyi âbâd sen eyle

Şem' -i dilimi meş' al-i tevfiķ ile yandır
Bî-ħod-ı Şeb-i ğafleti Allâh uyandır

Ser-sâm-ı ser ü teşne-leb ü ĥaste-i cânı
Şahbâ-yı felek sâĝar-ı iĥsânına ĥandır

Ed'dâll-i-'ale'l-ħayra beni fâ' il-i dâll et
Efvâh-ı cihân-dîdede ĥayr adıyla andır

Merhûn ise ger feyziñe izhâr-ı temennî
Bu âh-ı riyâsız ki ez-sîne vü cândır

Yâ Rab ĥuluñu mazħar-ı tevfiķ sen eyle
Avâre dili nâ'il-i taĥķiķ sen eyle

Oldur dü-cihân ĥalkına iĥsân-ı hümâyûn
Feyz-i ĥademi mülk-i dile olmada meymûn

Her kim ki ede zâtını idrâk-i ĥaķiķat
Cûd-ı keremi âĥir eder kendiyi memnûn

Dünyâda güzel ancak odur ey dil-i nâ-ĥâr

Ümmetleridir hilkatine vaşfına meftün

‘ Aşkıyla gönül verdi ser-i vaḥdete keşret
Vaşf-ı lebidir işte beni eyledi dil-ḥün

[14b] Nıce edeyim anı vaşf-ı Ḥazret-i Qur’ān
Oldu o şehiñ ‘ izzetine ḥüccet ü burhān

Ey şāh-ı kerem göster āfāk-ı ‘ ināyet
Maḥbüb-ı Ḥudā dād-res fırқа-i ümmet

Vaşf eyledi *levlāk* ile seniñ şāniñ Allāh
Na‘ tinde ne mümkün ki ola bendede ḳudret

Ümid-i ‘ atā-baḥş u ḥıṭā pūşī-yi luṭfuñ
Eyler dehen-i tengimi leb-rīz-i cesāret

Şad ‘ acz ü ḳuşūr ile eder ḥāme-i iḥlāş
Çend beyt-i perīşān ile işbāt-ı muḥabbet

Ḥāk-i deriñ olsun gözüme kuhl-i cevāhir
Tā kim görüne şāhid-i ma‘ nā-yı mezāhir

Olsun saña ve āline ve aşḥābına şad-bār
Ālāf-ı taḥıyyāt u selām dil ü nāçār

Şāyān-ı kerem ḳıl ḳuluña eyleme maḥzūn
Verdim ezeli ḥazretiñe şıdḳıla inkār

Her çend neyem lāyıḳ-ı baḥşāyışiñ ammā
Kendi kerem ü luṭfuña eyle yine inzār

Allah bes ve dost-ı Hudā Aḥmed-i muḥtār
Bākī heves hīç o kim der-i dil-i gam-ḥār

Üftāde ḳoma ḥākde bu ‘abd-i za‘īfī
Ḥayret-keş-i didārīñ olan ya‘nī Ḥanīf’i

Hikāye

Resīde-i bezm-i muḥābbeti olduğumuz mücerredān-ı zāviye-i ḥulūşdan Ḳıyāmī Dede nām pīr-i fāni āḥir ‘ömrüne ḳarīb bir gün aḥbābdan te’ehhüle taḳrīb isteyip ḥikmetinden su’āl eylediklerinde geçen gün ba‘de’l-‘aşr mezāristāndan güzer eşnāsında bir şābb-ı mey-ḥōr faḳīre Dede dur deyip yaḳīn geldikde şu mezār benim peder-i dindārıma cāy-ı ḳarār olmuşdur. Saña çend-pāre muḥabbet vereyim. Re’s-i şerīfinde rūḥu çün tilāvet-i Yāsīn buyur deyü ricā eyledikde baña bir ḥālet el verip bildigim ḳadar tilāvet-i Ḳur’ān ve ol cüvāna hidāyet-i Yezdān niyāz etdim. Bu vāḳı‘a [15a] beni ‘ālem-i tecrīd-ḥāne-i tenāsüle keşide olup sa‘īd ve şaḳī insānīñ ‘ālem-i dünyāda bir ḥalef-i her-yeki bulunması yād-ı ḥaber etdirmesine bādī olmağla cānib-i vāhibü’l-amālden ümīd ederim ki āḥir ‘ömrümde ‘abd-i nācize bir veled-i ḥayr iḥsān ve bu vechile dāḥil-i raḥmet-i firāvān ede. Vāḳı‘ā himmet-i dostān ve taḳdīr-i Raḥmān ile ḥāline çesbān bir ḥalīle-i ḥāl-dān bulup gülistān-ı izdivācından yek-dü bu keşide-i tenāsül ve maḥlubına vuşül ḥāşıl olduğu yād-ı dil-i nā-şād kılınarak doḳuz sâ‘atde *Ilḡm* ḳaşabasına vürüd bu güftār-ı ḥulūş-ı aşār ile def‘-i vaḥşet ḳuyūd kılındı

Na‘t-ı Şerīf

(mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün)

Zenūbum keşret üzre etdi ülfet yā Resūlallāh
Bu ülfetden baña geldi nedāmet yā Resūlallāh

Göñül hayretde kaldı vahşet-i hâl-i dü-‘ âlemden
Beni eyle bu vahşetden himâyet yâ Resûlallâh

Şafâ-yı zîkr ü fikriñ cânıma cân-ı diğer versin
Lebim bulsun sözüñden hoş-leţâfet yâ Resûlallâh

Seniñ bahş-ı firāvânıñ hemîşe hâlîme cārî
Göñül eyler bu luţfuñdan rivâyet yâ Resûlallâh

Hanîfâ dergehiñde lâyıķ-ı enzâr-ı kıurb olsa
Görünse añâ da nûr-ı hidâyet yâ Resûlallâh

Hikâye

Vâsıl-ı bezm-i irşâdı olduğumuz e’izze-i kirâmdan Seyyid Muhammed Tâlallâh ‘umrehu’l-‘azîz hâzretlerinden menkûldür ki medîne-i Konya’da tañtana-i kerâmet-i ‘âlem-gîr akrânımızdan bir merd-i pîr var idi. ‘Âlem-i şabâvetinde pederi hacc-ı şerîfe gidip eyyâm-ı ihrâmda babam beyt-i şerîfde senden helvâ istiyor deyü vâlidesine tabh-ı helvâ ve ol sâ‘at resîde-i pîş-i peder-i muhabbet-ârâ buyurduğu [15b] meşhûr ve mütevâtir cümle-i kerâmât-ı şabâvetinde olduğundan başka âhir ‘ömrüne yakîn gürebâdan bir mu‘temedün bih bir âdeme bir kaç altun harc-ı râh ile bir varaķa verip bu kâğıdı İstanbul karşıısında Üsküdâr derler bir kaçaba vardır. Resîde olduğda deryâ kenârında zühûr eden bâşı bir adalı âdeme teslim ve saña bir kaç kitâb verecekdir. Getirip edâ-yı merâsim-i sefâret edesin buyurmuşlar. Nefsü’l-emr ğarîb-i merķûm Üsküdâr’da iskele kenârına vürûdunda bir balţacı zühûr ve yedinde olan kâğıdı alıp bir iki sâ‘atden soñra bir kaç cild kitâb getirip şevketli kerâmetli pâdişâh-ı ‘âlem-penâh ve hıdmetinde olduğum zât-ı dil-agâh şeyh’in Efendi hâzretlerine selâm buyurdular deyip bir miķdâr harc-ı râh i’ţâsıyla yine Konya’ya i’âde etmişler. Getirip şeyhe teslim eylediği ğarâ’ib-i hâlâtdan ve intikâllerden soñra ol kitâblara nazar etdik. Mühr-i hümâyûn ile memhûr hâzîne-i pâdişâh-ı cevâhirinden

idügi meşhūd ve ma‘lūm oldu. Ve’l-hāşıl bidāyet ü nihāyeti Maḥmūd bi’z-zāt kerāmet meşhūd idi buyurdukları ‘alāka-i ḥikāyāt-ı dil ü muḥabbet mu‘tād kılınaraq İrgıd ve Qadın Ḥān’larında yek sâ‘at celse-i ḥafife-i istirāhat birle doquz sâ‘atde **Ladik** qaşabasına vuşul-i müyesser ve bu na‘t-ı şerif kayd-ı defter kılındı

Na‘t-ı Şerif

(mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün)

Göñül eyler ümid-i rüy-ı şoḥbet yâ Resûlallāh
Edince ‘ayn-ı çeşmim bâz-ı sıḥḥat yâ Resûlallāh

Giriftâr-ı hevâ-yı mäsivâ-yı keşret olmuştur
Dil-i zâra ‘ināyet kııl hidāyet yâ Resûlallāh

[16a]

Selām-ı ‘ettibāiñ sünnet-i her Ādem ü Ḥavvâ
Seniñ şer‘-i şerifiñ maḥz-ı raḥmet yâ Resûlallāh

Melâ’ik cümle maḥcūbuñ bu ḥalk-ı pāk ü zibāda
Saña Cibril-i Hazret etdi bi‘at yâ Resûlallāh

Meded tāb-ı derün-ı zārıma imdād sen eyle
Ḥanifâ-veş ola memnün-ı şefaḫat yâ Resûlallāh

Hikāye

Dört keşide-gān-ı rüzgār-ı zūr-kārdan terk-i taḥammül bār-ı girān-ı umūr-ı dünyā etmiş şahş-ı ‘afif naql-i laṭif eder ki eyyām-ı çend-rūze-i iḳbāl-i dünyāda ḥussād-ı cāh ilkāsıyla kübrā-yı vaḳte fırsat icrā-yı nefsanıyyete düşüp beni mesnedimden dūr ve kār-ı mekrūha zūr eylediklerinde tedābir-i zāhireden dest ü pā-keşide bir gün müteveccih-i rūḥāniyyet Ḥazret-i Mevlānā ḳuddise sırrahu’l-‘ālā oldum. Nāgehān ‘ālem-i bālādan ser-nedāmet eşerime bir külāh-ı bülend vürūd ve bu vaḳı‘a-i ḥāl yaḳazadan taḥşil iṭmi’nān-ı feyz-nümūd edip mütevvekilen ale’lillāh durdum. Hikmet-i Ḥudā ‘adālarım ḥaḳḳımda ne kār tekdır ü taḡrībe sülūk etdiler ise Cenāb-ı muḥavvilü’l-ḥavli ve’l-aḥvāl kendi başlarına getirip beni maşūn-ı ḥān-gāh-ı ḥıfz u ‘ināyet eyledi. Ḥālā o külāh-ı ‘ināyet-penāh ser-i ibtihācımdır. Dīde-i başiret erbābı gördüler dedigi yād-ı dil irşād murād ḳılınır iken nāgehān ol mihr-i āsümān-ı ‘irfān ve afitāb-ı ḳulüb-ı dostān ve bende-gān ya’nī Mevlānā Muḥammed Celāleddīn-i Rūmī ḳuddise sırrahu’s-sāmī efendimiziñ türbe-i laṭifeleri nümāyān ve yeşil çini-yi zibādan maşnu‘ ḳubbe-i ḥazra-i ḡufrānları ‘ayān olduḳda ibtidā bu na‘t-ı şerīf-i Nebevī inşād olundu.

[16b]

Na‘t-ı Şerīf

(mefā’iün mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün)

Cemāliñ nūr-ı baḥş-ı ‘ayn u cāndır yā Resūlallāh

Benim rūh-ı revānım aña kāndır yā Resūlallāh

Göñül bir Mevlevī-yi āsitān-ı ḥazret olmuşdur

Sevād-ı cān u dilde āsitāndır yā Resūlallāh

Semā‘a geldi şevḳ-i ḥilḳatinden cümle-i ādem

Seniñ ‘aşk-ı vişâliñ dâsitândır yâ Resûlallâh

Ümîd-i ‘afv ü şefkatle kalem güyây-i ni‘met oldu

Reh-i medhiñ necât-ı sâlikândır yâ Resûlallâh

Hanîf’iñ derd ü cânı vaşl-ı zâtıñdır dü-‘âlemde

Gözünde âb-ı çeşmi kan-feşândır yâ Resûlallâh

Muhteżâ-yı şerr u şür-ı beşeriyet derûn-ı insânda türlü türlü hevâ-yı nefsâniyyet olmağla duhûl-i huzûr fâ’iz-i’n-nûr-ı Hâzret-i Pîr’de her ne kadar nefs-i şekâvet meşreb keşide pây-ı edeb ise dağı bir miqdâr taḥḫ-ı sâlikânda iḫâmet ve çille-keşân-ı tarîḫ-i muḫabbet ile şoḫbet ve ülfet ederek meded-resî-i rûḫâniyyet-i ‘aliyye ve delâlet-i bevvâbân-ı seniyyeleriyle huzûr-ı lâmi‘ ü’n-nûr-ı ‘aliyelerine varıp dil ü cân vâreste-i kayd-ı ekdâr ve ekvân olduğda zıkr-i billâh vallâhi şevkimden semâ‘ eder iken aḫdem-i hüddâmân-ı dergâh-ı felek bâr-gâhlarından bir nûrânî pîre ta‘lîm-i ḫâ‘ide-i semâ‘ edip zamân-ı Hâzret-i ‘Azîz’de şevḫ uran tarîḫ-i muḫabbetden biri Hâzret-i Mevlânâ Efendimiz’i ser-i râhda müşâhede etdiği sâ‘at semâ‘a ibtidâr eyledikde siz de bezm-i gürûh-ı şükûhdansız deyü ḫabûllerini imâ buyurmuşlar. Zamânla tarîḫimizde aşâr-ı ḫayrı meşhûr zât olmuşdur. İnşâallâhü te‘âlâ size dağı bu teḫsîr-i muḫaddime-i reh şıdḫ-ı teysîr olur deyü tesellî-baḫş-ı dil-i mezellet maşîr buyurduḫlarında rûḫ-ı revân hemân ğarîḫ-i deryâ-yı envâ‘-ı iḫsân ve nûr-ı hidâyet ve ‘inâyet [17a] ḫalb-i ḫazînimde leme‘ân edip bu neşide beyt ve ceride ḫılındı.

Medîḫa-i Hâzret-i Mevlânâ Ḫuddise Sırrahu’l-‘Alâ
fe’ilâtün (fâ’ilâtün) mefâ’ilün fe’ilün (fa’lün)

În maḫâm-ı şerîf-i dil-dâr est

Beyt-i pür-nûr-ı mollâ ḫünkâr est

Türbe-u çe Ka‘be est yâ Rab

Muḥiṭ-ḥāli yār u aḡyār est

Dōst-ı ũ şod muḡīm-i dergāheş
Düşmeneş gūşe der gird eşrār est

Nūr-ı maḡz-ı Ḥudā-yı ‘azz ü celle
Çün Medīne hemīşe der-kār est

Herkes ez nūr-ı ũ buved pür-nūr
Īn cevāb-ı Ḥanīf-i nāçār est

Bende şod tā ezel der ĩn dergāh
Şarṭ-ı ĩn ḡāl-i ‘arz-ı ikrār est

Her ki nāḡıs ber-āmede ĩn cā
Tām kerden murād-ı dildār est

Cān-ı men āyed ez-Ḥudā iḡsān
Rūḡ-ı ‘gaybem rehīn-i ezkār est

Diger

(fā’ilātün fā’ilātün fā’ilātün fā’ilün)

Muşil-i ḡurb-ı Ḥudā’dır Ḥaḡ ṭarīḡ-i Mevlevī
Şems-i ‘irfān-ı ināyetdir refīḡ-i Mevlevī

Nūr-ı ma’ şūḡıyyet-i Ḥaḡ’dan çün oldu feyiz-yāb
Herkes oldu pey-rev-i ṭavr-ı şefīḡ-i Mevlevī

Diger

Emîn-i genc-i Hüdâ'dır Cenâb-ı Mevlânâ
 Karîn-i ser-bekâdır Cenâb-ı Mevlânâ

Mağâm-ı evc-i haqîkat zemîn-i ' arş-ı berrîn
 Coşmuş çarh-ı Hüdâ'dır Cenâb-ı Mevlânâ

' İnâyet ehlidir el-haqq hemîşe ' uşşâka
 Kerîm-i bezm-i vefâdır Cenâb-ı Mevlânâ

Ümîd-i luğf-ı keremle gönül eder imân
 Çü bahş-ı hayr-ı Hüdâ'dır Cenâb-ı Mevlânâ

Qalem durur mu Hanîfâ beyân-ı şüküründe
 Senâ vü medhe sezâdır Cenâb-ı Mevlânâ

Diger

(mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün fâ'ilün)

Kilîd-i kufl-i cinândır lisân-ı Mevlânâ
 Nesîm-i ravza-i cihândır beyân-ı Mevlânâ

[17b]

Hikâyeti ney eder ehl-i dilde söz bir olur
 Eder hamûş semâ' sâlikân-ı Mevlânâ

Zebān-ı gūş ile olmaz hīç anda güft u şinīd
İşāreden dil alır ‘ārifān-ı Mevlānā

Bülend-i sikkesi fānus-ı şem‘ -i vahdetdir
Bilen bu sırrı olur kûçe-gān-ı Mevlānā

Rumūz-ı Meşnevī’ye vākıf olsa bir ‘āşık
Bilir ne demek kadr-i şān-ı Mevlānā

Öyle varmalıdır nezd-i ferd-i pīrāna
Maķām-ı kurb-ı Hudā’dır mekān-ı Mevlānā

İlāhī mücrim ü efgende vü siyeh-rūdur
Hanīf-i ‘ācizi kıl zinde-cān-ı Mevlānā

Ayende maķrem-i bezm-i nihān-ı irfān et
Bi-haķķ-ı kadr-i muķaddes revān-ı Mevlānā

Diger

(mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün)

Göñül rif’atde buldum bir seher hūrşīd-i ma‘ nāyı
Edince fikr-i midḥat Şems ile esrār-ı Mollā’yı

Semā‘ -ı cāna geldi ol zamān āvāre-i heyhāt
Nice kâbil eder hūrşīd ile her zerre da‘ vāyı

Bu geldi hāṭır-ı maḥzūnuma oldum edip cür’et
Dedim bulmaz mı zīnet encüm ile çarḥ-ı bālāyı

Derün-1 hâtırırmda nâm-1 şevkı eyledim der-dem
Giderdim şüh-1 dilden ğayrı sevdâyı ' abeş râyı

Dedim ey kân-1 himmet menşe'-i envâr-1 Rabbânî
Nedir bu cân u dilde gerdiş-i pür-ğayd-1 rüsvâyı

Sen ol zâtı-1 ma'âlî menkâbet hürşid-i 'âlemsin
Kelâmîñ kıldı zâhir pertev-i esmâ-yı hüsnâyı

Ġarîb ü bî-kesiñ imdâdına rûhuñ eder imdâd
Hudâ vech-i şerîfiñden verir câna tesellâyı

Hırâş-1 câna bâ'îş olmasın bu ğurbet-i şüru
Meded senden efendim bu dilim eyler temennâyı

[18a]

Meded senden bulur her bende nâciz-i ihsânîñ
Gönülde hâl-i zîbâ-yı şafâ-sâz-1 tecellâyı

Hanîf-i zâra raḥm et şevkîni şâyân-1 kurb eyle
Kime etsin efendim ğayretinden 'arz-1 ma'nâyı

Deriñ dâru'l-necât-1 rûḥ-1 'âlemdir meded senden
Tutar 'aqlı olan hâkinde her dem şıdḳ ile câyı

Mediḥa-i Şems-i Tebrizî
(fâ'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fâ'lün)

Meşhed-i muhteremi Ḥazret-i Şemseddîn'in
Bâ' iş-i def -i ğamı ola dil-i ğamġiniñ

Mevlevî zümresiniñ nür-ı vefâsı Mollâ
Şems-i 'uqbâsı daġı işte dil-i miskiniñ

Dem-i müdâmesinde gönül şevk ile Allâh Allâh
Varsa dergâh-ı muḥabbetde sihr-i yakîniñ

Arttırır ehl-i kerem bendesine in'âmı
Böyle bil meslekini işte dedim âyîniñ

Nür-ı baġş-ı dil-i 'uşşâk Ḥanîfâ her dem
Merḳad-ı muhteremi Ḥazret-i Şemseddîn'in

Mediḥa-i Sulţân Veled
(fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün)

Ḥüsrev-i mülk-i beġâ Ḥazret-i Sulţân Veled
Rûḥ-ı pür-nûru şafâ yâfte-i esrâr-ı eḫad

Veledü'l-ġalb şeh-i mülket-i ma'nâ-yü'l-Ḥaġġ
Ḥubbuhü kâne mine'l-ġalbi ile'l kalb-i ebed

Mediḥa-i Şadreddīn
(fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün)

Şadr-i efzāl ü kerem Ḥazret-i Şadreddīn'den
Nūr-ı imānı yaqīn etmede her dem leme' ān

Rūḥ-ı pākine olup Fātiḥā-hān-ı ikrār
Eylerim naqd-ı şefā' atden ümīd-i iḥsān

Mediḥa-i Ḥüsameddīn
(fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün)

Ḥazret-i yār-ı şafā ya' nī Ḥüsämüddīn'den
Meşnevī sırrı olur ḳalb-i ḥazīnine mülhem

Bir hekīm-i dil-i dervīş-i muḥabbetdir ol
Urmada yāre-i dil-rīşe mübārek merhem

[18b]

Mediḥa-i Çelebiyān
(fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün)

Çelebīler o şafā-şāhenine necl-i tevfiḳ
Her biri Ḥüsrev-i iḳlīm-i ma' nāyı taḥkīk

Hazret-i Ebübekir ol zāt-ı hümāyün elķāb
Mazhar-ı sırr-ı vefā-yāb-ı cenāb-ı Şıddıķ

Mediħa-i Sulţānū'l- 'Ulemā
(fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün)

'Ulemāniñ şeref-i aşlı Bahaüddin'den
Geldi bi'l-cümle odur Hüsrev-i mülk-i 'irfān

Vālid-i mācid-i mollā-yı maārifdir ol
Şıdķıla rūħuna ol Fātiħa-ħān-ı iz' ān

Hikāye

Hazreti Kıtbu'l-'Ārifin Mevlānā ķuddise sırrahu'l-'alā Efendimiz'den su'āl etmişler ki zamān-ı sābıķ ve avān-ı lāħikde güyende-i esrār-ı Hudā olan 'urefāya zamānesi ħussādı nice dürlü daħl ü teşnī' ve re's-i mübāreklerin taşdı' etmişler. Siz mecmā'-ı esrār-ı Rabbānī olan Meşnevī-yi Şerīf'de her 'akl-ı saķīm ve belki tab'-ı müstaķimiñ ğavrına vāşıl olamayacağı hezār ma'ā'rif-i laṫife irād buyurduñuz. Yār u ağyardan ferd-i vāħid-i kelām durur bāriñızı cāħid olmayıp iķrār ederler dediklerinde ħazret-i pīr-i rūşen-zamīr cenāb-ı Hudāvend için onları maķām-ı 'aşıkiyyet ve bizi ma'şūkiyyetde ħalk buyurmuş 'aşıkların ħalleri ta'n ve teşnī' a'dā ve ma'şūkların ħāli her dilde vāreste-i ķil ü ķāl çün ü çerādır deyü işrāb-ı zülāl-i ħoş-edā buyurduķları yād ve tezkār olunaraķ on iki sā'atde İsmā'il kaşabasına vuşul-i müyesser olup bu güftār şebt-i cerīde-i aşār kılındı.

Na‘t-ı Şerîf
(mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün)

Elâ ey gevher-i ekvân elâ ey server-i devrân
Elâ ey hüsni-i ihsân elâ ey ‘âleme sultân

Vücūd-ı pâkiñ olmuşdur hemîşe menba‘ -ı tevfiķ
Seniñdir ins ü cin içre gürüh-ı ümmete ihsân

[19a]

Hudâ’nın Ahmed’i sensin cihânın serveri sensin
Göñüller şöhbeti sensin kelâmiñ rahmeti-i Raḥmân

Efendim ‘âşıkıñ çokdur yoluñda şadıķıñ çokdur
Vişâle lâyıķ çokdur cihân-ı ‘uşşâķa bî-pâyân

Hanîfâ derd-mendiñdir deriñde müstemendiñdir
Ḳoma firķatde sultânım ḳala pâ-beste-i hicrân

Hikâye

Seyyâhînden bir dervîş-i laṭîf-şöhbet naḳl ve rivâyet eder ki esnâ-yı seyr ü seyâhati belde-i Aydın’da bî-tâb u tãķat iki refîķ-i muḥabbet bir zâviye ḳapısına varıp daḳķ-ı bâb-ı duḡul ve nüzul eyledigimizde şeyḡ nâmına olan zât-ı ‘irfân-soḡbet ṭaşra çıkıp sizler ne semtden seyr ü sefer eylediñiz deyü sū‘âl-i muḥtaşar edip cânib-i Kütâhiyye’den geldigimizi ifade eyledikde daḡı seyâhatiñiz tamâm olmamış şimdi yine size seyâhat verdim deyü bend-i bâb eylemesi ḥaḳķu’l-inşâf ferâmüş olunacaḳ

leṭā'if-i şeyḫ ve şābbdan olmadıḡını naql girde-i dil-i bī-tāb ederek on bir sā'atde **Ḳarapınar** kaşabasına resīde olup bu güftār-ı kayd-ı defter aşār kılandı

Na' t-ı Şerīf

(mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün)

Emān-ı ḥāzretiñ Hıẓr-ı 'ināyet yā Resūlallāh
Zamān-ı devletiñ İlyās-ı raḥmet yā Resūlallāh

Seniñ feyz-i kudümüñdür efendim her dile ārām
Şafā-yı ḳālb-i Ādem nūr-ı ḥāzret yā Resūlallāh

Günahkārān-ı 'ālem ser-te-ser mevḳūf-ı şefḳatdır
Meded senden olur anlara şefḳat yā Resūlallāh

Reh-i tevfiḳ-i ma' nā dā'imā emn ü emān üzre
Mezāhirde bulur insān-ı ḥikmet yā Resūlallāh

Ḳalem kayd-ı nu' ütunda Ḥanīf'e dest-i gīr oldu
Eder her rüz u şeb fikr-i sa'ādet yā Resūlallāh

Hikāye

'Azīz Maḥmūd Efendi ḳüddise sırrahu'l-'azīz Ḥāzretleri'ni pādişāh-ı İslām da'vet ve ḥarem-i ḥāslarına iṣāl edip abdest almaḳ murād [19b] eylediklerinde pādişāh ḥāzretleri mübārek yed-i sa'ādetlerine şoḳulup ümmü'l-mü'minīn Vālide Sulṭān

Ḥazretleri maḳremeyi vermişler. Ba‘de’l-vuzū Vālide Sultān Ḥazretleri ‘Azīz’den kerāmet taleb buyurdıklarında ‘Azīz Ḥazretleri kerāmet deyü Ḥazret-i Ḥaḳ tarafından ikrāma derler. ‘Abd-i ‘ācize bundan efzūn ikrām ve ‘ināyet mi olur ki tācü’l-müslimīn pādişāh-ı dīn tevāzu‘ buyurup abdest i‘tā ve vālide-i ‘ismet-ārā maḳreme-dār-ı ḥulūş-ı pīr olalar buyurdıkları yād-ı dil nāçār kılinarak doḳuz sa‘ātde Eregli-yi Ḳaramān’a resīde olup ‘ilm ve ḥadīş ve tefsīrde yegāne Seyyid Emīn Efendi Ḥazretleri’niñ meclis-i tefsīrlerinde bir seḫer-i ḫayrda istifāde-i çend-naşūḫ-ı şerīfe olunup bu güftār ol belde-i cennet-āsāda inşād kılmıdı.

Na‘t-ı Şerīf

(mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün)

Nuḳūş-ı ümmetiñ āşār-ı raḫmet yā Resūlallāh
Seni özler seni özler ṭabi‘at yā Resūlallāh

Dü-‘ālemde efendim şāhid-i in‘ām u iḫsāniñ
Baña seyrāne eyler çün kifāyet yā Resūlallāh

Lebimde dūd-ı āhım ebr-i deryā-yı ḫaḳiḳatdir
Dü-dīdem keştī-yi mersā-yı ḡayret yā Resūlallāh

Meded Cibrīl-i feyziñ dād-ı baḫş-ı fu’ād etsin
Seni etsin ḳalem tezkir ü midḫat yā Resūlallāh

Ḥanīf āvāre ḳalmaz nā’il-i luṭf-ı Ḥudā oldu
Seniñle buldu el-ḫaḳḳ cāy-ı devlet yā Resūlallāh

Hikāye

Zamān-ı pîşinde bir derd-mend-i gūşe-nişin-i faqr ü enin tekāzā-yı elem ü faqr ile terk-i dār u diyār ve giderek bir şehir-i ‘azim kenārında muķim sāye-i dırahat-ı çenār olup derd-mend-i rüzgārdan nāle vü zār eder iken yanında bir zāt-ı nūrānī peydā ve ‘ayān ve keyfiyet-i hālını pursān olur. Mācerā-yı hikāyet ve istid‘ā-yı i‘ānet etdikde bu eşnāda hikmet-i [20a] Hudā şu qarşiki şehir ve etrāf-ı qarada ‘illet veya nice etfāl ve cüvānı aşinā-yı fenā eyledi. Şimdi şehre duhūl ve ben hasteye çāre-resān-ı du‘āyım deyü gūş-ı ehl-i maḥallāta esmā‘-i hālī icābet ile seni hastelere da‘vet ve du‘ā kırā‘at etdidirirler. Ser-i haste-dil anda beni muķim görür iseñ ma‘lūmuñ olsun ki ol cān-ı hīrāmān gülistān-ı cinān olur. Eger melikü’l-mevt vücudum hāzır-ı bezm-i riḥlet olmamış ise ol bīmār-ı libās ‘āfiyet-i tecdīd ve tekrār ve bir zamān daḥı bu rüzgārda qarār eder. Aña göre çāre-cüyān-ı siķā ve Hudā istikṣār-ı du‘ā olanlara haber vererek şöhret ve kerāmetiñ etrāf-gīr ve hedāya-yı ḥalkdan ḥācetiñ pezīr olup ḥayli zer ü sīm ile ‘avdet-i beytü’l-aḥzān-ı kadīm edersin buyurmuşlar. Vāķı‘ā ta‘līm-i mezkūr üzere hareket ve te‘şīr-i du‘āsından mat‘ūn olanlar ifākat bulup az vakitde katı çok altun ve eşyā tedārik ve müsterihü’l-bāl ‘azm-i sū-yı ‘ıyāl edip ba‘de’l-‘aşā ser-nihāde-i bālīn rāhat ve şafā olduğda zir-i dıraht-ı çenārda kendiye ta‘līm-i du‘ā buyuran zāt hāzır kabz-ı rūḥ-ı ḥayāt olduğunu müşāhede etdiği anda **lā-havle** güyān firāşını samt-i āḥıra gerdān ve anda daḥı nümāyān olduğda cānib-i āhire ferş-i kālīçe emān ve anda daḥı meşhūd-ı nazar-ı im‘ān olduğda ḡayrı cānibe ser-nihāde-i dil ü cān olup ḥāşılı sākin olduğ ḥāne-i nev-ma‘mūreniñ her bir cānibini iḥtiyār-ārām u rāhat eyledikçe ‘aziz-i merķūm ‘arż-ı dīdār-ı şalābet edip bi’l-āhire bādī-i teşriflerinden sū‘āl etdikde każiyye-i ma‘lūmuñ olmağlā [20b] kabz-ı naḥdīne-i rūḥ ve seni vāşıl-ı ‘ālem-i fevz ü fütūḥ edeceğim buyurmuşlar. Derḥāl şāḥib-i ḥāne dāmen-i müşfiķ-ānelerine ruḥsūde-i ‘āşīķane edip Cenāb-ı Haḳ‘dan üç İḥlāş kırā‘at edinceye degin mehl ve müsā‘ade niyāz eyledikde istid‘āsı qarīn-i ḥüsn-i kabūl buyrulduğunu melekü’l-mevt ḥayāt ve tebşīr-i ‘āciz-i nā-murād eylediği anda İḥlāş-ı Şerīf’i iki def‘a kırā‘at ve üçüncüsünü inşāllāhu Te‘ālā şabāḥu’l-ḥaşr-i bekāya degin imsāk-ı leb-i te‘ḥīr ederim deyü du‘ā-ḥān def‘-i meclis-i muşāḥebet olup nice sinin mu‘ammer olduğdan soñra bir şabāḥ ḥābdan iḥlāş-ḥān olarak bīdār ve ecel-i mev‘ūdu gelip ‘azim-i dār-ı firār ve āḥirü’l-emr pençe-i saḥt-gīr-i melekü’l-mevte

giriřtār olduğu naql-i meclis-i dil-i pür-efkār kılınaraķ doķuz sâ'atde **Uluķışla**
dedikleri hân-ı kebîre vuşul-i müyesser ve bu güftār şâhife-i dil ü zâra cilve-ger oldu.

Ėazel

(mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün)

Muħıbb-i ħânedân-ı 'aşķ olanlardan keder gelmez

Doķunma ey sitem-ħânlara zîrâ gider gelmez

Olan seyyâħ-ı deşt-i ma'zeret bu vâdî-yi 'aşķda

Bulur kimyâ-yı vaşlı 'âķıbet ol der-beder olmaz

Veren cân-ı 'aziziñ ħâşılı etmez tehî 'avdet

Edenler arzû-yı vaşlı dilberle sefer gelmez

Bu 'işret-gâh-ı 'aşķa bir daħı gelmez dil-i 'âşık

Bu dünyâdır berâ-yı imtiħân ammâ neler gelmez

Ėanîfâ olma vaşlı dilbere ħâhiř-ger-i ümîd

Ser-i rehden geķer ol ħûn-ı zâlim her seķer gelmez

Na' t-ı Şerîf

(mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün)

Bu gün bâzâr-ı ħûb-ı vaşlı cândır yâ Resûlallâh

Bu yollarda gönül cüyâ-yı kândır yâ Resûlallâh

Cevâhir-veş yolunda feyz-i himmet râygân el-ħaķķ

Seniñ cūd-ı şerīfīñ cāna cāndır yā Resūlallāh

[21a]

Ġazel

(mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün fa'lün)

Hevā-yı hicr-i vaţandan bu gün ' azābım var
Şu ğurbet ilde ne yārim ne şerāyım var

Vedā' için baña bir būse ver de şav gideyim
Seniñle sevdiceğim böyle bir hisābım var

Şafā-yı seyri dahı dilberīñ güzel ammā
Hücūm-ı leşker-i ğaţından ıztırabım var

Ümīd-i ' afv-ı ğaţā ile yāredir ' azmim
Ne elde tuĥfe-i vuslat ne bir cevābım var

Reh-i rızāda Ħanīfā tevekkül üzre bulun
Deme vücūĥ-ı riyāda benim şevābım var

Ħikāye

Bülbül-i ter-zebān ' ālem-i ğayb-ı belāġat Ħāfız-ı Şirāzī Ħazretleri'niñ dīvān-ı kerāmet nişānları keşūfātındandır ki bir mecmā'-ı zürefā olan şöĥbet-i ħelvāda bāzīçe-i mihr-i murād ve yārāndan biri mihr-i bāzīçe-i nihāde-i her ħābīb-i aĥbāb edip bulacaĥ zāta ħiţāb-ı tecessūs eyledikde Ħāfız dīvānından tefe'ül birle gerçe şirīn-dehān yād-ı şānend velī ü Süleymān-ı zamān est ħātem bā üst beytinden intikāl

ve istidlāl-i hāl ve meclis-i helvāda Süleymān Ağa nām dilber-i şīrīn maḳālden aḫz-i hātem-i haḳīḳat-i hāl eyledigi naḳl-i bezm-i dil-i pūr-melāl ḳılınarak on sā'atde *Çiftchān* demekle şehīr maḫalle varılıp ḳarār ve bu güftār ol diyārda şebt-i cerīde-i āşār ḳılındı.

Na' t-1 Şerīf

(mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün)

Derūnum naḳd-i hāşş-ı şıdḳ-ı niyyet yā Resūlallāh
Seniñ nāmıñla mażrüb sīm-i ğayret yā Resūlallāh

Gece gündüz ḳarārım aldı fikr-i ḳurbet-i zātıñ
Olur mu baña böyle feyz-i ḫazret yā Resūlallāh

Hevā-yı māsivādan şoḫbetiñle dil ḫalāş olsun
Be-ḫaḳḳ-ı vaşl-ı ḫazret hūr-ı cennet yā Resūlallāh

‘Uyūnum şāhid-i esrār-ı Ḥaḳ’dan çün ola maḳdūr
Görür oldum nedir dünyāda ḫikmet yā Resūlallāh

Ḥanīf seyyāh-ı dest-i ‘ālem-i dünyā olup geldi
Deriñde buldu ḫayr-ı luḳ u ‘izzet yā Resūlallāh

[21b]

Na' t-1 Şerīf-nazm

(mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün)

Ebū Bekr ü Ömer Oşmān u Ḥayder yā Resūlallāh
Seniñ nūruñla oldu cümle server yā Resūlallāh

Muhabbetde bu tertib üzre sevdim anları Allāh
Ede cānım kitāb-ı ‘aşkı ezber yā Resūlallāh

Hikāye

Erbāb-ı ‘aşk u muhabbetden bir zāt-ı mūsikīyān ekser-i eyyāmda Beşiktaş’da günūde-i lahd-i gufrān Yaḥyā Efendi Ḥazretleri’ni ziyāret ve süre-i Yāsīn tilāvet eder imiş. Bir gece ‘ālem-i ma‘nāda ‘azīz-i meşārūn-ileyhiñ dāḥil-i bezm-i irem nazīrleri olup buña tevcīhe veche-i ḥiṭāb-ı ‘izzet ve def‘-i vaḥşet-i ūlfet buyurdukdan şoñra seniñ fenn-i mūsikīde mahāret ve kırā‘at-ı ilahīyyāt-ı ehlullāhda ḥüsn-i şavt ve leṭāfetiñ vardır. Fī-māba‘d mihmān-ı bezm-i ins ziyāret olduḡca muḡābele-i ḡabr-i ḥulūş-ı aşarımızda terennüm-sāz-ı ilāhiyyāt ve ba‘zı ‘aşk u muhabbetden nişān verir beste-i şarkīyyāt ile şīrīn-zebān-ı ḡayāt olmañız niyāz olunur buyurmuşlar. Vāḡı‘ā me‘mūriyyet-i ma‘nevī ile ol zāt çok zamān ziyāret-i ‘azīz-i nūktedān etdikçe aḡāz-ı terennümāt-ı ‘aşk u muhabbet ve bir faşl-ı İlahī ve beste-i semā‘ı kırā‘at edermiş. Bundan fehm olunur ki erbāb-ı ‘aşk u muhabbet ‘indinde ve sāz u sūz-ı ḡaḡīḡat mürevvic-i bāzār-ı germiyyet-i ḡalet imiş. Dil-i meyyāl-i sālik-i meslek-i ‘aşk u muhabbet ve sāz u sūz ve sūziş-i ṭarīḡ-ı Mevlevī’de ‘ādet olmaḡla bu hikāyeye yaḡīn ‘ālem-i şabāvetde Üskūdār’da sākin Şeyḡ Muşṭafā Efendi demekle şehīr bir pīr-i rūşen-zamīr naḡl buyurdular ki Şām-ı Şerīf’de Ḥazreti Şeyḡ ‘Abdulḡanī en-Nablūsī ḡuddise sırrahu’l-‘azīziñ ḡıdmet-i şerīflerinde iken Ḳudūs-i Şerīf’den edā-yı farīza-yı ḡacc için bir şöhret-i kerāmeti āşikār zāt Şām-ı Şerīf’e vürūdlarında Şeyḡ ‘Abdü’lḡanī’niñ ziyāretine [22a] gider idim. Ammā şurb-ı duḡān ve istimā‘-sāz-ı elḡān edermiş bu keyfiyet baña pā-bend-i ziyāret oldu buyurmuşlar. Şeyḡ-i mezkūr ba‘de edāu’l-ḡacc yine Şām-ı Şerīf’e mürūr eyledikde ‘Abdulḡanī Ḥazretleri bir ‘ālī ziyāfet tertib ve ihzār ve şeyḡi da‘vet edip ba‘de’t-ṭa‘ām mevcūd olan ḡānende ve sāzende seyr-i āheng bir faşl-ı şīrīn ḡārār etdirdikde müsāfir gelen şeyḡ-i mezkūr ser

be-ceyb-i hayret ve istiğrāk ve ol anda vāreste-i kıyūdāt-ı āfāk olup seyr-i ‘ālem-i melekūt ve rūh-ı revānı temāşā-yı hikmet-i ceberūt edip kalb-i cism-i nā-tüvānī ancak meclis-i ziyāfetde mevcūd kaldı. Muṭribān-ı mezkūre def^o olunduğda nice zamān mürürunda şahve ve hayāt-ı tāze gelip ‘Abdülğanī Ḥazretleri su’āl-i hāl buyurduklarında seni ve beni yaradan Ḥüdāyiçün Ḥaqqiçün Allāh Allāh lafzından gayrı bu muṭribān-ı bezm-i ḥaқиkat lisānından bir şeyi istim‘a etmedim ve himmet-i cāzibe-i ‘aşk u muḥabbetiñiz beni bu anda resīde-i küngüre-i melekūt buyurdu deyü dest ü pā-yı ‘azīze ruḥsūde-i i‘tirāf ve zebān-ı keşīde-i lāf u güzāf olup fī-māba‘d terk-i zemm-i deḥān degil belki bu neş’eyi bulur isem gūş-ı her āğāze-i cüvān edeyim deyü laṭīfe-güyan veda‘-ı şeyḥ-i şāhib-i ‘irfān buyurmuşlar. Bu şuretde istimā‘-ı sāz u söz ve şurb-ı duḥān erbāb-ı hevāya ḥarām ve aşḥāb-ı ḥaқиkat ḥaqqında ḥıfz-ı lisāna ihtimām buyurmak lāzıme-ı ‘aşk u muḥabbet olduğunu imā eyledikleri [22b] naql-i bezm-i dil ü muḥabbet ülfet olunarak on bir sā‘atde *Ramazānoğlu Yaylası*’na vāşıl ve bir müferriḥ maḥal olmağla inşirāḥ-ı derün ḥāşıl olup bu güftār şebt-i cerīde-i āşār kılındı.

Na‘t-ı Şerīf

(mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün)

Bahār-ı maḥdemiñ cennet-fezādır yā Resūlallāh

Ne dersem na‘t-i pākiñde sezādır yā Resūlallāh

Güşād-ı ḥātrıñ için gonce geldi çağladı dağlar

Bu imkān-ı muḥabbet hep sañadır yā Resūlallāh

Uçar kuşdan şaқındı Ḥaқ Te‘ālā zātıñı dā’im

O ebr-i sāye-zā kim .gamze-dārdır yā Resūlallāh

Seniñ mu‘ciz beyāniñ zübde-i esrār-ı ḥazretidir

Dili feyz-āşinā kııl kim revādır yā Resūlallāh

Benim rûh-ı revânım gitdi semt-i vuşlata şimdi
 Hanîf-asâ kılan çün ü çerâdır yâ Resûlallâh

Kıt'a

Göñül gurbetde yâr-ı mihr-bânıñ lâyıķın buldu
 Vaţanda cevr-i dilber kûh-ı dey şimdi şadıķıñ buldu

Erdi cins-i hûbânıñ içinden ol mehî dîdem
 Cevâhir-veş ruḡâm-ı hām-ı fāyıkıñ buldu

Hikāye

Ḥazret-i Emîr Aḡmed el-Buḡârî ḡuddise sırrahu'l-bādî ḡân-kāhında ser-ṡarîḡ ve vâşıl-ı bābü's-selām-ı taḡḡîḡ es-Seyyid Yaḡyâ Şiddîḡ ḡuddise sırrahu'r-refîḡ cenāblarından ḡurṡa-i binā-guş-ı istimā'ım olan ḡikāyāt-ı laṡifelerindendir ki aşḡâb-ı 'aşḡ u muḡabbetden bir ḡalîü'l-menālî ve za'ifü'l-ḡâle dâ'ıye-i ziyâret-i Ravza-i Resûl-i müte'âl ve edâ-yı merâsim-i ḡaccü'l-vişâl düşüp ta'lim-i dostân ve irâ'et-i azîzân ile Cāmi'-i Ebu'l-Fetiḡde 'ale's-seḡer du'â-hân-ı selâmet olup ḡarem-i cami'-i şerîfe ḡurücunda bir kırmızı kîse dîde-i ḡam-dîdesine resîde ve alıp aḡbâb-ı muvâcehesinde ḡuşâd ve derûnunda mevcûd zer-i 'atîḡleri ta'dâd eyledikde yüz 'adedden efzûn ṡaḡınır revâc-efzûn olmaḡla [23a] rāyicü'l-vaḡt altuna tebdîl ile 'âzim-i beyt-i Rabb-i Ḳadîr ve ziyâret-i Sulṡân-ı Raḡmet-serîr buyurduḡlarını naḡl u beyân ve ḡulûş-ı niyyet-i merd-i müstaḡîme ḡazîne-i fazl-ı İlâhî'den celb-i iḡsân ve ni'et edegeldiḡini bi'l-münâsibe-ḡüyân olduḡları ṡırâz-ı mecmu'a-i efkâr kılarak on bir sâ'atde Ḳaḡıṡḡânı demekle şehîr maḡalle varılıp iḡâmet ve bu ḡüftâr ile def'-i vaḡşet olundu.

Na‘t-ı Şerīf
(fā’ilātün fā’ilātün fā’ilātün fā’ilün)

Ni‘ met-i vaşlıñ degil mi seyr-i dermān olduğum
Şerbet-i luţfuñ degil mi ğarķ-ı ihsān olduğum
Sırr-ı esrārıñ degil mi ‘ayn-ı ‘irfān olduğum
Ey hadīs-i cennet-i vaşlına ḥandān olduğum
Gül cemālīñ şevķidir hep işte güyān olduğum

Ey şeh-i raḥmet-serīr-i kişver-i rūzı nedem
Ey şefā‘ at-baḥş-ı kār-ı rū-siyāhān²³⁰-ı hümem
Ḳanı ol gün ki ğubār-ı pākiñe yüzler sürem
Ey hadīs-i cennet-i vaşlına ḥandān olduğum
Gül cemālīñ şevķidir hep işte güyān olduğum

‘Āşıkām didārıñā vallāhi kim Allāh güvāh
Derd-i hicrānıñla her dem eylerem efgān-ı vāh
Eyle müştāk-ı cemāl-i pākiñe ‘atf-ı nigāh
Ey hadīs-i cennet-i vaşlına ḥandān olduğum
Gül cemālīñ şevķidir hep işte güyān olduğum

Ḳasret-i vaşlıña her dem aķıdırım ḳanlı yaş
Sīne-çāk oldu Fırāt-ı eşkime hep dağ u taş
Ḳoymuşum rāh-ı necāt-ı ‘aşķa şıdķile bāş
Ey hadīs-i cennet-i vaşlına ḥandān olduğum
Gül cemālīñ şevķidir hep işte-güyān olduğum

Ey revā baḥşā-yı cürm-i jej-ḥāyān-ı cefā
Umarım bu ni‘ metim ‘ayn-ı luţfile manzūr ola

²³⁰ Metinde *sipāyān* şeklinde yazılmıştır.

Eyle bî-çāre Ḥanîf'e nūr-ı dīdārîñ ' aṭā
 Ey ḥadīş-i cennet-i vaşlına ḥāndān olduğum
 Gül cemālin şevkıdır hep işte-güyān olduğum

Na' t-1 Şerîf
 (mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün)

[23b]

Bu şahrā-yı selāmet reh-nümādır yā Resūallāh
 Hevāsı dil-rübā vü cān-fezādır yā Resūlallāh

Amān bīgāne şanma rāh-ı vuşlatda dil-i zārı
 Kadīm-i rūh u cānım āşinādır yā Resūlallāh

Bu tertīb-i mübārek ya' nī kim bu ḥilḫat-i maḥlūk
 Bütün zātıñla kâ'im hep sañadır yā Resūlallāh

Ḥudā'nıñ sevgili maḥbūbu sensin her dü-'ālemde
 Şefā' at ḥaşleti Ḥaḫ'dan ' aṭādır yā Resūlallāh

Beni vāreste eyle kayd-ı efkār-ı dü-'ālemden
 Ḥanîfā dergehiñde bir gedādır yā Resūlallāh

Ḥikāye

Aşḫāb-ı dūyūndan bir kimseniñ dāyini gelip dakk-i bāb istirdād ve ver ḥaḫḫımı deyü
 zuḫāḫda feryād edip 'iyāli revzene-i niyāzdan bugüne va' de-ḥāh-ı ' acz ve ıztırāb
 olur ki zevcim tedārik-i esbāb edā-yı deyn için Adana cānibine gitdi. Eşnā-yı rāhda

tenghā-yı bāzergānlardan üftāde-i ḥāk-i rāh ve rübūde-i ḥāşāk olan penbeleri devşirüp vaz' -ı ğarāre-i ticāret ve bahāsından edā-yı deyn u def' -i şıķlet edecektir demiş. Vāķi'ā medyūn-ı merķūma sermāye-i ğinā ve rehā olacaķ kadar her bir şāḥceyi ḥār-ı rāhda penbe üftāde-i mu'āyene ve bu laṭife mübāḥaşe olunaraķ on sā' atde ***Şehr-i Adana***'ya vāşıl ve kebīr nehr Ceyḥūn kenārına nāzil olup bu ğüftār inşād olundu.

Na' t-ı Şerīf

(mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün)

Gözüm yaşı aķar mānend-i Ceyḥūn yā Resūlallāh
Olup cān u dilim vaşlına meftūn yā Resūlallāh

Ne deñli lāyık-ı in'ām u iḥşanıñ degilsem de
Beni etme ķapıñda böyle maḥzūn yā Resūlallāh

Şu'ā-ı şems-i cūduñ 'aynıma nūr-ı Ḥudā versin
Yanıp cān u dilim mānend-i gerdūn yā Resūlallah

Ḥayāl-i 'ārızıñ gitdikçe dilden perçemiñ geldi
Gönülde şevķ-ı vaşlıñ oldu efzūñ yā Resūlallāh

Hemīşe feyz-i zātıñ 'āleme iḥsān-ı luṭf eyler
Ḥanīfā dergehiñde 'abd-i memnūn yā Resūlallāh

[24a]

Na' t-ı Şerīf

(mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün)

Şabaḥu'l-ḥayr vişāliñ rûz-ı cennet yâ Resûlallâh
 Uğurlanmış felekden bir 'ināyet yâ Resûlallâh

Seniñ feyz-i zuhûruñdur gönülde bâḥiṣ-i envâr
 Hemîşe 'ayn-ı ḥikmet nûr-ı ḥâzret yâ Resûlallâh

Ṭarîḳ-i mâsivâyı terk edip geçdiñ irâdetden
 Gelip bulduḡ yoluñda feyz-i 'izzet yâ Resûlallâh

Mâ'il-i ḥâl-i 'âlem cümlete ma'lûm sulṭânım
 Benim rûḥ-ı revânım vaḳf-ı ḥâyet yâ Resûlallâh

Kemâl-i intisâbı dergeh-i Mevlâ'ya ḥaşr olsun
 Seniñle böyle olsun 'aḳd-i şoḥbet yâ Resûlallâh

Ġazel

(fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün)

Adana şehir-i gönül menşe'-i Ādem mi değil
 Āb-ı Ceyḥûn ile yâ bağları 'âlem mi değil

Kal'a-yı muḥteşemi ḥüṣn-i ḥaşin-i dildâr
 Her güzel 'âşık ile her gece hem-dem mi değil

Nüş eden şularımı şıhhat-i cāvidi bulur
Ka‘be-veş çepleri yā Ādem’e zemzem mi degil

Her gelen buldu bu pinhā-yı muhabbetde eşin
Dil-i bî-çāre bu āyinede maḥrem mi degil

Bir selāmıñ alıp ol māh-liḳānıñ gitdim
Ġayrılar rūḥ-ı Ḥanīfā gibi mülzem mi degil

Hikāye

Kibār-ı ehlullāhdan bir zātıñ tekkesine bir remmāl misāfir gelip dervişān ile tarḥ-ı kura‘-i reml ve ma‘rifet ve erbāb-ı sulūkuñ meşreb-i ġālibini beyān edip meşelā sende ḥuy-ı cebānet ve sende ḥālet-i ḥıyānet ve sende āşār-ı ru‘ūnet ġalibdir deyü şoḥbet ederek nevbet-i ḳur‘a ‘aziz ḥazretlerine geldikde ṭabi‘at-ı nazeninlerinde ḥuy-ı sirḳat ġalibdir dedigi mesmū‘-i sem‘-i şeyḥ ifhām birle bugüne naşihat-güy-ı aḥbāb olurlar ki her insānda aḥlāḳ-ı ḥaseneden biri ġalib olduġu gibi aḥlāḳ-ı reddiyeden daḥı biri dā‘imā teḳāzā-yı şerr u şūr eder. Vāḳı‘ā nefsimi ḥāline ḳovsam bende meşreb-i sirḳa ġalib vesā‘ir-i aḥlāḳ-ı reddiyeme taḥakküm eder. Ammā [24b] ‘avn-i ‘ināyet bārī vü meded resīyy-i ilhām-ı Rabbānī bu ana degiñ ol fi‘ili benden şudūra cevāz göstermeyip def‘-i ilkā-yı şerr-i nefis etdirir. Size daḥı lāzım olan budur. Dā‘imā derūnda olan ḥavātır-ı nefsanī ve şeyṭānīyi ilhām-ı Rabbānī’den nūr-ı tevḥid ve feyz-i taḥmīd ile fark ve mezmūm olanları terk ve memdūḥ olanlarıyla ‘amel ederek cihād-ı ekber ve tedārik-i kibrīt-i aḥmer ve gevher edip lāyıḳ-ı ḳurb-ı Ḥudā ve vāreste-i nefis ü hevā olasız buyurduḳları mülāḥaza olunaraḳ yedi sâ‘atde **Misis Köprüsü**’ne varılıp bu mediḥa güftār kılındı.

Na‘t-ı Şerīf
(mefā’ilün mefā’ilün mefā’iüln mefā’ilün)

Hayāt-ı cāvidānı buldu cānım yā Resūlallāh
Fırāķıñ kesdi lākin pek emānım yā Resūlallāh

Göñülden açdı dāğ-ı sīnemi bir bir bu vādīler
Bülendī ser-te-ser sırr-ı nihānım yā Resūlallāh

‘Arz-ı dergāh-ı luṭfa intisāb -ı‘ abd-i ‘ācizdir
Ne mümkün vaşfiñ etmek bu beyānım yā Resūlallāh

Yolunda feyz-i Ḥaḳḳ’ı ‘āşīķānıñ buldular yek-ser
Benim de geldi nuṭka rūḥ u cānım yā Resūlallāh

Ḥanīfā dergehiñde ‘abd-i ḥāşş-i na‘tiñ olmuşdur
Kelām-ı medḥinde yoḳ zebānım yā Resūlallāh

Hikāye

Ġurebādan bir kimesneye ḳuzāt-ı kirāmdan bir zāt behresine ḳubeyl-i Ramazān’da yüz ‘guruş zekāt i‘tā edermiş. ‘İyāl-i Receb-i Şerīf’de vaz‘-ı ḥaml edip tedārik-i mālzemesinde ıztırāb el vermekle zekāt-ı merḳūmu ḳable’l-vaḳt tāleb dā‘iyesiyle ḳāzīnıñ ḥānesine varmış. Sekene-i beytinden Çekmece-i Şağır niyābetine gitdigini ḥaber aldıkda ḳal‘ a ḳapısından ḥurūc ve Çörekçi Çeşmesi’ne vuşülünde bir mülebbis bir perī-şāb-ı emred gelip seni [25a] şu şofada iḳāmet eden zātlar da‘vet eder deyü alıp meclis-i mezkūra işāl ve bir ḳāhve duḥān ile ba‘de’l-ikrām sū’āl-i ḥāl ederler. Mācerāsını naḳl eyledikde Cenāb-ı Ḥaḳḳ kerīmdir. Bu gün uğrumuza sen geldiñ.

Berāber aḥṣām ta‘āmı edelim deyü mekş-i ‘azîmet ve ba‘de’l-âşr ziyâfetden soñra İstanbul’a ‘avdet ederler. Sultân Muhammed’e gelince her biri bir zuḳâka gidip bî-çāre bî-nevā tenhā ḳalıp ğarḳ-ı deryā-yı hayret iken ḳoynunda bir ağırlık ḥisseder. Dest-i dırāz-ı teccüs olduḳda on ‘aded memhūr çıḳın ve her biri onar ğuruu şafā-rehîn olup maḥlûb olan yüz ğuruş ḥāşıl olmağla ḥamd-i Yezdān ve şükr-i firāvān ederek ḥānesine vürüd ve tedārik-i malzeme-i mevlūd eder. Ba‘dü bu‘din bir gün Uzun Çarşu’dan gider iken ol zātıñ birine teşādüf eyledikde hāy efendim sizi çoḳdan arardım. Hızr-ı dil ü cānımsız niyāz-ı himmet ve ‘ināyet eyledikde ‘azîzim biz ehlullāhdan degiliz. Yan kesicilerdeniz. Ol gün şākirdānımıza bu fende izn ü icāzet verecek idik ‘ādetimizdir. Yoldan geḳen seniñ gibi bir ğaribi da‘vet ve şadaḳa-i töhmet ve tecrübe-i mahāret-i çābük-desti-i şākirdān için her çubuḳ verişde şākirdlerimiz müsāfir ḳoynuna onar ğuruş vaz‘ ol gün baḫt seniñ olmağla o ḳadar ikrāma sezā-vār oldu deyü def‘-i meclis kıl u ḳāl eyledigi naḳl-i bezm-i dil-i pür-efkār ḳılınarak altı sâ‘atde ***Ḳurtkulağı*** demekle ma‘rûf maḥalle varılıp iḳāmet ve bu eş‘ār ḳāyd-ı cerīde-i muḥabbet ḳılındı.

[25b]

Na‘t-ı Şerif

(mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün)

Cemāliñ cān-fezā-yı ‘āşıkandır yā Resūlallāh

Vişāliñ āşinā-yı ins ü cāndır yā Resūlallāh

Beni maḫzūn eden dünyāya verme re‘y ü tedbiri

Seniñ luḫfuñ hemişe cāna cāndır yā Resūlallāh

‘Ālāyıkdan geḳer cān u dili vāreste ḳāyd ile

Seniñ cūduñ özümde rāygāndır yā Resūlallāh

Der-i feyziñ efendim ‘āşıkāna māye-i taḫşil

Taḥiyyāt u şalātıñ hoş beyāndır yā Resūlallāh

Göñülde zıkr ü fikriñ şād eder dā'im Ḥanīfā'yı

Hevā-yı vuşlatıñ dilde 'ayāndır yā Resūlallāh

Diger

(mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün)

Seniñ 'aşkıñla buldum zevk-i şıḥhat yā Resūlallāh

Olur 'aşıklarınla dā'im ülfet yā Resūlallāh

Ziyāret-gāh-ı 'ālemdir māḳām-ı 'ālī-envārıñ

Seniñ bābında buldum feyz-i ḳurbet yā Resūlallāh

Ġarīb ü derd-mende ni' met-i vaşlıñ olur rüzī

Naşīb olsun baña ol feyz-i ḥazret yā Resūlallāh

Dilim dil-teşne-i āb-ı ḥayāt-ı inbisātıñdır

Ḥanīfā'ya kerem kıl eyle şefḳat yā Resūlallāh

Hikāye

Ġalaṭa Mevlevī-ḥānesi şeyḫi Ḳuṭbu'l-'Ārifin Ādem Dede Efendi'niñ bezm-i irem nāzīrlerine ḳapıdan bir mevlevī dāḫil ve bir kerre ḳāmetini rāst ve bir kerre ṭāḳ-ı ebrū-yı ḥübān gibi zamm edip üç kerre daḫı rīşini silkmiş. Ol sâ'at Ādem Dede Efendi hoş geldiñ İdrīs Dede buyurmuşlar meclisde olan yārān bu mu'ammāniñ ḥalline sebābe gezān-ı ḥayrān olduklarında dedeniñ rāst durması elif ve inḫināsı dāl ve üç kerre eliyle rīşniñ noḳṭa-i sülüşesini isḳāṭ eylemesi ismi İdrīs olduğunu imā etdi

buyurmuşlar. Zihî cevdet-i tabî'at ve çällākî-yi meşreb-i fütüvvet ve ademiyet diyerek altı sâ'atde *Payās* kaşabasına naşb-ı hıyām-ārām ve bu güftār ile aḥşām olundu.

[26a]

Қıt'а

fe'ilātün (fā'ilātün) mefā'ilün fe'ilün (fa'lün)

Mevlevîler hemîşe hurremdir
Ma'nevî sırrı Hakk'a mahremdir
Anlar ile eden hemîşe şafâ
İşte merd oldur Âdem-i Âdemdir

Na't-ı Şerîf

(mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün)

Gülistân-ı hayâliñ pür-tarâvet yâ Resûlallâh
Seniñ kand-i vişâliñ pür-ḥalâvet yâ Resûlallâh

Bahâr-ı iftiḥârı ehl-i cennet eyledi tebşîr
Ḥazânında bulur ümmet şef'ât yâ Resûlallâh

Gönül vîrâne-i sevdâ-yı gün-â-gün ölüp kaldı
Seniñ aşkıñla bulsun ol 'imâret yâ Resûlallâh

Ḥanîf'i dergeh-i iqbâl-i feyiziñden ba'id etme
Saña eyler ezelden 'arz-ı ḥâcet yâ Resûlallâh

Rubā'ī
(fā'ilātün fā'ilātün fa'lün)

Hāline ey dil Hudā agāhdır
Ġam yeme billāh ğayūr Allāh'dır
Her murādı ğayr ile encām eder
Dād eden her bendeye ol şāhdır

Rubā'ī
fe'ilātün (fā'ilün) mefā'ilün fe'ilün (fa'lün)

‘Aşk-ı Hāk'dır gönülde sulţānlık
Sırr-ı dildir cihānda şādānlık
Verme yā Rabb be-ĥaĥk-ı nūr-ı Resūl
Ġayrı şeyle dile perişānlık

Hikāye

Zürefādan iki zat yirmi seneden ziyāde birbiriyle tarh-ı encümen-i ülfet ve ‘aĥd-i deste-i uhuvvet edip nice zevĥ u şafā ve eĥad-i hümā-i āĥiriñ uğruna hezār nuĥūd fedā eylemişler. Bir gün mu‘tād-ı dīrīn üzere biri refik-i āĥiriñ hānesine varıp kendi ĥaremde olmaĥla pīş-i taĥtası üzerinde bir görmediĥi mecmu‘a müşāhede ve derĥāl ğüşād ve mu‘āyene eyledikde kendi ile ibtidā-yı ülfetden bir seyr ü temāşā ve şöĥbet-i ĥelvā uğruna şarf etdiĥi nuĥūd ve ihdā eylediĥi eşyā-yı nā-ma‘ dūdı [26b] bir bir kayd ü beyān eylemiş bu keyfiyyetden be- ğāyet mużtarib olup eyā bezm-i dest-i

ittiḥāz etdigimiz zāt bir vaḳitle bu kadar mālî emriyle şarf etdim deyü da‘vā veyāḥūd ba‘de’l-vefāt-ı ‘ıyāl ü evlādımdan iddiā‘ mı edecektir deyü ḥulyā eder iken şāḥib-i ḥāne ḥaremden çıkıp māşāllāḥ şafā geldiñiz lākin ğālibā mecmū‘a-i maḥfūzamız mu‘āyene olup size ıztırāb verdi. Murādım ma‘nā-yı āḥir degildir. Ancaḳ cenāb-ı şerfiñizi nice zamāndır dost ittiḥāzıyla uğruñuza bu kadar şey fedā olunmuş māl cāndandır derler. Şāyed sizden resm-i uḥuvvete muġāyir bir ḥareket zūḥūr eder ise bu mecmū‘aya nazār ve nice tekellüfātla taḥşil etdigim dostu ol ‘ārıza-i vāḥide ile fedādan ḥazır edip def‘-i endiše-i ferāmūş birle ‘ayn-ı ḳadīm-i āşināsından ne görse merd olan geçmez deyip miyānī-yi muḥabbet ederim deyü def‘-i ğubār-ı ḥevātır-ı yār eylediği naḳl u tezkār ḳılınarak yedi sâ‘atde *İskenderün* nām sāḥil-i baḥrde vāḳi‘ ḳaşabaya vāşıl ve bu na‘t-ı şerif-i Nebevî ‘aleyhi’s-selāmdan inşirāḥ-ı derün ḥāşıl oldu.

Na‘t-ı Şerif

(mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün)

Zūḥūr-ı raḥmetiñ envār-ı ḳudret yā Resūlallāḥ

Bütün-ı ḥazretiñ aḣār-ı ḥikmet yā Resūlallāḥ

Ġubār-ı asitāniñ kuḥl-ı amāl-i başiretdir

Hevā-yı ülfetiñ aḣüb-ı firḳat yā Resūlallāḥ

Benim dermān-de-i dergāḥ-ı ma‘ni bende-i nāciz

Efendim senden olsun bir ‘ināyet yā Resūlallāḥ

Derūnum inbisātı şevḳ-i vaşlıñla ola ḥandān

Sözünde Ḥaḳḳ vere reng-i letāfet yā Resūlallāḥ

Ḥanif’iñ zıkr ü fikri dā’imā na‘t-ı şerifñdir

Gidip dilden efendim bu küdüret yā Resūlallāḥ

[27a]

Hikāye

Ḳāf-ber-ḳāf neşr-i rāyet ‘adl ü inşāf eden İskender mülk-i dünyadan dest-i şū-yı ferāgat ve dār-i ‘uḳbāya niḫlet buyurdıkları vaḳitde vezīr ve ‘ulemā vesā’ir ḥuddām ve ḥükemāsına bu gūne vaşiyet etmişler ki benim bülbül-i rūḫ-ı revānım ḳafes-i tenden ṭayerān-ı ‘ālem-i ‘uḳbā ve aşıyān-ı kübrā-yı şāḫ-ı gülistān-ı hiye’l-me’vā etdikde na‘ş-ı şerīfimi bir tābūt-ı ‘ibret-nümāya vaz’ ve iki destimi ṭaşra-güşād edip ne ḳadar etbā’ ve ḥuddām ve eşyā-yı iḫtişāmım var ise tābūtüm önünde revān sūy-ı mezād olarak vālide-i ‘işmet-nişānım pīşe-gāhından güzār etdiresiz. Ol bānū-yı ḫarem-i serāy-ı ‘iffet vāḳıfe-yi serā’ir-i ḫikmet bir veliyye-i ḫazretidir. Bu tertīb-i ‘ibret-nişāndan tesellī bāb-ı ḫasret ve müteveccih-i dergāh-ı ulūhiyyet olur buyurmuşlar. Vāḳı’ā vaşiyeti üzere pīş-i tābūtdan bir tertīb-i ālāy olunduḳda üç ay mütemādī olup Kemāl-zāde merḫūm

Rubā’i

(mef’ülü fā’ilātü mefā’ilü fā’ilün)

Aldı ecel ayağımı destimde yok ‘amel
 Şanma beni ki aḫirete bī-‘amel gider
 Kendi evine da‘vet eyledi Ḥudā beni
 Dār-ı kerīme gitse kişi azıḡı nider

Neşīdesi iki dest-i tehī güşādından idrāk-i dil-i valide-i müşfikası olduḳda revzene-i feryād-ı fiḡānı bend ve bāḳī ‘ömrünü ‘ibādāt ve ṭā’āt-i Ḥaḳḳ’a şarf ile taḫşil-i

sermāye buyurmuşlar. Bu hikāye-i ‘ibret-aşār ile üç sâ‘atde **Belen** kaşabasına vuşul bulup andan üç sâ‘atde merhūm şadr-ı esbağ Hasan Paşa’nıñ ārām-ı hüccāc için binā buyurdukları **Karamūt Hānı** demekle ma‘rūf hān-ı kebīr civārında qarār ve bu güftār şbet-i cerīde-i yādigār kıldı.

Na‘t-ı Şerīf

(mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün)

[27b]

Kelāmıñ rūḥ-ı-baḥş-ı ‘aşıkāndır yā Resūlallāh
Ma‘ānī-yi laṭīfi cāna cāndır yā Resūlallāh

Sana imān eden buldu necāt-ı her dü-ekvānı
Ḥarīm-i ḥazretiñ cāy-ı emāndır yā Resūlallāh

Hevā-yı naḫd-i vaşlıñ ‘aşıkānıñ māye-i şevki
Olur zīrā vişāliñ armağandır yā Resūlallāh

Ġubār-ı māsivāyı şaḥn-ı dilden eyledi tazhīr
Seni midḥat o rütbe baña şāndır yā Resūlallāh

Dil-i derd-āşinā dā’im seni arzū eder zīrā
Ḥanīf’e genc-i vaşlıñ şāygandır yā Resūlallāh

Hikāye

Behlül-i Dānā ḥalvet-ḥāş-ı Hārūn Reşid’e girip Hārūñ serīr-i saltanatında hābīde-i şafā ve etbā‘ından biri sinekleri men‘ sevdāsıyla mirvaḥa-cünbān-ı vefā olur

gördükde derhâl geri ‘avdet ve hâbdan Hârûnü’r-Reşîd bîdâr olduĝda birâderi Behlül gelip geri gitdigini mirvaĝa-cünbân olan hâdim hikâyet eder. Behlül’ü çağırıp sū’âl eyledikde beni maĝallât arasında eţfâl taşa ũtmuşlar idi. Saña ŝikâyete geldim. Gördüm ki seniñ bir sineĝi men‘ e ħudretiñ bu ħadar buyurmuşlar. Beyt;

"Mecnûn’u eder ahû diliñ ‘âĝılı irşâd"

Behlül ile baĝ ħıŝsa-yı Hârûn Reşîd’e diyerek yedi sâ‘atde *Antâkiyye Ķal‘ası* nümâyân ve bir küĝ-ı ‘azîmi ihâţâ etmiş ħüşn ü ħaşîn ve ħuşûşân Ĥabîbi Neccâr ve Şem‘ûn Ĥazretleri anda defn olmaĝla şeref-i ziyâret-i ‘aliyyeleriyle müşerref olduĝumuzda bu güftâr ol maĝall-i letâfet-i şi‘ârda şebt-i cerîde-i âşâr ħılındı.

Na‘t-ı Şerîf

(mefâ’îlün mefâ’îlün mefâ’îlün mefâ’îlün)

Kelâmîñ ħayr-ı maĝz-ı rûĝ-ı insân yâ Resûlallâĝ
Mâ’îl-i cân-fezâ-yı ħâlb ü ebdân yâ Resûlallâĝ

Göñül ħasret-geŝ-i dîdâr-ı pür-envârîñ olmuşdur
Olur şeb tâ seĝer ‘aşĝıñla sûzân yâ Resûlallâĝ

Meded dil-ĝaste-yi hicrânı bî-hengâm olup ħaldı
Yine senden o cânâ baĝŝ-ı dermân yâ Resûlallâĝ

[28a]

‘Ĝarîb üftâde bî-kes ħâşılı dermânda vü maĝzûn
Göñül ħaldı bu yolda böyle ħüsrân yâ Resûlallâĝ

O yâr-ı ħeŝm necât-ı intisâbîñ ey kerem-meşreb
Ĥanîfâ derĝeĝinde vaĝf-ı dermân yâ Resûla

Na' t-ı H̄abīb-i Neccār

(mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün fā'ilün (fā'lün))

Maḳāmı oldu bu yerler H̄abīb-i Neccār'ın
Ki Şem'ün ile berāber H̄abīb-i Neccār'ın

Zihī maḳām-ı hümāyün zihī biḳā'-yı büleñd
Türābı pāk ve mu'teber H̄abīb-i Neccār'ın

Zamān-ı H̄azret-i 'İsā'da geldi bu yurda
Eşerde ḳavli mübeşşer H̄abīb-i Neccār'ın

Şefi'-i mücrim ümmet enīs-i H̄aḳḳ-şohbet
Yanında naḳd-i şafādır H̄abīb-i Neccār'ın

Var andan iste efendi H̄anīf gibi sırrı
Olunca feyzi müyesser H̄abīb-i Neccār'ın

Ġazel

(mef'ülü fā'ilätü mefā'ilü fā'ilün)

Sultān-ı 'aşḳ beslemede hep gedāsını
Laḳd-i cigerden eyledi ta'yin ḡıdāsını

'Aşı şuyunda aḳdı dolāb-ı muḫabbete
Bilmem netice 'ayn-i diliñ mācerāsını

Ḳısmet ne ise geldi efendi ayaḡıma

Sürdüm bu rāh-ı aşk-ı Hudā'nıñ şafāsını

Almak ise o tıfl-ı vefādan güzel haber

Evvel hacil-i mültefit eyle lālāsını

Hikāye

Üsküdār'da günūde-i lahd-i ğufrān Şaçlı Hüseyin Efendi kıddise sırrahunuñ kerāmātından Ya'qūb Efendi nām-zāt naql eder ki bir gün ba'de'l-ı aşr Şeyh hazretleri dervişānından Feyzi Dede'yi çağırıp yedine bir altın i'tā ve bunuñ ile bir şekerli kaçayır ve hāş ekmek tedārik ve şu karşımnda olan dolāba vaz' eyle müsāfirlerim gelecekdir buyurur. Ba'de'l-ı ğurūb İstanbul'dan [28b] bir kaç bilmedigimiz zāt gelip dāhil-i bezm-i 'aziz olduĝda kaçayırıfı iħrāc buyurdıkları sāt müsāfirlere bir hacālet gelip nedāmet-ğüyān şeyhiñ pāyına ruhsūde-i emān oldular. Meger semtlerinden şeyhi tecrūbe-i hāl zımnında eger kerāmeti var ise bize şekerli kaçayır yedirsin diyerek vārid olmalarıyla bu izhār-ı keşf kendilere bādī-i nedāmet olmuş. 'Aziz hazretleri buyurdılar ki elħamdülillāhi Te'alā zamānımız eħibbāsı i'tā-yı Hāq'dan ez kerāmet ve bir iki loĝma muħabbet için teşrīf buyurdular. İkrāmları āsān oldu. Zamān-ı sābıq-ı 'aşıkānı gibi hevātır-ı sū'den azāde-yi derūn olup istid'ā-yı himmet-i ma'nevī ve ni'met-i uħrevī etseler hāli müşkil olurdu. Bundan fehm olunur ki havāş bezminde derūn-ı tāhir ve 'avām yanında miħribān-ı ittibā' dan dīde-i muħabbet dīde-sātir ve 'ulemā meclisinde şoħbet-i riyādan zebān-ı hāķīķat kāsır olmaķ lāzıme-yi zimmet-i ademiye'tdir dedigi yād-ı derūn-ı hulūş-nümūd olarak on iki sātde *Zanbāķiye* kaçabasına vāşıl ve bŷy-i hāķ-i 'Arabistān'dan inşirāh-ı derūn hāşıl olup bu na't-ı şerīf inşād olundu.

Na‘t-1 Şerîf

(mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün)

Göñül zanbâk-ı dünyâ-veş açıldı yâ Resûlallâh
Delâl-i merhamet himmet saçıldı yâ Resûallâh

Görünce rûz-ı rûstahîz -i‘ uqbâ-yı hacâletden
Seniñ himmet vefâña hep kaçıldı yâ Resûlallâh

Hikâye

Mücâvirînden Medîne-i Münevvere’de bir sâde-dil bezm-i haqîkat aḥbâbına ziyârete gidip ta‘âm ederken kendi memleketiniñ süt ve yoğurdu ve ḥubûbâtını medḥ ve belde-i ṭayyibe-yi ṭayyibeteniñ erzâkıını [29a] maâzallâhü Te‘âlâ kadḥ eylemiş. Ol gece civâr-ı rahmet-i aşâr-ı Nebevî’den ṭard ve nefy-i ma‘nevî zühûr ve zâhire daḥı mehcûr olup küstahlıḡı meşhûr olmuş. Lâzime-i zîmmet-i ‘ubûdiyyet ve vazife-i ‘uhde-i ruḡiyyet budur ki ba‘d ez in duḡûl-i ḥâk-i pâk-i ‘Arabistân etdik. Terk-i meşreb-i Türkistân ve dâ’imâ şalât u selâm-güyân-ı ziyâret-i dostâñ ve me’külât ve meşrubâtıdan her ne ‘inâyet ve iḥsân buyrulur ise ez dil ü cân şükrân olalım diyerek doḡuz sâ‘atde **Şu‘ûr** kaşabasına mürûr ve bu güftâr ḥutûr eyledi.

Na‘t-1 Şerîf

(mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün)

Şabâhü’l-ḡayr-ı cûduñ ‘ayn-ı rahmet yâ Resûlallâh
Tebâşir-i zühuruñ maḡz-ı devlet yâ Resûlallâh

Seniñ icādına mebnî bütün bu ʿālem-i hikmet
Ne devletdir bu devlet ʿayn-ı rahmet yā Resūlallāh

Gülistān-ı vişāliñ bülbül-i āvāresi göñlüm
Ne şūrişdir bu şūriş sırr-ı hikmet yā Resūlallāh

Harīm-i hātırım mānend-i şahrā-yı kıyāmetdir
Gelir bŷy-ı vişāliñ ʿūd-ı cennet yā Resūlallāh

Hanīf ālŷde-i ʿişyān-ı dŷnyadır meded senden
Aña lāyık efendim kıl şefāʿ at yā Resūlallāh

Hikāye

Abdalān-ı ʿaşk u muḥabbetden bir meczūbu'ş-şekl zāt dā'imā gŷşe-i pazarda vāh baña vāh baña deyü feryād ü zār edermiş. Aşināyān-ı lisān-ı ʿirfāndan biri sŷ'āl-i hāl etdikde bir zamān kırklar gŷrŷhuna iltihākım için bezl-i dil ü cān ederdim. Bir gece beni e'izze-i kırklar alıp me'vāları olan maḥalle işāl ve ta'ām vaḳti olduḳda ta'lim-i tarīk için biri beni berāber götürŷp bir ḳapıyı gŷşād ve hezār şŷtŷm-i ğalīze ederek bir ʿucŷbe-i rŷzgār ʿacŷze yedinden aḳz-ı şorba ve getirip anı ekl ve şŷkr-i Ḥudā buyurdular. [29b] Ertesi gŷn yalnız beni aḳz-ı şorbaya irsāl buyurduḳlarında ḥātuna izhār-ı rŷ-yı mŷlāyemet ve cānım gŷzŷm diyerek aḳz-ı şorba ve ʿavdet eyledim ḥuzŷr-ı ʿazīzāna vuşŷlŷmde seniñ şorbanda bŷy-ı muḥabbet-i dŷnyā var ta'limimiz ŷzere ḥareket etmemişsin seniñ vāşilān-ı ḥaḳīḳat ve pīrān-ı tarīḳata imāniñ yoḳ deyü beni ḫard-ı meclis-i ŷlfet buyurdular. Ol vaḳtden beri çārşŷ ve bāzārda böyle ah u feryād ederim deyü naḳl eylediḳi yād-ı dil-i muḥābbet mu'ḫād olarak on iki sā'atde *Madik Kal'asına* vāşıl ve bu ḳŷftār ḥāşıl oldu.

Na^c -1 Şerîf

(mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün)

Seniñ nūr-ı vişâliñ şem^c -i cāndır yā Resūlallāh

Şafā-yı vuşlatıñ ħurşid-i āndır yā Resūlallāh

Ĥıyābān-ı vefānıñ bülbül-i şūrīdesi ^c aşık

Gülistān-ı ħayāda kışşa-ĥāndır yā Resūlallāh

Devā vü nūş-ı cān-ı ĥaste-yi ĥicrān içün her şeb

Göñül tedbīr- ĥāh-ı ins ü cāndır yā Resūlallāh

Diger

Kemāl-i bā-kemāliñ nūr-ı ĥazret yā Resūlallāh

Seniñ şevķ-i vişâliñ ^c ayn-ı ĥurbet yā Resūlallah

Reh-i şıdkıñda pā-māl-i niyāz-ı intisāb olmaķ

Şafā-yı ĥalbe bādī cāna minnet yā Resūlallāh

Giriftār-ı hevā-yı māsivā-yı ^c ālem-i dünyā

Bu yolda buldu āĥir sırr-ı ĥikmet yā Resūlallāh

Cihād-ı ekber eyler ĥacc-ı ekber-veş o şādık kim

Ederse nefsi rüsvā kendi vaĥdet yā Resūlallāh

Meded vāreste eyle ĥayd-ı ekdār-ı ĥavādişden

Ḥanīfā bendiñ etsin saña ḥıdmet yā Resūlallāh

Ḥikāye

Vāşıl-ı sırr-ı ma'nevî Faşîhî-i Mevlevî dîvân-ı şerîfini bâzâra gönderip her kim biñ aqçe verirse aña i'tâ eyle deyü sipâriş buyurmuşlar. Ma'mûr-ı bey'-i dîvân olan Dede çârsûda[30a] mezâda verip doquz yüz doqsan doquz aqçede qarâra ve bir aqçeyi kimse terakki baqş-ı şî'r abdâr etmemiş deyü anı gerı alıp Faşîh Efendi'ye naql-i mâcerâ etdikde dağı bizim güftârimiz çârsû-yı rağbet-i halkda bir aqçeye degmemiş deyü ilkâ-yı nâra ve başqa güftâr ve eş'âra ibtidâr buyurduqları mesmû'-i dil-perişân aşâr kılinarak on üç sâ'atde **Ḥamâ Kaşabası** na vürüd ve 'Aşî şuyu üzerinde üzerinde dâ'ir dollâb-ı Muhammedî meşhûd olup qutbu'l-'ârifin Ḥüseyin el-Ḥamevî vesâ'ir mazınne-i kirâm-ı merkad-ı muhteremeleri ziyâret ve bu güftâr sebt-iceride kılandı.

Na't-ı Şerîf

(mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün)

Eden bâb-ı şefâ'atde niyâzı yā Resūlallāh

Bulur her bir maḥalde nice rāzı yā Resūlallāh

Seniñ mihrâb-ı ebrû-yı kerîminde görür ḥayrı

Kılan 'aşq u muḥabbetle namâzı yā Resūlallāh

O rütbe mürtefi' dir kûh-ı 'işyân-ı dil-i zârım

Aña kûh-ı Uḥud olmaz muḥâzi yā Resūlallāh

Eger iḥsân ederseñ bendeñe 'afv-ı ma'âşide

Bulur kânûn-ı dilde ser-bâzı yā Resūlallah

Ḥanīf'i böyle kayd etdir efendim levḥ-i iḥṣāna
Gürūh-ı ehl-i rāziñ 'aşk- bâzı yâ Resûlallâh

Hikâye

Hürşid-i 'âlem-tâb-ı evc-i yaḳîn Akşemseddin Ḥazretleri kesb-i 'ulûm-ı zâhireden sonra sevdâ-yı yaḳîn-i bâṭıne arzusuyla Ḥacı Bayrâm-ı Velî âsitânesine varıp 'aziziñ şüret-i zâhiri faqr u fenâ üzere olduğundan nefesine girân gelip Hüseyin el-Ḥamevî cenâblarına varmışlar. Ba'de'l-bi'at ḫalvet-nişin-i sülûk iken bir gece 'âlem-i ma'nâda Şemseddin Ḥazretleri'ni ḫuzûr-ı Nebevî'de zencir-i muḫabbet ber-kerden-i idâret-i Ḥazret-i 'Alî kerremallâhu vechehu Efendimiz [30b] müzâyede ve cem'-i ehlullâh vaqt-i tâlib olup 'âkıbet Ḥacı Bayrâm-ı Velî Ḥazretleri'ne teslim-i zencir-i hidâyet olunmuş. Bîdâr olduğda ḫuzûr-ı Ḥazret-i Ḥamevî'ye varıp ol kâşif-i sırr-ı ḫâb var Ḥacı Bayrâm'a deyü cevâb buyurmalarıyla tekrâr 'avdet ve gelip Bayrâm-ı Velî'yi fuḫarâsına tevzi'-i çorbada olup yedinde kalan baḳıyye-i çorbayı mevcûd olan kilâb yalaḡına ilḳâ buyurduğda Şemseddin Ḥazretleri segler ile berâber ekle mübâşeret buyurduğda 'Aziz Ḥazretleri'ne bu ḫâlet kesr-i ülfet nefse hoş gelip ḳabûl-i zâviye-i inâbet ve rehber-i tarîḳ-i selâmet oldukları yâd-ı dil-i pür-efkâr kılınarak on bir sâ'atde ***Ḥumuş Ḳal'ası***'na vuşûl ve eṣnâ-yı râhda Bâyezid-i Bestâmî ḳuddise sırrahu's-sâmî türbe-i şerîfesi ve civâr-ı ḳal'ada şaḫâbe-i güzinden²³¹ razıyallâhü 'anh ḳabr-i pâki ziyâret ve bu güftâr şebt-i ceride kılındı.

Na't-ı Şerif

(mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün)

Gönül ḫasret-fezâ-yı taraf-ı 'uḳbâ yâ Resûlallâh
Gelir vahşet-serâ erkân-ı dünyâ yâ Resûlallâh

²³¹ Bu kısımda sözü edilen sahabenin ismine yer verilmemiş, boş bırakılmıştır.

Eger imdād ederse nūr-ı ihsān-ı Hūdā dādīñ
Olur çeşm-i başiret ʿ Ayn-ı Zerķā yā Resūlallāh

Seniñ dāmān-ı ihsānıñ girerse dest-i nācīze
Bulurdu ķadr-i iʿ lā bundan ʿ alā yā Resūlallāh

Ḥayāt-ı cāvidānı ol zamān ihsān olur ʿ abde
Görürse ʿ ayn-ı dille ḥayr-ı maʿ nā yā Resūlallāh

Ḥanīfā dergeh-i ihsān-ı ʿ aşkıñda ğarībiñdir
Eder naʿ t-ı şerīfiñ ketb ü imlā yā Resūlallāh

Naʿ t-ı Şerīf

(mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün)

Muḥabbet ülkesinde bir gedāyım yā Resūlallāh
Naʿ im-i feyziñi gönder sezāyım yā Resūlallāh

Ḳapıñda dil-ḥıraş-ı firķat olmaķlık ne mümkündür
Vişāliñle hemişe āşināyım yā Resūlallāh

[31a]

Gece gündüz ḥayāliñ mihmān-ı ḥāne-i dildir
Ne an yād-ı lebinden ben cüdāyım yā Resūlallāh

Kirāmen kātibine naʿ t-ı pākiñ baʿ iş-i ḥürmet
Olur deyü ķarīn-i ilticāyım yā Resūlallāh

Ḥanīf'ın zıkr ü fikri dā'imā 'ıyd-ı vişālîndir
Baña rahm et efendim bî-nevāyım yā Resûlallāh

Hikāye

Erbāb-ı ma'ārifîñ müştehârı ve benāmı Ḥazreti Mollā 'Abdurrahmān-ı Cāmî kıddise
sırrahu's-sāmî ziyāret-i ravza-i sa'adet buyurduğda
Maṭla'un li

'Ḥabeşiyun 'Arabiyyun Medeniyyun Kıreyşî
Ki boved derd ü ğammeş māye-i şādî ve hoşî

na't-ı şerîfini inşād buyurdukları gece aşınāyān-ı bezm-i ma'nevî maḥbûb-ı
Ḥudā'dan biri müşāhede buyurmuş ki ta'rîf-i çehār-yār-ı güzîn rızvānallāhu te'ālā
'aleyhim ecma'in ile yed-i şerîfinde mediḥa-yı laṭife-i Ḥazreti Cāmî ḥuzûr-ı lâmi'in-
nûr-ı Nebevî'ye varıp nişide-yi gû-yı niyāz ve güftâr-ı belāğat aşā-ı maḥbûl-i ṭab'-ı
sulṭān rāz olduğı yād-ı dil sohen-sāz kılınarak sekiz sâ'atde **İki Kapılı** demekle şehir
ḥān-ı kebîre varıp iḳāmet ve bu güftâr kıyde-i muḥabbet kılındı.

Na't-ı Şerîf

(fā'ilātün fā'ilātün fā'ilāün fā'ilün)

Lî şerîf-i Medeniyyu 'Adeniyyu 'Arabî
Oldu bu 'aşk-ı diliñ işte o mihr ü sebebi

Nûr-ı maḥz-ı 'urefā 'ayn-ı 'aṭā-yı Mollā
Zāt-ı memdûḥ-ı Ḥudā ṭûr-ı şefîk-i Çelebi

Teşne-dil vardım o vādî-yi vişāle düşsün

Başıma sāye-i ihsānı dile nūş-ı lebi

Birdir Allāh ile ol nām-ı şerīfi Aḥmed
Şehr-yār-ı Ḥabeşī nūr-ı süveydā-yı Nebī

Siḥr-i nūr-ı beḳā-baḥşı Ḥanīfā buldu
Her kimiñ ‘aşqı ile gece o sâ‘ât-i şebi

Na‘t-ı Şerīf

(mef‘ülü mefā’ilü mefā’ilü fe’ülün)

Düşdü dile pertev-i envār-ı Muḥammed
Açıldı yine ḡonce-i gülzār-ı Muḥammed

Şād etdi beni rüy-ı fenā- sūz-ı vişāli
Göñlümde qarār etdi hep esrār-ı Muḥammed

[31b]

Bu mülket-i dünyā-yı denī ‘ālem-i ‘uḳbā
Oldu kerem-i ḥilḳat-āşār-ı Muḥammed

Mülk-i kereme geldi lisān- ı ‘Arab üzre
Türkīde ‘Arab lehçeleri yār-ı Muḥammed

Tār oldu Ḥanīfā’ya cihān bezmi bu günde
Ḳande o rūḥ-ı ḥāver-i ebrār Muḥammed

Na' t-1 Şerîf
(mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün)

Edince şebt-i na' ta hâme niyyet yâ Resûlallâh
Eder ilhâm-ı ma' nâ Rabb-i ' izzet yâ Resûlallâh

Civâr-ı Hakk'a nûruñ şem' -i vuşlat yâ Resûlallâh
Seniñle buldu ümmet Hakk'a kırbet yâ Resûlallâh

Seni inkâr edenler Hakk'ı inkâr eylemiş oldu
Seni ikrâr edenler buldu devlet yâ Resûlallâh

Hudâ'dan her ne istid' â olunsa sen aña zâmin
Kef-i feyziñ medâr-ı cüd-ı hâzret yâ Resûlallâh

Zâhir-i mücrimân sensin emîn-i ins ü cân sensin
Sözünde yok netice hiç küdüret yâ Resûlallâh

Amân vâreste eye luţf edip hâl-i Hanîfâ'yı
Haţâdan tâ ki bulsun ol selâmet yâ Resûlallâh

Hikâye

İhvân-ı muhabbet-nişândan bir zât dâ'imâ Yeñikapı Mevlevîhânesi şeyhi Ebûbekir Efendi Hâzretleri'yle ülfet ve meclis-i şerîflerinde daqq u laqq-ı şoĥbet eder iken bir gün meclis-i dostânda Şeyh Hâzretleri'niñ ba'zı hâli rivâyet ve cümle-yi kerâmetlerinden bezm-i adem nazîrlerinde izn-i şerîfleri olmaqsızın kimesne şoĥbete âgâz ve cür'et edemez deyü güft ü güy-ı muhabbet olunduĥda ben derûnumdan bu hâli inkâr ve derhâl meclisden kalkıp vâsıl-ı bezm-i şeyh-i mehâbet-âşâr olduĥumda

baña bir hālet el verip dem-beste ve mebhūt olup kaldım. Her çend ki güftār ve tekellüm-i āgāz edecek olsam zebānımla aşınā olacaķ elfaz baña ma‘nā-yı bī-gāne gibi nāz edip lā-‘ilāc müteveccih-i [32a] izn-i ‘Azīz olup durdum. Bir kaç sā‘ at mürürundan şöıra söyle efendi deyü tebessüm-künān izn ü icāzet erzān buyurdular. Bu hālet-i mehābet baña çok zamān hālet-dih-i hayret oldu deyü naql eyledikleri yād-ı dil-i pür-muhabbet olaraq on sā‘atde **Yitük** nām kaşabaya varılıp aşhāb-ı güzinden ‘Gıfārī ‘aleyhi’r-raḥmete’l-bārī türbesini ziyāret ve bu güftār kayd-ı defter-i muhabbet kılındı.

Na‘-ı Şerīf

(mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün)

Bütün dünyā seniñ cūduñla şādān yā Resūallāh
Hevā-yı vaşlıñ etdi cānı ḥāndān yā Resūlallāh

Dil-i pür-mürde-yi ‘işyān-nişān bende-yi nāciz
Saña ‘aşık efendim saña şa‘yān yā Resūlallāh

‘Abesdir ğayrı şöbet āşināyān-ı vefā içre
Hemīşe cān-ı ülfet [b]unu güyān yā Resūlallāh

Efendim şāh-ı ḥüsnüm pādişahım hem şefi‘imsin
Seniñdir ḥüsn-i da‘vet emr ü fermān yā Resūlallāh

Ḥanīf üftāde-i pāy-i niyāz-ı ḥāzret olmuşdur
Bir ednā cübüşüñle eyle ḥāndān yā Resūlallāh

Hikāye

Beşiktaş'da günūde-i laḥd-ı ḡufrān İbn-i Neccār Rıza Efendi kuddise sırrahu'l-‘azīz ḥazretleri ḥacc-ı şerīfde iken aşdikāsından Ya‘ḳūb Efendi nām zāt naḳl buyurdular ki şeyḫi ma‘nāda ḥacc-ı şerīfden gelip tehniye eder gördüm. Meclis-i şerīflerine duḡulümde baña bir kāse şarāb-ı ‘aşḳ u muḥabbet verip nūş etmişdim. Zāhiren ḥaccdan teşrīflerinde tehniyelerine vardım. Bāb-ı feyz-me‘āblarından dāḫil-i bezm-i ‘ināyetleri olduğum sā‘at Ya‘ḳūbum neş‘esi naşıl idi deyü keşf-i ma‘nā buyurdular. Meclisde bulunanlar fehm edemeyip ben cān-ı dimāḡında daḫı şimdi o ḥālet bākī diyerek būs-ı pāy-ı kerāmet eyledim. Eyyām-ı zihāb u iyāblarında [32b] müdevven dīvān-ı na‘t-ı şerīfeleri yādigār-ı aḥbāb olmuş idügi beyān olunaraḳ yedi sā‘atde ***Ḳudeyfe Ḥānı***’na vuşūl-i müyesser ve bu na‘t-ı şerīf dilde cilve-ger oldu.

Na‘t-ı Şerīf

(mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün)

Vücūdum ‘aşḳ-ı zāt-ı Ḥaḳḳ’a ḥāndır yā Resūlallāh
Anıñ der-bān-ı dīde nūru cāndır yā Resūlallāh

Derūnum māsivādan oldu tazḫir şafā el-ḥaḳḳ
Göñül şimdi o şāh-ı ‘aşḳa kāndır yā Resūlallāh

Nuḳūd-ı eşk-i çeşm-i ḥasret ü lāḫt-ı ciger ḥāzır
Şafā-yı ‘aşḳ u sūziş rāygāndır yā Resūlallāh

Gubār-ı yār-ı aḡyār-ı diğerden ḥātırım ḥāli
Bu şeb mihriñ derūna mihmāndır yā Resūlallāh

Reh-i vaşlıñ Ḥanīf-i zāra olsun bādi-i ‘irfān

Kelām-ı midḥatıñ tevḥid-i cāndır yā Resūlallāh

Na‘ t-ı Şerīf

(mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün)

Hevā-dār-ı visāliñ oldu cānım yā Resūlallāh
Heves-kār-ı niġāhıñ rüz u şeb şems felek her māh

Zihi şıdḳ-ı şafāda dā’im olsun rehber-i tevfiḳ
Eder nūr-ı cemāle cānı agāh dīdemi āgāh

Ḥayālīñ dilde ‘aşḳıñ serde ḥubb-ı ḥazretiñ cānda
Ḳıvām-ı ma‘ nevīde her şeb eyler ḥāṭırım eyvāh

Geçen rüz-ı vişāli yād edip gāhī olur mesrūr
Eder gāhī firāḳıñ āteşiyle her gece şadā

Ḥanīf’iñ zıkr ü fikri dā’imā na‘ t-ı şerīfīñdir
Ola şıdḳ-ı derūnu saña maḳrūr yā Resūlallāh

Na‘ t-ı Şerīf

(mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün)

Şeb-i ḥaṭṭıñ-ı cinān-ı cins-i ümmet yā Resūlallah
Leb-i vaşlıñ zülāl-i rüh-ı şıḥḥat yā Resūlallāh

Ruḥuñ verd-i müsellemdir dü ebrū ṭāḳ-ı gülşendir
Beyaz gerdeniñ rāh-ı şefā‘ at yā Resūlallāh

Serā-pā-ser ve āzāde mücessem nūr-ı ma‘ nāda
Vücūduñ ‘ ayn-ı hikmet sırr-ı kudret yā Resūlallāh

Libās-ı zūhd-i takvādan kesilmiş hırka-yı ‘ irfān
Saña maḥşūş bu ḥüsn bu kıyāfet yā Resūlallāh

Ḥanīf’iñ na‘ ti buldu cezb-e-yi tevfiḳ-i irşadı
Efendim saña olsun şad-taḥiyyat yā Resūlallāh

[33a]

‘ İnāyet çöllerinde āşināsın yā Resūlallāh
Bu yollarda ğarībe rüşenāsın yā Resūlallāh

Zülāl-i vaşlñ-āsā cān-fezādır yā Resūlallāh
Bizi memnūn eden sen dil-rübāsın yā Resūlallāh

Yoluñda ḥāk-sār olmak baña iḳbāl-i ḥayr eyler
Bu da‘ vāya yine kendiñ güvāsın yā Resūlallāh

Medīḳ-i zāt-ı pākiñ Ḥazret-i Allāh ve hem Cibrīl
Vaşıfda her ne dense hep sezādır yā Resūlallāh

Ḥanīf –āvāre-i gird-i ḥayāl-i na‘ tiñ olmuşdur
Eger bir şefḳat eyle pek sezādır yā Resūlallāh

Ḥikāye

Reh-i nev-revān-ı vādī-yi muḥabbetden biri Şām-ı Şerīf’e vuşülünde ‘ ālem-i
ma‘ nāda küberā-yı tarīḳ-i mevlevīden bir sikke pūş-ı mehābet baña ‘ arz-ı lehçe-i

irşād edip *Subḥanallāhi ve'l-ḥamdüllillāhi ve lā ilāhe illallāhu vallāhu ekber velā ḥavle ve lā kuvvete illā billāhi'l-'aliyyi'l-'azīm* vird-i şerīfini ta'lim buyurmağla müdāvemet ve muvāzebetinde nice aşār-ı ḥayriyye zühūr bulmağın bu arz-ı mübārek Şām-ı muḥarrer-i ehlullāh ve Ḥazret-i Şeyḥ-i Ekber ḳuddise sırrahu'l eṭhar cenāblarına arām-gāh olduğundan başka aşḥāb-ı güzīn rızvanallāhu te'ālā 'aleyhim ecma'ın ḥazarātından Bilāl-i Ḥabeşī ve nice zāt-ı Ḥaşimī ve Ḳureyşī'ye mesken ve me'vā ve maḥall-i intiḳāl-i 'ālem-i uḥrā olmuş cennet-āsādır. Būy-ı ḥāk-i 'ıtır-nāki dimāğ-ı cāna rāyihā-yı pīrāy-ı 'aşḳ u muḥabbet eder buyurdukları yād-ı ḥāṭır-ı dil-şād muḥābbet-i mu'tād kılınarak yedi sâ'atde **Şām-ı Şerif**e duḫūl müyesser ve bu neşīde şaḥife-yi dilde cilve-ger oldu.

Na't-ı Şerif

(fā'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fa'lün)

Geldi hoş cān u dile āb u hevāsı Şām'ın
Gevher-i dürr-i 'aden ḥaḳ bahāsı Şām'ın

Bunca aşḥāb-ı güzīn ile olup māl-ā-māl
Kān-ı 'aşḳ oldu gönül nām-ı revāsı Şām'ın

Ḥazret-i şāh-ı Resūl-i ümmeti Şeyḥü'l-Ekber
Ḳurre-i 'ayn-ı dil-i ehl-i vefāsı Şām'ın

[33b]

Yā Bilāl-i Ḥabeşī gibi hümāyūn-ı elḳāb
Cāmi'ü'l-ḥüsn-i Hudā nūr-ı şafāsı Şām'ın

Her yeri nūr-ı Hudā ile Ḥanīfā rüşen
Şanki cennet dediler nām-ı revāsı Şām'ın

Diyerek Sināniyye Cāmi'-i Şerīf'i kırbunda saķabaşı ağalara maķşuş hāne-i vesī'ü'l-enhā ve laţifü'l-hevāda başt-ı kālīçe-i iķāmet ve 'adād-ı eyyām-ı şiyām ģams ve 'aşrī mütecāviz olmağla on dört gün dağı imsāk-ı şer'î birle resīde-i rüz-ı 'ıyd ve bu miķdār nu'üt-ı Nebevī ve mediha kırk gün iķāmet eyyāmında tesvīd olundu.

Na't-ı Şerīf

(mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün)

Ey şāh-ı Resūl ma' den-i esrār-ı ģaķāyık
Pā-pūsūñ için geldi saña bunca ģalāyık

Bizden saña var 'acız ü kuşūr ile taģıyyāt
Yokdur dađı 'arż eyleyecek tuģfe-i lāyık

Ümmetleriniñ 'āciziyiz bāb-ı ricāda
Şanma bizi sen şekk-i ķarīn şaģş-ı münāfık

Ümīd-i şefā' atle sürüp ravzāna yüzler
Allāh ede da'vāmızı taģķīķe muţābık

Bübekr ü 'Ömer 'Oşmān ola Ĥaydar'a yāver
Ede bizi de ģazretiniñ bezmine lāyık

Alāf-ı taģıyyāt u selām-ı dil-i nāķār
Olsun saña ve āline işār-ı levāģık

Na' t-1 Şerîf

(mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün)

Vücūduñ armağān-ı Rabb-i ' izzet yā Resūlallāh

Zuhūr-ı intişār nūr-ı hāzret yā Resūlallāh

Beni dermānda қоyma һayme-gāh-ı maa' nide

Saña қaldı efendim luṭf u raḥmet yā Resūlallāh

Meşāmm-ı cānı ta' tır etdi būy-ı vuşlatıñ ammā

Beni ğarқ-āb-ı һayret etdi keşret yā Resūlallāh

Vişālin dilde ' aşqıñ serde dā'im bir қarār olsun

Bunu eyler temennī hep ṭabī' at yā Resūlallāh

Reh-i rāst-ı tevekküldür Ḥanīf' iñ rāh-ı irşādı

Ḥudā eyler anı şāyān-ı қurbet yā Resūlallāh

[34a]

Na' t-1 Şerîf

(mef'ülü fā'ilätü mefâ'ilü fâ'ilün)

Yā Rab cihānda cān u dilim қaldı pek ğarīb

Yoқdur vücūd-ı һavşala-yı şabr u hem şekīb

' Aқl u hevā vü ' aşq u һüsñ biribiriyle zıdd

Nefs-i le'im etmede biñ һile biñ firīb

İmdād olunca senden olur bendeñe meded
Nūr-ı zühūr yāver olur āşinā-yı ḥabīb

İster deriñde sākıt ola dā'imā derūn
Rūḥ-ı revān-ı şāmit ola cān u dil edīb

Rāh-ı tesellī sırr-ı Ḥanīf'i güşād eder
Yoğdur o yolda ḥavf-ı firāz u ğam-nişīb

Na' t-ı Şerīf

(mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün)

Hevā-dār-ı vişāliñ her melekdir yā Resūlallāh
Dönen da'im deriñde nüh-felekdir yā Resūlallāh

Göñül ğarḳ-āb-ı cūd u sūd-ı iḥsāniñ olup dā'im
Hemān deryā-yı tende bir nemekdir yā Resūlallāh

Münācāt

(mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün)

Dırāz etdim bu gün dergāh-ı Ḥaḳḳ'a dest-i ma' nāyı
Getirdim yāda her bir ḥāhişi her temennāyı
Geçen eyyām-ı vuşlat ülfeti vaḳt-i tecellāyı
Ne isterse göñül senden bulur yā Rab tesellāyı
Eder semt-i tezekkürde hemişe kendiye cāyı
'Abeş zannetme dilde māsivāniñ şıḳletin dā'im

Olur zıddıyla her şey müncelî vü münkeşif kâ'im
 Keşîde şabr-ı miḥnet şükr-i ni' met her zamân elzem
 Olur cân varṭa-gâh-ı guşşadan âsûde vü sâlim
 Haḳîkatde kılarısa nefsini hem-ḥâl-i rüsvâyî

Bu sevdâ-yı ' inâyetdir eden her dilde âdemi
 Felek beyhüde tekdîr eylemekde rûz u her şâmı
 Eger tevfiḳ olursa ben bulam keyfiyyet-i sâmi
 Şarâb-ı ' aşḳ-ı Haḳ'dan pür edem hem meclis-i kâmi
 Meded beyhüde etme sevdiğim gönlüñle ḥulyâyı

Geçer her rûz u şeb bir gûne evzâ'-yı cefâ üzre
 Olur ehl-i muḥabbet her birinde bir şafâ üzre
 Kimi memnûn-ı ni' metdir kimi çün ü çerâ üzre
 Kimi gördük cihânda dâ'im olsun bir edâ üzre
 Hudâ her an eder bir başḳa şüretle tecellâyı

[34b]

Ne istersenñ Hudâ'dan iste ey dil luṭfu şâmildir
 Derinde yok ki yokdur varlığında cümle ḥâşıldır
 Bilen bu varlığı dünyâda varsa merd-i kâמידir
 Hanîf âsûde-derd ol çün vekîlîñ Rabb-i ' âdildir
 Güzel encâm eder her bir nazarda ṭarṣ-ı da' vâyı

Münacât

(mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün)

Zenūbum eyle ğarķ-ı raħmet-i ğufrān yā Rabbī
Şafādan eyle şūħ-ı ħātırım ħandān yā Rabbī

Bu imkān-ı dü-^ç ālem zātına nisbet ħurūşandır
Hücūm-ı māsivādan rūħu kıl şādān yā Rabbī

Ħaţādan şaklagıl ki ve tab^ç ımı şāyān-ı feyz eyle
Seniñdir nīk ü bed de farķ-ı istihsān yā Rabbī

Girībān-ı ħayātı pençe-i ğayra meded verme
Elinde ħük-m-i ħikmet cümle fermān yā Rabbī

Ķovma ħāk-i mezelletde dil-i nāçarı sultānım
Mu^ç ayyen her dü-^ç ālem eyle sen iħsān yā Rabbī

Derūnum olmayınca māsivādan mā'il-i taţħir
Deme olmaz yolunda lāyık-ı ^ç irfān yā Rabbī

Sirişk ü āh-ı serd-i ^ç aşķla gitsin²³² keder dilden
Meded senden olur her çāre-yi cānān yā Rabbī

Temennā-yı Ħanīf-i zārı eyle luţfuña ma^ç rūf
Be-ħaķķ-ı sırr-ı feyz-i server-i insān yā Rabbī

Muħammed Muşţafā ħaķķı ķoma pā-māl ola yerde
Meded kıl cān u rūħa her zebān her ān yā Rabbī

²³² Metinde *gjsūn* olarak yazılmıştır.

Benim yok senden ğāyır ħālīme bir ʿārif ü nāzır
Yine kendiñ edersin derdime dermān yā Rabbī

Keşūfāt-ı İlāhī bendeñe lāyık degil ammā
Nedir bu ʿaşq u ħasret-dīde nālān yā Rabbī

Be-sūz-ı sāz-ı ħāṭır eyleme her nākesi maḥrem
Dil-i derd āşınāya böyledir dermān yā Rabbī

Ġazel

(mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün)

Ḥaṭā-yı fikr-i ādemdir gönülde her zamān arzū
Ḥarābī-yi vücūda bādī oldu bu dırāz uyḥu

Medār-ı inkişāfım şoḥbet-i pīrān olup dilde
Maʿānī-yi çūşa gelse olsa āyine baña zānū

Geçip kayd-ı hevā-yı māsivādan cān u dil Allāh
Bulunsa şaḥn-ı dilde noḳta-i zerrīne-yi yā Hū

Ḥayāt-ı cāvidānı ol zamān peydā olur dilde
Ederse terk-i maṭlab şoḥbet-i cānāna dil-cū

[35a]

Ḥanīfā vāridāt-ı ħāṭır-ı maḥzūnumuz şimdi
Olur bu nev-ġazelden ʿaks-i ṭabʿ-ı dilber-i meh-rū

Civār-ı rahmet-aşār-ı Şām-ı Şerīf’de vāki‘ Kırklar Dağı demekle şeh̄ir cebel-i mübārek zirve-i a‘lāsına ‘urūc ve ve maḳām-ı Hızır ‘aleyhi’s-selāmda edā-yı şalāt ve du‘ā ve münācāt olunup seng-i ḳayşūmuñ gözyaşı rü’yet olundu. Hikāyesi kırklar şeyhinden bugüne şebt-i cerīde-yi aşār olur ki devr-i Ebu’l-Beşer Hāzret-i Ādem ‘aleyhi’s-selām’da Ḳābil Hābil ‘aleyhi’s-selām’ı āğuşte-yi hūn-ı şehādet ve sefk-i dem-i cināyet eyledikde cem‘-i maḳlūḳ-ı Hūdā eşk-rīz-i figān ve vāveylā olup bu cebel-i ḳayşūm ağlamamaḳla bi’l-emr-i bādī Cibrīl-i Emīn ‘aleyhi’s-selām nāzil ve dest-i meḳābet peyvesteleriyle şıkdıḳda yaş zühūr ve ol zamāndan beri böyle ḳatre-rīz-i nedāmet olurmuş. Ārām-gāh-ı kırklar yediler ve üçler ve meşāhid-i enbiyā-yı ‘izām ‘aleyhi’s-selām daḳı ziyāret ve bir gün aḳşāma deḳin ol maḳall-i mübārekde iḳāmet olunup ve vāridāt şebt-i cerīde-i muḳabbet ḳılındı.

Na‘t-ı Şerīf

(mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün)

Hārīm-i ravzāñı etsem ziyāret yā Resūlallāh
Ne devletdir ne vuşlatdır bu ‘ādet yā Resūlallāh

Cihānı tıttı nūr-ı meşehediñ ‘ayn-ı leḳāfetdir
Hemīşe zāt-ı pākiñ maḳz-ı cennet yā Resūlallāh

Arāzi-yi vüçüda sırr-ı nūr-ı Ādemī düşsün
Görür oldum ne sırdır ḳurb-ı Hāzret yā Resūlallāh

Cehennem nārı yaḳdı cismimi feyziñ ḳıla medād
Ḳanı ol va‘d-ı hāşş-ı Rabb-i ‘izzet yā Resūlallāh

Maḳamāt-ı cinānı gösterip şayān Hūdā ile
Edip rūḳ-ı revāna Ḳaḳ delālet yā Resūlallāh

[35b]

Zikriyye
(fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün)

Şoḥbet-i yārān-ı dildir her zamān Allāh hū
Vird-i şirīn-i zebānlar hem-cinān Allāh hū

Dağ-ı sīnem ol kadar saht-ı hevā-yı māsivā
Eylesin bezm-i muḥabbet bir zamān Allāh hū

Zikr ü fikri sen olunca her zamān 'āşıklarıñ
Söylemez illā ki dā'im her zamān Allāh hū

Şoḥbet-i ğayra rızā yok bu ṭarīq-i 'aşqda
Olmaya illā gönülde her nişān Allāh hū

Ġurbet ilde çıkdı dilden āteş-i ğayret ile
Bu gece işte Ḥanīfā dil-sitān Allāh hū

Şāliḥiyye-i Şām-ı Şerīf'de medfūn laḥd-i 'irfān ve maḥzūn-ı genc-i şubḥān Ebū
'Abdullah Muḥammed Muḥyiddīn el-'Arabī eṭ-Ṭāī el-ma' ruf Şeyḥü'l-Ekber ḳuddise
sırrahu'l- eṭḥar Ḥāzretleri'niñ türbe-i laṭīfelerinde ruḥsūde-i münācāt ve ḥāst-kār-ı
füyüzāt oldukça inşād olunan mediḥa-i sāmiyeleridir.

Medīḥa-i Şeyḫü'l-Ekber
(fā'ilātün fā'iläütn fā'ilātün fā'lün)

Zübde-i ehl-i Ḥudā Ḥazret-i Şeyḫü'l-Ekber
Ehl-i taḥḳīḳiñ odur nazrasına hem çün-zer

Keşf-i zāhir dü-cihān ' ilm-i derinde mekşüf
Görmedim ğayrıda hiç böyle hümāyün-ı efser

Her sözü kân ü vefā zātı şerīf ü ' alā
Ṭāidir nesli şehāsiyla cihān pür-zīver

Vermede her kişiniñ āh-ı niyāzına kulāk
Her gönül bulmada bir vech-i şafā-yı ḫüb-ter

Ey cihān şāhı eyā remz-i Ḥudā āġāhı
Ey beḳā kuḫbu eyā zāt-ı mübārek server

Ḳoma ḫayretde Ḥanīfā'yı meded sulṫānım
Reh-i taḥḳīḳ ü hidāyet-i Ḥudā'yı göster

Diġer
(fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün)

Meşhed-i muḫteremi Ḥazre-ti Muḫyiddīn'in
Oldu beyt-i hevesi ' aşḳ u dil-i ğam-ġiniñ

Feyz-i ' irfān vezān oldu dil-i nā-çāra

Aldı bî-çāre gönül ‘ aşkı kıadr-i na‘ tiñ

Allāh Allāh iledir dergeh-i cūdunda vuşul
Bulagör bāb-ı muḥabbetde dedem āyiniñ

Bende-i şāh-ı kerem ya‘ nī Ḥanīfā-vārī
‘ Arzuhāli bu ola cān u dil-i miskīniñ

Ola dūnyāda ve ‘ uqbāda kemāli erzān
Himmeti ḥāzır ola Ḥazreti Muḥyiddīn’ iñ

[36a]

Diğer

(fā’ ilātün fā’ ilātün fā’ ilātün fā’ ilün)

Menşe-i sırr-ı Ḥudā türbe-i Muḥyiddīn’ iñ
Maṭla‘ -ı şems-i beḳā türbesi Muḥyiddīn’ iñ

Eylemez gird-i keder dergeh-i feyziñde zuhūr
‘ Ayn-ı ‘ irfān u şafā türbesi Muḥyiddīn’ iñ

Çeşm-i diḳkatle baḳan her ṭarafıñ nūr görür
Böyle bir cennet-edā türbesi Muḥyiddīn’ iñ

Zāt -ı vālāsı gibi zā’ iri de ḥurremdir
Çünkü maḥaṭṭ-ı bülegā türbesi Muḥyiddīn’ iñ

Rūḥ-ı pür-nūr-ı Ḥanīf oldı dü-‘ ālemde ‘ aziz
Şanki mā-fevḳ-i semā türbesi Muḥyiddīn’ iñ

Şām-ı Şerīf'e iki sā'at mesāfe **Rebve** nām maḥalle varılıp mehd-i Ḥāzret-i 'İsā 'aleyhi's-selām ziyāret ve civārında medfūn ḥaṭirei gufrān hem-şekl-i Beyk-i Yezdān Dıḥyetü'l-Kelbī ḥākine ruḥsūde-i 'ubūdīyet olunup Şām-ı Şerīf'e cereyān ve isḳā'-yı 'atşān eden yedi nehr-i firāvān seyerān ve kesb-i hevā-yı cinān olunduḡda bu güftār söylendi.

Medīḥa

Rebve'niñ her ṭarafı baḡçe vü büstān şudur
'Ayn-ı Firdevs-i Ḥudā sāḫaları dil-cūdur

Anda medfūn laḥd-i ḡarḳ-ı na'īm-i 'uḳbā
Dıḥyetü'l-Kelbī gibi zāt-ı mekārīm ḥūdur

Ede Mevlā-yı Kerīm bizleri de hep maḡfūr
Her ziyāretde ricā ḥācılara hep budur

Ede iḥsān-ı ḥayrı her seḫer ü her şebde
O ki erzān ola cān u dile nī-kūdur

Vere Mevlā-yı ezel şıdḳ-ı derūna tevḑīḳ
Tār-ı dil şimdi Ḥanīf dād-ı Ḥaḳḳ'a baḡlıdır

Mevlevīḫāne-i Şām cennet-asā bir maḫall-i laṭīf ve şeyḫ ü dervīşān ṭarīḳ ve sırr-ı
Mevlevī'ye 'arīf olmaḡla eşnā-yı ūlfetimizde bu güftār inşād olundu.

Mediḥa
(fā'ilātün fā'ilātün fā'iläütn fā'ilün)

Şām'da buldum cāy-ı ḥurrem āsitān-ı Mevlevī
Āb-ı cārī vü hevāsı ḥüb-ı mekān Mevlevī

Cennet-āsā her taraf naḥl-ı şafā-āver daḥı
Etmede neşr-i 'ināyet anda cān-ı Mevlevī

[36b]

Çaşr-ı Firdevs-i berīne biñ müşābih yerleri
Ḥūr-ı ğilmān-ı muḥabbet kūçe-gān-ı Mevlevī

Feyzi dā'im olsun etdi ḥatırım ğamdan rehā
Luṭf u iḥsān u 'ināyet sālīkān-ı Mevlevī

Zikri Ḥaḳḳ'dır bu ṭarīkiñ Ḥaḳḳ delil ü rehberi
Menşe'-i feyz-i Ḥudā'dır dilberān-ı Mevlevī

Mediḥa-i Mevlevī
(fā'ilātün fā'ilātün fā'iläütn fā'ilün)

Rüz-ı Ḥaḳḳ'a şems ü 'irfān 'ayāndır Mevlevī
Şām-ı vaşla māhitāb-ı dil-sitāndır Mevlevī

Çarḥ-veş eyler semā'ı nazenin tevḥid ile
Yeryüzünde küre-i kerrübiyāndır Mevlevī

Sikke-i Mollā-yı Rūmī hem-ser-i evc-i bülend
Ol bülend sikkeyle şāh-ı dervişāndır Mevlevī

Meşnevī-yi ma'nevī dībāce-i 'ilm-i ledün
'Ayn-ı 'irfān-ı 'ināyet nūr-ı cāndır Mevlevī

Dergeh-i 'irfānı oldu Ka'be-i hācāt-ı halk
Her fakīr ü aġniyāya cān-resāndır Mevlevī

Na' t-ı Şerīf

(mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün)

Kefilim 'avn-ı Hāḡ'dır farz-ı Hāḡ'da yā Resūlallāh
Zamān-ı devletiñ olmaz uzaḡda yā Resūlallāh

Göñül timār-ı Hāḡ'da buldu iḡsān-ı becāyü'l-Hāḡḡ
Efendim ḡalmadı bendeñ ayaḡda yā Resūlallāh

Aḡar āb-ı dü-çeşmim seyl-i şūḡ 'arifin āsā
Çü Ka'be nāv-dān-ı zer şavāḡda yā Resūlallāh

Gece vü gündüz ḡayāliñ dilde fikr-i vuşlatiñ serde
Cemāl-i bā-kemāle iştiyākda yā Resūlallāh

Aña bir ḡurbet-i ma' nā ola şāyeste-i teşrif
ḡanīfā olmasın senden ırāḡda yā Resūlallāh

Na‘t-1 Şerîf
(fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün)

Söyle ey dil ki bugün ‘ âlem-i zevk u cāndır
Mevlid-i zāt-1 Nebī menşe’-i nūr-1 āndır

Maḥz-1 ḥayr u keremi Rabb-i laṭîf ü rānā
Ulu ümmetli Nebī zāt-1 şerîf-i sultāndır

Dünyaya geldiği gün oldu cihān pür-envār
Kendiye baḥş-1 Ḥudā mu‘cize-i Ḳur’āndır

Nūr-1 maḥz-1 ‘urefā ‘ayn-1 ‘ināyet-i Ḥaḳḳ’a
Vaşf-1 zātında ḳalem her ne dese şayāndır

Keremi etdi Ḥanīfā beni ḡamdan taḥlīş
Zātına cūd u kerem mevhibe-i Yezdān’dır

Diğer
(mef’ülü mefā’ilü mefā’ilü fe’ülün)

Destimde ḳalem ah ediyor virdim emāndır
Bu ‘aşḳ-1 dilim şām u seḥer şıdḳa nişāndır

[37a]

Ḥalvetiñe dünyāda ḳoma bendeñi bī-sır
Esrār-1 Ḥuda her gönüle feyz-i resāndır

Ey dil yetişir cevri ü sitem etmege dünyā
Maḥbūbuñ işi sevdigine feyz-i nihāndır

El-kıṣṣa bugün oldu derūnum bu ki dil-şād
Esbāb-ı sefer semt-i kerem-baḥṣa ‘ayāndır

Yā Rab kovma üftāde Hanīfā’yı bu yolda
İḥsān u kerem etme saña şān u nişāndır

Medīḥa-i Mīre’l Hācc Paşa
(mef’ülü fā’ilātü mefā’ilü fā’ilün)

Dil bir ḳadd-i ān-ı tāze-res mübtelāsıdır
‘Ālem esir-i ḳāmet ḥayret fezāsıdır

Olmuş şüküfte verd-i rūḥ u sünbül ḥaṭı
Seyr et o bāğ-ı ḥüsnü ki cennet şafāsıdır

Ne terk-i ‘aşḳ eder ne çeker cevri dilberi
Hep çekdigim bu dünyāda gönlüm belāsıdır

Etmez maḥalliñde her ḥüsn ü ḥār ile imtizāc
Merd-i muḥabbet ehl-i diliñ aṣınāsıdır

Baṭṭāl Ḥüseyin Paşa ki mīrū’l-ḥācc eyledi
Allāh o zāt-ı ekremi ḥalkıñ du‘āsıdır

Hulq-ı kerim ü zāt-ı şerif-i Muhammedî
Sırr-ı ‘alide olsa Hudâ’nın ‘atâ’sıdır

Şâm-ı murâdı şubh-ı vişâli eder qarîr
Her dü-serây-ı ‘izz-i vezâret sezâsıdır

Beyt-i fu’âdı Ka’be gibi Cibrîl âşinâ
Devlet o başda tavf-ı reh-i merhabâsıdır

Verdi Hanîf bu gâzeli sırr-ı selâmete
Şâ’irleriñ bu işte efendim çabâsıdır

Etme kuşûra ‘atf-ı nazar aşafâ saña
Rûh-ı Hüseyin İbn-i ‘Alî’niñ recâsıdır

Vaqtâ ki Şâm-ı Şerîf’e Üsküdâr-ı gufrân-aşârdan zâmile bend-i hareket olduğumuz günden kırk yedinci rûz-ı firûza varınca dâhil-i Dımeşk-i Şâm ve Şevvâl’iñ on altıncı mübarek işneyn günü Mirü’l-Hâcc Paşâ Hazretleri Müzeyrib’e hareket ve şeml-i hayr-ı hüccâc-ı müslimîn dahı on doquzuncu yevm-i hayr-ı hamîsde Ka’be-i [37b] maqşûda sevq-i mehâr sevq u muhabbet etmegin bu râh-ı felâh ve vefâda hem mahfe-i refâkat ve enîs-i dil-i muhabbetimiz olan Muhammed Ağa nâm merd-i mürüvvet nişânla maṭiyye süvâr-ı hulûş ve mücâmelet –i vallâhu ekber güyân üç sâ’ atde *Tarhana Hânı* demekle şehîr maḥalle ilkâ-yı kâlîçe-i muhabbet olunduğda bu güftâr kayd-ı ceride-i aşâr kılandı.

Na‘t-ı Şerîf

(mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün)

Seniñ nûr-ı zuḥuruñ etdi iḥyâ yâ Resûlallâh

Cihānı ser-te-ser mánend-i kimyā yā Resūlallāh

Reh-i vaşlñ hemīşe ğam-zidā-yı her dü-‘ ālemde
Hayāt-ı tāze geldi cāna hālā yā Resūlallāh

Ne şūretle eder kesb-i haḳāyık ḳalb-i insānı
Bu yollarda görüldü hayr-ı ma‘ nā yā Resūlallāh

Açıldı ḳalb ü rūḫ u dīdeme imdād eder Billāh
Seniñ gird-i zemīniñ kuhl-i ‘alā yā Resūlallāh

Şefā‘ at ḳıl be-haḳḳ-ı Fātıma evlād u aḫfāda
Hanīfā içlerinde ‘abd-i ednā yā Resūlallāh

Na‘t-ı Nebevī

(mef‘ülü mefā’ilü mefā’ilü fe’ülün)

Yā Rab heves-i cān u dil-i zārı tamām et
Benden o cihān şāhidi ma‘ şūḳa selām et

Kimdir der iseñ sevgili maḫbūb-ı mübārek
Sulṫan-ı Resūl’dür aña sen baḫş-ı nızām et

Ümmetleridir ravzasına zā’ir ü vārid
İḫsānıñ ile cümlesini ğarḳ-ı ğarām et

Mücrimleri çok yüzleri yok ‘arz u niyāza
Ammā sen anı ümmetine ḫüsn-ü imām et

İşte biri de ‘abd-i sebz-i ser ki Hānīfā
Evlād-ı Resūl içre bunu tāze hırām et

Hikāye

Evlād-ı Resūl’den bir seyyid-i fāsıķ u fācir dā’imā erbāb-ı hevā meclisine müsāfir oldukça aşhāb-ı ğayret nişān-ı ķulūbdan bir merd-i dindār cedd-i kerīmine hürmeten Cenāb-ı Hāķ’dan dā’imā ıslāhını niyāz edermiş. Bir şeb pür-ţarabda ‘ālem-i ma‘ nāda müşāhede eder ki sākın olduğu hücre soķağında bir ğuruh-ı pür-şekva gidiyor. [38a] Birinden istikşāf ve istifsād-ı hāl eyledikte sultānū’l-enbiyā ve burhāne’l-aşfiyā ‘aleyhi efzālū’t-tahāyā Efendimiz’dir evlād-ı kirāmlarından fülān seyyid-i fāsıķ ‘ālem-i ‘uķbāya rıhlet edecektir. Yār-ğār-ı server Hāzret-i Şiddīķ-ı Ekber şefā‘atiyle cerā’im-i sābıķası ‘afv-ı dergāh-ı hāzret olmağın feyz-i rūh-ı pür-fütūhunda şefā‘at-i Resūl munzamm olmaķ için bi’n-nefs-i teşrīf ediyorlar deyü keşf-i esrār-ı ‘ināyet ve müjde-resān dil-i muhābbet-i ülfet olup

ķıt‘a

(mef’ülū mefā’ilū mefā’ilū fe’ülün)

Ey server-i esrār-ı hāķāyıķ saña cānım
ķurbān ola ol günde ki etdiñ beni azād
Evlādıña ihsān-ı şefā‘at edip el-hāķķ
Ahbābıñı ķıldıñ kerem ve lutfıla dil-şād

diyerek yedi sā‘atde **Dekke** nām maħalle varılıp iķāmet ve mā’-i cārīsinden isķā-yı dil-i ‘aşķ-ı Hāzret ķılınıp bu na‘t-ı şerīf vārid-i hāţır oldu.

Na' t-1 Şerîf

(mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün)

Gelir nūr-1 visāliñ cāna her şeb yā Resūlallāh

Seniñ rüz-1 visāliñ ' ayn-1 maṭlab yā Resūlallāh

Saña ümmetlerine dā'imā hizmetde kâ'imdir

Döner yüz üzre çarḥ u bedr ü kevkeb yā Resūlallāh

Hikāye

Medīne-i Münevvere nevvrehallāhü Te'ālā ilā yevmü'l-aḥirede ihtiyār-ı mücāverāt eden nev-müsāfirān ḳurb-ı Resūl'den birini ḳadīmi mücāverān-ı bezm-i ḥaḳīḳatden biri rāh-ı ma'nevīde kendüden ileri ve görüp ez-vaḳitde bu derece-i taḳarrübüne izhār-ı reşk ü taḥsīn için ziyāretine 'azīmet ve naḳl-i keyfiyyet edip bu maḳām-ı 'ālīye seni ne ḥulḳ-ı ḥaşen işāl etdi deyü istid'ā-yı keşf-i ḥāl etdikde benim 'ādet-i dirīnimdir her aḥşām 'adāvet-i nāsı derūnumdan [38b] iḥrāc ve ḥubb-ı fī-Allāh ve 'aşḳ-ı Resūlullāh ile ser-nihāde-yi bālīn-i ḥāb-ı arām olurum buyurmuşlar. Bārekallāh zihī ḥulḳ-ı ḥaşen ve ṭavr-ı müstaḥsen ki ḳalb-i insān 'ayn-ı 'arş-ı Raḥmān ve mebhūṭ-ı envār-ı ḳurb-ı Yezdān olmaḡla her rüz u şeb anı çārüb-ı tevbe-i Rabb ile ḥār u ḥāşāk-ı fikr-i a'dādan ve reşk-āver-i eflāk buyurula. Bundan fehm olunur ki rāh-ı Ḥudā'da kesb-i derecāt def' -i ḥavāṭır-ı māsivā ve ḥubb-ı Ḥudā ve 'aşḳ-ı server-i kibriyā ile ḥāşıl olurmuş diyerek on sā'atde *Müzeyrib* nām maḥalle varılıp beş gün ikāmet ve bādiye-nişīn olan a'rābiñ aḡz-ı şurre-i hümāyūn için gelen gurūh gurūh ḳabile-i pür-enbūhları temāşā olunup bu güftār şebt-i cerīde-i defter-i muḥabbet şi'ār ḳılındı.

Na‘t-1 Şerîf
(mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün)

Seniñ sırr-ı zühürüñ remz-i vahdet yâ Resûlallâh
Nedir dilde bu rütbe şevk-i keşret yâ Resûlallâh

Seniñle haşr olur rûz-cezâda ey kerem-kânî
Eden bir kerre ‘ağd-i bezm-i şöhet yâ Resûlallâh

Ġarîbiñdir deriñde her gönül ihsâna gelmişdir
Eder zât-ı şerîfin feyz-i rahmet yâ Resûlallâh

Ĥudâ’nıñ armağânı ‘âleme zât-ı şerîfiñdir
Ne ‘izzetdir ne devletdir bu devlet yâ Resûlallâh

Bu yolda bir şafâ var söyletir dâ’im Ĥanîfâ’yı
Degildir ġayrı nesne sırr-ı hikmet yâ Resûlallâh

Na‘t-1 Şerîf
(mefâ’ilün mefâ’iün mefâ’ilün mefâ’ilün)

Hevâ-yı vaşl-ı zâtıñ dilde vardır yâ Resûlallâh
Geri kalmak bu yolda baña ‘ârdır yâ Resûlallâh

Ümid-i intisâb-ı dergehiñ dâ’im Ĥayâlimdir
Tarîk-i şıdk dâ’im terk-i kârdır yâ Resûlallâh

Benim ser-mâye-i sâmân-ı vicdânım bu sözlerdir

Nu'üt-ı pāk-i zātın yādigārdır yā Resūlallāh

[39a]

Ḳoma hāk-i mezelletde meded-sāz-ı dilim sensin
Geçer evḳāt-ı ğurbet rüzgārdır yā Resūlallāh

Ḳapında ḥalḳa-ġir-i intisāb olmaḳ revā olsun
Ḥanīfā eski ḳuldur zār u ḥārdır yā Resūlallāh

Hikāye

Hāl-dārān-ı 'aşḳ u muḥabbetden bir zāt dā'imā *yā Hādī* ismine müdāvim olmaġın sırr-ı ḥayretinden su'āl olunduġda bir tārīḥde ehl-i zımmetden bir keferē ḥānesine müsāfir olmuş idim. Şāḥib-i ḥāne resm-i miḥmāniye ba'der'r-ri'āye ḥaremine gitdikde tilāvet-i Ḳur'ān-ı 'Azīmü'ş-Şān'a başladım. Nāġāḥ şāḥib-i ḥāne eşk-rīz ü muḥabbet olarak yanıma gelip bunuñ 'aşḳ u muḥabbetinden bañā daḫı bir ḥālet el vermekle şabāḥa degin ġāḥ tilāvet-i Ḳur'ān ve ġāḥ şeref-i İslām ve imān şoḥbetiyle vaḳt-i ḥayr-ı ġüaārān edip 'ale'ş-şabāḥ terk-i 'ıyāl ü evlād birle berāber yola çıkıp vaḳt-i zuḥurda bir çeşme-sār kenārında tecdīd-i vuzū eder iken nūrāniyyü'l-vech bir ḳaç zāt-ı esb-süvār zuḥūr ve müḥtedī-yi merḳūma işāret-i imāmet buyurduġlarında *subḥānallāhü'l-hādī* şerā'iṭ-i mer'ıyye-i İslām üzere imām ve ta'dīl-i erkān birle edā-yı mefrūza-i şalāt ü selām edip ba'de'd-du'ā anlar ile bir esb-i ḥāzır u āmādeye süvār ve baña vedā' edip gider iken 'azīzim bu ne ḥāletdir deyü su'āl eyledigimde buña hidāyet-i Rabbānī derler deyip reh-i rev-i selāmet oldular. Zihī ḳudret-i hidāyet Cenāb-ı Eḥadiyyet ki nice sīnīn ü sāl küfr ü zalāl arasında müşrik-i ḥayāl olunan bendesini [39b] bir an ḥayr-ı iḳtirānda dāḫil-i bezm-i hidāyet ve rev-i selāmet eder. Bu keyfiyyetden ṭab'-ı 'ācizāneme intiyāḥ gelip ümīddir ki çābūk-i rev-i semt-i sefāhat ve ḳabāḥat olan nefis-i denā'et meşrebime bir rehber vādī-i tefīḳ-i Rabbānī

zuhür eder deyü dâ'im ism-i celîlü's-şân-ı hidâyet vird-i zebân-ı muhâbbetimdir
 buyurdukları zebân-güzâr-ı dil-i dağ-dâr olarak on üç sâ'atde **Mafrak** nâm maḥalle
 vâşıl ve bu güftâr kayd-ı cerîde-i ḥayr ḥâşıl kılındı.

Na' t-1 Şerîf

(mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün)

Ḥıyâbân-ı necâtîñ şahñ-ı imân yâ Resûlallâh
 Olur şöḥbet yolundan Ḥaḫḫ nümâyân yâ Resûlallâh

Vücûduñ sırr-ı Ḥaḫ' dır rûḥ-ı ' irfânîñ añın nûru
 Bulanlar buldu ḫadrîn etdi iz' ân yâ Resûlallâh

Nice bir geşte-i sâmânî eyler nâ'il-i iḫşân
 Yedinde ins ü cinne emr ü fermân yâ Resûlallâh

Cenâb-ı Rabb-i' izzet şânını terfi' edip el-ḫaḫḫ
 Dü-kevne zât-ı pâkiñ etdi sulṭân yâ Resûlallâh

Ḥanîfâ sırr-ı aḫfâ buldu na' t-1 Ḥazreti söyler
 Gözünde gayrı yokdur şahş-ı insân yâ Resûlallâh

Na' t-1 Şerîf-nazm

(mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün)

Giriftâr-ı hevâ-yı nefis-i şûmum yâ Resûlallâh

‘ Abeş-zâr-ı harîm-i mülk-i Rûm’um yâ Resûlallâh

Uyandır şem‘ -i bahtım meş‘ al-i tevfiğ-i nûruñla
Hemân yanmaqlığa meclisde mûmum yâ Resûlallâh

Yolunda hâk-sâr-ı ‘ aşk olup nefs-i le’imimle
Mişâl-i gird-i miñnet ‘ ayn-ı kumum yâ Resûlallâh

Hikâye

Seyyâhîn-i cihân-gerd ve telh ü şîrîn-çeşide-hân-ı ‘ aşk u derdden iki hemhâl-i muvâfiğ-ı merd-i memleket-i şıdka varıp âb u hevâsı laţif ve ahâlisi edîb ve zarîf olmağla biri anda tavaţţun ve te’ehhül murâd eyledikde refîğ-ı âhîri şabr u şadâkat edemezsin [40a] gel ferâğat eyle deyü her ne kadar cebr ü ibrâm etdi ise kâr-gir-i te’şîr olmayıp bir münâsîb hâtûnı tezvîc eder bir gün refîğ-ı vedâ‘ için kapısına geldikde beni sevğ-i râh-ı seyâhat için gelmişdir deyü ‘ıyâl-i nev-vişâline zevcem bunda yoğdur deyü def‘ -i müsâfir eyledikde hay benim ümmet-i Muhammed’e hîlâf söylüyor. Bu diyârda olmaz diyerek ahâli maħalleyi cem‘ ve zâbıtlarına varıp hâtûnu ıtlâğ ve şehirden taşra nefy ü iclâ’ etmeleriyle keşide-i şıdğ ve hâl u kâl memleket-i şıdğda lâzime-i ricâl olduğu nağl-i meclis-i dil-i meyyâl kılınaraq on üç sâ‘atde ‘*Ayn-ı Zarğa* demekle şehir şîr-i mâderden lezîz ve sükkerden hoşter mu‘cize-i Peyğamber olan nehr-i cârî kenârına naşb-ı hıyâm-arâm ve bu güftâr-ı kayd-ı cerîde-i irtisâm kılındı

Na‘t-ı Şerif
(mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün)

Çün ‘Ayn-ı Zarķā feyziñ rāygāndır yā Resūlallāh
Hevā-yı hūb-ı vaşlıñ cāna cāndır yā Resūlallāh

Seni gördükde buldu cān u dil başka şafā el-ħaķķ
Ruħuñ ma‘nā-yı ‘aşķ-ı ins ü cāndır yā Resūlallāh

Şefā‘ at senden ey şāh-ı kerem ey menşe‘-i ihşān
İki destim dolu pür-cürm ü ķandır yā Resūlallāh

Nigāh-ı iltifātıñ bendeñi memnūn-ı luţf etdi
Hemīşe feyż-i nāmıñ rāygāndır yā Resūlallāh

Ĥanif āvāre-i rāh-ı vişāl-i ũlfet olmuşdur
Şafā-yı şıdk u ķalbi bī-gümāndır yā Resūlallāh

Ĥikāye

Mücāvirin-i Medīne-i Münevvere nevverehallāhü Te‘ālā ilāyevmü’l-‘aħireden bir zāt bī-vaķt kal‘a ķapısından taşra ĥurūc ve eħibbāsından biri rāst gelip keyfiyet-i ‘azīmet ve niyyetinden sū‘āl eyledikde ĥuzūr-u pür-nūr-ı ma‘nevī-yi Nebevī ‘Aleyhis’s-selām’da şimdiye degin [40b] her ne dem murāķıb-ı bezm-i tecellī olur isem tesellī-i ĥātır zuħūr ve derūn-ı ĥulūş-ı nümüvvetim māl-ā-māl nūr-ı ĥubūr olurdu. Bu eşnāda küdürāt-ı nefis ü hevā hetk-i nāmūs-ı edeb ve ĥayā edip lāzım geldiği nefis-i ser-keş ve ũab‘-ı pür-āteşe bir miķdār siyāset ve ‘uķūbet göstermek için Ĥudūs-i Şerif cānibine rıĥlet edeceğim. Eger zāt-ı cibiliyyet-i nefis-i ser-keşde

āşār-ı nūr-ı muḥabbet-i Nebevî var ise izhâr ve etdiği azara muḳâbil nâr-ı hicr ü firḳatde yanaraḳ yine mâ'îl-i' inâyet-i perverd-gâr ve gelüp civâr-ı rahmet-aşâr-ı ḫayrû'l-ibrârda ḳarâr eder buyurmuşlar. Vaḳı'â muḫâfaẓa-yı İlâhî'de olaraq Ḳudûs-i Şerîf'e dâḫil ve bu edibâne ḫareket ve terbiye-i nefsdan küllî menfa'at ḫâşıl olup resîde-i ḳurb-ı İlâh ve lâyıḳ-ı civâr-ı Resûllâh olmuşlar. Bundan fehm olunur ki ceyerân-ı sa'âdet ve 'izzet-yâb-ı mücâveret ve şîrîn-kâm-ı ḳand-i ziyâret olanlar muḫâfaẓa-i zâhir ve bâtında ihtimâm ve dâ'imâ muvâcehe-i sa'âdetde ḫulûş-ı ḳalb ile ḫîrâm edip bî-edebâne ḫareketden ictinâb-ı tām buyurular diyerek on sekiz sâ'atde **Belḳa Ḳal'ası** civârına naşb-ı ḫıyâm ve bu güftâr ilhâm-ı ṭab' -ı müstehâm olundu.

Na' t-ı Şerîf

(mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün)

Nuḳûd-ı şoḫbetiñ iksîr-i rahmet yâ Resûlallâh

Ḥadîş-i vuşlatiñ bâdî-i 'izzet yâ Resûlallâh

Sülûk-ı ehl-i derdiñ çâresi âh-ı taḫassürdür

Reh-i vaşlıñ gözümde mişl-i cennet yâ Resûlallâh

Meded senden olunca râh-ı tevfiḳ-i muḫabbetde

Gider dilden efendim bu küdüret yâ Resûlallâh

[41a]

Mu' ammâ-yı felâḫ-ı ehl-i 'aşḳıñ ḫalli sendendir

Beni eyle bu fende yâr-ı ḫikmet yâ Resûlallâh

Güşâd-ı ḫâtırıñ çün na' t-ı pâkiñ eyledim taḫrîr

Ḥanîf'i eyle memnûn-ı meserret yâ Resûlallâh

Na^ç t-1 Şerîf
(mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün)

Şafâ-yı rāh-ı vaşlıñ cāna minnet yā Resûlallāh
Vefâ-yı zevk-i 'aşkıñ 'ayn-ı cennet yā Resûlallāh

Seniñ zevk u vişâliñdir gönülde bādî-i cennet
Mezellet başka devlet başka 'izzet yā Resûlallāh

Ayırma bendeñi her dem deriñde pās-bāniñda
Gözüm çārüb-i hāk-i kurb-ı Hāzret yā Resûlallāh

Şefâ' at mücrime derler efendim vaqtidir imdād
Ede rûh-ı şerîfiñ bahş-ı rahmet yā Resûlallāh

Hanîfâ tâ ezelden 'aşık-ı dîdārîñ olmuşdur
Efendim eyle 'abd-i hāşşa şefkat yā Resûlallāh

Hikāye

Mücāviriñ-i Medīne-i Münevvere nevverehallāhu Te'ālā ilā yevmi'l-āhireden bir zāt naql buyurdular ki şulehādan Ca'fer-i Berzencî derler bir kimesne var idi. Bir gece bağı'a-i şerîfede kalmış. Ol şeb-i pür-'acibde develer ile bir gürüh-ı pür-şüküh gelip cedîd mezarları güşād ve içinde olan na'ş-ı emvâtı alıp yerine develerde maħmûl ğayrı ecsādı važ' u taqbîr ederler. Sû'âl olunduğda *lā yüs'elü 'ammā yef'alü* buyurdular. Nice karîb hāk-i şûri vardır ki naql-i güristān-ı bu'd-ı ma'nevî olur. Ve nice kurb-ı meşhed-i ma'nevî vardır ki böyle vāşıl-ı türāb-ı dünyevî ve uħrevî olur buyurdukları zebān-güzār ve istid'âyı qabûl-i rahmet-aşār ederek on yedi sâ'atde

Ḳaṭrāne Ḳal'ası civārında ḳarār ve bu na' t-1 ṣerīf-i Nebevī ṣebt-i cerīde ḫulūṣ-ı āṣār ḳılındı.

Na' t-1 Ṣerīf

(mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün)

Göñül ḫasre[t] nümün semt-i ma' nā yā Resūlallāh
Ḥayālīñ çeşm-i terde pek hüveydā yā Resūlallāh

[41b]

Açıldı bāb-ı cūduñ herkeşe iḫsānīñ erzāndır
Şafā-yı ḫāṭır aldı ' abd-i ednā yā Resūlallāh

Gülistān-ı cināna ḫayret-efzā-yı nümāyişdir
O bāğ u bağçeler kim ḫüb u ḫazrā yā Resūlallāh

O rütbe mürtef' idir ḫāk-i pākiñ Ḥazretiñ el-ḫaḳ
Eñ ednā ā[d]emīdir zāt-ı bālā yā Resūlallāh

Nice vaşf eylesin zāt-ı ṣerīfiñ ḫāme kim Allāh
Eder Ḳur'ān içinde medḫ ü zībā yā Resūlallāh

Na' t-1 Ṣerīf

(mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün)

Gideydi ' ayn-ı dilden ḫırş u dünyā yā Resūlallāh
Bulurdu cān-ı cānım tāze ma' nā yā Resūlallāh

Nedir fikr ü 'iyāl ü şoḥbet-i evlād-ı āsāyiş
Bu yollar başqa 'ālem sırr-ı aḥfā yā Resūlallāh

Ferāmūş oldu dilden māsivānın fikreti ammā
Derūna düşdü şimdi rāh-ı ferdā yā Resūllāh

Şefā' at-yāb-ı rāhmet olmada cānım gibi cismim
Buña şāhid dü-dīde ḥayr-i rü'yā yā Resūlallāh

Seniñ dīn-i mübīniñdir şırāṭ-ı müstaḳīm billāh
Ḥanīfā'ya vuşūl olsun hüveydā yā Resūlallāh

Ḥikāye

Eyyām-ı şayfda tarīḳ-i ḥacc-ı şerīf ḥaşr-i 'araşāta nişān u şiddet tāb-ı şems-i ciger-sūz-ı merdümān olmağla ḥacıyān-ı muḥabbetden biri fikr-i ḥarāret-i ḥaşr ile ḥābīde olduḡda 'ālem-i ma'nāda 'ālemden bir zātın meclisine varıp ifāde-i fikr-i 'araşāt eder. Cevāb buyurdular ki maḥkeme-i serī'ü'l-ḥisāb rūz-ı cezā e'imme-i müctehidīn üzerlerine ḥükm-i ḳazā ve imzā-yı hüccet-i 'afv-ı Ḥudā olunup her imāmın sālik-i rāh-ı ictihādı olan mü'mīn ve mü'mināt bu şüretle necāt bulur deyü tesellī-yi baḡş-ı ḥāṭır buyurduḡları mübeşşirāt-ı ma'nevīden idügi yād u tezkār kılınaraq on beş sâ' atde Ḥassa nām-ı diger ***Tabūt Kurusu*** nam maḥalle varıp iḳāmet ve bu güftār şebt-i cerīde-i muḥabbet kılındı.

Na' t-1 Şerîf

(mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün)

Olur dilde şafâ-yı vâşıl rûyuñ yâ Resûlallâh
Hemîşe 'afv-ı cürme bādî hûyuñ yâ Resûlallâh

Hayât-efzâ-yı candır kâlib-ı âfâka sultânım
Seniñ zemzemen a' lâ pāk soyuñ yâ Resûlallâh

Na' t-1 Şerîf

(müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün)

Ey server-i 'âlem vefâ-yı hüsrev-i tevfiğ-i kabâ
Sensin ilâ yevmi'l-cezâ fermân revâ-yı her diyâr

Senden kerem senden vefâ senden 'atâ senden şafâ
Sensiñ cihân şahı şehâ maħbûb-ı hâş-ı Kird-gâr

Rûm u 'Arab cümle beşer cinn ü melek pā-der-sefer
Seni eder 'arzû seher-i şâm firāk kılma yâr

Allâh ere imdādıma rûhuñ gele feryādıma
Na' tıñ gelir hep yādıma luḡfuñla kıl feyziñ-dişâr

'Abd-i zâif-i bî-nevâ ya' nî Hanîf-i pür-ḫaḫâ
Eyler şalât u şad-du' ā dâ'im saña ey şehr-yâr

Hikāye

Menşe²-i envār-ı vilāyet-i maẓhar-ı āşār-ı kerāmet olan Koca Muştafā Pāşā āsitānesi ‘āşıkānından Dervīş Aḥmed Efendi’ye iktizā-yı cezbe-i Rabbānī delāletiyle Medīne-i Münevvere nevverehallāhū Te‘ālā ile’l-yevmi’l-aḥirede mücāveret-i erzān ve yirmi beş sene civār-ı pür-envār-ı Nebevī’de āsūde-i ḥāl ve şādān iken bilā-münāsibe āsitāne-i sa‘ādetde gelip aḥbāb-ı zāhiresine zīk-i ma‘āşından şikāyet ve aşdıkā-yı ma‘nevīye bugüne mā-vaqı‘a gūy-ı muḥabbet oldular ki bu kadar zamān civār-ı sa‘ādet-i āşār-ı Nebevī’de sayḥa-güzār-ı tezkār oldum. Muḥtezā-yı sülūk-ı ma‘nevī rütbe-i ḥilāfete terakki müyesser olmamışdı. Bir gece ‘ālem-i ma‘nāda seniñ feyziñ Bursa’da münzevī-yi kūşe-i vaḥdet ve müterakki-ı intikāl-i aḥiret şu zāt-ı şerīfiñ vech-i laṭifindendir deyü işāret-i ḡaybiyye vāqı‘ olduğu eşnāda ‘iyāl u evlādım daḡı istid‘ā-yı mālzeme-i dünyā ile baña ezā etmeleriyle hemān mütevekkilen ‘ale’l-allāha ḡareket ve Bursa’ya gelip ol zāt ile şoḡbet ve vech-i şerīflerinden kesb-i envār-ı ḡaḡīḡat eyledigim [42b] eşnāda ‘āzim-dār-ı ḡarār olup ḡıdmet-i techīz ve tekvīni daḡı ba‘de’l-edā ziyāret-i eḡıbbā için bu diyāra nihāde-i pā olduḡ buyurdular. Emr-i dünyāsı daḡı āsān-ı vecihle nizām bulup mesrūru’l-fu’ād yine Medīne-i Münevvere’ye sevḡ-i maṭıyye-i murād buyurdular. **Subḡanallāhū’l-melikū’l-kādir** ‘āzīz-i merḡūm civār-ı sa‘ādetde bu kadar zamān müsāfir olmuş iken füyūzāt-ı ma‘nevī Bursevī bir münzevī yüzünden cilve-ger-i sāha-i zuḡūr ve birüz olması zāhir ḡāle nazaran bā’iş-i istiḡrāb olup lakin ḡaḡīḡatde ḡurb u bu’d mekān-ı ‘itibārī olmadığı kibār-ı ehlullāhıñ **pīş meni der Yemenī der Yemenī pīş meni** nükte-i laṭifelerinden ‘ayān ve iḡtār-ı ‘ālemdede olan kāffe-i erbāb-ı itḡān bu ḡāletden ḡayrandırlar diyerek on iki sātde **Aneze Kal‘ası**’na vuşul ve birke-i ‘āzimesi seyr olunup bu ḡüftār inşād olundu.

Na‘t-1 Şerîf

(mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün)

Cemâliñ âşinâ-yı rû-yı ümmet yâ Resûlallâh
Vişâliñ dil-fezâ-yı ehl-i cennet yâ Resûlallâh

Sürerdim rû-yı ‘aczi iftikâd-ı dâmen-i ‘afva
Deriñde pâspâniñ verse ruhsat yâ Resûlallâh

Vaţanda bulmadım hergiz efendim böyle ârâmiş
Baña mânend-i cennet geldi ğurbet yâ Resûlallâh

Nigâh-ı iltifâtiñ düşse bir kez fark-ı âmâle
Bulurdu cân-ı dîde bir selâmet yâ Resûlallâh

Ħanîfâ âh-ı serdim dâ’imâ efzûn eder ‘aşkı
Bu yolda oldu el-ħaqq ehl-i ğayret yâ Resûlallâh

Na‘t-1 Şerîf

(fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün)

Ey Resûl-i Rabb-i ‘izzet ey habîb-i kibriyâ
Zât-ı pâkiñ bedr-i nâm-ı maşrıq-ı evc-i Hüdâ

Saña lâyıkdır efendim her selâm u her ricâ
Bende-i dirîneler geldi niyâza merħabâ

Na‘t-1 Şerîf
(fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün)

Şevk-i vaşlıñdır efendim düşdü cāna bu sefer
Eylediñ nice geçilmez rāh-1 ğamdan hoş-güzer
Aldıķ el-kışşa ħarīm-i ħazretiñden Ħaķ ħaber
Mağfired olmaķdadır her dem muħibbe bī-riyā

El amān ey kān-1 şefķat ey enīs-i cān u dil
‘ Abd-i nāciz-i ķadīmi şādıķ u üftāde bil
Zeng-i ğam- ālūde rūħu nūr-1 ‘ irfān eyle bil
Emrine fermānına münķād ola dil dā’imā

Şāh-1 ‘ irfān-1 risālet ħüsrev-i her dü-serā
Māh-1 eflāk-1 ‘ ināyet şems-i evc-i incilā
Ka‘ be-i ħāş-1 taķarrüb ķıble-i erbāb-1 rā
Yeryüzünde ķabr-i pākiñdir efendim cāy-gā

Kim sürer yüz dergeh-i iħşānına sultān olur
Farķ-1 luţfuñla hemīşe şād olur ħandān olur
Bu Ħanīfā’da efendim na‘ tıñı güyān olur
Luţf u iħşānıñla eyle ķalbini iķbāl-i zā

Maħfe-i ħüb-1 laţif-i cāy-1 ķarār-1 insān
Ķaşr-1 Firdevs-i şafā-āver rūħ-1 āb-dār
Cennetiñ şuyu geçer ķaşrı dibinden derler
Geçmede şuları bu bād-1 şabā-veş her ān

Hikāye

Māye-dār-ı dünyevî ve uhrevî Cenāb-ı Şadreddīn-i Konevî'ye gurūh-ı Bektāşīyye'den bir dervīş müsāfir olup 'azīziñ devlet-i şūriyesini müşāhedede inkār-ı kerāmet-i ma'nevî eder. Ol gece anda kalıp 'ale's-seher Şadreddīn Hāzretleri'nden izn-i sefer-i istid'ā eyledikde nihāyet 'azīmetini su'āl buyurdular. Murād-ı şevk-i likā-yı beyt-i 'Atīk olunduğunu ifāde eyledikde hemān yerlerinden hareket ve berāber gidelim deyü 'azīmet ederler. Konağ maḥalli qarīb olunduğda Bektāşī izhār-ı telāş ve siziñ [43b] ḥān-gāhda keşkülüm ḳalmış konağ yerinde size vāşıl olurum deyü' avdet ve keşkülü aḥz edeyim dedikde bu gece şabāḥa degin küncīde-i ḥazīne-i iz'ān edemediğniñ bu kadar māl ve eşyāyı biz bir anda 'aşḳ-ı beyt-i Ḥaḳḳ ile fedā etdik. Sen henüz bir keşküldeñ ḳat' -ı rişte-i muḥabbet edememişsin buyurduḳlarında Bektāşī cürm-i ma'nevīsine 'itirāf ve istid'ā-yı 'afv u elṭāf eder. Hālet-i terk ve tecrīd dedikleri ihtiyār-ı külāh ve 'abā olmayıp ma'nevî sırr-ı ḥikmet-arā idüğü tefekkür olunarak on bir sâ'atde **Ma'ān Ḳal'ası**'na vāşıl ve inşirāh-ı derūn ḥāşıl olup bu güftār şebt-i cerīde-i aşār ḳılındı.

Na' t-ı Şerīf

(mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün)

Nesīm-i cevdetiñ dā'im vezāndır yā Resūlallāh

Gülistān-ı vişāliñ şāygāndır yā Resūlallāh

Zehī im'āna lāyık rāh-ı iḳbāl-i şafā-şāziñ

Bu vādī-yi laṭīf çünkim ma'āñdır yā Resūlallāh

Seniñ dīn-i mübīn ü şer' i ve āyīn-i Ḥudā-dādıñ

Çü mihr-i evc-i a'lā rāygāndır yā Resūlallāh

‘ Aceb h b-1 m ferrihdir hev -y1 vuřlatıñ el-ħaħķ
Dil-i ‘  řķ  na her dem mek ndır y  Res lall h

Ĥan f- s  deriñde bende  oķdur ey kerem-k n 
Anıñ im n u şıdkı Ĥaħķ niş ndır y  Res lall h

Na‘t-1 şerif

(mef ’ilün mef ’ilün mef ’ilün mef ’ilün)

Nařib olsun bize ķabriñ ziy ret y  Res lall h
Cen bıñla nih n  ‘ akd   řoķbet y  Res lall h

Hev -y1 p s-1 p sıñ her zam n ar m-1 c nımdır
Ĥadiř-i vaşl-1 z tiñ c na minnet y  Res lall h

Getir g hi der n-1 ĥaıra bu ‘ abd-i n cizi
Seniñ y d-1 zeb niñ bañ  ‘ izzet y  Res lall h

Benim ĥucc c içinde derd-mendim bir ‘ ġaribim var
Deyü y d eylemek eyler kif yet y  Res lall h

[44a]

 midim bu ki eyler Ĥaķ baķiyye c rm m  maġf r
Ĥan f  keş edince saña ķurbet y  Res lall h

Hikāye

Kuṭbu'l-‘arifin Bāyezīd-i Bisṭāmī Ḥazretleri’ne isnād ederler ki civār-ı ḥān-kāh-ı sa‘adetlerinde bir ihtiyār yahūdī var imiş. Kuvā-yı ‘āfiyeti ‘arīza-i mevtden halel-pezīr ve firāşe esir olduğu mesmū‘-i ‘aliyyeleri olduğda ḥaḥk-ı civāriyyete ri‘āyet ve istiḥlāl ve istifsār-ı ḥātır için ḥāne-i yehūda ‘azīmet buyurdular. Şeyḥiñ teşrīfinden yahūdīye kuvvet-i ifākat ve güft ü gūya ṭākat gelip eşnā-yı muşāḥebetde ‘azīz ḥazretleri ḥuḫūḫ-ı civāriyyet-i dünyāyı ḥelāl eyle buyurmuşlar. Yahūdī efendim bizim sizde ḥaḫkımız yokdur lakin siz luṭf edip ḥātır-ı ednāma ri‘āyet ve su’āl-i ḥātırıma ‘ināyet buyurduñuz. Çünkü sende şeref-i İslām’a bu kadar raġbet var. Gel imdi ba‘de-zīn dāḥil-i bezm-i İslām ol ki ‘izzet-i dāreyn ve selāmet-i kevneyn bulasın buyurduklarında yahūdī bir āḥ çekip

Dünyā ġam ile fısk ile vīrāne āḥiret

Eyvāḥ geçdi ‘ömür ne dünyā ne ahret

dedikde sebeḫat raḫmetī ‘alā ġazabī sırrı āşikā[r] ve bu anda şeref-i İslām ile müşerref olur ise āḥiretde nā’il-i iḥsān-ı perverdigār olacağını müş‘ir-i yedine ḥucet-i İslām verip ḥān-kāḫlarına ‘avdet buyurmuşlar. Ol gece mühtedī-i mezkūr terk-i dār-ı ġurūr ve meşhed-i İslāmīyān’a defn olup bu vaḫı‘a-yı ġarībeden Ḥazret-i Bāyezīd’e ḫayret gelip āyā verdigim ḥucet-i İslām merḫūm bā’iş-i maġfiret-i Rabb-ı enām oldu mu diyerek [44b] şeh-niyāz-ı dīde-i başireti evc-ġir-i ‘ālem-i ma‘nā olduğda gördüler ki yevm-i rūst-a-ḫīz-i cezāda her bāy u gedā ġürūḫ ġürūḫ ‘āzim-i dār-ı cennet-i a‘lā olup mühtedī-i mezkūr daḫı kemāl-i behçet ve şafā ile gider iken yā Bāyezīd seniñ ḥucet-i şerīfiñi irā’ete ḫācet ḫalmadı. Cenāb-ı Ḥaḫḫ kelime-i tevḫīd ḫürmetine baña ve cemī‘ ümmet-i Muḫammed’e necāt ve selāmet iḥsān buyurdu deyip ḥucet-i merḫūmeyi dest-i şerīf-i şeyḫe redd-i i‘ṭā eylemiş. Bīdār olduğda vāḫı‘ā ḥucet-i mezkūre yed-i ‘ālilerinde mevcūd bulunup ‘ināyet ü iḥsān-ı Ḥaḫ’da şükr-i firāvān ve bu ḫışsa-i naḫl-i dostān ve tebşīr-i yārān buyurdukları ‘alāḫa-i dāstān ḫılınaraḫ yirmi sā‘atde ‘**Aḫabebaşı** demekle şehir maḫalle nüzül edip bu maḫalliñ mā-i cārī ve bi’r-i birke-i şāfisi olmamaḫla ma‘āndan getirilen ḫıfzalıardan Mīre’l-Ḥācc Pāşā Ḥazretleri ve Saḫābāşları sükkeri ve ‘aseli şerbet edip

eşrâb-ı hüccâc buyurdular. Zihî ‘inâyet-i bârike âb-ı şâf-ı cârî yerine ‘Aķabe-i ĥacda şerbet-i muĥabbet ve inâyet-nüş etdirdi. Bundan fehm olunur ki bir şey’iñ fiķdân u ĥırmânından ĥabi‘at-ı nâsa elem gelse Cenâb-ı Ĥaķķ-ı çâre-sâz andan a‘lâ iĥsân ile ķabûl-i niyâz edip müstaĥraķ-ı ni‘am-ı cedîd eder diyerek bu güftâr şebt-i cerîde-i âşâr kılandı.

Na‘t-ı Şerîf

(mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün)

Ĥayâliñin olup diller maķâmı yâ Resûlallâĥ
Saña verir hemîşe cân selâmı yâ Resûlallâĥ

‘Abeş şanma efendim ‘âşık-ı dîdârîñ olmuşdur
Sañadır rûz u leyliñ hep kıyâmı yâ Resûlallâĥ

[45a]

Reh-i cûduñ hemîşe cilve-baĥşâ-yı muĥabbetdir
Getirdi bād-ı vaşlıñ Ĥaķķ peyâmı yâ Resûlallâĥ

Seniñ ‘aşkınla mest olmuş eder devrân-ı vâveylâ
Bu eflâk-i vefânîñ her niżâmı yâ Resûlallâĥ

Ĥarîm-i sînem olsa zâtîña arâm-ı cân-gâhî
Ĥanîfâ görse rûy-ı iĥtirâmı yâ Resûlallâĥ

Na‘t-ı Şerīf
(mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün)

Gelen cān u cihāna feyz-i nuşret yā Resūlallāh
Gidip dilden vücūd-ı şūr-ı zillet Resūlallāh

Kitāb-ı hayr-bāb her hadīşin ‘ayn-ı himmetdir
Gelir cāna sözüñden sırr-ı hikmet yā Resūlallāh

Māl-ı şıdk-ı hāl Cibril ü Hayy-ı Hāzretdir
Ruhunda reng-i hūb-ı āb-ı ğayret yā Resūlallāh

Seniñ ihsānını cūyān olup geldi der-i ‘aşka
Göñül dedikleri şey’-i muhabbet yā Resūlallāh

Çoma hāk-i mezelletde Hanīf-i zārı sulţānım
Görünsün rü-yı hūb-ı ‘ayn-ı vuşlat yā Resūlallāh

Hikāye

E‘izze-i kirāmdan müteşebbiş-i ezyāl-i ‘ināyetleri olduğumuz bir zāt-ı maḥmidet simātdan menķüldür ki Medīne-i Münevvere nevverehallāhü Te‘ālā ilā yevmi’l-āhireden ber-muktezā-yı me’muriyet-i bī-vaḫt āsitāne-i sa‘ādete ‘azimet lāzım gelip bir nefer-i ḫādım ile bir rüz-ı firūzede bā-izn-i ma‘nevī-yi Nebevī ‘aleyhi’s-selām hareket ve bir konak-ı ‘azimetde bir kâfile-i ‘Arab’a nüzül olunduğda resm-i dīrīn-i ‘Arab bir kimseden kabūl-i hediye-i nān u zeheb ettikten sonra ser-i mūra rev-i vādī-yi hıyāniyyet olmamağla tez elden ser-gürüh-ı pür-şükūhlarına sükkeri bir kaç ḫurmā-yı Medenī i‘tā ve bir miḫdār taḫallūf ve tereddüdden sonra añıfla irzā

etdirdikde bunuñ ile kâ'il olmam. Çünkü rahmete'l-li'l-âlemîn Cenâb-ı Seyyide'l-Mürselîn civâr-ı mağfîret aşârından geldiñiz du'â buyruñ. Hudâ-yı âlemiyân bize merhamet ve hayvânât u ħubûbâtımıza [45b] kuvvet ve bereket için ihsân-ı maţar-ı rahmet buyursun dedikde hezâr-ı acz ü iftikâr ile iki rek'at namâz istiskâ' edâ ve du'â olunduğda bu rû-siyâh ümmet ve dil-ħaste-i firqatiñ niyâz-ı âcizânesi dergâh-ı Rabbü'l-izzetde kabûl-i mağfîret olup hemân-dem berâber rahmet hem-dem zühûr ve ol vâdî-yi bî-pâyâmi müstağrağ-ı neşv ü nemâ-yı mevfûr ve ğarğ-ı deryâ-yı yağmûr etdikde cümlesi dest-i zebân-ı şevk u tarab bezm-i ħaĳîkat evimize işâl-i envâ'-yı hedâya-yı me'kûle ederek qadem-i ħâlîşânemi hayır ve ħaĳ bilip üç gün âli ziyâfet ile memnûn ikrâm-ı muħabbet-füzûn eylediler. Dördüncü rûz-ı firûzda a'lâ maţiyye ve esbâb-ı sefer ile kılâğuz koşup tâ Şâm-ı Şerîf'e degin kabâ'il-i Arab'a müsâferet ve her birinde hezâr-ı izzet ü ikrâm görerek Dîmeşĳ-i Şâm-ı cennet meşâmma dâhil ve andan berü dağı suhûlet-i ħayriyye ile gelip âsitâne-i sa'âdete vâşıl olmuşlar. Azîz-i müşârün-ileyh cevher-gân-ı ħamiyyet bir zât-ı melek ħaşlet ü intisâb kurb-ı Nebevî buyurmuşdur. Yegâne-i şıdğ-ı ubüdiyet olmağla cevâhir-i ħikâyât ħallerinden bu yâd-gâr-ı vaz'-ı dercim dil-i ħulûş kılınaraq on iki sâ'atde Çekimân nâm beyâbana naşb-ı ħıyâm-ârâm ve bu maħalliñ dağı mâ-ı mevcûd ve meşĳuru olmağla ma'ândan getirilen ħafâzalardan iskâ-yı dil-teşne-gân-ı ħuccâc zevi'l-iħtirâm buyuruldu. Bu mediħa-i Nebevî 'aleyhi's-selâm ol maħalde vârid-i dil-i müstehâm olmuşdur.

Na't-ı Şerîf

[46a] (mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün)

Göñül buldu bu yolda Ĥaĳĳ peyâmı yâ Resûlallâh

Sañâ eyler şalât u hem selâmı yâ Resûlallâh

Ķaşñ miħrâbını rü'yet eder her sâcid-i ümmet

Bilir zât-ı şerîfiñdir imâmı yâ Resûlallâh

Nice āvāre-yi pehnā-yı ʿaşkıñ olmasın ādem
Edince şahn-ı dilde hoş-ıırāmı yā Resūlallāh

Her ʿālem başka tarz ve vādī-yi ervāh ise başka
Seniñ nūruñ verir hep şeb nizāmı yā Resūlallāh

Ḥanīf' iñ çāre-sāz-ı ḥāṭırı sensin dü-ʿ ālemde
Eder ʿaşkıñla rüz u vaqt-i Şām'ı yā Resūlallāh

Naʿ t-ı Şerīf

(mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün)

Ḥadīş-i vaşl-ı zātıñ nūr-ı cāndır yā Resūlallāh
Bu yollarda bizi iḥşāna kandır yā Resūlallāh

Seniñ bāb-ı şerīf iñde tutanlar mesken-i raḥmet
Ma' āli kadr-i insān kadr-dāndır yā Resūlallāh

Ḥarāret gelse ṭab' a şerbet-i Raḥmānī hazır dır
Bu ümmetde bu devlet başka şāndır yā Resūlallāh

Gözüm yollarda kalmış dır varınca beyt-i vicdāna
Bulundu anda vaḥdet ḥāk-i kāndır yā Resūlallāh

Na' im-i cūduñ içre bu Ḥanīfā garḳ-ı ḥayr oldu
Bu ne luṭf ne iḥsān nice şāndır yā Resūlallāh

Hikāye

Havāşş-ı Qur'an-ı Kerim'den bir hāssa-yı celile budur ki bir kimesne dā'imā Āyete'l-Kürsî'yi kırā'at ve muvāzabet eylese āhir nefesde rūhu dest-i kudret-i Haqq ve feyyāz-ı muṭlaq ile kabz olunup beyne'l-amme şeref zāid bulur. Buña delil seyyidetü'l-mü'mināt Fāṭimatü'z-Zehrā raziyallahü te'ālā 'anhā efendimiz haqlarında vāki' olan ikrām-ı İlāhî'dir ki kabz-ı rūh-ı pür-fütūhlarına Cenāb-ı 'Azrā'il 'aleyhis's-selāma ruḡsat gösterilmeyip dest-i kudret Hālîk-ı kevneyn ü mekân ile kabz buyurulduğu şikāt-ı kirāmdan menkūl şahife-i iz'ân olduğu yād-ı dil-süzān olarak on üç sâ'atde Vādüyü'l-Basit nām-ı diger *Peygamber Eşmeleri* ne vāşıl ve birke-i laṭifesinden 'aṡşān hüccāc-ı müslimîne inşirāh-ı derün-ı hāşıl olup bu na' t-ı [46b] şerif kayd-ı ceride-i muḡabbet irtisām kılındı

Na' t-ı Şerif

(mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün)

Bulur ervāh-ı insān ḡayr-ı ma' nā yā Resūlallāh
Güşād-ı bāb-ı tevfiḡ oldu zīrā yā Resūlallāh

Seniñ ümīd-i feyziñ rūh-ı telsim ü irādetdir
Erenler içre nuṭkuñ zād-ı ' uḡbā yā Resūlallāh

Bu dünyā-yı tedārikde muḡabbet toḡmunu ekdiñ
Bitirsin Rabb-ı ' izzet dār-ı ' uḡbā yā Resūlallāh

Harāret aldı ervāh-ı ḡarīm-i ḡazretiñ ḡande
Ede mest-i emīniñ baḡş-ı şahbā yā Resūlallāh

Ḳolaylıḡ geldi rāh-ı vuşlatında herkese Allāh

Ḥanīf-āsā ede imdād-ı ra' nā yā Resūlallāh

Na' t-ı Şerīf

(mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün)

Gele çeşm-i ḥayāle sırr-ı aḥfā yā Resūlallāh
Ebūbekr'e olan sırrından ihdā yā Resūlallāh

Ne serdir añlaşılmaz 'azm-i dīdār etmeyen bilmez
Anı etdiñ sözünde sen mu'ammā yā Resūlallāh

Anıñla sen bulursuñ anı şāh-ı hidāyet-rāh
Degil tā'āt-ı keşret neyl-i ma' nā yā Resūlallāh

Eger ihsān ederse Rabb-ı 'izzet bir kula ol dem
Olur ol sırr-ı dilde Ḥaqq hüveydā yā Resūlallāh

Ḥanīfā ḥāst-gār-ı sırr-ı aḥfā-yı vefā oldu
Anı eyle bu sırdan sende iḥyā yā Resūlallāh

Ḥikāye

Erbāb-ı ḥālden bir zāt-ı maḥmidet-şifāta su'al etmişler ki sünnet nedir farz nedir. Sünnet dünyâyı terk ve farz Mevlā'ya şarf-ı naqdīne-i māmelekdir. 'Āqıl ü dānā olan zevāt bu sünnet-i peygamberī ve farz-ı İlahī ile muḳayyed olur buyurdukları yād u beyāñ olunarak on dert sa'ātde **Kazıktutmaz** demekle şehir mähalle varılıp ikāmet ve bu güftār şebt-i cerīde-i muḥabbet kılandı.

Na‘t-1 Şerîf

(mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün)

Bu meydân-ı muhabbet ‘ayn-ı cennet yâ Resûlallâh
Şuwardı âb-ı cûda Rabb-ı ‘izzet yâ Resûlallâh

[47a]

Hüveydâ yollarında gird-i pâ-y-ı Hâzret-i Âdem
Velîler menşe’idir her vilâyet yâ Resûlallâh

Hevâsı hûb-ı dil-keş şuları âb-ı zülâl-âsâ
Eder cân-ı cihâna bahş-ı şoḥbet yâ Resûlallâh

Şafâ-yı ḳalbi bulsam neyleyim fikr-i diger şimdi
Baña etsin efendim luḳ u şevḳat yâ Resûlallâh

Hudâ hâzır ümîd-i merḫametle geldi dergâha
Ḥanîf’e eyle bahş-ı feyz-i raḫmet yâ Resûlallâh

Na‘t-1 Şerîf

(mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün)

Güşâd-ı ṫâlî‘ in iḫşân-ı dünyâ yâ Resûlallâh
Ḳıyâm-ı devletiñ ‘irfân-ı uḳbâ yâ Resûlallâh

Vücûduñ ‘ayn-ı luḳ-ı hâzret-i sulṫân-ı bî-minnet

Ḥadīsiñ anı nāṭıķ vaḥy-i Mevlā yā Resūlallāh

Ebūbekr ü ‘Ömer Osmān u Ḥaydar vādī-yi ‘ālemde
Erişmekde saña abdāl-ı ma‘ nā yā Resūlallāh

Medīne ehli cümle vāşıl-ı ser- menzil-i ḳurbet
Cebīn-sāy-ı ḥarīmi nūr-ı bālā yā Resūlallāh

Ḥanīf-i zārı da vuşlat-nişin-i semt-i ḳurb eyle
Derūnu yandı nār-ı ‘ışķa ḥālā yā Resūlallāh

Ḥikāye

‘Ārif-i esrār-ı Rabbānī vāşıl-ı ser-menzil-i vicdānī Cenāb-ı Sultānü’l-‘Ārifin Mevlānā Muḥammed Celāleddīn ḳuddise sırrahu’l-emīn Efendimiz eyyām-ı cüvānide Ḥazret-i Feridüddīn‘ Atṭār ḳuddise sırrahu’l-esrār Ḥazretleri’ne mülākī olduklarında Mantıķu’-ṭ-Ṭayr- nām te’lif-i nefislerini ihdā buyurmalarıyla ol gece ‘ālem-i ma‘ nāda gülistān-ı fażl-ı İlāhī’den yed-i Ḥazret-i Mevlevī’ye yedī ḡonceli bir şāḥ-ı gül-i ra‘ nā i‘ tā buyurulmağın ba‘ dü bu‘ din idrāk-i faşl-ı rebī‘-i ‘ irfān ve neşv ü nemā-yāb-ı büstān-ı itḳān olduķça yād-gār-ı dil-i dostān u dervişān buyurduķları yedī cild-i laṭif Meşnevī-yi Şerīf ol ma‘ nā-yı ḥayra dāll ve yedi ḥoş- şüküfte-i verd-i bī-mişāl olduğu yād-ı dil-i muḥabbet mu‘ tād ḳılınarak beyne’l-‘ Arab [47b] bütün ve lisān-ı Türkī’de ‘*Āşī Hurma* demekle şehir ḳal‘ a-yı zibā ve ḳaşaba-i ra‘ nāya on dört sâ‘ atde varılıp iḳāmet ve bu ḡüftār ḳayd-ı cerīde-i muḥabbet ḳılındı.

Na‘t-ı Şerîf

(mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün)

Muhabbet ülkesidir hûb u zibâ yâ Resûlallâh
Temâşâ anda hikmet anda hâlâ yâ Resûlallâh

Zülâl-i bî-mîsâl-i cûd-ı maşşûsuñ bu yollarda
Gelir tab‘a çü ta‘am ‘Ayn-ı Zerķâ yâ Resûlallâh

Şeref-mend-i dü-‘âlem feyz-yâb-ı rahmet-i Hâķ’dır
Kim eylerse şalâtı dâ’im ihdâ yâ Resûallâh

Ġarîb ü bî-kes ü bî-çâredir cân u dilim şimdi
Koma ğurbetde luḡf et anı tenhâ yâ Resûlallâh

Hanîfâ dâmen-i ihsânını elden bırakmaz hiç
Koyunca her maḡalde ‘aşķ u ğavġâ yâ Resûlallâh

Na‘t-ı Şerîf

(mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün)

Hâyât-ı tâze geldi rûḡ u cânâ yâ Resûlallâh
Yeter gönñüm firâķ-ı vaşla yana yâ Resûlallâh

Şarâb-ı engebîn-i şoḡbet-i ḡâzz-ı ferâḡ-baḡşa
Dil ü cânım efendim bana ķana yâ Resûlallâh

Getirdikçe dimâġ-ı arzûya bûy-ı elḡâfiñ

Seniñ ihsân-ı cüduñ vaşlıñ ana yâ Resûlallâh

Göñül şekl-i şanevberde hemân bir ‘ Âşî Hurmadır

Verir zıkr ü şenâdañ tâze dâne yâ Resûlallâh

Hadîş-i vaşl-ı zâtıñ maqta‘ -i na‘ t-ı Hanîfâ’dır

Gelir şıdk-ı kelâmı güş-ı cânâ yâ Resûlallâh

Hikâye

E‘ izze-i kirâmdan biri beyt-i Mükerreme’yi tavâf etdikçe hayf baña deyü feryâd ü figân ve bir müddetden sonra yine tavâf-ı beyt-i Raḥmân’da elḥamdüllillâh güyân olmuşlar. Vâkıf-ı sırr-ı aşk u muḥabbeti olanlar muḥaddem olan te’essüf ve sonra teşekkürleri hikmetinden su’âl etdiklerinde tavâf-ı beyt-i Haḳ’da bir ‘âdetâ eṭrâf-ı Ka‘be’de devrân ve şitâbân olma vardır. Bir de eşnâ-yı tavâfda zât-ı Ka‘be’yi müşâhede vardır. İbtidâ’-ı hâlde [48a] bize ol müşâhede-i zât vâkı‘ olmadığından kuşûr-ı isti‘dâd ve istiḥkâkıma âh u efgân ederim. Elḥamdüllillâhi Te‘âlâ niyâzım ḳabûl-i derḡah-ı eḡadiyyet olup muḥaddere-i zât-ı Ka‘be bürḳa‘-güşâ-yı müşâhede olmaḡla şükr-i firâvânımıñ aşlı budur buyurdıkları yâd ü beyân ve ‘alâḳa-i muḥabbet-i dil ü cân ḳılınaraḡ on yedi sâ‘atde Maḡârât nâm-ı diger *Esmeler*’e varılıp ikâmet ve Ḥazret-i Eyyûb ‘Aleyhis’-selâm’ıñ zamân-ı zarrasında vücûd-ı leṭâfet-âlûde-i nebevîlerinden üftâde-i ḡâk-i ‘ıtr-nâk olan ḳurtlar şeklinde ba‘z şaḡîrû’l-cürm taşlar mu‘âyene ve şuya vaz‘ edip şıdkla nüş olmasından şifâ-yı ḳalb ü ḳalib ḡâşıl ola geldiḡi müşâhede olundu. Bu güftâr-ı muḥabbet aşâr ol maḡalde ilhâm-ı dil-i ḡulûş-ı şu‘âd olundu.

Na‘ t-1 Şerîf
(mefâ’îlün mefâ’îlün mefâ’îlün mefâ’îlün)

Geldi hâtırımımda âb-1 cüduñ yâ Resûlallâh
Beni ihyâ eden her dem şühüduñ yâ Resûlallâh

Bu mekân-1 cihâna maḥz-1 ḥayr u raḥmet olmuştur
Seniñ nâzik mübârek bu vücüduñ yâ Resûlallâh

Beḳāya ‘ azmiñ oldu ümmete ser-māye-i vaşlıñ
Bu dünyāya ‘ aṭadır hem vürüduñ yâ Resûlallâh

Hemîşe naḳd-i zâtiñ māye-i aḡnā-yı ‘ âlemde
Bu ümmetdir seniñ muḥtâc-1 sūduñ yâ Resûlallâh

Ayırma çeşm-i dilden bende-i nâciz Ḥanîfâ’yı
Beni ihyâ eden her dem şühüduñ yâ Resûlallâh

Na‘ t-1 Şerîf
(mefâ’îlün mefâ’îlün mefâ’îlün mefâ’îlün)

Ḥıyâbân-1 cihâna maḥz-1 ni‘ met yâ Resûlallâh
Vücüduñdur efendim ‘ ayn-1 devlet yâ Resûlallâh

Ḥayât-1 tâze buldu meclis-i iḳbâl-i feyziñde
Edenler ḥazretiñle ins ü şoḥbet yâ Resûlallâh

Benim yok intisābım dergeh-i ihsānına ammā

Seniñdir luṭf u şefkat maḥz-ı rahmet yā Resūlallāh

[48b]

Giriftār-ı ma‘ āşī ‘ āciz ü fāsıķ iken şimdi

Nu‘ ūt-ı pākiñe dil etdi ūlfet yā Resūlallāh

Ḥanīf’iñ cedd ü pāki sensin ey ‘ alī-cenāb el-ḥaķķ

Ḳoma zilletde eyle ‘ avn u şefkat yā Resūlallāh

Hikāye

Kelām-ı buleḡādandır ki üç şeyi i‘ ṭā-i İlahī’dir. Biri zibāyiş-i cāme ve biri ḳabūl-i ‘ amme ve biri imlā-yı ḥāme. Vāķı‘ ā ba‘ z kesāniñ elbise-i fāḥire düşende şaķil ve ba‘ z devātiñ arķasında olan ḥırķa-i köhne semmūr-ı ‘ adil görünüp ḳabūl-i ‘ amme daḡı zāhirde münāferet ve ‘ adem-i muḥabbeti mūcib-i ḥālet yoḡiken ba‘ z kimesneniñ ūlfet ve muvānesetinden insān firār ve mūcānebet ve ba‘ z zevātın der-i ūlfeti beste-i kilid-i vaḡdet iken hezār tekellūf ve niyāz ile ṭaleb-i ūlfet ü muḥabbet olunur. İmlā-yı ḥāme daḡı dād-ı Ḥaķķ ve ‘ aṭā-yı muṭlaķ olduḡuna delil nice ‘ ilm ü ‘ irfān ile bī-mişl zevāt vardır ki eḡibbāsından birine tezkire iḳtizā etse meclis-i ‘ ilm ü ifāde ve bezm-i şoḡbet-i ‘ alīyyü’l-‘ ādesinde taḳrīr etdiḡi der edā-yı girān-bahā-i ta‘ bīrāti ḳaleme alamayıp mebhūt ve yazarsa daḡı nā-merbūṭ olur. Yaḡiñ vaḡtde ricāl-i devletden bir ḡoş nüvīs zāt var idi. Dā’imā eḡibbāsına dermiş ki bu ḳadar zamān umūr-ı devlet-i

‘aliyyede oldum. Bu kadar yedime-i tāhrīrāt-ı belīğa girdi. Cümlesiniñ ma‘nāsını fehm ü idrāk ederdim. Lakin birine cevāb yazmaq iktizā etse tedārik-i ta‘birāt edemedigimden müsvedde-i muhtācım buyurmuşlar. *Ve hüve ‘alā külli şey’in kadir*²³³. Bundan fehm olunur ki her ‘abd-i nācize verilen füyūzāt-ı Rabbānī āhara nazaran qalil ve bir ğayriye nisbeten keşir görölmesi iktizā-yı tecelliyāt-ı esmādan idügi beyān olunaraq yedi sâ‘atde [49a] *Hayber Kal‘ası*’nda vuşul müyesser ve bu güftār dilde cilve-ger oldu.

Na‘t-ı Şerīf

(mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün)

Harīm-i hazretiñ mānend-i cennet yā Resūlallāh
Bi-ḥamdillāh ki etdik hoş ziyāret yā Resūlallāh

Zenūbu maḥv olup erbāb-ı ‘aşkıñ devleti artar
Sevāb-ı ḥacdan ilerü çok ticāret yā Resūlallāh

Hücūm-ı ma‘şiyetden ḥātırım dil-ḥūn-ı cevır oldu
Kalem etsin rikāba Ḥaqq sefāret yā Resūlallāh

Nedir bu çekdigim devr-i felekden mi benim āyā
Baña eyle efendim luṭf u şefkat yā Resūlallāh

Ḥanīfā āvāre-i eṭrāf-ı iklīm-i vişālīñdir
Meded feyziñle eyle sen şefā‘at yā Resūlallāh

²³³ Mülk 1-Şûrâ 9

Na‘ t-1 Şerîf
(mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün)

Leţâfet-baĥş-1 ŧihhat bâd-1 ħurbet yâ Resûlallâh
Yaĥîn olmaĥ saña maĥz-1 ‘ inâyet yâ Resûlallâh

Ĥayâlîñ dilde fikriñ serde ey ŧâh-1 ŧefâ‘ at-sâz
Seniñ ŧevĥiñle buldu dil sa‘ âdet yâ Resûlallâh

Mu‘ abbir oldu ‘ âciz Ĥaĥĥ-1 ta‘ bîr-i ma‘ ânide
Vuĥû‘ ât-i sa‘ âdet seyr-i ümmet yâ Resûlallâh

Ĥudâ meĥşûf edince bâb-1 Cibrîl-i ŧafâ-sâzı
Eder rûĥ-1 ma‘ ânî dilde ülfet yâ Resûlallâh

Ĥanîfâ dergehiñde päs-bân-1 ümmet olmuştur
Niyâz-1 merĥametle vaĥf-1 ĥizmet yâ Resûlallâh

Ĥikâye

Ĥinâ-yı nefis ü ĥalbe mâlik bir merd-i murţâza ve sâlik Beyt-i Şerîf’de biñ altun bulmuş. Şâhib-i zühür eder mülâĥazasıyla ertesini mevsim ĥacca deĥin ĥıfz-ı ŧandûĥa-yı ‘ iffet ve sene-i âtiyyede vâĥı‘ a ŧâhibi zühür edip redd-i emânet eyledikde berây-ı müjde-gâne merd-i merĥûma yetmiş altun i‘ tâ eylemiş. Meblaĥ-ı mezbûr ile bir Ĥabeşiyü’l-aşl-ı ĥulâm alıp bir sene daĥı mürûrunda ĥulâm-ı merĥûm merd-i

mezkûre bugüne cevâb-ı muḥabbet nişâb eder ki ey seyyid-i ‘âlî-cenâb ve ey merd-i ‘inâyet- me’âb bir senedir seniñ hicr-i terbiyye ve ḥimâyetinde nâ’il-i [49b] esbâb-ı refâh olmuş idim. Ben diyâr-ı Hâbeş pâdişâh-zâdelerinden bir taḳrîb-i giriftâr tebdîsi ve istirkâḳ olmuş ḥarre’l- aşl-ı şehzâdeyim. Şimdi beni senden taḥlîş ve iştirâya pederim tarafından âdem gelecekdir. İki biñ altundan noḳşâna cevâz-dâde-i redd olmayasız der iken ḳavlini şâdıḳ bir zât-ı şıdḳ-ı simât gelip iki biñ altuna ğulâmı iştirâ’ eder. Merd-i mezkûr daḫı ḥelâlinden meblağ-ı mezkûr ile ticâret ḳaydına düşüp sevḳ-ı rehber-i taḳdîr ile Bursa şehrine duḫûlünde âb u hevâsından ḥazż-ı mevḫûr ve ḥâline münâsib bir ḥâtûna arz-ı temennâ-yı destûr ve ba’ de’z-zifâf bir gün ḥâtûn ticâret ve sermâyesine midâren buña biñ altun arz edip bunu zevc-i sâbîḳam bâzîrgân-ı merḥûm beyt-i şerîfde ğâ’ib etmiş iken ertesi sene bir ehl-i ḥaḳḳ kimesne kendiye redd eylemiş. Ḥelâl mâldır deyü baña ḥıfż için vermişdi. Bende saña muḥabbeten i’ṫâ eyledim dedikde Subḥanallâh altun-ı mezkûrlara nazâr etdikde kendiniñ bulup redd etdiği zer-i ḥâliş olduğunu iz’ân ve Cenâb-ı Vâhibü’l-‘Aṫâya’ya şıdḳ u zan ve i’ timâdıñ şemeresinden ḥâşıl olan lezâ’id-i emânet ve ‘inâyetden hezâr şükr-i firâvân eylediği zebân-güzâr-ı tezkâr olunarak yirmi sâ’ atde Birke-i Mu’azzam’a varılıp ḳal’ a ve birkesi temâşa olundu. Lakin ḳarîb-i ‘ahidde bâdiye-nişîn olan ṫâ’ife-i ‘Arab raḥne-i ḥüccâc-ı müslimîn için bilâ-sebeb Birke-i Mu’azzama’yı ḥâḳ ü ḥâşâḳ ile mâl-a-mâl edip râh-ı abı ḥarâb [50a] etdiklerinden şuyu nâ-bûd olmağla Ḥayber Boğazı’ndan getirilen ḥafâzalar ile ḥüccâc-ı müslimîn def’ -i zârûret-i ‘aṫş etdiklerinde bu zülâl-i ni’ met-i şerîf ile işḳâ-yı dil-i ḥarâret nişân ḳılındı.

Na’ t-ı Şerîf

(mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün)

Bu şahrâ-yı muḥabbetde ‘inâyet yâ Resûlallâh
Şafâ-yı ḳalb ü şıḫḫat hem kerâmet yâ Resûlallâh

Yâḳîn oldu efendim dergeh-i iḥsâna ‘âşîler
Saña ḳaldı vufûr-ı luṫf u şefḳat yâ Resûlallâh

Ne yüzle varmalıdır hāk-i pāy-i ḥazrete zā'ir
Göñülde zevk-i dünyā baḥş-ı keşret yā Resūlallāh

Ḥudā iḥsān ede ümmetlere tevfiḳ-i bî-hemtā
Ki zîrâ bizde yokdur hiç liyâḳat yā Resūlallāh

Be-ḥaḳḳ-ı bāb-ı rahmetsin şefâ' at-baḥş-ı 'âlemsin
Ḥanîfâ dergehiñde ğarḳ-ı ni' met yā Resūlallāh

Na' t-ı Şerîf

(mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün)

Etdikde bir er oğlu bir er nuḳ-ı seyâḫat
Rāh-ı Ḥaremeyn oldu dile bā' iş-i rahmet

Her bir günümüz geçdi şafâ ile cihānda
Bu yolda şükür buldu göñül yār-ı muḫabbet

Āşār-ı kerem rāh-ı şerîfide müşâhid
Her bir seferi' aşığına bādî-i devlet

Ol rütbe feraḫ var ki bu vādî-yi şafāda
Altında yā üstünde ola 'âlem-i cennet

Yā Rab ḳuluñu eyle bu yollarda muvaffaḳ
Erbāb-ı kerem eyleyeler baḥş-ı 'ināyet

Hem sırr-ı Ḥanîfâ ola vāreste ḳazādan

Zātın ede ol ‘āşiyi memnūn-ı himāyet

Hikāye

Ba‘zı ‘ulemā-yı billāhdan menķıldür ki beher sene mevsim-i hacda Hāzret-i Hızır ve İlyāş ‘aleyhi’s-selām birbirleriyle mülākāt ve Minā’da yek digeriñ re’s-i şeriflerin tırāş edip bu du‘āyı kırā’at buyururlar imiş. Bismillāh māşallāh lā yesūku’l-hayrullāh. Māşallāh lā-yüşrifüs’s-sū’ ilallāh. Māşallāh mākāne min ni‘metin feminallāh. Māşallāh lā havle [50b] ve lā kuvvete illā billāh. Her kim vaķt-i seherde bu du‘āyı üç kırā’at eder ise cem‘i belāyādan emīn ve hıfz-ı emān-ı Hāķķ’a rehīn olduğu zebān-güzār-ı müdāvemet olarak on yedi sā‘atde *Pirinç Ovası* demekle şehir mahalle varılıp vāķı‘ā kum arasında pirinç gibi şağır taşlar mu‘āyene ve kudret-i İlahī müşāhede olunup bu güftār şebt-i cerīde-i aşār kılındı.

Na‘t-ı Şerīf

(mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün)

Şu vardı āb-ı rahmet ins ü cāna yā Resūlallāh

Yetiřdirdi hayāliñ āb u nānı yā Resūlallāh

Ni‘m-i zār-ı gönüldendir gedāya dāne-i ārzū

Çıķardı kurb-ı vaşla cism ü cānı yā Resūlallāh

Ebū Cehl’i urup hāk-i helāke eylediñ rüsvā

Seniñle eyledikde imtihāmı yā Resūlallāh

Helāk-i ebruvāniñ kayşer-i rüm olduğu zāhir

Şaçıñ sevdası dökdü mışra kanı (yâ Resûlallâh)²³⁴

Der-i ihsâna eyler ‘ arzuhal-i mâ-hüve’l-bâlî
 Hanîf’iñ nâr-ı gamla yandı cânı yâ Resûlallâh

Hikâye

Pâdişâh-ı ‘ Âl-i Osmân’dan Sulţân Murâd Han t̄abe şerâhu ‘ âlem-i ma‘ nâda dem-i zen-i nây-ı Mevlevî ve terâne-sâz-ı muṭrib-ḥâne-i ma‘nevî olduğunu meşâyih-ı Mevleviyye’den bir şâhib-i‘ irfâna tâ‘bîr etdirdiklerinde şâh-ı manşûr deyü buyurmuşlar. Nefsü’l-emr ol sâl-i meyâmin-i iştîmâlde cezâ-yı han-gân düvel-i naşârâdan biri uşûl-i ‘ ahd ü mişâka muḡâyir ağâze-i kibr ü naḡvet ve ḥilâf-ı edvâr-ı şurûṭ tel kıрмаḡla sâz-ı nâ-sâz-ı cum‘at ve ḡülüsu târ-u-mâr ve fütühât-ı celîle ile şâh-ı manşûr ve muzaffer oldukları yâd-ı dil-i muḡabbet ülfet kılınarak yirmi sâ‘atde *Medâyin-i Şâlih* nâm mâhalle vuşûl müyesser ve Kûçek Kayası’ndan ḡuzar olunduḡda bu na‘t-ı şerîf kayd-ı defter-i muḡabbet kılındı.

[51a]

Na‘t-ı Şerîf

(mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün)

Ġam-ı dünyâ beni etikde der-hem yâ Resûlallâh
 Gönülde ‘ aşk-ı zâtıñ oldu merhem yâ Resûlallâh

Seni işbât için ‘ âlemde Allâh eyledi icâd
 Vücûda geldi Havvâ daḡı Âdem yâ Resûlallâh

Ḥayāt-ı cāvidān buldum efendim na‘ t-ı pākiñde
Beni etme şonunda vaqf-ı mātem yā Resūlallāh

Sevindir baḥş-ı feyz-i dem-be-dem iḥsān-ı cuduñla
Güzel geçsin gününde vaqt ü ‘ālem yā Resūlallāh

Ḥanīfā’ya erince rūḥ-ı soḥbet rāh-ı vaşlıñda
Nu‘ ūt-ı pākiñ oldu aña elzem yā Resūlallāh

Meşnevî

(fā’ilātün mefā’ilün fa’lün)

Seḥer aldım elime bir nāyı
Fikr edince bu yolda ma‘ nāyı

Rāh-ı ḥaccıñ şafāsı der-kārdır
Dağları bir ‘acāyib esrārdır

Kimi mişl-i külāh-ı Mevlānā
Kimi ‘ayn-ı ḳabā gibi cāna

Şuları çāre-sāz-ı ‘aţşāndır
Her hevāsı vücūda bir cāndır

Deyü etdim bu resme bir aḡāz
Ḥāmeden daḡı geldi bu āvāz

Ḥamdülillāh Ḥudā-yı ‘azz ü cell
Bu diyārı yaratdı böyle güzel

Mekke'den Şām'a dek hemān yā hū
Nūr-ı pāk-i Resūl ile memlū

Bā-ḥuşūş ki bu arz-ı hoş şāmiḥ
Beyt-i pāk ve Medāyin-i Şāliḥ

Seyre şāyeste bir güzel yerdir
Āb-ı şafā fi-zülālden hoş-terdir

Şad şalāt u selām ola ihdā
Zāt-ı pākile ümmete ḥālā

Na' t-1 Şerīf

(mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün)

Ne derlerse bu menzilde revādır yā Resūlallāh
Yarınki menzirim ḳurb-ı 'Ūlā'dır yā Resūlallāh

Ḥudā imdād edince nezd-i iḥsānıñ ḳarīb oldu
Dile şimdi gelen hep bu şafādır yā Resūlallāh

Arāzī-yi muḳaddesdir bu rāh-ı pāk-i bī-hemtā
Esen rüz-ı şebinde ḥāb u hevādır yā Resūlallāh

Vücūd-ı 'ācizine her nefes baḥş-ı ḥayāt eyler
Türāb u āb u nārı pür-şafādır yā Resūlallah

Ḥuşuşā nūr-ı pākiñden Ḥanīfā ḥurrem olmuşdur
Şalāt ile selāmı hep saña yā Resūlallāh

Ḥikāye

Zamān-ı sa‘d-ı iktirān-ı Nebevī ‘aleyhisselāmda bir Yehūd-ı ‘anūd ehl-i İslām’dan biriniñ yedinde mevcūd bir re’s-i cemel-i mevrūsu’l-kıyāfeyi benim mālımdır serīka eyledi deyü iddi‘ā ve ḥuzūr-ı fā’izi’n-nūr-ı server-i kā’ināt-ı ‘aleyhe efzālū’ş-şalavātta münāfiqatden iki şāhid-i zūr işbāt ile deveyi Yehūdi zabt eyledikten sonra bir muḳtezā-yı şer‘i envār ḳaṭ‘-ı yed-i sārīke emr ü fermān buyrulmuş. Derd-mend-i adam devesi gittikten sonra yed-i yesārı daḫı rübūde-i tiġ-i siyāset olunacağına āgāh olduğda göñlünden vāḳıf-ı serā’ir-i derūn Ḥudāvend-i bī-çūna ne niyāz eyledikde cemel-i mezkūr lisāna gelip feşāḫat-ı beyān ile nezd-i Resūlullāh’da dīn-i İslām’dan bu zātıñ mālıyım. Yehūdi iftirā ve bu münāfiqlar şehādet-i zūra ictirā eylediler deyü ‘arz-ı mā-vaḳı‘-i ḫāl eyledikde da‘vā-yı ḫīle āşikār ve deve-yi merḳūme yed-i İslām’da ḳarār edip risālet-penāh Efendimiz su’āl buyurdular ki sen ne güne ‘amel-i ḫayra sā’isin ki Cenāb-ı Ḥaḳḳ işbāt-ı şadāḳat ve emānetiñ için cemel-i mezkūru nuṭka getirip seni vāreste-i ḳayd ü ıztırāb buyurdu. Merd-i merḳūm cevāb eder ki yā Resūlallāh Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a yarar a‘māl ü ezḳarım yokdur. Faḳaṭ her leyl-i pūr-veylde żalām-ı ṭabī‘at-ı nefsanīyemi def‘ için muḫabbeten saña on def‘a şalāt ü selām etmedikçe ser-nihād-ı bālīn-i ḫāb olmam. Bu zıkr-i şalāt ve muḫabbetiñ seni iki cihānda vāreste-i ḳuyūd-ı ıztırāb ve nā’il-i nişāb-ı [52a] ulū’l-elbāb eder buyurmuşlar. Ḥavāşş-ı şalāt u selām ve bā-ḫuşuş şalāt-ı münciyyede olan nām ḫāric ez-ḫadd-i ifhām idügi yād-ı dil-i müstehām ḳılınarak Bi’r-i Ğanem nām maḫalle varılıp ikāmet ve bu na‘t-ı şerīf ḳayd-ı defter-i muḫabbet ḳılındı.

Mebnî

(mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün)

Etdikde bir abdâl-1 Hudâ nuṭṭ-1 seyâḥat
Râh-1 Haremeyn oldu dile bā' iş-i raḥmet

Şevḳ ile gelip ḳurb-1 Nebî oldu müyesser
İznile gönül Rûm'a eder şevḳ-i 'azîmet

Hacc yollarınıñ neş'esidir naẓm u neşîrde
Bir ḥabbe olan ma'nâ-yı aşâr-1 hidâyet

Evrâd-1 şalât olmada mevrûd-1 ḥalâyıḳ
Ezḳâr-1 Hudâ verd-i dil-i ehl-i başîret

Memnûn-1 'atâ oldu Ḥanîfâ gibi hüccâc
Her yerde görüldükde çemen-zâr-1 selâmet

Hikâye

Ser-defter-i 'uşşâḳ Ḥazret-i Câmî ḳuddise sırrahu's-sâmî cânib-i şarḳdan ziyâret-i ravza-yı faḥr-i kâ'inât-1 'aleyhe efzâlüş'-şalavâta 'azîmet buyurduḡu güş-zed-i Sulṭân Bâyezîd-i velî ḳuddise sırrahu'l-celî olduḡda taḥrîr-nâme-i hümâyûn ile İstânbûla da'vet buyurmuşlar. Ḥazret-i Câmî cevâb-1 bā-şavâblarında 'abd-i 'âciz diyâr-1 Câmî'den ancaḳ ruḥsûde-i ḥâk-i Resûl ve ziyâretü'l-betül için geldim. 'Arz-1 âḫîr olmaz inşâllâhü Te'âlâ bu şıdḳ-1 'azîmet ve niyyet ile yine diyârimıza varıp anlar için daḫı başḳa sefer muḥabbet ederiz buyurmuşlar. Zihî ḥulûş-1 niyyet ve cezm-i 'azîmet-i rûḥaniyyet-i 'aliyyelerinden istid'â-yı feyz ve nuşret olunaraḳ on iki

sā' atde *Bi'r-i Zümürüd* nām maḥalle varılıp nüş-ı āb-ı ḥayāt-ı rāḥat ve bu na' t cerīde kılandı.

Na' t-ı Şerīf

(mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün)

[52b]

Cāy-ı sürür-ı semt-i şafā-yı Medīne'dir
Anda Resül mişli bulunmaz ḥazīnedir

Şadr-ı şaḥābe yā' nī Ebübekr ile 'Ömer
Ḥalvet güzīn-i ehl-i 'abāya zemīnedir

Nūr u vefā ve 'aşq-ı Ḥudā ve Resül için
'Arş-ı 'alāya hem-ser olan tāk-ı sīnedir

Ey rüşenā-yı çeşm-i niyāz-ı garīb-zār
Bu luṭf u rü'yetiñ dil-i firḳat ḳarīnedir

Bu 'arzuhāl-i şıdḳ-ı meāl-i Ḥanīf-i zār
Ḥak-ı Resül feyż-i muḥabbet mekīnedir

Murabba'

(mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün)

İlahī geldi derūna nidā-yı yā men hū
Nedir bu gerdiş-i ḥikmet nedir nişāne deyü
Ola bu gün vücūda meṭālī' ol meh-rū

Be-sırr-ı nūr-ı Muḥammed be-sırrullāh hū

Netīce kār-ı muḥabbet şühūda şāhiddir
 Kimi cihānda mezkūr kimi de sādiddir
 Alır murādını herkes Ḥudā ki vāḥiddir
 Be-sırr-ı nūr-ı Muḥammed be-sırrullāh hū

Ne varsa dilde bulur feyz-i luḫfile mekān
 Ḥudā'ya maḥşüş efendi bu baḫş-ı cevdet ü şān
 Derūna eyleye lāyık muḥabbetiñ her ān
 Be-sırr-ı nūr-ı Muḥammed be-sırrullāh hū

Hevā-yı nefs-i denī dā'imā şafā ister
 Göñül bu mülk-i ḫarābı bilā-riyā ister
 Efendi 'aklı olan dā'imā bekā ister
 Be-sırr-ı nūr-ı Muḥammed be-sırrullāh hū

Fenāya ver ki cihānı bekā ola erzān
 Göñül bu bāğ-ı bekāda Ḥanīf olur ḫandān
 Hemīşe ḫāl-i muḥabbet vere saña Mennān
 Be-sırr-ı nūr-ı Muḥammed be-sırrullāh hū

Ḥikāye

Bu maḫall-i dil-ārāya Bi'r-i Zümüröd tesmiyesinden maḫşūd 'Arab zamān-ı ḫilāfet-i 'Ömer İbnü'l-Ḥaṭṭāb rażiyallāhü 'anhda mülük-ı sā'ireden bir şāḫib-i İslām pādīşāh ḫalīfe-i dil-i āgāha her bir zümüröd yüzük ihdā edip Ḥazret-i 'Ömer bu maḫalle teşriflerinde yed-i sa'ādetlerinden [53a] ḫātem-i mezkūr bi're düşmüş ma'ıyyet-i 'alīyelerinde olan aḫbāb-ı kirām her çend iḫrāc-ı kenār-ı cāh-ı ma' hūd olması için ḫavāle-i ğavvāş-ı fikret ü himmet buyurmuşlar. Bir türlü ḫābil olmayıp 'ākıbetü'l-emr

yâ Ömer sen halîfetullâh ve nâ'ib-i menâb-ı Resûlullâhsın. Saña bu kadar kerâmet ba'îd degil himmet-i ma'nevî ile bu hâtemiñ taşşîli niyâzımızdır dediklerinde Hâzret-i 'Ömer razıyallahü 'anha kenâr-ı bi're gelip teveccühleri eşnâsında bir hayye-i mehibü'l-kıyâfe zühür ve hâtem-i mezkûru îşâl-i nezd-i halîfe-i sa'âdet maqtûr eder. Ol zamândan beri ebnâ-yı 'Arab ol bi'r şâfa-yı zümürüd deyü tesmiye eyledikleri mesmû'-i dil ü cân olmağın şebt-i cerîde-i muhabbet kılnarak on üç sâ'atde Vâlide Sulţân Hâzretleri'niñ iskā-yı 'atşân hüccâc-ı müslimîn için hafr u ihyâ buyurdıkları kıyular civârında ârâm ve bu güftâr kayd u irtisâm kıldı.

Na't-ı Şerîf

(mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün)

Zülâl-i hâk-i pâyıñ câna cândır yâ Resûlallâh
Hayâl-i vaşl-ı zâtıñ rûh-ı ândır yâ Resûlallâh

Seniñ cüd-ı firāvâniñ cihânı garğ-ı nûr etdi
Ruğuñ mânend-i hürşid dâstândır yâ Resûlallâh

Helâk-i ebrüvâniñ gamgam-ı ser-tîz-i düşmendir
Sözün ni' met fezâ-yı 'aşıkândır yâ Resûlallâh

İzâfet-i hayâli her dü-'âlem çeşm-i âdemde
Çü târ-ı kırş-ı hürşid pek 'ayândır yâ Resûlallâh

Hudâ maţlûb edindi zâtıñ imkân-ı vaħdetde
Hanîf' iñ 'aşkı kande râygândır yâ Resûlallâh

Na‘t-ı Şerīf
(mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün)

Zuhūr-ı hāzretiñ imā-yı Hāḳḳ’dır yā Resūlallāh
Be-rūz-ı vuşlatıñ ma‘ nā-yı Hāḳḳ’dır yā Resūlallāh

Ne deñli nā-ümīd olsa gönül fark-ı hidāyetde
Nevīd-i ‘ izzetiñ imā-yı Hāḳḳ’dır yā Resūlallāh

[53b]

Kelām-ı hayr-ı kāl-i hāzretiñ imā-yı hayr eyler
Hadīş-i hāzretiñ i‘ t̄ā-yı Hāḳḳ’dır yā Resūlallāh

Hanīfā dergehiñde āşinā-yı hāzret olmuşdur
Şarāb-ı vuşlatıñ şahbā-yı Hāḳḳ’dır yā Resūlallāh

Hikāye

Sā’iḳ-i taḳdīr-i Rabb-i ḳadīr ile vāşıl-ı hacda muḥabbeti olduğumuz zevātdan civār-ı rahmet-aşār türbe-i Ebā Eyyüb Enşārī rażiyallāhü ‘anhü’l-bārīde sākīn Seyyid Muştafā Efendi nām zātıñ meclis-i taḳrīrinden istim‘ā olunmuşdur ki ‘ālem-i şabāvetimde ‘illet-i vebādan velāyetimde vālide ve ḳarındaşlarım ‘āzim-i aḫiret olup nevbet-i intiḳāl baña geldikde ‘illet-i mezkūreden vefāt ve ḳaṭ‘-ı rişte-i hayāt etdim. Ba‘de’l-fasl defn-i mezād eylediklerinde muvācehemizden bir eli ‘aşālī pīr-i nūrānī zuhūr ve bu zāt münkirīnden biri idügi ḫātır-ı ‘ācizāneme ḫuṭūr eyledikde derḫāl kelime-i şehādet-güyān ve ḫāl-i zārīme nālān olup ḳaldım. Ol zāt taḫmīnen yarım sāt ḳadar muvācehemde ḳā’im olup yine geri ‘avdet buyurdu. Refiḳini alıp beni zarb-ı ‘aşā-yı ‘iḳāb edecektir ḫavfiyla ben mezārda müteḫayyir iken ḫikmet-i Ḥudā iki cānım güşād ve bir rāh-ı rāst nümāyān olup üftān u ḫizān semt-i selāmete şāyān olduğumda bir gülistān-ı şafā nişāna resīde olduğumda yanıma nice ḫūr ve ḡilmān gelip ta‘zīm u tekrīm ile vālidemiñ ḳaşr-ı ma‘nevīsine işāl etdiler. Vālidem envār-ı

zer u zîvere müstağrak olup beni istiğbâl ve Hüdâ-yı müte‘âl saña dahı bundan a‘lâ mağâm-ı bâlâ ihsân buyurdu. Var temâşâ eyle deyü bir ğayrı kaçır-ı zîbâya beni işâl etdiler. Hüdâm-ı hürî sirişt-i hizmet üzere iken yine mezârda gördüğüm pîr-i nûrânî [54a] zuhûr ve yanıma gelip benim nûr-ı dîdem sen dâr-ı dünyâda taşşil-i ‘ilm-i ahîret ve Qur‘ân-ı Kerîm kırâ‘at etdiñ mi deyü su‘âl buyurduklarında ümmî âdem olup kelime-i tevhîdden ğayrı mâ-hâzır ‘ilmim olmadığını ifâde eyledigimde bu derecât-ı ‘âliye ‘ilm-i uhrevî ile taşşil olunur. Saña sûre-i Nebe‘ ta‘lîm edeyim deyip üç def‘a kırâ‘at ve ‘avn u ‘inâyet-i Rabb-i‘izzet ile hıfz-ı müyesser olduğda bu inşirâh-ı ma‘nevî ile dîde-güşây-ı şafâ olduğumda gördüm ki imâm-ı mağalle başım ucunda kırâ‘at-ı Qur‘ân ve pederim eşk-rîz-i figân eder. Hemân keyfiyyet-i mâcerâyı ifâde ve mağfûzum olan sûre-i ‘Amme‘yi kırâ‘at eyledigimde imâm ve pederime hayret gelip kışsa-i hikâyet eyledigimde pederim ‘ahd buyurdu ki ba‘d-ezîn bu ‘illetden halâşında seni ta‘lîm-i ‘ilme vereyim. Derecât-ı ‘âliye taşşil edesin buyurmağla bu vâkı‘a-yı hayriye fi‘l-i şâdıqânıma bâ‘iş olup ilâ haze‘l-ân tedârik-i ‘ilm-i uhrevîye şarf ve ‘iz‘ân üzereyim buyurdukları ğarâ‘ibât-ı hayriyye-i ma‘nevîden ahîreti muhayyiz hikâye-i şâdıka olduğu tezkâr kılinarak on dört sâ‘atde *Hediye Eşmeleri* nâm mağalle varılıp ahâlî-i Medîne-i Münevvere‘den delâlet-i hüccâc-ı müslimîn kaçdıyla ba‘zı e‘izze-i kirâm vârid olmağla teşrîflerinden kalıp hüccâc-ı müslimîne sürür hâşıl ve hişea-i ‘âcizâneme evlâd-ı kirâm Ebâ Eyyüb Enşârî‘den Şeyh Hâfîz Zîneddîn el-Enşârî nâm delîl-i mülk-i ‘adîl düşüp kendileri ile ‘ağd-i rişte-i uhuvvet ve delîl-i hayr ittihâz olunup bu güftâr ol mağalde inşâd olundu.

Na‘t-ı Şerîf

(fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün)

Hâzretiñden geldi kaçıd pür-sürür

Merhabâ ey şâh-ı şâhân merhabâ

Hâk-i pâyıñ dîdemize ‘ayn-ı nûr

Merhabâ ey genc-i ‘irfân merhabâ

[54b]

Üç konağ kaldı efendim hâkiñe
Sine-çâkim bâb-ı feyz-i pâkiñe

Geldi şîhhat herkesiñ idrâkine
Merhabâ ey kân-ı itkân merhabâ

Cümle nâsiñ sevgili sultânısın
Kâ'inâtiñ mâ-haşıl cânânısın

Mü'mîn-i mü'mînât hâkânısın
Merhabâ ey rûh-ı iz'ân merhabâ

Âl ü aşhâbiñ hemîşe şâğ ola
Sînesi 'adâ-yı dîniñ dâğ ola

Rû-yı mü'min 'âşıkân-veş ağ ola
Merhabâ ey mağz-ı ihsân merhabâ

Nesl-i pâkiñden Hanîf-i derd-i nâk
Nefs-i şūmuñ eyledi bu dem helâk

Feyz-i 'aşkıñla derūnuñ eyle pâk
Merhaba ey yâr-ı Mennân merhabâ

Hikāye

Civār-ı Hāzret-i Hālid ‘aleyhi rahmete’l-vāhidde medfūn Koca Beşir Ağā Hāzretleri’nden rivāyet ederler ki zamān-ı şeyhü’l-ḥaremlikleriñde ḥüccāc-ı müslimīn Medīne-i Münevvere’ye duḥūl gecesinde ‘ālem-i menāmda ḥużūr-ı sātī’-i nūr-ı Nebevī’ye varıp rû -nihāde-i āsitān-ı ‘ubūdiyyet eyledikde Beşir şabāḥ ḥüccāc-ı hidāyet minhāc içinde ümmetinden şu şekilde bir ‘aşık-ı şādık ve yār-ı muvāfık vardır. Selāmımızı kendüye tebliğ ve bu kadar ḳurbiyyetleri kifāyet eder. Eger vārid-i Medīne-i Münevvere olur ise bi’n-nefs istiḳbāl-i ‘azīmet iḳtizā-yı cāzibe-i mihr ü meveddetdir ammā bu ḥārik-ı ‘āde-i keyfiyyet-i mestūr zīr-i perde-i ḥaḳīḳat olup o ta’zīm-i mülākātı dārü’l-ḥuld aḥirete ta’līḳ edelim buyurmuşlar. Bīdār olduḳda emr-i risāleti tefhīm için ḥüccāc-ı müslimīn içinde ol zāt-ı muḥabbet-simāt ile mülākāḳ olup ifāde-i ma’nā buyurduḳlarında dīde-i ḥasret ve çeşmān-ı muḥabbetden ḥun-rīz-i nedāmet ve feryād-künān-ı vādī-yi ḥayret olarak vedā’ ve ‘avdet buyurmuşlar. Zihī intisāb-ı [55a] ḳurbet-i ma’nevī ki iḳtizā-yı şiddet-i ‘alāḳa-yı ‘aşḳ u muḥabbet Cenāb-ı tab’-ı Nebevī’yi tekellüfāt-ı ta’zīm-i şūrīyi iltizāma ‘illet olup keşf-i māvaḳī’-i ḥāl-i ‘urefā buyurmuşlar diyerek on iki sātde Estīl-i ‘Anter demekle şehīr maḥalle varılıp iḳāmet ve bu na’t-ı şerīf ḳayd ḳılındı.

Na’t-ı Şerīf

(mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün)

Cinān-ı zevḳe geldi bû-yı cennet yā Resūlallāh

Na’īm-i zātīñ oldu ‘ayn-ı rahmet yā Resūlallāh

Hevā-dār-ı cüyüş-ı zā’irānīñ Cibrīl olmuşdur

Budur-i ma’na-yı şīḥat rūh-ı ülfet yā Resūlallāh

Senīñ zāt-ı şerīfīñ menşe’-i envār-ı ḥāzretidir

Cihān nūruñla oldu ‘ ayn-ı devlet yā Resūlallāh

Kemāl-i inbisātı hātır-ı aḥbāb için söyler
Ḥanīfā na‘ tiñ etdi naḡd-i fikret yā Resūlallāh

Na‘ t-ı Şerīf

(mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün)

Göñül semt-i ricāda etdi şöḡbet yā Resūlallāh
Cenābıñdan diler ‘ afv ü şefā‘ at yā Resūlallāh

Ḳafādār-ı tarīḡ-i Ḥaḡḡ refīḡ-i Ḥazret-i Cibrīl
Eder ceyš-i melā’ikle refāḡat yā Resūlallāh

Saḡil-i ‘ Anter olsa ġar-ı a‘ dā-yı ‘ abeḡ güftār
Anı fārūḡ eder mānend-i türbet yā Resūlallāh

Ḥanīfā eylemişdir tā ezelden zātıña imān
Anıñ nīrān-ı ḡalbiñ eyle cennet yā Resūlallāh

Hikāye

Aḡḡāb-ı ḡulūḡ ve ümmiyān-ı ‘ ubūdiyyet-i maḡşūşdan biri ziyāret-i ravza-yı muḡahhara edip rüfeḡası yanlarına geldikde merḡūmu istihzā şüretinde şūfi bizler ḡin-i vedā‘ da şebeke-i sa‘ ādet- i Nebevī’den aḡz-ı ‘ itḡ-nāme-i nār ve ḡabūl-i tevḡī‘ -i ref‘ -i maḡfıret āşār etdik. Sen de aḡz etdiñ mi dediklerinde te’essüf künān tekrār muvācehe-i sa‘ ādete varıp ‘ itḡ-nāme niyāzında olmuş. Estār-ı sa‘ ādetden yed-i

‘ubūdiyyetine bir yeşil hatt ve raqamalı [55b] kâğıd üzerinde *men zāra kabri vecebet lehū şefā‘atī* Hadīs-i Şerīf’i naqş-ı şahife-i ‘ināyet olmuş nāme-i ‘āliye i‘tā buyrulmağla hezār sürūr ve ħubūr ile rüfekāsına irā’et eyledikde cümlesi ser-fürū perde-i ħacālet ve mu‘cize-i bāhire-i Resūl’e imān-ı nām ve muħabbet edip muqaddem etdikleri vaz‘ ve istihzā’ ve küstāhlığa tevbe ve nedāmet ve anlar daħı istid‘ā-yı şefā‘at ve ‘ināyet eyledikleri kayd-ı mecmū‘a-yı dil ü cān kılınaraq on üç sâ‘atde Sebīlū’l-Ĥācı nām-ı diger *Osmān Pāşā Kapıları*’na varılıp iķāmet ve bu güftār kayd-ı defter-i ‘ubūdiyyet kıılındı.

Na‘t-ı Şerīf

(fā’ilātün fā’ilātün fā’ilātün fā’ilün)

Ben bu gün na‘t-ı Resūl’ü hırz-ı cān etsem gerek
Dergeh-i qabrinde anı armağān etsem gerek

Şat bu gün zann etme yā hū na‘tidir ārām-ı dil
Ben ħadīs-i vaşf-ı zātın her zamān etsem gerek

Cān u dil buldu yolunda inbisāt-ı ħātır
Gülşen-i rāh-ı vişālī dāstān etsem gerek

Şām’dan qurb-ı Medīne gelmedi çāryek dile
Böyle āsān yolları bir bir beyān etsem gerek

Her iķāmet yerlerin etdim Ĥanīfā işte yād
Ĝayrı beyt-i raħmeti ‘arż u ‘ayān etsem gerek

Na‘t-ı Şerîf
(mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün)

Firâkıñ cân-güzâr-ı cân-ı cândır yâ Resûlallâh
Aķan eşm-i muħabbetden de ķandır yâ Resûlallâh

Göñül zulmetde ķaldı meş‘al-i tevfiķ ile luḫf et
Reh-i ‘aşķıñda her dem sen uyandır yâ Resûlallâh

Deriñ dârü’l-ķuvâ-yı cins-i ümmetdir meded senden
Şarâb-ı nûr-ı veche cânı ķandır yâ Resûlallâh

Bu vâdî-yi hidâyetde hemîşe nûr-ı iķbâliñ
Dil-i derd âşinâya pek ‘ayândır yâ Resûlallâh

Ĥanîf-i zâra raħm et Ĥazret-i Allâh içün olsun
İşî zîrâ anıñ ĝâyet yamândır yâ Resûlallâh

[56a]

Hikaye

Alüde-i irk-âb-ı dünyâ ve giriftâr-ı ķayd-ı ĝünâ-ĝün-ı hevâ benim gibi bir ‘abd-i bî-nevâ ‘âlem-i ma‘nâda Ĥazret-i Server-i Kâ’inât-ı ‘aleyhi efzâlü’ş-şalât ile eĝâr-yâr-ı ĝüzîñ rızvanallâhü Te‘âlâ ‘aleyhim ecma‘in efendilerimizi rû‘yet ve mübârek eyâdî-i şerîfelerinde tiĝ-i ser-tîz-i hidâyet müşâhede eylediginden ĝâyet ıztırâb ve vahşet ve ĥaşyet ile ***Lâ ilâhe illallâh Muħammedü’r-Resûlullâh*** ĝüyân olarak bîdâr olduķda râh-ı ‘aşķ u muħabbet-i Resûlullâh’da fedâ-yı nefis ü cân ve tiĝ-i bî-dirîĝ-i hidâyet ve irşâd-ı sultân-ı ahîrü’z-zamân ile ser-bürîde-i vesâves-i şeytân ve ĥayât-ı yâr-ı ‘âlem-i ‘irfân olmaķ arzusuyla ĥacc-ı şerîfe niyyet ve istid‘â-yı esbâbı sühûlet

eyledikde vâkı'â Cenâb-ı Hakk asân-ı vechile ihsân-ı 'azîmet edip ravza-yı sa'âdete vuşul ve hengâm-ı iyâb ve zehâbında kıatı ra'nâ murâd-ı ma'nevîye resîde olup tezkiye-i nefis ü cân ile hırâmân-ı semt-i dostân eylediği yâd-ı dil ü cân kıılınarak on beş sâ'atde Hâzret-i 'Osmân razıyallahü 'anh bi'r-i şerîfine varılıp Kâl'a-yı Dil-ârâ-yı Medîne-i Münevvere ve Kûbbe-i Hâzrâ-yı Ravza-yı Muṭahhara ve menâr-ı Harem-i Şerîf-i mu'aṭṭara meşhûd-ı inzâr-ı hüccâc-ı müslimîn olduğda tebrîk-i kudûm-ı hayr-ı lüzûm-ı zâ'irîn için tûb-ı va'd âşûb şenligi icrâsı eşnâsında Mîre'l-Hâcc Pâşâ Hâzretleri'n Şeyhü'l-Harem-i Nebevî ve nâ'ib ve hâzîne-dâr Muştafâvî Ağâlar sâ'ir gürûh-ı pür şükûh ağavât-ı kirâm ve ocaklı ve neferât-ı kâl'a-yı laṭife ile istikbâl ve şerîf [56b] Mekke-i Mükerrreme daḡı bu sene-i mübâreke de ziyâret-i cedd-i emcedî 'aleyhsselâm zımnında Medîne-i Münevvere'de bulunmaḡla Müşâvere Tepesi demekle şehîr kâr-gîr-i ebniye-i laṭife derûnundan temâşâ-yı âlây-ı Medîne-i Münevvere ve seyr-i kıṭâr-ı hüccâc-ı müslimîn buyurup vaḡt-i duḡâdan şoñraca şalât u selâm güyân hâric-i kâl'a-yı laṭifede naşb-ı hıyâm-ârâm ve bir miḡdâr celse-i hafifeden şoñra ebvâb-ı kâl'a-yı laṭifeden bâb-ı Şâmî'den mübârek işneyn günü **Medîne-i Münevvere**'ye ḡadem-nihâde-i duḡul olup derûn-ı Harem-i Şerîf'e bâbü's-selâmdan cebîn-sây-ı ruḡıyyet olduğumuzda **mâ beyne ḡabırî ve minberî ravzatün min riyâzi'l-cenne** buyrulan elṭaf-ı mekân-ı mübâreke de iki rek'at taḡıyyetü'l-mescid kıılınıp ma'de'd-du'â'ı muvâcehe-i şerîfe-i faḡr-i kâ'inât 'aleyhe efzâlü's-şalavâtda dest-beste-i ruḡıyyet ve Delîl Efendi ile yek-zebân-ı muḡabbet-i du'â ve istid'â-yı şefâ'at ve pâdişâh-ı İslâm ve bu cem'-i dostân-ı zevî'l-iḡtirâma istircâ-yı nuşret ve selâmet ve ebeveyn ḡaḡlarında niyâz u maḡfîret eşnâsında bu na't-ı şerîf kilik-i leb-i ta'zîm ve tevḡîr ile naḡş-ı şaḡife-i ḡulûş ve muḡabbet kıılındı.

Na't-ı Şerîf

(mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün)

Cemâliñ maṭla'-ı envâr-ı ḡudret yâ Resûlallâh

Dü-ebrü şâh-ı beyt-i nazm-ı ḡikmet yâ Resûlallâh

Sözün şahbâ-yı rāhmetdir cāyī dürr-i dendānıñ
Dehānıñ ke's-i ser-şār-ı şefā' at yā Resūlallāh

Kefiñ havz u benān-ı fevvāre āb-ı 'ināyetdir
Şafā-yı sâ' idiñ mizāb-ı rahmet yā Resūlallāh

Hañıñ Furķān-ı mā evhā şaçıñ sırr-süre-i İsrā
Ruñuñ ma' nā-yı ev ednā-yı kırbet yā Resūlallāh

Ser-ā-pā cism-i pākiñ bir mücessem nūrdur el-ħaķķ
Beyāz gerdeniñ kāfūr-ı cennet yā Resūlallāh

Ümīd-i mağfiretdir bende-gānıñ māye-i 'aşķı
Seniñ luţfuñda yoķdur çün nihāyet yā Resūlallāh

[57a]

Seniñ ihsānını ümmīd edip güyān olursa yoħsa
Ĥanīf' iñ cürmüne yoķdur nihāyet yā Resūlallāh

Na' t-ı Şerīf-
(mef'ülü fā'ilätü mefā'ilü fā'ilün)

Geldik der-i Resūl'e Ĥanīfā ĥulūş ile
Erzān hemişe luţf-ı muķīm ü mücāvere

Yüz sür niyāz-ı 'afv u şefā' atle ĥākiñe
De'b-i Resūl şefķat ederler misāfire

Na‘t-ı Şerîf
(mef‘ülü fâ‘ilâtü mefâ‘ilü fâ‘ilün)

Tab‘-ı Resûl çünkü severlerdi şâ‘iri
Bürdeyle buldu Ka‘b ile Hâssân mücâmele
Bu kıt‘a ile sende Hanîfâ Resûl’e var
Nûr-ı şefâ‘at ile görürsün mu‘âmele

Andan muvâcehe-i laţîfe-i Hâzret-i Ebûbekrû’ş-Şiddîk’a gelip dest-beste-i niyâz ve
bu rubâ‘î âğâz olundu.

Medîha-i Bekriyye
(mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün)

Getir cân u dile ey‘aşîk-ı dîvâne taşdıki
Ziyâret eyle kabır-i pâk-i rûh-ı hayr-ı Şiddîk’i
Budur hayrû’s-selef esrâr-ı ahfâya tamâm mazhâr
Reh-i ‘aşkında versin Hâkık erenler feyz ü tevfiği

Andan muvâcehe-i laţîfe-i Hâzret-i ‘Ömer İbnü’l-Hatţâb raziyallâhü Te‘âlâ
‘anhümâyâ varılıp bu niyâz üzere ruhsûde-i şebeke-yi ziyâret ve ‘arzuhâl-i kabâhat
kılındı.

Mediḥa-i ‘Ömer-nazm
(mefâ’ilün mefâ’ilün fe’ülün)

Netice kâr u maḥlab bu seferden
Niyâz-ı merḥamet oldu ‘Ömer’den
Eder luḫf ehlidir kân-ı kirâmdır
Ḥanîfâ böyle gördüm ben eşerden

Andan muvâcehe-i ümmü’l-mü’minîn Ḥazret-i Fâṭimatü’z-Zehrâ raziyallâhu Te‘âlâ
‘anhâya varılıp bu niyâz-nâme-i ruḫiyyet leb-i âdâb ile kırâ’at olundu.

Mediḥa-i Fâṭimatü’z-Zehrâ
(fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün)

Müjde ey cân u gönül istediğin ma‘nâdır
Sevdiğin ḥâk-i şafâ çeşm-i dile tütüyâdır
Ümm-i dünyâya nazar etme edeb lâzımdır
Bu maḫâm-ı kerem-i Fâṭimatü’z-Zehrâdır

Andan Bâb-ı Cibrîl ü Nisâ ve Bâbü’r-Raḫme’ye varılıp her birinde dest- [57b]
güşâde-i du‘â ve niyâz ve aḫşâm olduḫda şeref-yâb olduğumuz ferâşet-i şerîfe
ḫıdmeti edâ ve derûn-ı şebeke-i laṭîfe ve birûn-ı Ravza-i Mübâreke’de ikâd-ı ḫanâdîl
ḫurşîd-i ziyâ olunup beyt-i Laṭîfî Şeyḫ İsmâ‘îl Cerrâḫî’de büyütet ve üç gün üç gece
bu minvâl üzere Ḥarem-i Sâ‘adet’de edâ’-yı farîza-i şalât ve münâcât ve şükr-i
‘inâyet-i ḫâziyyü’l-ḫacât olundu. Bu eşnâda Baḫîye-i Şerîf’e ta‘bir olunur ḫal‘a-yı
laṭîfe taşrasında vâḫi‘ mezâristân-ı maḫfîret-i leme‘âna varılıp Ḥazret-i ‘Oşmân

raziyallāhu ‘anha efendimiziñ türāb-ı kabr-i pākleri kuḥl-ı dīde-i ‘ubūdiyyet
kılındıḳda bu rübā‘i inşād olundu.

Mediḥa-i Zinnūreyn

(mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün)

Bu Zinnūreyn-i ‘ālidir ‘Alī’den ḳadr-i ālidir
Ḥayā ‘ayn-ı visālidir şehīd-i maḡfired-ārā
Cihānda nāmı ‘Oşmān’dır emīn-i ketb-i Ḳur’ān’dır
Resūl’e yār-ı devrāndır şefi‘-i ‘ālem-i ‘uḳbā

Mediḥa-i Çeḡār-ı Güzīn-

(mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün)

Ebūbekr ü ‘Ömer ‘Oşmān ‘Alī’dir zübde-i insān
Şehīdeyn-i şehā-‘ünvān Ḥüseyn ü hem Ḥasan cānān
Daḡı āl ü tevābi‘ hem daḡı aşḡāb-ı ferruḡ hem
Ḥudā’niñ sırrına maḡrem olur bunlar ile her cān

Andan Ḥāzret-i Risālet-Penāh Efendimiz’iñ necl-i necīb ve veled-i edībleri Ḥāzret-i
İbrāhīm raziyallāhu’l-kerīm ve ‘amm-i ḡayrūn’nās Cenāb-ı ‘Abbās ve zevcāt-ı
tāhirāt ve evlād ve sā’ir kaffe-i mü’mīn ve mü’mīnāt merāḡıd-ı mübāreke
münevvereleri ziyāret ve her birinde dīde-i ḡam dīdeden eşk-rīz-i ḡasret ve nedāmet
ve istid‘ā-yı şefā‘ at olunup bu ḡüftār şebt-i cerīde-i aşār kılındı.

Medīḥa
(mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün fa'lün)

Ḥarīm-i şıdķ u şafādır maķām-ı İbrāhīm
Ki kebd-i ḥayr u verādır imām-ı İbrāhīm

[58a]

Dü-dīde-i terim olsun sıķā-yı ķabr-i şerīf
Verirse sırr-ı ķader yek selām-ı İbrāhīm

Medīḥa
(fā'ılātün fā'ılātün fā'ılātün fā'ılün)

Ķabr-i pāk-i Ḥazret-i 'Abbās'a yüz sür 'aşķ ile
Ḥānedān-ı āl-i Hāşim'den bulursun ḥayır-ı tām
'Amm-i pāk-i Ḥazret-i şāh-ı Resül'dür şıdķ ile
Ver niyāz-ı 'afv ü şefķat birle dilden şad selām

'Ulemā-yı Medīne-i Münevvere'de nevverahāllāhu Te'alā ilā yevmi'l-aḥireden fenn-i ḥadīş ve tefsīr ve fūnūn-ı sā'irede yed-i tūlā-yı fażiletleri meşhūr 'Abdülcelīl Efendi ve Ḥādīm-zāde Es-Seyyīd Muḥammed Sa'id Efendi ve Ṭāhir Efendi ve Cerrāḫī Efendi ve aşḫāb-ı ķulūbdan Rızvān Efendi ve emşāl-i e'izze-i kirām ile 'aşd-i encümen-i muḥabbet olunduķda bu ğazel-i ḥaķīķat meşel şebt-i cerīde-i aşār kılandı.

Mediḥa
(mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün)

Şād etdi beni tā' at-ı ebrār-ı Medīne
Güldürdü dili şāhid-i esrār-ı Medīne

Āşār-ı şafā-baḥş-ı vefā ḥākiñe maḥşūş
Cennet gibidir şoḥbet-i dildār-ı Medīne

Üç gün ıalaraq nūr-ı celī oldu nümāyān
Her şebde bedīd oldu bu envār-ı Medīne

Ḥāk-i ḥarem-i şāh-ı Resūl oldu müyesser
Ĝarḳ oldu bütün nūruna züvvār-ı Medīne

Ḳaydet bu ğazel oldu Ḥanīfā dile ilhām
Besdir bu ḳadar cilve-i aşār-ı Medīne

Biñ iki yüz bir senesi Zı'l-ka' desiniñ yirmi beşinci işneyn günü duḫul-ı tayyibe-i tayyibe müyesser olup şühür-ı rūmiyyeden Ağustos hengāmı olmağla ḥurmāniñ raḥbı ta' bīr olunur tāzesi tenāvül ve limon ve nār ve turunc ve muz ve sā'ir eşmār-ı letāfet aşarı tenaḳḳul olup ḥuşūşān Ṭrablūsī 'Ömer Efendi-zāde mürüvvetli [58b] Eş-Şeyḫ İsmā'il Efendi'niñ 'atebe ta' bīr olunur ḳaşr-ı dil-ārāsıña mā'-i cārī ve ḥavz-ı vasi' ve bağçe-i laḫife nezāretle reşk-āver-i firdevs-i berīndir. Aḥbāb-ı kirāmla tarḫ-ı encūmen-i ülfet ve tena'um-i lezāyız-i ni' met ve ziyāfet olunup şūrī ve ma'nevī müşāhede olunan ikrām u 'ināyet ḥāric ez-ḥadd-i ta' bīr ve taḫrīr olmağla bu ḳıṭ'ā ile tayy-ı tūmār vaşf-ı beyān ḳılındı.

Kıt'a

(fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün)

'Add olunmaz gördü kim ihsân u ni' met bî-şumâr
 Vaşfa gelmez hâlet-i hayr-ı Hanîf-i bî-medâr
 Güft ü gû lâzım degil ey dil edeb ey dil edeb
 Feyz-i Haqq ve şefkat-i cānāna yoqdur hiç qarâr

Māh-ı mezkūruñ yirmi sekizinci Perşembe günü bi-'avnillāhu Te'ālā Medīne-i
 Münevvere'den üç sâ'at ileri ve Mekke-i Mükerrerem'e yolunda Bi'r-i 'Alî demekle
 şehîr maḥall-i mübārekeye varılıp naşb-ı hıyām-arām ve şāfi'yyü'l-mezheb olanlar
 iḥrām-ı pūş-i ihtirām oldular. Bu güftār-ı hülüş-ı aşār ilhām ṭab'-ı 'aczi-şî'ār
 kıldı.

Mediḥa

(mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün)

Farṭ-ı sürür bi'r-i şafā-yı 'Alî'dedir
 'Avn-ı 'ubūr bi'r-i şafā-yı 'Alî'dedir

Olmaz efendî gird-i keder sine āşinā
 Naqş-ı ḥubūr bi'r-i şafā-yı 'Alî'dedir

Āb-ı ḥayāt zā'iḳa-i ādeme zülāl
 Ğamdan mürür bi'r-i şafā-yı 'Alî'dedir

Nefs-i zalüm gitdi bu gün yār-ı dil Hudā

Def'-i şurūr bi'r-i şafā-yı 'Alî'dedir

Her bir konağda gerçi Hanîfâ şafâ bedîd

Zevk-i sürür bi'r-i şafâ-yı 'Alî'dedir

Hikāye

E'imme-i müctehidinden Hâzret-i İmâm Şâfi' rahmetullâhi 'aleyh cenâbları gayet hilm ü sükûnet ve tevâzu' üzere ülfet buyurmalarıyla ehibbâsından [59a] biri 'acabâ İmâm Hâzretleri'ni tehevvue getirmek bu şüret ile mümkün olur mu deyü hayyâta verdikerinde ferâceniñ bir qolunu vâsi' ve bir qolunu teng ve dar dikdirip Hâzret-i İmâm hayyâtdan ferâceyi alıp ziver-i düş-i fażilet irtisâm buyurduklarında iz'ânına bârekallâh tamâm maṭlûbum üzere olmuş bir qolu vâs' idir ki derûnuna ba'z evrâk ve mecmû'a vaz' ve biri teng ve dardır ki ahz ü i'ṭâda zaḥmet vermez deyü mu'âmele-i cemîle ve taḥsîn buyurdukları gâyet hilm ü keremlerinden iktizâ eyledigi naql-ı dil-i pür-efkâr kılnaraq on bir sâ'atde ***Ḳubûr-ı Şühedâ*** demekle şöret-ârâ maḥall-i laṭife varılıp maḳâbir-i şühedâ-yı kirâm ziyâret ve bu güftâr ile şükr-i Cenâb-ı Rabb-i 'izzet kıldı.

Medîḥa

(mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün)

Geldiñ seheri işte Ḳubûr-ı Şühedâya

Şad şükr ü sipâs ola gönül luṭf-ı Hudâ'ya

İhrâma giren Şâfi' ler buldu hayâtı

Her kâfilemiz döndü bu gün rûz-ı cezâya

Vāreste olup ʿāriyet şevb-i cihāndan
 ʿÜryān varıyor bunca kişi bāb-ı beķāya

Beyne'l-Ḥaremeyn oldu dile başka tecellī
 Tevbe o geçen günlere sāʿat-i hebāya

Yā Rab be-ciger-sūz-ı ʿaṣṣān-ı şehīdān
 Tevfīķ-i refīķ ile Ḥanīf-i dü-serāya

Ḥikāye

E'imme müctehidinden reh-i taķvā ve zühādete sālīk İmām Mālik Ḥazretleri esvāķ ve bāzār-ı ğufrān-aşār-ı Medīne-i Münevvere nevverahallāhu Teʿālā ilā yevmi'l-aḥirede daĥı mübārek ķadem-i şerīflerine naʿleyn giymeyip pā-berehne muḥabbet-i seyr ü zehāb vezīr-i iķdāmı ile dār-ı renc-i türāb olduķda baʿzı aḥbābı teklīf-i pā-pūs buyurduķlarında Resūl-i Ekrem ve nebıyy-i muḥterem şallāllāhu Teʿālā ʿaleyhi ve selem Efendimiz'in ʿazīz ve laṭīf [59b] ķadem-i şerīflerini pūsīde-i ihtirām eden maḥallerde naʿleyn giymek ʿind-i şādīķānemde ḥaṭādır buyurmuşlar. Zihī taʿzīm-i ḥāk-i pāy-i Resūl ve zihī temeşşī-yi taķvā şumūl diyerek on beş sāʿatde **Cüdeyre Boġāzı** demekle şehīr maḥalle ķonulup bu güftār şebt-i cerīde-i aşār ķılındı

Mediḥa
(mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün)

Göründü dile tâbiş-i envâr-ı Cüdeyre
Mest etdi beni cünbüş-i akmâr-ı Cüdeyre

Mânend-i reh-i râst u vefâ yolları dağı
Bü-yı ḥaremi vermede âşâr-ı Cüdeyre

Sıkmış boğaza rāh-ı dil-i Ka' be-i şıdķı
Nā ehli eder sık boğāz ebrār-ı Cüdeyre

Na' t-ı Şerif
(mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün)

Civār-ı ḥazret'e geldik selāmet yā Resūlallāh
Dile düşdü efendim luḥf-ı ḥazret yā Resūlallāh

Ḥarīm-i ḥazretiñ ' izzet-fezā-yı cins-i ümmetdir
Saña maḥşüş hemişe Ḥaḳḳ şefâ' at yā Resūlallāh

Ġubār-ı āsitān-ı dergehiñ kuhl-ı cevāhirdir
Verir çeşm-i vefāya nūr-ı raḥmet yā Resūlallāh

Göñül ḥāhiş-ker-i in'ām u iḥsān-ı şerifindir
Der-i cūduñda durdu vaḳf-ı ḥayret yā Resūlallāh

Ḥanīfā tā ezel in‘ām-ı zātıñla mübeşşerdir
Saña her dem eder arzū-yı vuşlat yā Resūlallāh

Ḥikāye

Āsitāne-i sa‘ādetde medfūn ḥaṭire-i vefā Şeyḫ Muşlihiddīn el-ma‘rūf bi-Ebū’l-Vefā Ḥazretleri’niñ cümle-i kerāmāt-ı ‘aliyyelerinden civār-ı ḥān-kāh-ı sa‘ādetlerinde sākin bir ihtiyāre ḥatunuñ oğlu ḥacc-ı şerīfe gider iken Mışır şularında giriftār-ı dest-i küffār ve esīr-i eşrār olmuş ḥatun ‘Azīz Ḥazretleri’ne gelip niyāz-ı ḥalāş ve ḥaḫḫ-ı civāriyete ri‘āyet istid‘ā eyledikde ol gece esīr-i merḫūm Maḷḷa’da bir ruhbāniñ ḥıdmetinde olmağla kebāb ṭabḥ eder iken bir sīḥ-i kebābı kedi ḫapıp [60a]firār eyledikde verāsından taḥlīş-i kebāb dā‘iyesiyle vāfir gider. Yedinde olan şem‘a ḫaşdıyla yaḫīn vardıkda görür ki kendi ḫapısına gelip daḫḫ-i bāb ve vālidesine ‘arz-ı dīdār-ı ḥulūş-iltihāb eyledikde ‘ale’s-seḫer şeyḫ ḫazretlerine varıp vālidesi izḫār-ı teşekkür ve kendi bende-i ḫalka be-gūş-ı irādet ve ināyet olup ba‘de zamānın intiḫālinde vaşiyyeti üzere şavmaa‘-ı şeyḫ eşiğinde defīn-i ḫāk-i ‘ubūdiyet ve seng-i mezārında ḫālā esiriñ merḫadidir deyü işāret vardır. Kerāmāt-ı ‘aliyyeleri bī-şumār ve Şaḫāyık-ı Nu‘maniye’de keyfiyyet-i taḫvāları mezkūr zāt-ı ‘ālī tebār idüğü yād-ı dil-i nāḫār ve istimdād-ı rūḫ-ı fütüvvet āşārları ḫılınaraḫ on beş sā‘atde **Bedr-i Ḥuneyn** nām māḥalle resīde olup bu güftār ḫayd-ı cerīde-i āşār ḫılındı.

Medīḫa-i Şühedā

(mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün fe’ülün)

Şumūs-ı evc-i beḫādır şehīd-i Bedr-i güzīn
Nücūm-ı burc-ı liḫādır şehīd-i Bedr-i güzīn

Na‘īm-i ḫuld-ı berīne hemīşe müstağriḫ

Ṭufeyl-i ‘azz-i Ḥudā’dır şehīd-i Bedr-i güzīn

Ḥayāl-i ḥāṭıra gelmez leṭāfet-i rūḥu
Çü mürğ-i bāğ-ı vefādır şehīd-i Bedr-i güzīn

Rehīn-i ḥāki olanlar bulur ḥayāt-ı ebed
O rütbe ehl-i şafādır şehīd-i Bedr-i güzīn

Ḥanīf-i zārı Ḥudā’yā qarīn-i feyz eyle
Saña cāya becādır şehīd-i Bedr-i güzīn

Ḥikāye

Şeref-i dest-pūs-ı kerāmet-i me’nūslarıyla müşerref olduğumuz meşāyihīn-i kirāmdan Ḥazret-i Hüdāyī āsitānesinde mesned-nişīn-i irşād Muşafā Efendi merḥūmuñ cümle-i küşūfātından Dervīş Aḥmed Efendi nām müsterşidi naql buyurdular ki ḳabūl-i hedāyā ve tevzī’ inde baña ḥāṭıra-yı ḥasset gelip def’ -i şübhe-i ḥāṭır için bir dest-māle [60b] vāfir portakal vaz’ ve ḥuzūr-ı şeyḥe işāl ve hediye eyledim. Derḥāl içinden bir dānesini meclis-i şerīflerinde olan eḥibbāya i’ṭā ve mā’-dāsını dolāba vaz’ etdirdiler. Tebessüm-künān siz de böyle ḥareket buyruñ daḫı gelecek eḥibbābıñ ḳismet-i vardır deyü def’ -i gubār-ı ḥāṭır buyurdular. Kendileriden inābe ve sulūk murād edenlere Yünüs Emre Ḥazretleri’niñ

Çıkdım erik dalına anda yedim üzümü

mu’āmmasını i’ṭā ile def’ buyurdular imiş. Şeyḥ-i Ekber-i Rüm Ḥaḳḳı İsmā’īl Efendi merḥūmuñ meclis-i şerīflerine resīde olmuş zāt-ı maḥmidet āyāt ve ḥāl-i mektüm pīr-i fütüvvet-simāt idüğünü naql buyurdıkları zebān-güzār-ı tezkār olarak on

iki sâ'atde *Maymun Ovası* demekle şehîr maḥall-i meymûn ve mübâreke varılıp
iḳâmet ve bu güftâr ile işbât-ı mihr-i muḥabbet olundu.

Ġazel

(mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün)

Ser-menzil-i maḳşûd-ı Ḥudâ Maymûn olupdur
Bu vâdiye biz vâdi bize meftûn olupdur

Vâdi-yi vefâ gibi yolu râst ü mübârek
Râhileri hep bencileyin memnûn olupdur

Kâ'be gibidir her kişiniñ ḳalb-i daḳîḳi
Ey nefis-i hevâ saña cihân dil-ḥûn olupdur

Ser-beste yeter sırr-ı serâ perde-i zülfûñ
Ser-ḳâfile-i 'aşḳa bu şeb şeb-ḥûn olupdur

Şâd dâğ-ı ḥayâ eşk-i nedâmetde Ḥanîfâ
Şaḥn-ı dilimiz Kâ'be gibi hâmûn olupdur

Münâcât

(mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün)

Vişâliñ ile 'abd-i 'âcize iḥsân yâ Rabbi
Kemâliñ dilde bulsun ḥâlet-i şâyân yâ Rabbi

Muḥammed Muştāfā ḥaḳḳı gönülde olmasın ğayrı
Seniñ ḥubb-ı liḳāña olmuşum nālān yā Rabbi

Enīs-i merdümān sensin emīn-i ins ü cān sensin
Ḳoma ḥāk-i mezelletde meded bu ān yā Rabbi

Lisānım yoḳ seni medḥe ne tākāt var ğamı redde
Şeyāḫin gelmesin yāda amān dermān yā Rabbi

[61a]

Ḥanīfā mübtelā oldu seni şordu seni buldu
Ğamıñla āşinā oldu aña iḥşān yā Rabbi

Ḥikāye

Sitt-i Şāmī Ḥāzretleri bir şu kenārında müteveccehe-i dergāh-ı ulūhiyyet iken
‘ulemā-yı Şām’dan biri du‘ā-yı ‘ilm ü kerāmet ile ziyāretlerine gelip Sitti Şāmī
Ḥāzretleri kendiye ḳırā’at-ı Ḳur’ān-ı ‘azimüş’-şān teklif ederler bir ‘aşr-ı şerīf
ḳırā’atinden şoñra bir ‘aşr daḫı ben ḳırā’at edeyim deyip kaf dedikleri anda cereyān
eden şu durmuş. Bir çāryek miḳdārı tavaḳḳufdan şoñra *ve’l-ḳur’āni’l-mecīd*
buyurduḳları anda cereyān bāşlamış. Nefes-i şerīflerinde olan bu rütbe te’şīr-i
‘ālem-i mezkūre bā’iş-i ‘ibret ve intibāh olduĝu ḥāl-i aşināyān-ı tecvīd-i Ḳur’ān-ı
ḥaḳīkatden mesmū‘-i dil ü cān olarak yirmi dört sâ‘atde Rābig nām maḥalle varılıp
miḳāt-ı iḥrām bu maḥall-i dil-ārām olmaĝla ba‘de’l-ĝusl cümle hüccāc-ı müslimīn ile
iḥrām-ı bend-i ḥacc ve lebbeyk olarak bu güftār ḳayd-ı cerīde-i aşār ḳılındı.

Vaşf-ı İhrām

(mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün)

Bu mīkāt-ı ferā'izdir bu yerde olmalı ihrām
 Hüdā'nın hikmetidir her Kıran'da sa'y ile ilzām

Temettu' başkadır müfred dağı başka delil ister
 İnāyet hem hidāyet rehber-i her leşker-i İslām

Münacāt-ı ricāl-i ğayb-ı muṭlaqdır havātimde
 Ola hüsn-i netice cān-ı Ādem'de gönül ārām

Veren Mevlā'ya ḥamd olsun 'ināyet Kā'besi vāsi'
 Tavāf-ı ḥayr-ı maḥz u hem ziyāret ni' met-i 'allām

Hanīfā dergehiñde kulları içre ne 'ācizdir
 Vere Mevlā-yı muṭlaq kendiye hoş-şihhat ü ārām

Na't-ı Şerīf

(mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün)

Ḥayālīñ neş'e-i baḥş-ı cism ü şihhat yā Resūlallāh
 Vişālīñ cān-fezā-yı cins-i ülfet yā Resūlallāh

Ḳarīb oldu reh-i vaşlīñ efendim 'āşık-ı zāra

Hevā-yı şevk-i kūyuñ 'ayn-ı cennet yā Resūlallāh

[61b]

Derūnum mācerā-yı māsivādan mā'il-i 'illet
 Hārīm-i pākiñ etsin def-i keşret yā Resūlallāh

Nedir bu kayd-ı gūnā-gūn nedir bu fikret-i ferdā
 Dile versin zuhūruñ nūr-ı vaḥdet yā Resūlallāh

Hānīf-i bī-mecālīñ yāveri sensin dü-'ālemde
 Saña dā'im şalāt u hem selāmet yā Resūlallāh

Hikāye

Rivāyet olunur ki Hāzret-i İbrāhīm 'aleyis'-selām binā-yı Ka'betullāh'ı tamām etdikde bi'l-emr-i Rabbānī üç kere nidā-yı Raḥmānī buyurup istim'ā eden ervāḥ-ı laṭife-i mü'mīn ve mü'mī'nāt ziyāret-i Ka'be-i Şerīf ederler. Ol vaḳtde şeytān-ı 'aleyi'l-la'ine daḫı li-ḫikmetin istid'ā-yı icāzet edip üç def'ā ol la'īn daḫı kişvet-i el-ḫamīr feryād ve nefīr idüp maāzallāhü Te'ālā istim'ā eden ervāḥ-ı ḫabīşe-i eşrār-ı zāhiren ziyāret-i beyt-i Rabb-i Zū'celāl ederler. Ammā Raḥmānī olanlar edā-yı farīzā-yı ḫaccdan şoñra dest-keşide-i hevā ve heves-i rūzgār ve şeytānī edā-yı ḫacc edenler evvelkiden ziyāde ḫarīn-i eşrār olurlar imiş. Cenāb-ı vāhibü'l-amāl bu ḫacc-ı 'ācizānemizi rızā-yı şerīf ve rızā-yı ḫabībü'l-laṭifine muvāfiḳ nidā-yı Raḥmānī āşarından olan ḫacc-ı mebrūr ve sa'y-ı meşkūr ḫabīlinden ḫılmaḡla dü-cihānda mesrūr ve cem'i dostānımızı maḡfūr buyurup menāfi'-i şūrī ve ma'nevī ḫayr-ı ḫaccdan ḫişşe-yāb-ı tevfiḳ buyurmasını niyāzında olarak on sekiz sâ'atde **Güzelce Bölge** demekle şehīr maḫalle vāşıl ve nehr-i cāri kenārına nāzil olup Mekke-i Mükerrreme'den ba'zı ḫāşıdan-ı vaşıl-ı Ka'be ve delīlān-ı Beytū'r-Raḫme olan zevāt-ı kirām birer zevraḳçe zenzem-i şerīf ile bu maḫalle teşrīf buyurmalarıyla nūş-ı zenzem-i şerīf [62a] olunup ol şevḳ ile bu güftār inşād olundu.

Na‘t-ı Şerîf
(mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün)

Bu menzildir qarîb-i beyt-i vuşlat yâ Resûlallâh
Bulanlar şimdi buldu sırr-ı devlet yâ Resûlallâh

Ġarîbâne çıkıp râh-ı vefâ-yı ‘âlem ünse
Der-i maşkûda geldi ‘âşî ümmet yâ Resûlallâh

Gidip dilden hevâ-yı mâsivâ-yı ‘âlem-i dünyâ
Gele re’s-s-i kûlûba zevk-i vahdet yâ Resûlallâh

Bu dünyâ-yı muhabbet ehl-i zevke bâ‘ iş-i kurbet
Ola ‘uqbâ-yı hâzret mağz-ı ‘izzet yâ Resûlallâh

Hanîf-i zârâ olsun ‘atf-ı inzâr-ı vefâ envâr
Gönül nûr-ı likâya vakf-ı hasret yâ Resûlallâh

Hikâye

Zamân-ı sa‘d iktirân-ı Nebevî şallallâhü Te‘âlâ ‘aleyhi ve sellemde debdebe-i cihâd ile aşhâb-ı güzîn rızvanallâhü Te‘âlâ ‘aleyhim ecmâ‘în bu havâliye tevecih veche-i gâzâ buyurduklarında bu âb-ı cârî mu‘cize-i Resûl ‘aleysselâm olarak zuhûr ve Uşfân nâm maḥalde vâkı‘ Bi’r-i Bozaḳ nâm çâh-ı ‘amîk ve ‘atîka-yı risâlet-penâh Efendimiz hâzretleri mübârek ağızı barların ilkâ buyurduklarında mâ’-ı merâret-âmîzi ḥalâviyet-yâb-ı lezzet-i şeker u mânend-i sükker ve belki ‘ayn-ı kevser olup ḥâlâ def‘-i ḥarâret-i ‘atşân ve şarâb-ı şifâ-yı Raḥmân eylediği şâkinân havâlî-i

merķumeden mesmū^c-i dil ü cān olarak on sekiz sā^c atde *Vādī-yi Fāṭıma* demekle şehīr maḥalle varılıp ilkā-yı ḳālīçe-i iḳāmet ve bu güftār ḳayd-ı defter-i muḥabbet ḳılındı.

Na^c t-ı Şerīf

(mefā^c’ilün mefā^c’ilün mefā^c’ilün mefā^c’ilün)

Cihānīñ şāhı Ḥaḳḳ’ıñ māhı sensin yā Resūlallāh
Vuşūl-i maṭlūbuñ şeh-rāhı sensin yā Resūlallāh

Ḥanīfā her ne bulduysa deriñde buldu sulṭānım
Göñül esrārınıñ āgāhı sensin yā Resūlallāh

Münācāt

(fā^c’ilātün fā^c’ilātün fā^c’ilün)

[62b]

Āciz ü dermānda ḳaldım bī-gümān
Yā ğıyāşe’l-müstaġīsīn el-amān

Fıkr-i bī-ma^c nā ile ḥālim yamān
Yā ğıyāşe’l-müstaġīsīn el-amān

Kimseden bu bendeñe dermān yoḳ
Yā ğıyāşe’l-müstaġīsīn el-amān

Güft ü gū-yı halk ise her bār çok
Urdu herkes sīneme bir tāze oğ

Nūr-ı aşkıñdır beni şādān eden
Nūr-ı vaşlıñdır dili handān eden

Yine sensin derdime dermān eden
Yā ğıyāşe'l-müstaġisīn el-amān

Sevgili maħbūbuña olsun selām
Hāzretiñden her zamān budur ricām

Qoyma bī-çāre Hānīf'i bī-nizām
Yā ğıyāşe'l-müstaġisīn el-amān

Hikāye

Erbāb-ı sülūkı teraqqī-i derecāt ve maħāmātdan alıkoyan nedir deyü ba'zı kibār-ı ehlullāhdan su'āl etmişler. Vāhimeye tab'ı olmağdır buyurmuşlar. Hattā bir kimesne Cenāb-ı Haqq'a dā'imā ħüsn-i zann ve kerāmāt-ı ehlullāha imānı tām edip her edā-yı şalātda Beyt-i Mükerebbe'ye kadem başdım deyü cezm-i niyyet eylese bu ikdām-ı nefsi giderek kendüye tecellī-i ħayrı mūcib fi-nefsi'l-emmāre kaṭ'-ı menāzil-i ħicāb ve noşşān ve Beytullāh'da her-bār edā-yı şalāt ve selāmı iz'ān eder buyurdukları tezkar olunarak on üç sā'atde *Mescid-i 'Umre'*ye vuşul müyesser olup bu güftār inşād olundu.

Vaşf-ı ‘Umre
(fâ’îlâtün fâ’îlâtün fâ’îlâtün fâ’îlün)

‘Umre derler bu maķāmiñ zevķi eyler baķş-ı tām
‘Ömr-i ĥüccâc-ı kirāma izdiyād-ı ĥayr u rūĥ
İki ‘umre bir şevāb-ı ĥacc eder ‘iķā hemān
Durma ey dil ‘umre et sırr-ı Ĥudā eyler sünūĥ

Çünkü ĥacc-ı Kırān’a niyyet olunmuşdu. Bu maĥalden lebbeyk allāhümme lebbeyk [63a] lā şerīke leke lebbeyk inne’l-ĥamde ve’n-ni‘ mete leke ve’l-mülk lā şerīke lek güyān ve bu münācātı îşāl-i dergāĥ-ı Rabb-i müste‘ān ederek şehr-i dil-ārāyı **Mekke-i Mükerreme**’ye vuşul müyesser ve mu‘allā ta‘bīr olunur mezāristāna ĥarīb maĥall-i dil-firībe naşb-ı ĥıyām-arām kılındı.

Münācāt
(müstef’îlün müstef’îlün)

Ey Ĥālķ-ı her-kār-ı dil
Ey Vāhib-i esrār-ı dil
Ey ‘Ālim-i efkār-ı dil
Estaĥfirullāĥ el’-‘Azīm

Dünyā ĥadar cürmüm keşir
Oldum hevāya ben esir
Yā Rab günāĥımdan geķir
Estaĥfirullāĥ el’-‘Azīm

Mürşid sen ol dergāĥıña

Çekdir dişi şeh-rāhıña
 Kırb-ı muħabbet-gāhıña
 Estağfirullāh el'-‘ Aẓīm

Destim tehi bir bendeyim
 Kıayd-ı ğama efkendeyim
 ‘Aşkıñla ben nālindeyim
 Estağfirullāh el'-‘ Aẓīm

Yā Rab Ḥanīf-i bī-medār
 Dergāhıña eyler firār
 Destinde anıñ yāne var
 Estağfirullāh el'-‘ Aẓīm

Virdi budur şām u seher
 Eyyām-ı ‘ömr etdi güzār
 Gitsin derünundan keder
 Estağfirullāh el'-‘ Aẓīm

Münacāt

(fā’ilātün fā’ilātün fā’ilātün fā’lün)

Ey veren Ka‘be’ye erkān-ı sa‘adet Allāh
 Ey kılan nūr-ı Nebi ile ‘ināyet Allāh
 Ey eden ferş-i zemīn üzre semāyı terfī‘
 Ey şalan halk-ı cihān içre irādet Allāh
 Baña da eyle kerem feyz-i kerāmet Allāh

Qoma bu vaḫşi dili ḫāline yā Rab tenhā

Eyle feyziñle anı terbiye dā'im zīrā
 Kendi hālinde eger kılsa dil-i pür-sevdā
 Eder eşrār-ı hevā ile muḥabbet peydā
 Sen anı sev de meded eyle ḥimāyet Allāh

[63b

Ḥastedir cān u dilim baḥş-ı devā hep senden
 Tā gide gerü keder sālīm ola düşmenden
 Ola dārū-yı kerem ḥāşıl dil-i ḥarmenden
 Geçe bu nefis-i denī bādīye-i eymeden
 Kıla envār beni tāb-ı şefā' at Allāh

Ateş-i aşk-ı cihān-sūza gönül lāyıkdır
 Ya' nī iman-ı tamām üzere saña ' aşıkdır
 Gerçi geh ḫā' at eder gāhice de fāsıkdır
 Seni bir bildi ezel bunda kalem şādıkdır
 Yaradan sensin anı ile şıyānet Allāh

Beytiñe yüz süreli şükür Ḥanīfā yā Rab
 Eyledi vaḥdet edip zıkr ü muḥabbet her şeb
 Sensin ey Rabb-i Ğanī ana cihānda maḫlab
 Vaşf-ı zātında ḥabībiñde kalem der ki edeb
 Eyle bu nuḫkumu şāyān-ı ' ināyet Allāh

İbtidā bāb-ı ' umre tarafında vāki' merḫūm Köprülü-zādeler evḫāfindan olan ḥamām-ı dil-ārāda icrā-yı resm-i ğusl u taḫhīr-i beden olunup andan Delīl Efendi ile Bābü's-Selām'dan bir vaḫit feyż-i irtisāmda *fe-lillāhi'l-ḥamd ve'l-minne* Ḥarem-i Şerīf ve laḫıfe dāḫil olup binā-yı Ka' betullāh müşāhede olunduğu sā' at iki rek' at taḫıyyetü'l-beyt edā ve ḫayır du' ādan soñra bu tevḫīd-i şerīf ilhām-ı dil-i ' abd-i za' if oldu.

Münacât

(mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün)

Netīce ' ayn-ı liķā Lā ilāhe illallāh
 Hediye sırr-ı Hudā Lā ilāhe illallāh
 Derūn-ı ehl-i vefāda hemīşe ' ālem-gīr
 ' Aṭiyye rūhı şafā Lā ilāhe illallāh

Bu beyt-i Haḫ'da göründü derūna ' ālem-i nūr
 Şafā-yı ḫāss-ı muḫabbet-nişān mevsīm-i sūr
 Ola hemīşe ḫarīn-i vefā bu ḫāṭır-ı dūr
 Vere derūna nemā Lā ilāhe illallāh

Hevā-yı ' aşka düşüp geldi dil ḫarāb olmuş
 Çeker ḫarāret-i dilden hemān kebāb olmuş
 Tevāzu' ehli nefis-i bed türāb olmuş
 Nedir bu bār-ı riyā Lā ilāhe illallāh

Cihāna geldiği günden beri eder feryād
 Göñül dedikleri Resūl imiş ḫarablığı mu' tād

[64a]

Hemīşe olmada derdi bu fikr ile mezād
 Seciyye şimdi aña Lā ilāhe illallāh

Ḥanīf-i zāra tīr-i fikr-i ḫurbet-i ḫazret
 Ederse luṭf-ı ' ināyet o menşe-i ' izzet
 Medār-ı luṭf-ı şefā' at olur deyü elbet
 Dilinde şubḫ u mesā Lā ilāhe illallāh

Andan rükn-i beyt-i şerīfe mevzū^ç Hacerü'l-Esved ü Es^çad'a varılıp telşim-i leb-i tekrīm olunduğda bu güftār ilhām-ı dil ü muḥabbet aşār kılandı.

Mediḥa

fe'ilātün (fā'ilātün) fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün (fa'lün)

Hacer-i Es^çad'ı Allāh verip cennetden
 Etdi Cibrīl ile i^ç t̄a-yı Halīl-i Raḥmān
 Yüz sürüp feyz-i Hudā'dan alagör nūr-ı zuḥūr
 Seng-i ḳalbiñ ola çün nerm-i muḥabbet bu ān

Andan tavāfa bed^ç ve mübāşeret olunduğda ḫarāret-i şems bir rütbe ruḫām-ı mefrūşe-i Harem-i Şerīf'e t̄ab-ı efken-i şiddet olmuş ki insān-ı za^ç ifü'l-ebdāniñ bürehne p̄a-yı iḳtidārı müteḫammel seyr ve tavāf olmamağla bu te^çşir-i cān-güzārı müşāhede etdikde bu münācāt vārid-i zebān-ı ḫulūş simāt olundu.

Münācāt

(mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün)

Cehennem nārı yā Rabb görmesün ḫüccāc-ı Beytullāh
 Yeter tevbiḫ ü nezre bu ḫarāret şimdi eyvallāh
 Ḳarīn-i zemzem olmaḳ Beyt-i Ḥaḳḳ'a bir beşāretdir
 Eder ^çuḳbāda böyle kevşer ile ^çālemi āgāh

Andan kenār-ı Bi'r-i Zemzem-i Şerîf'e varılup nûş-ı yek tās şifā ve 'ināyet ve bir kaç kova başdan aşığa cūş u ħurūş-ı 'āfiyet kıldıkda dil ħarāret-yāb-ı muĥabbet teksin-i nā'ire-i vahşet edip bu güftār şebt-i ceride-i aşār kılandı.

Mediĥa

(fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün)

Zemzemi nûş edeli geldi leĥāfet cāna
Getir iĥşān-ı Ĥudāvend'i hemān iz' āna
Sırr-ı tevĥid-i Ĥudā feyz-i ĥabib-i Mevlā
Böyle i' tā-yı ĥayāt etmededir insāna

[64b]

Andan Bāb-ı 'Alī'den derece-i Şafā'ya çıkılıp niyyet-i sa'y ile derece-i Merve'ye dört def'a ve derece-i Merve'den derece-i Şafā'ya üç kere irtikā ki cem'ā yedi def'a āmed-şod pā-yı vefā ile tekmil-i sa'y olup bu neşide şebt-i ceride kılandı.

Mediĥa-i Ka'be

(mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün)

Ṭavāf etdi gelip 'uşşāk-ı cümle Ka'betullāh'ı
Reh-i sa'y-ı Şafā'da buldu herkes tal'at-ı māhı

Bu arz-ı pāk ü akdes menşe'-i envār-ı rahmetdir
 Bu Beyt-i Hakk'da geldi dünyaya bu ümmetiñ şahı

Hudâyâ eyle ihsân herkese emniyye-i hayriñ
 Çıkar her rüz u şeb eflāk-i 'acze 'aşıkıñ āhı

Ṭavāf u sa'y u 'umre her ziyāret bā' iş-i 'izzet
 Dil-i şıdk-ı aşināniñ çıkdı yār Rab hazrete rāhı

Hanīf-i zāra rahm et vaqt-i ihsân u 'ināyetdir
 Nüvid-i feyziñ etsin hātırın mecbūr hem-gāhı

Andan hayme-gāh-ı hüccāca vürüd ve ol gece beytütet olunup 'ale's-seher cemī' kâfile-i Şām ve Mısr ve deryā ve sekene-i Mekke-i Mükerrreme ile fevc fevc tahmīnen bir buçuk sā' atde *Minā* demekle şehir maħalle ve andan *Müzdelife'* ye ve andan cebel-i rahmet civārı ki '*Arafāt* derler kār-gir nişān olmağ üzere ve dört cānibinde nümāyān olan meyiller dāhiline dört sā' atde resīde olup ol gece ārām ve ertesı cum'ā günü *Mescid-i İbrāhim* 'aleyhi'-selāmda edā-yı farīza-i şalāt ve istimā'-ı huṭbe-i şerīfe olunduğdan soñra ba'de'l-'aşr cebel-i rahmet eṭrāfında vaḳfe-gir-i Lebbeyk ve istimā'-ı huṭbe Lā şerike lek birle vaḳt-i ğurūba degin iḳāmet ve andan Müzdelife'ye 'avdet olunup aḫşām ve 'ışā nemāzı cevāz-ı müctehidīn üzere bir vaḳitde edā olundu.

[65a]

Medīha-i 'Arafāt
 (fā'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün)

Cebel-i rahmet-i Hakk ya'ni maḳām-ı 'Arafāt
 Vādī-yi hayr-ı Hudā semt-i şafā-baḫş-ı necāt

Ḥazret-i Ādem ü Ḥavvā gibi olmaḡda ḡarīn
Feyz-i Mevlā'ya ḡāl-i günahkār-ı 'uṣāt

Müzdelife'de recm-i şeyāṡın için ḡum arasında findıḡdan kebīrce taṡlar devṡirilip ṡabāḡ namāzı edā ve ḡuṡbe-i ṡerīfe istimā' olunduḡdan šoṡra cānib-i Minā'ya 'avdet ve vākt-i 'aṡrda ṡavāf-ı Beyt-i ṡerīf için ṡehr-i Mekke-i Mūkerreme'ye vailip ṡavāf ve ziyāret ve yine Minā'ya 'avdet olunduḡu eṡnāda bu Medīḡa-yı Beyt-i Ḥaḡḡ inṡād olundu.

Medīḡa-i Ka'be-i Mūkerreme
(fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün)

Menṡe'-i raḡmet Ḥaḡḡ ḡazret-i ra'nā-yı Ka'be
Maṡrıḡ-ı feyz-i fülḡ-i keniiyyet zībā-i Ka'be

Zemzemi āb u vefā her ṡarafı pūr-envār
Maḡz-ı ihsān-ı Ḥudā Ādem'e ḡaḡḡa Ka'be

Mevlid-i zāt-ı Nebī bunda bulundu yā hū
Nola faḡr etse kevne 'aṡḡıñla ḡālā Ka'be

Sā'ir aṡḡāb-ı kirām oldu mübārek aḡlāk
Etdi imā-yı sücūd anlara cānā Ka'be

Ümmet-i ḡayr-ı Rūsul ṡimdi Ḥanīfā-vārī
Oldu bālā-res her ṡarf-ı mu'allā Ka'be

Üḡ gün maḡall-i dil-ārā-yı Mina'da iḡāmet ve zebḡ-i ḡurābīn ve tırāṡ-ı re's ve lebs-i eṡvāb gibi icrā-yı āyin-i dīn ve recm-i şeyāṡın olup gecelerde Emīrū'l-Ḥāc Pāṡā ve

Şerîf-i Mekke-i Mükerrreme cenâbları ve Şurre-i Hümâyün emîni ve Sâķābaşı Ağalar ve MıŖ Mîr-i Hâc'ı ızhâr-ı resm-i Ŗehr-i āyîn ve îķād-ı ķanādîl ile ol vādî'-yi laķîfi tezyîn buyurdular. Bu güftâr ol maķalde Ŗebt-i cerîde ķılındı.

[65b]

Medîķa-i Mina

(fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün)

Ĥamdüllâh buldu 'âlem neŖ'e-i rûķ u Ŗafâ

Rûz u Ŗeb 'ıyd ü ķadr eder bay u gedâ

Mînnet Allâh'a Mina verdi Ŗafâ-yı ĥâtır

'Ayn-ı cennetdir Ĥanîfâ dense bu cāya sezâ

Andan Mekke-i Mükerrreme'ye naķl-i iŖķâl iķâmet ve on beŖ gün Bosnevî Ŗeyķ
'Alî'niñ Altunoluķ ķarŖısında kâ'in ĥâne-i laķîfesinde arâm u raķat ve rûzân-ı Ŗabân
ķavâf ve ziyâret olunup maķâm-ı İbrâķim 'aleyhi's-selâmda maķfûz ĥicr-i es'addan
sevķ-i sâ'ik ĥayr-ı taķdır ile nûŖ-ı zemzem-i Ŗerîf olunduķda bu güftâr söylendi.

Medîķa

(mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün)

Ĥudâ ihsân edince 'abdine böyl verir cûdu

Görür her yerde ĥayrı beyt-i Ĥaķ'da etdirir sûdu

Zülâl-âsâ iķerdi seng-i es'addan saña zemzem

Utanmaz nefsi-Ŗ Ŗuma uyma yâd et feyz-i ma'bûdu

Andan Hâzret-i Seyyid Veled-i Âdem çâre-sâz kılıp ümem-i Resûl-i Ekrem ve Nebiyy-i Muhterem şallallahü Te‘âlâ ‘Aleyhi ve Sellem Efendimiz Hâzretleri’niñ âfitâb-ı ‘âlem-tâb-ı vücûd-ı hümâyûnları nûr-baş ‘âlem-i mîlâd olduğı hâne-i sa‘âdet-i âşiyâneye varılıp ziyâret ve ruḡ-süde-i ‘ubûdiyet olunup bu medîḡ-i laṡife inşâd olundu.

Medîḡa
(fâ’ilâtün fe’ilâtün fe’ilâtün fa’lün)

Beyt-i mîlâd-ı Resûl’ü görüp oldum mesrûr
Eyledim ḡamd ü şenâ ile Ḥudâ’dan maṡlûb

Ḥâne-i ṡab‘ -ı ḡazîn olaçü beyt-i mîlâd
Veled-i ḡalb-i zıḡr ile mübârek maḡbûb

Andan hâne-i Ḥadîcetü’l-Kübrâ raḡıyallahü te‘âlâ ‘anhâya varılıp [66a] ziyâret ve Hâzret-i Fâṡimatü’z-Zehrâ raḡıyallahü te‘âlâ ‘anhâya varılıp maḡall-i mîlâd-ı ‘alıyyeleri rü’yet olunduḡda bu ḡüftâr şebt-i cerîde-i aṡâr kılındı.

Medîḡa
(fâ’ilâtün fe’ilâtün fe’ilâtün fâ’lün)

Ehl-i beytine Resûl’üñ ola şad tuḡfe selâm
Etdiler ‘arz-ı Nebî üzre ḡülşende ḡırâm
Hâzret-i şâh-ı nisâ ya‘nî Ḥadîce Sultân
Ümm-i evlâd-ı Nebî menşe’-i nûr-ı İslâm

Andan H azret-i Esedull ahu'l- G alib Al  bin Eb  T alib kerremull ahu veche raziyall ahu te al   anha efenedimizi  d r-1 p r-env r-1 m l d -1 kir mlarına varılıp ziy ret ve istid a-yı hüsn-i  immet ve  in yet birle bu g ft r  ebt-i cer de-i a  r kılındı.

Med ha
(mef ul  mef 'il  mef 'il  fe'ulün)

 hs n-1 H d  ba  -1  af  n r-1   Al 'dir
Bu h ne-i m l d-1 vef  s r-1   Al 'dir
   lemd  gezen vech-i cem l üzre güzeller
Sırr-1 veled-i  ayr-1 Neb  n r-1   Al 'dir

Andan server-i k 'in t-1  aleyhe efz l 't-ta ıyy t Efendimiz H azretleri'ni  Med ne-i Münevvere nevverehall ahu Te al  il  yevmi'l-a ire  icret buyurdukları gece s kin oldukları h ne-i sa  adet ki b b-1  eref me'-abı haz  D ru'l-Er k m  i abı ile n m-y fte-i i tihar dır. Ziy ret ve ru -s de-i h k-i ru ıyyet kılınıp bu g ft r  ebt-i cer de-i a  r kılındı.

Med ha
(mef 'ilün mef 'ilün mef 'ilün mef 'ilün)

Res l-i m cteb ni  h ne-i  al sidir el- a  
Felekde  adri  al  menzili  ayr u  af  el- a  
 l h  beyt-i  abd-i  acizi lu f-1 fir v ni 
Ede beyt-i Res l-i b - af ya munzam u m l  a 

Andan sūḳ-ı Ḥacere varılıp şāhib-i mu‘cizāt-ı ‘aleyhi efzālūş’-şalavāt Efendimiz’e küffār düzeh-i qarārın hicret-i hayriyye gecesi fesād cem‘iyyetlerini ihbār ve lisān-ı feşāhat-i şī‘ār ile şalāt u selām imān-ı aşār eden seng-i mübārek ziyāret ve seng-i ḥārādan saht olan ḳalb-i ‘işyān-ı mu‘tāde istid‘ā-yı nermī-i hidāyet ve ‘ināyet olunup bu güftār naḳş-ı levḫa-yı āşār ḳılındı.

Mediḫa

(fā’ilātün fe’ilātün fe’ilātün fe’ilün)

Söyledir taşı bile sevdiği maḥbūba Ḥudā
 Ḳande ey ḳalb-i vefā-sāz-ı muḥabbet-i insān
 Bendedir cümle cihān ḫalk-ı Muḥammed sözüne
 Şāhid-i mu‘cize āyātı lebinde Ḳur’ān

Andan mu‘allā ta‘bīr olunur Cebel-i Ḥacūn kenārında vāḳi‘ Ḥazret-i Ümmü’l-Mü’minīn Ḥadīcetü’l-Kübrā rażiyallāhu Te‘ālā ‘anhā Efendimiz’in merḳad-i münevvere ve ṭayyibeleri ziyāret ve aşḫāb-ı güzīn vesā’ir sekene ve mücāvirinden ḡunūde-i laḫd-ı maḡfīret olan e‘izze-i kirāmīn türāb-ı merāḳıd-ı münevvereleri kuḫl-ı dīde-i başīret ve istid‘ā-yı bidārī-i dil-i me‘āşī ülfet ḳılınıp bu güftār şebt-i cerīde-i āşār ḳılındı.

Mediḫa

(mef’ülü fā’ilātü mefā’ilü fā’ilün)

Yā Rabb bī-cāh-ı ehl-i beḳā ‘abd-i ‘ācizi
 Feyz-i Resūl ü luṭfuñ ede zinde-i necāt
 Ḥāk-i vücūdum eyleyecek meyl-i ‘izzet
 Rūḫ-ı revānım ola beḳā yāfte-i ḫayāt

Andan tekrār ihrām-ı pūş-ı ‘umre olunup Lebbeyk güyān deh rev-i vādī-yi ‘umre olup tavāf ve sa‘y dağı tamām olduıda bu güftār kayd kııldı.

Münācāt-nazm

[67a]

Yā Rabbi kıuluñda cürm ü ħaṭā vü günah keşir
Sende ‘aṭā vü cūd u kerem her zamān vefir

Etdim deriñde cümle fedā var mı bugün
Aldım yerine tāze şevāb-ı şafā-pezir

Velḥāşıl cānib-i Mina’dan ‘avdet ve nehzatdan şoñra şehr-i dil-ārā-yı Mekke-i Mükerrime’de on beş gün dağı iḳāmet ve leylen ve nehāren bir vech-i muḥarrer tavāf ve ziyāret ve zevḳ ve şoḫbet olunup evāḫir-i Zilḫicce-i Şerīfe’de Medīne-i Münevvere nevverahāllāhu te‘ālā ilā yevmi’-aḫire cānibine tevcih ve cebhe-i ‘ubūdiyyet olunduıda bu kııṭ‘a-i vedā‘iyye inşād olundu.

Vedā‘iyye

(fā’ilātün fā’ilātün fā’ilün)

Elvedā‘ ey beyt-i Raḥmān elvedā‘
Elvedā‘ ey nūr-ı Yezdān elvdā‘
Nūr-ı ‘aşkıñ dilde etdi iltimā‘
Elvedā‘ ey sırr-ı Subḫān elvedā‘

Ber-muḳtezā-yı gerdiş-i çarḫ-ı devvār ve ibtiḡā-yı küzāreş-i leyl ü nehār e'izze-i ḡırra-yı sāl-i cedīd bīdār ya'nī hicret-i 'aleyis'-selāmdan şoñra i'tibār kerde-i ulū'l-ebşār olan şāhid-i dil-ārāyı māh-ı muḫarrem libāsı hezār-ı nuḳūş-ı sene-i işneyn ve mi'eteyn ve elf ile muḫarrā-yı bezm-i 'ālem olduḡu eyyāmdan yevm-i pencşenbihde bi'avnillāhu Te'ālā tekrār eşref-i bilād ü imṫār ve luṫf-ı medāyīn ü iḳṫār olan Medīne-i Münevvere nevverahāllāhu Te'ālā ilā yevmi'l-aḫireye duḡūl-i müyesser ve ḫāk-i pākiñ Ḥarem-i Şerīf-i Sultān-ı Kevneyn Ḥazretleri'ne rü-yı 'ubūdiyyet sūde-i muḫabbet ve ḫaclet ü mezellet kılnıp ertesi yevm-i cum'ada edā-yı farīza-i şalat-ı cum'a ve istim'ā-ı ḫuṫbe [67b] ve mev'ize birle iktisāb-ı envār-ı 'ināyet ve cum'artesi günü Baḫi'a-ı Şerīf'e ve sā'ir maḫall-i mübāreke ziyāret ve ba'zı cīrān-ı Ḥudā olan pīrān u dostān-ı mürüvvet-nişān ile şoḫbet

Beyt

Merā der-meclis-i cānān çe emn u 'ıyş çün her dem
Ceres feryād mī-dāred ki ber-bendīd meḫmilhā

muḳtezāsınca ḫavāfil-i ḫuccāc pāzār günü sūy-ı cennet būy-ı Şām-ı Şerīf'e zāmile bend-i 'azīmet olmaḡın eyyām-ı se-rūze-i müsāferetde bu miḡdār-ı güftār şebt-i cerīde-i niyāz-āşār kılındı.

Münācāt

(mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün)

İlāhī dergeh-i feyziñ baña dā'im küşād eyle
Temennī-i dilim vermekle 'abd-i yād u şād eyle

Götür dilden ḡubār-ı māsivā-yı 'ālemi yā Rab
Beni ḫālet-şinās-ı feyż ü irfān fu'ād eyle

Dil ü cânım halâş et mekr-i şeytân-ı cenâbetden
Şeci^ç -i rezm-i fikret bir dilîr-i Hâk-cihâd eyle

Hevâ-yı nefs-i şūmuñ inkıtâ^ç ıdır selâmet hep
Verip sırr-ı derūna inbisâtı ber-murâd eyle

Hanîfâ dergehiñde ^ç abd-i ^ç âciz bendedir yâ Rabb
Dü-kevníñ şöhetinde sırrını şâdıķ nihâd eyle

Rubâ^ç î
(me^çülü mefâ'ilün fe'ülün)

Oldu emelim İlähi her bār
Düçâr-ı niyâz ü nâle vü âh
Sendendir olan Hanîfe ihsân
Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh²³⁵

Rubâ^ç î

İhsân-ı to merâ yâ Rabb zi-deret
Mî âyed hemîn ez keremet hercâyî
Her ħarf-i recâ ez lîm âmed bîrûn
Eltâf-ı to baĥşîd merâ ma^ç nâyî

[68a]

²³⁵ Kehf-39

Rubā'î

Yâ Rab zi-derd-i niyâz men miskîn in
 Kâdem şûm in hâne-i pür-sür hemîn
 İhsân-ı to yâ Rab zi-қыяş efzûn est
 Şâyân-ı be-fermây men ğamgîn bîn

Rubā'î

(mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün)

Eyler kabûl bağş-ı inâyet niyâzımız
 Çok müjde-i atâ-yı mübeşerdir âzımız
 Yâ Rab güşâde eyle o genc-i inâyeti
 Kütâh hemîşe dest-i fazâhatdır ermez

Rubā'î

(fâ'ilâtün mefâ'ilün fa'lün)

Luţfuñ etdi Hudâ beni mesrûr
 Feyzîn etdi derûnumu pür-nûr
 Dâd-ı hayr u tecellî-i cûdun
 Verdi yâ Rab murâdıma sûtür

Rubā'î
(fâ'ilâtün mefâ'ilün fa'lün)

Bu cihānîñ hemîşe efkârı
Derd-i dildir devâ vere yâ Rab
Her huşûsuñ huşûlü Hâk'dandır
Ğayrı etme meded gönül zârı

Rubā'î
(mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün)

Resûl-i müctebânîñ nuḡkudur cān u dile imdād
Sözünden buldu lezzet 'āşık-ı azāde vü nâ-şād
Hanîf-i āvāre durma şad şalāt u selām eyle
Bulursuñ dergehiñden semt-i ḡurba cādde-i irşād

Vedā'îyye
(fâ'ilâtün fâ'ilâtünfâ'ilâtün fâ'ilün)

Yakdı cānım yâ Resûlallāh kelām-ı el-firāk
Ol zamān kim hacdan etdim semt-i Rûm'u iştıyāk
Şem'-veş nûr-ı hayāl-i vuşlatıñ dâ'im yanar
Dîde-i ma' nîde olmaz ḡulmet-i leyl-i ırāk

Şehr-i şaferü'l-hayrîñ on ikinci günü Şâm-ı cennet-meşâma vuşul müyesser ve otuz gün ikâmet muqadder olup bu güftâr-ı haqîkat-âşâr ile 'avdet ve cânib-i Rûm'a nühüft olundu.

[68b]

Vedâ' iyye

Âb u hevâ-yı hâk-i Hicâz vefâ-tırâz
 Etdi vücûd-ı 'abd-i za'îfi hemîşe şağ
 Ğayret ederse hâk-i kadîm-i Rûm suları
 Eyler bu yolda gördüğü lehçe ile yüzü ağ

Evâsıt-ı şehr-i Rebî'ü'l-Âhire'de Ka'betü'l-Uşşâk her dil-i müştâk olan Medîne-i Konya'da Kuţbu'l-Ârifin Ğavşu'l-Vâşilîn şâhib-i kitâb-ı Meşnevî mâlik-i hıţâb-ı ma'nevî Hâzret-i Mollâ Hünkâr-ı Mevlevî kıddise sırrahu'l-celî efendimiz'îñ âsitâne-i 'inâyet-aşiyânelerine ruĥ-süde-i mezellet ve muĥabbet olunduĥda bu niyâz-nâme taqdim olundu.

Vedâ' iyye

(fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün)

Geldim ey pîr-i mübârek âsitân-ı Hâzret'e
 Hacc edip kabr-i Resûl'ü hoş ziyâret eyledim

Lîk feyz-i ma'nevî senden olur dâ'im baña
 Böyledir sırr-ı tarîkat ben kabâhat eyledim

Çande ben çande Hudā çande çurb-ı Muştafā
 Āsitānından velī şevk-i seyāhat eyledim

Şimdi ey şān-ı kerem ihsānına kaldı meded
 Cürmümü her yerde bildim saña minnet eyledim

Ermeden sırr-ı zühür-ı ma' nevīye ey meded
 Derd ile seyr ü seyāhat böyle hicret eyledim

Eyle feyziñle Hanīf'i şād-mān her murād
 Ka' beyi 'ālī görüp pūs-ı irādet eyledim

Mübārek Cemāziye'l-evveliniñ gürresinde pencşenbe günü ba' de'z-zahr Üsküdār şafā-āşār ve andan āsitāne-i devlet-i 'aliyye-i dā'imü'l-çarāra gelip vişāl-i ehibbā ile hoş-hāl ve celīs-i bende cihāne-i muḥabbet me'āl olduğumda bu na' t-ı şerīf inşād olundu.

Na' t-ı Şerīf

(mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün)

Emān-ı devletiñ ihsān-ı ümmet yā Resūlallāh
 Kıyām-ı ni' metiñ sāmān-ı devlet yā Resūlallāh

[69a]

Hanīfā luḫf-ı Rabb ü şefkat-i zātıñla vuşlatda
 Ne devletdir ne ni' metdir bu ' izzet yā Resūlallāh

Vāktā ki ber-muḳtezā-yı resm-i dīrīn cem' iyyet-i tehniye-i ḥacc-ı şerīf icrā ve ziyāret ve mülākāt-ı dostān ve 'azīzāndan kesb-i server ü şafā olunup mevcūd-ı şandūka-i tedārikim olan mecmū' alardan biri tefe'ülen bi'l-ḥayr-güşād olunduḳda Ḥāzret-i Pīr-i dest-gīr ve emīr-i 'irfān semīr-i tenhā Rūmīdān-ı belāgat-i yektā süvār-ı 'arşa-i kerāmet ü 'ināyet ḳuṭbu'l-aḳṭāb ve'l-ecnāb Mevlānā Muḥammed Celāleddīn-i Rūmī ḳuddīse sırrahu's-sāmī Efendimiz Ḥāzretleri'niñ bu nuṭḳ-ı şerīf ve nazm-ı laṭīfleri zuhūr etmekle teberrūken ve teyemmūnen ḥıtām-ı ḥāşıl ḥacc-ı şerīfe bir mihr-i ḥüsn-i ḳabūl ve maḥfaza-i vuşūl olmaḳ ümidiyle ḳayd ve irād ve 'alā ḳadri't- ṭāḳa Türkī şerḫi murād olundu ve billāhi't-tevfīḳ ve ni' mü'r-refīḳ

Şerḫ-i Güftār-ı Ḥāzret-i Mevlānā

Anhā ki be-ser der-ṭaleb-i Ka' be devīdend
Çün 'āḳıbetü'l-emr bedān Ka' be resīdend

Şol giriftār-ı sevdā-yı vuşūl-i Ḥudā ve rehvar-ı bādiye-i likā olan ṭālibān-ı 'aşḳ u muḥabbet ve muḳallidān-ı vāşilān-ı Ḥāzret olan kimesneler Beyt-i Mükerrrem'e resīde ve 'āḳıbetü'l-emr ol murāda vāşıl olduklarında

Reftend der ü tā ki be bīnend Ḥudā rā
Bisyār-ı beḡştend-i Ḥudā rā ne bedīdend

Ol beyt-i zāhiriniñ ḳapısına varıp çok ṭavāf ederler amā Ḥudā'yı göremediler.

Çün mu' tekif-i hâne şodend ez ser-i taqlid
Nāgāh hıṭābī hem ez ān hâne şenīdend

Bu ṭavāf-ı Beyt-i Şerīf'e ḳanā' at etmeyip vāşilān-ı bāb-ı vişāle [69b] taqliden dāḫil-i ḫarem-serā-yı beyt olurlar. Ol vaḳitde gūş-ı hūşlarına ol beyt-i zāhireden bir hıṭāb-ı pūr-şavāb istim' ā ederler.

Kāy hâne perestān çe porsīd gil ü ḫāk
An hâne peresdīd ki pākān ṭalebīdend

Ki ey zāhir bīn-i cihān ve hâne-perestān beyt-i Raḫmān bu ḡil ü ḫāk ve meded-i tābnākdan maşnū' olan kālīd-i bī-cāndan ne su'āl edersiz. Ol beyt-i Ḥaḳḳ'a perestīş edin ki pākān-ı dūnyā ve 'uḳbā ve merdān-ı Ḥudā ṭaleb buyurdular.

Īn hâne vū dil hâne- yi Ḥudā-yı aḫad-i Ḥaḳ
Ḥurrem dil-i anhā ki der an hâne resīdend

Bu zāhiren ṭaş ve ṭopraqdan ma'mūl ḫānedir ve ol pākān ve merdānıñ ṭaleb buyurduḳları dil-ḫānesi hemīşe ḫurrem ve vāreste-i meşāḳḳat ve elemdir.

Ḳıṭ' a

(fā'iatün fā'ilātün fā'ilün)

Dil be-dest- āver ki ḫacc-ı ekber-est
Ez -hezārān Ka' be yek- dil bihter-est

Ka‘be bünyād-ı Hālil-i Āzer-est
Dil nazar-gāh-ı Celil-i ekber-est

Hoş vaqt-i kesānī ki çü şemsü’l-Ḥaḳḳ-ı Tebrīz
Der-ḥāne nişestend u beyābān ne-revidend

Şol merdān-ı Hudā’nıñ vaḳti hoş ve nāzıkdir ki şemsü’l-Ḥaḳḳ Tebrīz ḳuddise sırrahu’l-‘azīz gibi dil-ḥānesinde muḳīm olup beyābān-ı zāhirede büryān ve revān olmadılar. Ya‘nī gönülleri beyt-i ma‘mūr-ı tecellī-yi Ḥaḳḳ olup ‘ālemi kendileri tavāf ve ziyāret etdiler. Cenāb-ı Vāhibü’l-Amāl inṭāḳ-ı ‘aliyyelerinden behre-dār ve esrār-ı seniyyelerine sezā-vār buyurup zāhiren edā-yı farīza-yı ḥacc-ı şerīf olunduḡu mişillü naşīhat-ı pīr-i dest-gīr üzere ma‘mūriyet-i dil per ü bāl daḡı naşīb ve bu niyāz-ı [70a] ‘ācizānemi maḳbūl-i dergāh-ı Ḥabīb buyura. Āmīn.

Ḥatīme

Tamām oldu Ḥanīfā Ḥāşıl-ı Ḥacc
Bi-ḥamdillāh ki erdi ḥüsn-i encām
Du‘ā-yı ḥayr aḥbāb-ı kirāmdır
Saña bu sırrı eden feyz ü ilhāmdır

KAYNAKÇA

ÇELTİK, Halil: "Tenkitli Divan Neşirlerinde Nazım Şekli Problemleri", *Turkish Studies/ Türkoloji Araştırmaları: International Periodical for the Language and Literature and History of Turkish or Turkic (Tunca Kortantamer Özel Sayısı-1)*, (Ed. Doç. Dr. Atabey Kılıç- Sibel Üst), Volume 2/3 (Summer 2007).

YENİTERZİ, Emine: *Divan Şiirinde Na't*, Türk Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1993.

SARAÇ, M. A. Yekta: *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, Gökkube Yay., İstanbul 2004.

KARADAĞ, Özay: *Gubârî Abdurrahman ve Ka'benâmes'si*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas 1999.

GÜZEL, Abdurrahman: *Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı El Kitabı*, Akçağ Yay., Ankara 2009.

ONAY, Ahmet Talât: *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Haz. Cemal Kurnaz, H Yayınları, İstanbul 2009.

ÇELTİK, Halil –AYDEMİR Yaşar: "Redife Farklı bir Bakış: Divan Şiirinde Ön Kafiye ve Ön Redif", *Bilig*, S.46 (Yaz 2008).

MACİT, Muhsin: *Divan Şiirinde Âhenk Unsurları*, Kapı Yay., İstanbul 2005.

İPEKTEN, Haluk: *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yay., İstanbul 2009.

ERCİLASUN, Ahmet Bican: *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yay., Ankara 2011.

MUTÇALI, Serdar: *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yay., İstanbul 1995.

YAZICI, Nurcan: "Osmanlı Mimarlığında XVI.Yüzyılın Önemli Bir Banisi: Yemen Fatih Gazi Sinan Paşa ve Camileri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 4, S. 17, Bahar 2011.

Evliyâ Çelebi: *Seyahatnâme*, C.9, Haz. Seyit Ali Kahraman, YKY Yay.

TUTAR, Adem : "İslam Tarihinde Hac İbadetinin Ortaya Çıkışı ve Hz. Muhammed'in Hac Emirliğini Tesisi", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.6, Elazığ 2001.

AKSU, Cemal: *İbrahim Hanîf Divanı*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1996.

ÖZCAN, Nurgül: "Seyyid İbrahim Hanîf'in Siyer-i Nebî'si", *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.23, Mayıs 2011.

YILDIZ, Sümeyye: *İbrahim Hanîf'in Siyer-i Mekki'si (1-62 varak) İnceleme-Tenkitli Metin-Tıpkıbasım*, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2011.

Şemseddin Sami: *Kâmusu'l-Âlâm*, C.3, Ankara 1996.

Ârif Hikmet (Şeyhülislam Ahmed): *Ârif Hikmet Tezkiresi*, Ali Emîrî Kitaplığı, Nu: 789.

Mehmed Süreyyâ: *Sicill-i Osmânî*, C.2, İstanbul 1996.

Şefkat Seyyid Abdülfettah: *Şefkat Tezkiresi*, Ty. Nu: 3916, 1229.

Seyyid İbrahim Hanîf: *Dîvânçe*, Ali Emîrî, Mnz 121.

ŞENTÜRK, Ahmet Atilla –KARTAL, Ahmet: *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yay. , İstanbul 2009.

ULUCAN, Mehmet: "Edebiyatımızda Lider Tipi ve Hoca Neşet Örneği", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 17, S. 1, Elazığ 1997.

Seyyid İbrahim Hanîf: *Menâzilü'l-Haremeyn*, Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail Bölümü, Nu: 220.

ÖZCAN, Nurgül: *Seyyid İbrahim Hanîf'in Siyer-i Medenî'si (İnceleme-Tenkidli Metin)*, Son Çağ Yay., İstanbul 2012.

GÜZELYÜZ, Ali: "Hoca Neş'et'in Hayatı, Eserleri ve Tûfân-ı Marifet'teki Tasavvufî Görüşleri", *İlmî Araştırmalar Dergisi*, S. 5, İstanbul 1997.

Seyyid İbrahim Hanîf: *Şerh-i Tûfân-ı Mârifet*, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi Bölümü, nu:2893; Darulmesnevi Bölümü, nu:583.

COŞKUN, Menderes: "Osmanlı Edebiyatı'ndaki Hac Seyahatnâmelerinin Tipleri", *Osmanlılar Dünyasında Bilim ve Eğitim: Milletlerarası Kongresi*, Derleyen: Hidayet Yavuzoğlu, XXVII, S. 761, 12-15 Nisan 1999.

GÜL, Âmine: *Abdurrahman Gubârî'nin Hayatı, Eserleri ve Menâsik-i Hac Adlı Eseri (Edisyon Kritik)*, Marmara Üni. SBE (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2006.

İLGÜREL, Bkz. Sevim: "Abdurrahman Hibri'nin Menâsik-i Mesâlik'i", *İÜEF Tarih Dergisi*, İstanbul 1976.

COŞKUN, Menderes: "Osmanlı Türkçesiyle Kaleme Alınmış Edebî Nitelikli Hac Seyahatnameleri", *Türkler Ansiklopedisi*, C.11.

Ahmed Fakîf: *Kitâbu Evsâf-ı Mesâcidi'ş-Şerîfe*, Haz. Hasibe Mazıoğlu, TDK Yay. , Ankara 1974.

YILMAZ, Mehmet: *Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1992.

BAYYİĞİT, Mehmet: *Sosyo-Kültürel Yönleriyle Türkiye'de Hac Olayı*, Türk Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1998.

Şemseddin Sami: *Kamûs-ı Türkî*, Çağrı Yay., İstanbul 2010.

PAKALIN, M.Zeki: *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.3, İstanbul 1983.

ERASLAN, Sadık: "Osmanlıların Haremeyn-i Şerifeyn Hizmetleri", *Diyanet İlmî Dergi*, C. 35, S. 1, İstanbul Ocak-Şubat-Mart 2009.

ATALAR, Münir: *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 1991.

TALU, Ercüment Ekrem: "Sürre Alayı", *Resimli Tarih Mecmuası*, C.III, İstanbul 1952.

Suraiya Faroqhi: *Hacılar ve Sultanlar*, Osmanlı Döneminde Hac (1517-1638), Çev. Gül Çağalı Güven, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1995.

ARMAĞAN, A. Lâtif: "XVIII. Yüzyılda Hac Yolu Güzergâhı ve Menziller (Menâzilü'l-Hacc)", *Osmanlı Araştırmaları*, S. XX, İstanbul 2000.

Esad Efendi: *Osmanlılarda Töre ve Törenler (Teşrifât-ı Kadîme)*, Haz. Yavuz Ercan, Kervan Kitapçılık, İstanbul 1979.

ATEŞ, İbrahim: "Osmanlılar Zamanında Mekke ve Medine'ye Gönderilen Para ve Hediyeler", *Vakıflar Dergisi*, C. XIII, S. 13, Ankara 1981.

ATALAR, Münir : " Surre Vakıfları", *X. Türk Tarih Kongresi (Ankara: 22-26 Eylül 1986) Kongreye Sunulan Bildiriler*, TTK Basımevi, Ankara 1993.

KESKİOĞLU, Osman: *Hulefâ-i Râşidîn*, Kılıç Kitabevi, Ankara, 1976.

Osmanzâde Hüseyin Vassâf: *Sefîne-i Evliyâ*, Haz. Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, Kitabevi Yay., C.2, İstanbul 2006.

ALGÜL, Hüseyin Algül-ŞAHİN, Ahmed: *Dört Halife ve İslâm Büyükleri*, Karakuşak Baskı Yay. , İstanbul 1986.

ÖZEL, Ahmet: *Hanefî Fıkıh Âlimleri*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. , Ankara, 1990.

GÜNEŞ, Mustafa: *Eşrefoğlu Rûmî Hayatı, Eserleri ve Dîvân'ından Seçmeler*, Kültür Bakanlığı Yay. , Ankara 1998.

TANMAN, M. Baha: "Emîr Buhârî Tekkesi", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. , C.11, İstanbul 1995.

Muhammed Ebu Zehra: *İslâm'da Fikhî Mezhepler Tarihi*, Çev. Abdülkadir Şener, Hisar Yay. , İstanbul, 1976.

COŞKUN, Menderes: *Manzum ve Mensur Osmanlı Hac Seyahatnameleri ve Nâbi'nin Tuhfetü'l-Haremeyn'i*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2002.

AKÜN, Ömer Faruk: *Divan Edebiyatı*, İsam Yay., İstanbul 2013.

AKPINAR, Cemil: "Hanîf İbrahim Efendi", *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., C.16, İstanbul 1997.

Bursalı Mehmet Tâhir Efendi: *Osmanlı Müellifleri*, Haz. A. Fikri Yavuz-İsmail Özen, C.1, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1333.

DEVELLİOĞLU, Ferit: *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2006.

GÖLPINARLI, Abdülbaki: *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1977.

KÜÇÜKAŞÇI, Mustafa: *Cahiliyyeden Emevîlerin Sonuna Kadar Haremeyn*, İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Vakfı Yay., İstanbul 2003.

ONAT, Güler: *İbrahim Hanîf Kasideleri ve Bazı Şiirleri*, İstanbul Üniversitesi, SBE (Basılmamış Lisans Tezi), İstanbul 1961.

ULUDAĞ, Süleyman: "Âl-i Abâ", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., C.2, İstanbul, 1989.

ÖZCAN, Abdülkadir: "Hac" (Osmanlı Dönemi), *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., C. 14, İstanbul 1996.

Osmanlı Belgelerinde Surre Alayları, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yay. , Ankara 2010.

TANMAN, M. Baha: "Emîr Buhârî Tekkesi", *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., C.11, İstanbul 1995.

ULUDAĞ, Süleyman: "Bâyezid-i Bistâmî", *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., C.5, İstanbul 1992.

ULUDAĞ, Süleyman : "Behlûl-i Dânâ", *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. , C.5, İstanbul 1992.

SÖYLEMEZOĞLU, Süleyman Şefik: *Hicaz Seyahatnamesi*, Haz. Bayram Ürekli-Ahmet Çaycı, İz Yay., İstanbul 2013.

Ahterî Mustafa Efendi: *Ahterî-i Kebir*, Haz. Ahmet Kırkılıç - Yusuf Sancak, TDK. Yay., Ankara 2009.

YÜCEL, İrfan: *Hac Rehberi*, Gaye Matbaası, Ankara 1980.

KILIÇ, Sadık: "Ka'be'deki Sembolizm", *İslâmî Araştırmalar*, S.5, Ankara 1987.

YÜCEL, İrfan: "Hac ve Umre", *İlmihal, (İman ve İbadetler)*, C.1, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 2006.

Şeyh Abdurrahman el-Cezîrî-Şeyh Muhammed Biblâvî vd. : *Dört Mezhebin Fıkıh Kitabı*, Haz. Hasan Ege, Bahar Yay., İstanbul 1976.

H. Ahmed Hilmi Emre: *Hac ve Haremeyn Rehberi*, Salâh Bilici Kitabevi Yay., İstanbul 1968.

KILIÇER, Esat: "Hacc, İslâmın Beş Esâsından Biridir", *Diyanet Dergisi*, C.7, S.68-69, Ankara 1968.

KARAMAN, Fikret- KARAGÖZ, İsmail vd.: *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., İstanbul 2009.

TEKİN, Hamza: *Hac Fıkhı*, Aşiyen Yay., İstanbul 2006.

YEPREM, M. Saim – KARAÇİZMELİ, M. Talât: *Mufassal Hac Rehberi ve Kurban Hükümleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., İstanbul ty.

BOZKURT, Nebi: "Makâm-ı İbrâhim", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., C. 27, Ankara 2003.

ÜLKÜ, Hayati: *Hac ve Kurban*, Bahar Yay., İstanbul 1969.

ÖĞÜT, Salim: "Ten'îm" *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., C. 40, İstanbul 2011.

Mahmud Es'ad: *Tarih-i Dîn-i İslâm (İslamiyet Öncesi Araplar Mekke Devri-Medine Devri)*, Haz. A. Lütfi Kazancı - Osman Kazancı, Marifet Yay., İstanbul 1983.

Eb'ul Velid Muhammed el-Ezrakî: *Kâbe ve Mekke Tarihi*, Terc. Y. Vehbi Yavuz, Çağrı Yay., İstanbul 1980.

KİŞİ VE YER ADLARI DİZİNİ

A

Abdullâh Efendi, 142
 Abdurrahman Gubârî, 7, 8, 41
 Abdurrahman Hibrî, 8, 9
 Abdülcelîl Efendi, 302
 Adana, 29, 56, 65, 70, 187, 189
 Âdem, 35, 37, 50, 56, 100, 131, 162,
 174, 189, 193, 227, 267, 280, 312,
 326, 328
 Ahmed, 11, 14, 16, 18, 19, 25, 80, 82,
 96, 114, 131, 159, 173, 184, 211,
 254, 309
 Ahmed Fakîh, 11
 Akabebaşı, 71, 115, 117, 260
 Akşehir, 70, 156
 Akşemseddîn Hazretleri, 208
 Alî Dede, 149
 Almanya, 25
 Aneze Kalası, 255
 Antâkiyye Kalası, 199
 Arabistân, 203
 Arafât, 73, 100, 124, 125, 325, 326
 Âsî Hurma, 71, 269, 270
 Aydın, 68, 93, 174
 Ayn-ı Zarka, 71, 247
 Ayn-ı Zerkâ, 209, 269
 Âzer, 341

Azîz Mahmûd, 79, 122, 175

Azîz Mahmûd Efendi, 175

B

Baba Sâlih, 154
 Bahaüddîn, 172
 Batı Afrika, 5
 Battal Ğâzî, 142
 Battâl Hüseyin Paşa, 238
 Bâyezîd-i Bestâmî, 208
 Bâyezîd-i Bistâmî, 152, 259
 Bedahşân, 139
 Bedr-i Huneyn, 72, 79, 308
 Behlül, 85, 86, 199
 Belen, 71, 198
 Belka Kalası, 248
 Beşiktâş, 181
 Beyât, 150
 Bilâl-i Habeşî, 219
 Bir-i Alî, 304
 Bir-i Bozak, 315
 Bir-i Ğanem, 284
 Bir-i Zemzem-i Şerîf, 324
 Bir-i Zümürüd, 285, 287
 Birke-i Muazzam, 72, 276
 Bolvadin, 83, 152

Bosnevî Şeyh Alî, 328
 Bursa, 68, 79, 254, 276
 Bursalı Mehmet Tahir, 14, 19

C

Cafer-i Berzencî, 250
 Cebel-i Hacûn, 331
 Cerrâhî Efendi, 302
 Cibrîl, 51, 101, 162, 176, 218, 227,
 238, 262, 275, 293, 300, 323
 Cidde, 60, 125
 Cüdeyre Boğâzı, 306

Ç

Çakıt Hâmı, 184
 Çekimân, 71, 263
 Çekmece-i Sağır, 191
 Çifte Hân, 180

D

Dekke, 71, 242
 Delîl Efendi, 297, 321
 Dervîş Ahmed Efendi, 254, 309

E

Ebâ Eyyûb Ensârî, 289
 Ebû Abdullah Muhammed Muhyiddîn
 el-Arabî, 229
 Ebûbekir Efendi, 213

el-Muhtedirbillah, 2
 Emîr Ahmed el'-Buhârî, 131
 Emîr Ahmed el-Buhârî, 82, 184
 Eregli-yi Karamân, 175
 Ertuğrul Ğâzi, 136, 137
 Eskişehir, 64, 70, 138
 Eşmeler, 71, 75, 271
 Eşref-zâde, 29, 81, 129
 Eş-Şeyh İsmâil Efendi, 303
 Evliya Çelebi, 10

F

Fasîhî-i Mevlevî, 206
 Feridüddîn Attâr, 269
 Feyzi Dede, 202

G

Gekbûze, 70, 119, 123
 Gıfârî, 214
 Güzelce Bölge, 72, 314

H

Habîbi Neccâr, 199
 Hâbil, 227
 Hâce Nasreddîn, 154, 156
 Hacı Bayrâm-ı Velî, 208
 Hâdim-zâde Es-Seyyîd Muhammed
 Saîd Efendi, 302

H

- Hâfız-ı Şîrâzî, 180
- Hakkı İsmâîl Efendi, 309
- Hâlid, 137, 292
- Hamâ Kasabası, 71, 207
- Hanîf, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 31, 32, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 46, 52, 53, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 99, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 120, 121, 124, 126, 127, 131, 132, 135, 137, 138, 144, 147, 149, 152, 153, 154, 155, 159, 164, 165, 168, 169, 175, 176, 181, 183, 186, 195, 197, 199, 201, 204, 207, 210, 215, 216, 217, 218, 221, 222, 224, 226, 232, 233, 238, 248, 249, 254, 258, 262, 264, 266, 268, 273, 279, 286, 287, 288, 291, 296, 298, 303, 306, 309, 313, 315, 317, 319, 322, 325, 336, 338
- Haremeyn, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 13, 15, 16, 17, 20, 22, 23, 24, 27, 28, 30, 33, 34, 35, 36, 40, 41, 42, 43, 45, 46, 47, 51, 54, 58, 59, 62, 64, 66, 68, 74, 76, 77, 79, 82, 83, 86, 87, 92, 94, 96, 98, 100, 109, 110, 111, 112, 114, 117, 277, 284, 306
- Hasan Paşa, 198
- Hassân, 299
- Havvâ, 50, 162, 280, 326
- Hayber Kalası, 274
- Hayber Boğazı, 276
- Hayder, 181
- Hazret-i Alî, 208
- Hazret-i Ebûbekir, 77, 172
- Hazret-i Eyyûb, 271
- Hazret-i Hâlid, 292
- Hazret-i İmâm Şâfi, 305
- Hazret-i İsâ, 201, 232
- Hazret-i Ömer İbnü'l-Hattâb, 299
- Hazret-i Sadreddîn, 171
- Hazret-i Şemseddîn, 170
- Hızır, 74, 174, 191
- Hicaz, 1, 2, 3, 5, 6, 9, 10, 11, 59, 98
- Hicâz, 121, 124, 337
- Hindûstân, 119
- Hoca Neş'et, 16, 19, 25, 26
- Humus Kalası, 208
- Hurûc ve Çörekçi Çeşmesi, 191
- Hüsâmüddîn, 171
- Hüseyin el-Hamevî, 207, 208
- Hüseyin İbn-i Alî, 239
- Hüsrev, 70, 137, 145, 171, 172, 253, 256

Hüsrev Pâşâ, 145

I

İlğın, 160

İ

İbn-i Neccâr Rıza Efendi, 215

İbrâhîm, 106, 125, 138, 141, 301, 302,
313, 328

İbrâhîm Edhem, 141

İdrîs Dede, 193

İki Kapılı, 71, 84, 210

İlyâs, 74, 278

İmâm Mâlik Hazretleri, 306

İmâm-ı Azâm, 128

İsâ, 96, 156, 201, 232

İshâklı, 154

İskender, 30, 197

İskenderûn, 70, 196

İsmâîl, 173, 300, 303, 309

İstanbul, 2, 3, 4, 5, 8, 9, 10, 13, 15, 17,
18, 23, 25, 26, 38, 40, 44, 59, 62,
63, 77, 79, 82, 83, 86, 95, 96, 98,
102, 103, 105, 107, 108, 109, 113,
124, 161, 191, 202

İznîk, 29, 129

Kabe, 122, 124, 165, 189, 235, 238,
239, 256, 271, 307, 310, 314, 319,
324, 326, 327, 339, 341

Kâbe, 1, 6, 41, 60, 75, 109, 113, 117,
127, 271, 310

Kâbil, 227

Kadın Hân, 161

Kâhire-i Mısır, 124

Karamût Hânı, 198

Karapınar, 70, 174

Kartal, 4, 18, 28, 70, 121, 122

Katrâne Kalası, 250

Kazıktutmaz, 71, 267

Kâzım, 16, 18

Kemâl-zâde, 197

Kırklar Dağı, 227

Kıyâmî Dede, 160

Kız Derbendi, 64, 70, 125

Koca Mustafâ Pâşâ, 254

Konya, 11, 20, 30, 64, 65, 70, 119,
161, 337

Kubûr-ı Şühedâ, 72, 305

Kûçek Kayâsı, 280

Kudeyfe Hânı, 215

Kudüs-i Şerîf, 182, 248

Kûh-ı Uhud, 207

Kurtkulağı, 70, 192

Kütâhiyye, 174

K

Kab, 299

L

Ladîk, 70, 162

Lefke, 70, 130

M

Maân Kalası, 257

Madik Kalası, 205

Mafrak, 71, 245

Mağârât, 271

Malta, 308

Maymun Ovası, 310

Medâyin-i Sâlih, 72, 280, 282

Medîne-i Münevvere, 131, 136, 203,
242, 248, 250, 254, 262, 290, 292,
296, 302, 304, 306, 330, 332

Mehmed Edib, 9

Mehmet Zeki Pakalın, 3

Menderes Coşkun, 6, 7, 8, 9, 10, 11

Merve, 100, 103, 104, 107, 324

Mescid-i İbrâhim, 325

Mescid-i Umre, 42, 72, 108, 317

Mevlânâ, 11, 17, 21, 30, 163, 164,
166, 167, 168, 173, 269, 281, 339

Minâ, 72, 278, 325, 326

Misis Köprüsü, 70, 190

Mollâ Abdurrahmân-ı Câmî, 210

Muhammed, 28, 31, 37, 38, 57, 66, 74,
86, 87, 89, 93, 94, 96, 98, 101, 102,
105, 108, 109, 114, 116, 122, 124,
126, 128, 134, 136, 161, 163, 191,
212, 226, 229, 239, 247, 260, 269,
286, 287, 302, 311, 331, 339

Muhammed Ağa, 239

Muhammed Mustafâ, 28, 122, 226

Mustafa Bey, 13

Mustafâ Efendi, 182, 289, 309

Müşâvere Tepesi, 296

Müzdelife, 72, 95, 99, 102, 325, 326

Müzeyrib, 71, 90, 111, 112, 117, 239,
242

N

Nahîfî Süleymân Efendi, 138

Nurgül Özcan, 13, 25

O

Osmân, 136, 181, 220, 268, 279, 294,
296, 300, 301

Osmân Dede, 136

Osmân Pâşâ Kapıları, 294

Osman Servet Efendi, 13

Ömer, 14, 38, 77, 181, 220, 268, 285,
287, 299, 301, 303

P

Payâs, 70, 194

Pertev, 18, 26

Peyğamber Eşmeleri, 265

Pirinç Ovası, 72, 278

R

Ramazanoğlu Yaylası, 182

Rebve, 71, 232

Rızvân Efendi, 302

Rukiyye, 16, 18

S

Saçlı Hüseyin Efendi, 202

Safâ, 53, 103, 104, 160, 174, 179, 205,
206, 216, 248, 249, 251, 268, 276,
297, 322, 324

Salih Çavuş, 13

Sarı Abdullah Efendi, 39, 45

Sevim İlgürel, 9

Seyyid Emîn Efend, 175

Seyyid İbrâhim Hanîf, 23, 120

Seyyid Muhammed Tâlallâh, 161

Seyyid Mustafâ Efendi, 289

Seyyîd Yahyâ, 131

Sinâniyye Câmi, 220

Sitt-i Şâmî, 311

Söğüt, 64, 70, 136

Sultân Veled, 171

Sultân Alâeddîn, 142

Sultân Bâyezîd-i velî, 285

Sultan II. Abdülhamid, 9

Sultân Muhammed, 191

Sultân Murâd Han, 279

Süleymân Ağa, 180

Sümeyye Yıldız, 13, 25

Ş

Şair Pertev, 17

Şâm-ı Şerîf, 71, 136, 182, 218, 227,

229, 232, 239, 263, 333

Şems, 17, 20, 24, 38, 39, 54, 55, 166,
168, 170

Şemseddin Sami, 2, 14, 17

Şems-i Tebrizî, 17, 24, 38, 39, 170

Şemûn, 56, 199, 201

Şeyh Abdulğani en-Nablûsî, 182

Şeyh Galib, 26

Şeyh Hâfız Zîneddîn el-Ensârî, 290

Şeyh İsmâil Cerrâhî'de, 300

Şeyh Mustafâ Efendi, 182

Şuûr, 203

T

Tâbût Kuruşu, 252

Tâhir Efendi, 302

Tarhana Hânı, 239

Tâtâristân, 131

Trablûsî Ömer Efendi-zâde, 303

Türkistân, 203

U

Ulukışla, 70, 177

Usfân, 315

Uzun Çârşû, 191

Ü

Üsküdâr, 17, 24, 120, 150, 161, 182,
202, 239, 338

V

Vâdî-yi Fâtıma, 72, 315
Vâlîde Sultân Hazretleri, 175, 288
Vezîr Hânı, 132

Y

Yahyâ Efendi, 181
Yakûb Efendi, 202, 215
Yûnûs Emre, 309

Z

Zanbâkiye, 71, 203